

BİLGE STRATEJİ

Cilt 2, Sayı 2, Bahar 2010

BİLGE ADAMLAR
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

BİLGE STRATEJİ

Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi
Cilt 2, Sayı 2, Bahar 2010

ISSN: 1309-212X

İmtiyaz Sahibi: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi

Editör: Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Editör Yardımcıları: Yrd. Doç. Dr. Fatih ÖZBAY, Mustafa GÜN

Yayına Hazırlayan: Eren OKUR

Bilge Strateji Dergisi ulusal hakemli bir dergidir. Bilge Strateji Dergisi yılda iki sayı olmak üzere Bahar ve Güz dönemlerinde yayınlanır.

Bilge Strateji Dergisi'nin tüm hakları saklıdır. İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi

Mecidiyeköy Yolu Caddesi, Celil Ağa İş Merkezi, No:10, Kat:9, Daire:36-38,
Mecidiyeköy-İSTANBUL

www.bilgesam.org, www.bilgestrateji.com, bilgesam@bilgesam.org

Tel: 0 212 217 65 91-Faks: 0 212 217 65 93

Baskı: Ecem Basın Yayın Reklamcılık

Hadımköy Yolu Mahallesi, San. 1 Bulvarı, 169. Sokak, No: 3, Büyüçekmece-İSTANBUL

Tel: 0 212 886 20 10-0 212 886 20 05

BİLGE STRATEJİ

Danışma Kurulu Salim DERVIŞOĞLU *E. Oramiral*
İlter TÜRKMEN *E. Bakan/Büyükelçi*
Kutlu AKTAŞ *E. Bakan/Vali*
Oktar ATAMAN *E. Orgeneral*
Sabahattin ERGİN *E. Koramiral*
Sönmez KÖKSAL *E. Büyükelçi*
Güner ÖZTEK *E. Büyükelçi*
Özdem SANBERK *E. Büyükelçi*
Prof. Dr. Sami SELÇUK *Bilkent Üniversitesi*
Prof. Dr. Ali KARAOSMANOĞLU *Bilkent Üniversitesi*
Prof. Dr. Ersin ONULDURAN *Ankara Üniversitesi*
Prof. Dr. İlter TURAN *İstanbul Bilgi Üniversitesi*
Prof. Dr. Nur VERGİN
Prof. Dr. Orhan GÜVENEN *Bilkent Üniversitesi*
Prof. Dr. Çelik KURTOĞLU

Hakem Kurulu Prof. Dr. M. Oktay ALNIAK *Bahçeşehir Üniversitesi*
Prof. Dr. Mustafa AYDIN *Kadir Has Üniversitesi*
Prof. Dr. Salih AYNURAL *Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü*
Prof. Dr. Erhan BÜYÜKAKINCI *Galatasaray Üniversitesi*
Prof. Dr. Hasret ÇOMAK *Kocaeli Üniversitesi*
Prof. Dr. Beril DEDEOĞLU *Galatasaray Üniversitesi*
Prof. Dr. Fuat KEYMAN *Koç Üniversitesi*
Prof. Dr. Alexander KORNILOV *Nizhniy Novgorod State University-Rusya*
Prof. Dr. Robert OLSON *Kentucky University-ABD*
Prof. Dr. Oktay UYGUN *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Hakan YILMAZ *Boğaziçi Üniversitesi*
Prof. Dr. Bülent GÖKAY *Keele University-İngiltere*
Doç. Dr. Atilla SANDIKLI *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*
Doç. Dr. Geun LEE *Seoul National University-Güney Kore*
Yrd. Doç. Dr. Bekir GÜNAY *Kocaeli Üniversitesi*
Yrd. Doç. Dr. Cenap ÇAKMAK *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
Yrd. Doç. Dr. Abbas KARAAĞAÇLI *Giresun Üniversitesi*
Yrd. Doç. Dr. İhsan ÇOMAK *TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi*
Yrd. Doç. Dr. Fatih ÖZBAY *İstanbul Teknik Üniversitesi*
Yrd. Doç. Dr. Reha YILMAZ *Çankırı Karatekin Üniversitesi*
Dr. Lutz MEZ *Freie Universität Berlin-Almanya*

Yayın Kurulu Doç. Dr. Atilla SANDIKLI *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*
Yrd. Doç. Dr. Fatih ÖZBAY *İstanbul Teknik Üniversitesi*
Dr. Salih AKYÜREK *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*
Arzu YORCAN *Freie Universität Berlin-Almanya*
Orhan DEDE *Birkbeck College, London University-İngiltere*
Hasan ÖZTÜRK *Marmara Üniversitesi*
Emine AKÇADAĞ *Université de Strasbourg-Fransa*
Erdem KAYA *Boğaziçi Üniversitesi*
Bilgehan EMEKLİER *Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü*

Editör'den...

Bilge Strateji, uluslararası ilişkiler alanında ülkemizdeki akademik süreli yayınlara hatırı sayılır bir katkı yapma iddiasıyla yayın hayatına başladı. Elinizdeki sayı ile ikinci kez okurlarıyla buluşuyor. Çeşitli konulardaki derinlikli analizlerle dolu, konusunda uzman kişilerin makaleleriyle oluşturulan ikinci sayısı bu iddiasında ne kadar ciddi olduğunu da ortaya koyuyor. Bu sayıda incelenen konulara bakıldığında, bölgesel ve küresel alanlarda olmak üzere çok çeşitli konulara değinildiği görülmektedir.

Doç. Dr. Atilla Sandıklı, “Yeni Kıbrıs Stratejisi ‘Tanıma’ ” başlıklı makalesinde Kıbrıs sorununda çözümün nasıl zor bir hale geldiğini tarihsel perspektiften ele almıştır. Bunun yanı sıra çözüm yolları rasyonel bir bakış açısıyla ve tanınmaya ilişkin yeni bir strateji ortaya konularak değerlendirilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Reha Yılmaz, “Türkiye-Azerbaycan İlişkilerinde Son Dönem” başlıklı makalesinde özellikle Sovyetlerin yıkılmasından sonraki dönemde iki devletin yakınlaşmasını ele almıştır. Bütün çabalara rağmen, Türkiye ve Ermenistan arasında imzalanan protokollerin Azerbaycan Türkiye ilişkilerinin gerilmesine, hatta ilişkileri kopma noktasına getirmesine sebep olduğu belirtilmiştir. Bu sebeple iki ülke ilişkilerinin tekrar ele alınması ve yeni temeller üzerine oturtulmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Aslıhan Turan, “Hazar Havza’sında Enerji Diplomasisi” başlıklı makalesinde enerjinin devletlerin dış politikalarında belirleyici faktörlerden biri olduğunu belirtmiştir. Yazara göre Orta Doğu’nun istikrarsız yapısı, enerji ihtiyacı içerisindeki devletleri bu ihtiyaçlarını karşılamak üzere zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olan Hazar Havzası’na yönlendirmiştir. Enerjinin güvenliğinin sağlanmasında ve nakil hatlarının inşasında devletler arasında nüfuz mücadeleleri yaşanmakta olduğunu belirten yazar; Hazar Havzası’nın jeopolitiğini ve enerji güvenliğini, nüfuz mücadeleleri ışığında incelemiş ve enerji kaynaklarının devletlerin siyasal ve ekonomik kalkınmalarındaki etkisini araştırmıştır.

Emine Akçadağ, “Yeni Güvenlik Tehditleri, Avrupa Birliği’nin Geleceğine İlişkin Sonuçları ve Türkiye Faktörü” başlıklı makalesinde Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan yeni güvenlik tehditlerini, Avrupa Birliği’nin yeni mücadele yolları ve yeni güvenlik politikaları üretmeye ittiğini belirtmiştir. Yazara göre, bu süreçte üye ülkelerin kendi aralarındaki anlaşmazlık ve bölünmeler, Birliğin ortak savunma ve güvenlik

politikası temelli bir entegrasyona henüz hazır olmadığını, hatta bu durumunun ileride AB'nin bütünlüğüne zarar vermesinin de olası olduğunu göstermiştir.

Erdem Kaya, “Türkiye-İsrail İlişkilerinde Yeni Dönem” başlıklı makalesinde Gazze Savaşı'nın ardından Türkiye-İsrail ilişkileriyle ilgili yapılan tartışmaları ele alırken, Ankara'nın Dökme Kurşun harekâtına verdiği tepkiyi ikili ilişkilerin doğal bir yönü olarak değerlendirmektedir. Ayrıca yazara göre, Ankara'nın 2000'li yılların başından itibaren uygulamaya çalıştığı yeni dış politika vizyonu ile bölgede denge siyasetine döndüğünü ve bu süre zarfında bölgede cereyan eden siyasi gelişmeler gerginliğin yapısal arka planını ortaya koyduğunu ileri sürmektedir.

Muharrem Ekşi, “The Bush Administration Fiasco From Hegemony to Empire and the Obama Restoration” başlıklı makalesinde Bush yönetimi döneminde ABD'nin değişen dünyada avantajlı konumunu kullanarak imparatorluk projesini uygulamaya ve dünyayı kendi çıkarlarına göre şekillendirmeye çalıştığını, fakat bu politikaların başarısızlıkla sonuçlandığını ve pek çok alanda ABD'nin üstünlüğünü kaybettiğini belirtmiştir. Yazar, Bush döneminde iyice bozulan ilişkiler nedeniyle Obama yönetiminin ilk olarak İslam dünyasıyla ilişkilerini düzeltmeye yönelik politika izlediğini ifade etmektedir.

Mustafa Gün, “The USA-Turkey Relations After 2003 Iraq Crisis” başlıklı makalesinde 11 Eylül sonrası Türk-Amerikan ilişkilerinin Amerika'nın Orta Doğu politikası ve Türkiye'nin 2002'de AKP ile değişen yeni siyasi atmosferi neticesinde zarar gördüğünü belirtmiştir. Özellikle, 2003 Irak Krizi'nin ikili ilişkilerin zayıflamasında bir dönüm noktası olduğunu belirten yazar, Türk-Amerikan ilişkilerini; 2003 Irak krizi, Türkiye'nin yeni dış politika yaklaşımı, NATO, terörizmle mücadele, Avrupa Birliği ve ekonomik ilişkiler perspektifinde incelemiştir.

Jessica Sims, “Turkey's Maturing Foreign Policy: A View From the US” başlıklı makalesinde Amerikalı ve Türk liderlerin ülkelerinin iç siyasi gelişmelerine olan etkisinden hareket ederek iki ülkenin dış politikalarını incelemektedir. Makalede, Washington ve Ankara'nın dış politikalarında ikili ilişkileri ve iki ülke halklarını etkileyen en önemli mevzular ele alınmaktadır. Siyasi liderlerin açıklamalarının yanında ilgili akademisyenlerin ve gazetecilerin görüşleri dikkate alınarak, ABD ve Türkiye'nin dış politika hedeflerinin birleştiği ve ayrıldığı belirli konular üzerinde durulmaktadır.

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI
BİLGESAM Başkanı

İÇİNDEKİLER

Yeni Kıbrıs Stratejisi “Tanınma”

The New Cyprus Strategy “Recognition”

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI.....1

Türkiye-Azerbaycan İlişkilerinde Son Dönem

The Recent Period of Turkey-Azerbaijan Relations

Yrd. Doç. Dr. Reha YILMAZ.....23

Hazar Havzası’nda Enerji Diplomasisi

Energy Diplomacy in the Caspian Basin

Aslıhan TURAN.....43

Yeni Güvenlik Tehditleri, Avrupa Birliği’nin Geleceğine İlişkin Sonuçları ve Türkiye Faktörü

New Security Threats and Results for the Future of the European Union and Turkey Factor

Emine AKÇADAĞ.....73

Türkiye-İsrail İlişkilerinde Yeni Dönem

The New Period of the Turkish-Israeli Relations

Erdem KAYA.....93

The Bush Administration Fiasco From Hegemony to Empire and the Obama Restoration

Hegemonyadan İmparatorluğa Bush Yönetiminin Fiyaskosu ve Obama Restorasyonu

Muharrem EKŞİ.....115

The USA-Turkey Relations After the 2003 Iraq Crisis

2003 Irak Krizi Sonrasında ABD-Türkiye İlişkileri

Mustafa GÜN.....137

Turkey’s Maturing Foreign Policy: A View From the USA

Türkiye’nin Olgunlaşan Dış Politikası: Amerika’dan Bir Bakış

Jessica SIMS.....169

YENİ KIBRIS STRATEJİSİ “TANINMA”

The New Cyprus Strategy “Recognition”

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI*

Özet:

Türk dış politikasında, AB üyeliğinden, güvenliğe, uluslararası hukuktaki sorumluluğa kadar pek çok konunun hallindeki en büyük kilit nokta, Kıbrıs sorunudur. Kıbrıs sorununa çözüm arama çabaları zaman zaman kesintiye uğramış ve yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin uzlaşmacı tavrı karşısında GKRY'nin çözümü zorlaştıran ayak direyici tavrı Annan Planı'nı oylamasında kanıtlanmıştır. Bu makalede, Kıbrıs sorununda çözümü zor bu duruma nasıl geldiği tarihi bir perspektifle anlatılacaktır. Ayrıca, çözüm yolları rasyonel bir projeksiyonla ve tanımaya ilişkin yeni bir strateji ortaya konularak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Kıbrıs, KKTC, GKRY, müzakere süreci, tanınma.*

Abstract:

Cyprus issue is the most important point managing many problems in Turkish foreign policy, such as European Union membership, security and responsibilities which are arising from international law. The efforts to find solution to Cyprus issue have been intermitted and tried to renovate. In spite of Turkey's constructive approach on this issue, Greek Administration of Southern Cyprus (the GASC)'s disaccord manners were proved by the referendum of Annan Plan. In this article, how we arrived today in this complex Cyprus problem will be explained through a historical perspective. Also, there will be an attempt to analyze solutions to this question by a rational projection, in fact; in new strategy “recognition” will be asserted as a way to solve this problem.

Keyword: *Cyprus, Greek Administration of Southern Cyprus GASC, Turkish Republic of Northern Cyprus (the TRNC), negotiation process, recognition.*

---

* Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) Başkanı.

GİRİŞ

Türkiye'nin hızla gelişmesini sınırlayan en önemli sorunlardan birisi de hiç şüphesiz Kıbrıs Sorunu'dur. Türkiye ve KKTC'nin adada kalıcı ve adil bir barış antlaşması imzalanması için uyguladığı strateji ve yaptığı girişimler Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin uzlaşmaz tutumu nedeniyle hep başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Özellikle GKRY'nin Avrupa Birliği'ne girişinden sonra elde ettiği durum üstünlüğünü Türkiye ve KKTC üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanabilme avantajı Annan Planı gibi kapsamlı bir plana dahi hayır denmesine neden olmuştur. Kıbrıs Sorunu'nun çözümü için uygulanmakta olan mevcut strateji Rumları anlaşmaya yönlendirebilir mi? Sorunun ortaya çıkışından bugüne kadarki süre içinde, koşullarda ve dış politika ortamında meydana gelen gelişmeler yeni bir Kıbrıs stratejisinin belenmesini gerektirmekte midir? Yeni stratejinin hedefi ne olmalıdır? Ortaya konan problematlere cevaplar bulabilmek için Kıbrıs adasının jeopolitiğini, Sorunu'nun ortaya çıkışını ve geçirdiği aşamaları incelemekte yarar vardır.

1. KIBRIS'IN STRATEJİK KONUMU

Yüzölçümü 9251 km² olan Kıbrıs adası, Türkiye'ye 71 km, Girit adasına 550km, Kıta Yunanistan'ına 900 km., Suriye'ye 98 km, Mısır'a 316 km. uzaklıktadır.¹ Kıbrıs adası, bu özellikleri ile; bölgede, deniz ve hava yolları üzerinde, batmayan dev bir uçak gemisi ve füzeler için rampa; Anadolu'nun güneyden işgali için adeta bir atlama taşı gibidir. Mersin ve İskenderun limanlarına giriş ve çıkışları etkili bir şekilde kontrol edecek konumdadır. Aynı şekilde Suriye ve İsrail liman ve sahillerinin güvenliği için de büyük değer taşır. Akdeniz'in doğusundaki deniz nakliyatının kontrolü açısından fevkalade önemlidir. Türk boğazları ile Süveyş Kanalı'nın Doğu Akdeniz'e açılması Kıbrıs adasının önemini daha da artırmaktadır. Ayrıca Kıbrıs, Ortadoğu petroleri ile petrol nakliyatının kontrolü bakımından da çok önemli bir konumdadır. Ege Denizinde Yunan adaları ile kuşatılmış

---

¹ *Kıbrıs'ın Dünü- Bugünü-Yarını* (İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 1995), 1.

Anadolu'nun, güneyden de kuşatılmasını tamamlayan önemli bir adadır.²

2. KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN KURULMASI

307 yıl Osmanlı hâkimiyeti altında kalan Kıbrıs'ın yönetimi 1878 yılında, hükümler hakkı Osmanlı İmparatorluğu'nda kalmak kaydıyla, İngiltere'ye devredildi. Türkiye Ada üzerindeki İngiliz egemenliğini Lozan Antlaşmasıyla 1923 yılında tanıdı.³ 1931'den itibaren Kıbrıslı Rumlar Yunanistan ile birleşme taleplerini dile getirmeye başladılar ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında da Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleştirilerek, tamamen bir “Elen” adası haline getirilmesi şeklinde özetlenebilecek olan “ENOSİS” kampanyasına hız verdiler.⁴ BM'den tek taraflı "self-determinasyon" (kendi kaderini tayin etme), Enosis lehinde bir karar elde edilememesi, Kıbrıslı Türklerin Enosis'e karşı direnişleri ve Türkiye'nin kendilerini desteklemekteki kararlılığı, Türkiye ile Yunanistan arasında müzakerelerin başlatılmasına imkan sağladı.

Türkiye ile Yunanistan 11 Şubat 1959 tarihinde Zürih'te anlaşmaya vardı. Londra'da İngiltere'nin ve Kıbrıs'taki iki toplumun liderlerinin onayı alındı. Bu şekilde ortaya çıkan Zürih ve Londra Anlaşmaları bağımsızlık, iki toplumun ortaklığı, toplumsal alanda otonomi, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantisi ilkelerine dayandırıldı.⁵ Rum tarafı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu şekilde yaşamasına şans vermedi. Kıbrıs Türklerini devlet kurumlarından dışlamaya, izole etmeye, Ada'daki varlıklarını sona erdirmeye ve nihayet Yunanistan ile birleşme yolunu açmaya yönelik olarak girişimlere ağırlık verdi. Kıbrıs Türk tarihine “Kanlı

---

² Cumhuriyet, *Yavru Vatan Kıbrıs'ta Zaferin Hikayesi* (Ankara: Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, 1999), 1. Daha Geniş Bilgi İçin Bakınız. Necip Toruntay, “Kıbrıs Sempozyumu Açış Konuşması,” içinde *Kıbrıs Sempozyumu Kitabı* (İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 1998), 15.

³ Rıfat Uçaral, *Siyasi Tarih* (İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 1987), 592.

⁴ Ahmet C. Gazioğlu, *Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi* (Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayını, 1997), 76.

⁵ Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1998), 52.

Noel” adıyla geçen bu kampanya önceden hazırlanmış olan “Akritas Planı”na⁶ dayandırıldı.

15 Temmuz 1974 tarihinde Yunan Cuntası'nın desteğiyle EOKA lideri Nikos Sampson adayı Yunanistan'a bağlamak amacıyla Makarios'a karşı bir darbe gerçekleştirerek iktidarı kısa süreyle ele geçirdi. Kıbrıs'ın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne kasteden bu hareket karşısında Türkiye, 1960 Garanti Antlaşması çerçevesinde, önce İngiltere'ye ortak müdahale teklifinde bulundu. Türkiye, İngiltere'nin olumsuz cevap vermesi üzerine, Ada'daki Türklerin güvenliğini de dikkate alarak 20 Temmuz 1974 günü Barış Harekatı'nı başlattı.⁷ Böylece Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı önlenmiş ve Kıbrıs Türk halkının varlığı güvence altına alınmış oldu.

BM gözetiminde kalıcı bir barış antlaşması imzalanması için taraflar arasında çok uzun süren görüşmeler yapıldı. Bu görüşmeler süresinde zaman zaman önemli tıkanıklar ve sorunlar yaşandı. Sorunların aşılması ve GKRY'yi barışa teşvik etmek için Kıbrıs Türk Halkı, ileride kurulacak muhtemel bir federasyonun Kıbrıs Türk kanadını oluşturmak üzere, 13 Şubat 1975'de Kıbrıs Türk Federe Devletini (KTFD) kurdu.⁸

Zaman içinde Kıbrıs Türk halkı barış antlaşması için yaptığı girişim GKRY tarafından samimi bir karşılık bulmadı. GKRY'yi barışa zorlamak maksadıyla, "self-determinasyon" hakkına dayanarak ve siyasi eşitliği vurgulayarak 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) kurulduğunu ilan etti.⁹ 24 maddelik “Bağımsızlık

---

⁶ Orbay Deliceirmak, *Yerinde Yeller Esen Anayasa* (Ankara: 1997), 17.

⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi* (İstanbul: Alkım Yayınevi, 11. Baskı), 801-804.

⁸ Ali Fikret Atun, *İkinci Kıbrıs Seferi* (İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 1999), 113.

⁹ Faruk Sönmezoğlu, *Türk Dış Politikası* (İstanbul: Der Yayınları, 2006), 414.

Deklarasyonu”nu¹⁰KKTC’nin bağımsız bir devlet olduğunu belirtiyordu. Bu yola gidilirken federasyon tezi muhafaza edildi ve Rum tarafına barış ve çözüm çağrısında bulunuldu. Bu nedenle tanıtım için kararlı ve yeterli girişimler yapılmadı.

3. MÜZAKERE SÜRECİ

3.1. Müzakere Sürecinin Başlangıcı

KKTC Türkiye dışında diğer ülkeler tarafından tanınmadı ancak BM Genel Sekreteri’ni harekete geçirdi ve iyiniyet görevi çerçevesinde 1984 Ağustos ayında yeni bir girişim başlatmasını sağladı. Bu çerçevede Kıbrıslı Türk ve Rum yetkilileri ayrı ayrı görüşmek üzere Viyana’ya davet etmiştir. Genel Sekreter, taraflara Viyana Çalışma Noktaları diye bilinen belgeyi sunmuştur. Bu tarihten sonra, Kıbrıs sorununun çeşitli veçheleri tek tek değil, ayrılmaz bir bütün halinde ele alınmaya başlandı. 1985 yılında Kıbrıs Türk ve Rum taraflarında yapılan seçimleri müteakip, BM Genel Sekreteri taraflarla istişarelerde bulunduktan sonra 29 Mart 1986’da “Taslak Çerçeve Antlaşması”ni sunmuştur.¹¹ Söz konusu Çerçeve Antlaşması, Kıbrıs’ta iki uluslu bir federal devlet kurulmasını, Rum Cumhurbaşkanı ve Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısının veto yetkilerinin olmasını ve Türk tarafının toprağının yüzde 29’un üzerinde bir oran olarak belirlenmesini öngörmüştür.

KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş 21 Nisan 1986’da, Türk tarafı için önem arz eden temel hususları dile getiren ve paketi bir bütün halinde kabul ettiğini bildiren bir mektubu Genel Sekreter’e göndermiştir. Denктаş 27 Nisan 1986 tarihli ikinci mektupla da antlaşmayı imzaya hazır olduğunu bildirmiştir. Rum Lider Kipriyanu ise önerilere yanıt vermeyerek uluslararası bir konferans çağrısında bulunmuştur.

---

¹⁰Bağımsızlık Deklarasyonu’nun metni:The Declaration and Resolituon adopted by the Turkish Cypriot Parliament on 15 November 1983-For the Liberty, equality, Dignity, and Security of Our People, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yayını.

¹¹Armaoğlu, 20. Yüzyıl, 960.

3.2. Fikirler Dizisi ve Müzakere Süreci

Kıbrıs sorununa çözüm arama çabaları 1990 yılının ilk aylarından itibaren tekrar hareketlilik kazanmış ve giderek yoğunlaşmıştır. Bu çabaların sonucunda Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafının da aktif katkılarıyla BM Genel Sekreteri Butros Ghali, "Fikirler Dizisi" adını taşıyan ve gayri resmi nitelikte olan bir anlaşma çerçevesi taslağı oluşturmuş ve bunu taraflara iletmiştir. 1992 yılının Haziran ve Kasım ayları arasında New York'ta yapılan müzakereler, kapsamlı çözüme ilişkin özlü konular etrafında odaklanmış, Kıbrıs'ta kurulacak yeni ortaklığın siyasal veçhesini içeren konular "Fikirler Dizisi"¹² çerçevesinde ele alınmıştır. Fikirler Dizisi'nde iki federe devletten oluşan bir federal yapı çözüme esas alınmış; 1960 düzeninde de öngörüldüğü üzere, 1960 Garanti ve İttifak Antlaşmaları muhafaza edilmiş; ayrıca "Federal Kıbrıs"ın Türkiye ve Yunanistan'a her konuda "most favoured nation" statüsü tanıyacağı belirtilmiştir. Çerçeve Anlaşmasının, iki tarafın mutabakatını takiben yapılacak Dörtlü Konferans'ta nihai hale getirilmesi ve 30 gün içerisinde de iki toplumda referanduma sunulması öngörülmüştür. Kıbrıs Türk tarafı 100 paragraflık Fikirler Dizisi'nin 91'ini kabul etmiş, diğer 9 paragrafı müzakereye hazır olduğunu açıklamıştır. Rum tarafı ise, Kıbrıs Türklerinin, federe bir birim olarak da olsa, ayrı bir yapıya sahip olmalarını ve Garanti Antlaşması'nın devamını kabul etmemiştir.

Rum tarafında yapılan Şubat 1993 Başkanlık seçimlerini Fikirler Dizisi'ne karşı çıkararak kazanan Klerides, iş başına gelir gelmez Fikirler Dizisi'ni müzakere etmeyeceğini, esas tercihlerinin AB üyeliği yönündeki çabalarını yoğunlaştırmak olduğunu açıklamıştır. Nitekim bundan sonra, Rumlar AB üyeliği yönündeki gayretlerini, Yunanistan'ın da yardımıyla geliştirmeye başlamışlardır. GKRY, Mart 1995'te AB'nin adaylık statüsü vermesiyle tamamen AB üyeliğine odaklanmış ve tek yanlı bir kararla Kıbrıs Türk tarafı ile diyalogu kesmiştir.

---

¹² Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," içinde *Türk Dış Politikası* Cilt II, ed. Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), 455-456.

BM Genel Sekreteri Kıbrıs Özel Temsilcisi aracılığıyla Mart 1997'de başlatılan dolaylı görüşmeleri takiben, BM Genel Sekreteri'nin yüz yüze görüşmeler için yaptığı çağrı üzerine 1997 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında yaklaşık birer hafta süreyle Denктаş ve Klerides, Troutbeck (ABD) ve Glion'da (İsviçre) bir araya gelmişlerdir. Troutbeck görüşmeleri sırasında AB Komisyonu'nun genişleme konusundaki "Gündem 2000" raporu ve GKRY ile 1998 başında tam üyelik görüşmeleri başlatılmasına ilişkin¹³ tavsiye kararı basına sızdırılmıştır. Türkiye ve KKTC tarafından AB'nin bu tutumuna karşı tepki gösterilmiş, bu bağlamda, 20 Ocak 1997 tarihli Türkiye-KKTC Ortak Deklarasyonu'nda öngörülen çerçevede, GKRY'nin AB üyeliği yönünde atacağı adımların KKTC'nin Türkiye ile bütünleşme sürecini hızlandıracağı 20 Temmuz 1997 tarihli Ortak Açıklamada kaydedilmiştir. Bu doğrultuda, KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş tarafından 31 Ağustos 1998 tarihinde, soruna kalıcı bir çözüm bulunması amacıyla Ada'daki iki devlet arasında bir Konfederasyon tesis edilmesi önerilmiştir.¹⁴ Öneri, Kıbrıs'taki iki devletin aralarındaki temel meseleleri çözmelerini müteakip ortak bir yapılanma gerçekleştirmeleri temeline dayandırılmıştır.

3.3. Müzakere Sürecinin Kesilmesi ve Yeniden Canlandırılması

Kıbrıs müzakere sürecinin yeniden canlandırılması girişimleri 1999 yılının ikinci yarısında hızlanmıştır. 3 Aralık 1999-10 Kasım 2000 tarihleri arasında Cenevre ve New York'ta 5 tur aracılı görüşme yapılmıştır. Beşinci turda, görüşmeler sürerken Cenevre'ye gelen BM Genel Sekreteri Annan 8 Kasım günü taraflara "Sözlü İfadeler" adı altında bir kağıt sunmuştur.¹⁵ Kağıtta yer alan ifadelerin, sürecin içeriğiyle uyuşmadığı görülmüştür. Denктаş, Kıbrıs'ta iki ayrı egemen devlet, iki halk ve iki demokrasi bulunduğunu, aracılı görüşmelerin amacının kapsamlı görüşmelere geçilebilmesi için zemin hazırlanması olduğunu, ancak beş turda bunun yapılamadığını, görüşmelerin

---

¹³ Atilla Sandıklı, *Atatürk'ün Dış Politika Stratejisi ve Avrupa Birliği* (İstanbul: Beta Yayınları, 2008), 298; İsmail, *150 Soruda*, 330-331.

¹⁴ Rauf Denктаş, *Hatıralar, Toplayış* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2000), 453.

¹⁵ Atilla Sandıklı, "Tarihsel Bir Perspektif İçinde Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliği," *Harp Akademileri Bülteni* Sayı 200 (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi): 16-17.

almış olduğu seyir nedeniyle ve Kıbrıs Türk tarafının ortaya koyduğu makul ve gerçekçi parametreler kabul edilmedikçe aracılı görüşmelere devam edilmesinde yarar görmediğini açıklamıştır.

Cumhurbaşkanı Denктаş 8 Kasım 2001 tarihinde, Kıbrıs sorununa bir çıkış yolu bulunması amacıyla GKRY lideri Klerides'e mektup göndererek Ada'da yüz yüze görüşme önerisinde bulunmuştur. Bu çerçevede Denктаş, Klerides ile 4 Aralık 2001'de Ada'da ara bölgede bir araya gelmiştir. Görüşmenin sonunda BM Genel Sekreteri temsilcisi De Soto tarafından yapılan açıklamada, iki liderin 2002 Ocak ayı ortalarında Ada'da doğrudan görüşmeyi kabul ettikleri kaydedilmiştir. İki taraf arasında 6 tur olarak yapılan görüşmelerde, ağırlıklı olarak egemenlik, eşitlik, merkezi otorite ile kurucu devletlerin yetkileri hususları ele alınmıştır. BM Genel Sekreteri Annan, Cumhurbaşkanı Denктаş ve GKRY Lideri Klerides'le 3-4 Ekim 2002 tarihlerinde New York'ta bir araya geldi. Görüşmelerden sonra Genel Sekreter'in yaptığı açıklamada Kıbrıs sorununun basit bir çözümü bulunmadığı ve kapsamlı çözüme ulaşmak için taraflar arasında iki taraflı "ad hoc" nitelikteki teknik komitelerin kurulmasına karar verildiği ifade edilmiştir.

3.4. Müzakere Süreci ve Annan Planı

Annan, 11 Kasım 2002 tarihinde taraflara, Annan Planı olarak da anılan "Kıbrıs Sorununa Kapsamlı Çözüm Temeli" başlıklı belgeyi sunmuştur.¹⁶ Gerek Denктаş'ın sağlık sorunları, gerekse Ankara'da yeni hükümetin kurulma çalışmaları nedeniyle Türk tarafının plana resmi bir yanıt vermesi gecikmiştir. Bu kritik şartlarda ortaya konan plan Türk kamuoyunda şiddetli tepki görmüştür. Planı müzakere zemini olarak kabul eden Rum tarafı ise, mevcut şekliyle kabul edilemeyeceğini belirtmiştir. BM, Kopenhag Zirvesi'nden iki gün önce, 10 Aralık'ta gözden geçirilmiş, üzerinde ufak-tefek değişiklikler yapılan planı taraflara iletmiştir. Cumhurbaşkanı Denктаş, planının pek fazla değişiklik içermediğini, eski

---

¹⁶ Sönmezoğlu, *Türk Dış.* 622.

plan olduğunu açıklamıştır. Son dakikaya kadar çözüm çabalarının sürdüğü Kopenhag’da hem Rum hem de Türk tarafı plana imza atmayı reddetmiştir.

BM Genel Sekreteri Annan, 26 Şubat 2003 tarihinde gittiği Ada’da Annan Planı’nın üçüncü versiyonunu taraflara sunmuştur. Genel Sekreter söz konusu planı ve planda öngörülen süreci kabul edip etmediklerini bildirmek üzere iki tarafı 10 Mart 2003 tarihinde Lahey’e davet etmiştir. Davet üzerine iki lider 10 Mart tarihinde Lahey’de bir araya gelmişlerdir. Anılan toplantıya Garantör ülkeler olarak Türkiye, Yunanistan ve İngiltere de katılmıştır. Görüşmeler öncesinde Papadopoulos ve Denktaş, Annan planında yapılmasını istedikleri değişiklikleri BM yetkililerine iletmıştır. BM Genel Sekreteri, taraflara tadil edilmiş plan üzerinden 28 Mart tarihine kadar müzakereleri sürdürmelerini ve planın 6 Nisan tarihinde referanduma sunulmasını önermiştir. Görüşmelerde Denktaş, planla ilgili olarak Türk tarafının kaygı ve beklentilerini gündeme getirmiş, iki tarafın mutabık kalmasından sonra planın referanduma sunulabileceğini kaydetmiştir. Bu çerçevede, Denktaş, 28 Mart tarihine kadar görüşmelere devam etmeyi kabul etmiştir. Papadopoulos da plandaki mevcut boşlukların doldurulması gerektiğini ifadeyle, görüşmelere devam etmeyi kabul etmiş, ancak Rum kamuoyunun aydınlatılması bakımından referandum için iki aylık bir kampanyaya ihtiyaç duyduğunu ileri sürmüştür. Yunanistan tarafından da desteklenen bu taleple, Rum tarafının referandumunu Güney Kıbrıs’ın 16 Nisan tarihinde AB’ye Katılım Antlaşması’nı imzalamasından sonraya bırakmak istediği görülmüştür. Ancak Genel Sekreter, 11 Mart sabahı konunun çıkmaza girdiği sonucuna vararak görüşmelere son vermeyi tercih etmiştir.

BM Genel Sekreteri Annan 1 Nisan 2003 tarihli raporunda doğrudan görüşmelerin sonuçsuz kalmasından Kıbrıs Türk tarafını sorumlu tutmuştur. 16 Nisan tarihinde, Atina’daki AB Zirvesi’nde diğer 9 aday ülkeyle birlikte GKRY de AB ile Katılım Antlaşması’nı imzalamıştır. Böylece, Türk tarafının uyarılarına rağmen, GKRY’i çözüme teşvik edebilecek önemli bir unsur yitirilmiştir.

BM Güvenlik Konseyi'nin 14 Nisan 2003 tarihli toplantısında BM Genel Sekreteri'nin 1 Nisan tarihli raporuna istinaden Kıbrıs konusunda bir karar kabul edilmiştir. 1475 sayılı bu kararın işlem paragraflarında taraflardan "BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet misyonu çerçevesinde Annan Planı'ndan yararlanarak kapsamlı bir çözüme ulaşılması maksadıyla müzakerelere devam etmeleri" istenmiş ve Genel Sekretere iyi niyet misyonunu sürdürmesi yönünde destek verilmiştir.

10–13 Şubat 2004 tarihleri arasında New York'ta yapılan görüşmeler, Türk tarafının olumlu ve yapıcı tutumu sayesinde başarılı geçmiş ve Ada'da müzakerelerin tekrar başlaması yolunu açmıştır. New York'ta varılan mutabakat, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum taraflarının belli bir tarihe kadar Annan Planı'nı müzakere etmelerini, üzerinde anlaşmaya varılamayan noktalarda müzakerelere anavatan Türkiye ve Yunanistan'ın katılımıyla devam edilmesini ve nihayet anlaşılammış nokta kaldıysa bu alanlarda BM Genel Sekreteri'nin yetkisini kullanarak formüller üretmesi ve ortaya çıkacak nihai belgenin her iki tarafta ayrı ayrı, ancak eş-zamanlı olarak düzenlenecek referandumlarla Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum halklarının onayına sunulmasını içermiştir. Böylece, 1 Mayıs 2004 tarihinden önce çözüme ulaşılması ve AB'ne birleşmiş bir Kıbrıs'ın katılımı hedeflenmiştir.

Müzakereler neticesinde nihai hale getirilen çözüm planı 24 Nisan 2004 tarihinde GKRY ve KKTC'de referandumlarla Kıbrıs'taki iki halkın onayına sunulmuştur. Rum halkının %75.83'ü Planı reddederken,¹⁷ Kıbrıs Türk tarafı kendileri için getireceği pek çok zorluğa rağmen %64.91 çoğunlukla Plan'a "evet" demiştir.¹⁸ Rum tarafının Plan'ı büyük bir çoğunlukla reddetmesinde GKRY lideri Papadopoulos'un 7 Nisan 2004 tarihindeki halka seslenişinde Rum halkını "güçlü bir hayır" demeye çağırması ve Rum liderliğinin devlet eliyle sürdürdüğü "hayır kampanyası" da önemli bir etki yapmıştır. Sonuçta, Rum toplumunun reddi karşısında, BM ve AB dahil tüm

---

¹⁷ <http://www.milliyet.com.tr/hem-hayir-dediler-hem-korkuyorlar/siyaset/haberdetayarsiv/19.01.2010/33335/default.htm?ver=07>

¹⁸ <http://www.milliyet.com.tr/yes-be-annem-/siyaset/haberdetayarsiv/19.01.2010/33332/default.htm?ver=12>

uluslararası camianın desteklediği bu kapsamlı çözüm planı geçersiz hale gelmiştir.

3.5. Müzakere Süreci ve GKRY'nin AB Üyeliği

GKRY 1 Mayıs 2004 tarihinde, “Kıbrıs Cumhuriyeti” adı altında AB’ne tam üye olmuştur. Türkiye tarafında aynı gün yapılan açıklamada, AB’ye katılacak olan Rumların, Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs’ın tamamını temsil etmeye yetkili olmadıkları, eşit statüye sahip Kıbrıs Türkleri veya Kıbrıs Adası’nın tamamı üzerinde yetki veya egemenliklerinin bulunmadığı, “Kıbrıs Cumhuriyeti”nin Kıbrıs Türklerine zorla empoze edilemeyeceği, kendi anayasal düzenleri altında ve kendi sınırları içerisinde örgütlenmiş bulunan Rumların, Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs’ın tamamını temsil eden yasal hükümet olarak kabul edilemeyeceği belirtilmiştir. Açıklamada ayrıca, Kıbrıs Türklerinin kendi ülke sınırları ve anayasal düzenleri içerisinde örgütlenmiş bir halk olarak, hükümet etme yetkisini ve egemenliklerini kullanmakta oldukları, bu çerçevede Türkiye’nin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni tanımaya devam edeceği ve Güney Kıbrıs’ın AB’ye girişinin Türkiye’nin 1960 Antlaşmalarına dayanan Kıbrıs üzerindeki hak ve yükümlülüklerine hiçbir şekilde haleldar edemeyeceği ifade edilmiştir.

BM Genel Sekreteri, 28 Mayıs 2004 tarihli iyi niyet misyonu raporunda, referandumlar sonrasında Kıbrıs Türklerinin durumunun uluslararası camia tarafından ele alınması gereğine işaret etmekte ve Kıbrıs Türklerine baskı uygulamak veya onları dünyadan tecrit etmek için hiçbir gerekçe kalmadığını kayda geçirmektedir. Bu çerçevede Kıbrıs Türklerine yönelik ambargo ve kısıtlamaların kaldırılması için uluslararası camiaya ve Güvenlik Konseyi’ne kuvvetli bir çağrıda bulunmuş, Kıbrıs Türk tarafının kalkınmasını engelleyen ve onları dünyadan tecrit eden uygulamalara son verilmesini istemiş, 541 ve 550 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarının buna engel teşkil etmediğini vurgulamıştır.

Genel Sekreter raporunda ayrıca, Kıbrıs’ta kalıcı bir çözümün siyasi eşitlik ve ortaklık temeline dayalı olması gerektiğini vurgulamış, Çözüm Planı’nın başarısızlığa uğramasının sorumluluğunu Kıbrıs Rum tarafına

yüklemiş, Rum tarafının tutumunu sorgulamış ve gerçekten siyasi eşitliğe ve ortaklığa dayalı çözümü istemeleri halinde Rumların bunu dile getirmelerinin yeterli olmayacağını, aynı zamanda eylemleriyle de göstermeleri gerektiğini belirtmiştir. Rumların böylece Annan Planı'nı değil, esasen çözümü reddettiklerini de kayda geçiren Genel Sekreter, durumun kapsamlı bir değerlendirmeyi gerektirdiğini vurgulamış, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk tarafının müzakereler öncesinde, sırasında ve sonrasındaki olumlu tutumunu takdirle karşıladığını beyan etmiştir.

4. MÜZAKEREYE TARAFLARIN BAKIŞI VE GETİRDİKLERİ ÖNERİLER

GKRY Radyo Televizyon Kurumu tarafından 18-19 Mart 2006 tarihlerinde seçmen niteliği taşıyan 1200 kişinin katıldığı bir anket gerçekleştirilmiştir. Söz konusu anket, Kıbrıs Rum Halkının genel olarak Kıbrıs sorununa, Kıbrıslı Türklere, ülkemizin AB üyeliğine ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimine bakışına dair dikkat çekici ipuçları içermektedir. Anket sonuçlarından, başta gençler olmak üzere Kıbrıs Rum halkının önemli bir bölümünün Kıbrıslı Türklere sempati duymadığı ve onlarla tek bir çatı altında yaşamak istemediği ortaya çıkmıştır. Başta ABD, AB ülkeleri ve diğer ilgili taraflarca bile uzlaşmaz tutumuyla çözüme engel olduğu dile getirilen GKRY lideri Papadopoulos'a ve izlediği Kıbrıs politikasına destek verdikleri görülmüştür. GKRY'de yapılan anketlerde 18-25 yaş arasındaki Rum gençlerin %61'inin Türklere birlikte yaşamak istemediklerini beyan ettikleri göz önünde bulundurulduğunda, Kıbrıs sorununa BM çerçevesinde kapsamlı bir çözüm bulunması yönündeki çabalar açısından GKRY'de yerleşen "retçi" zihniyeti açıkça sergilemektedir.

GKRY'de 21 Mayıs 2006 tarihinde milletvekilliği genel seçimleri gerçekleştirilmiştir. Seçimler hem Annan Planı üzerinde 24 Nisan 2004 tarihinde düzenlenen referandumlardan sonra yapılan ilk genel seçimin galibi "Kıbrıs sorununun çözümünü reddedenler" olmuştur. 2004 yılındaki referandumlarda Annan Planı'nı savunan ana muhalefet partisi konumundaki DİSİ'nin oylarında 2001 yılına oranla %3.67 civarında kayıp olması dikkat çekicidir. Seçim sonuçlarının dikkat çeken bir diğer yönü, Rum lider

Papadopoulos’un başında bulunduğu DİKO partisinin oylarını % 3.07 oranında artırmış olmasıdır. Bu partinin seçimlerde oylarını artırması, anılan retçi zihniyetin az da olsa GKRY’de tabanını genişlettiğine işaret etmektedir.

Referandumlar sonrasında KKTC Cumhurbaşkanı Talat ile GKRY lideri Papadopoulos, 5 Eylül 2007 tarihinde BM Genel Sekreteri’nin Özel Temsilcisi Möller’in de hazır bulunduğu bir toplantıda bir araya gelmişlerdir. Cumhurbaşkanı Talat, toplantıda, 14 ayda 52 görüşme yapılmasına rağmen gelişme sağlanamadığını, Rum tarafının teklifi doğrultusunda bir-iki Teknik Komite ve Çalışma Grubu kurularak çalışmalara başlanması ve sürecin olurluna bırakılması halinde kapsamlı çözüm perspektifinden uzaklaşılacağını vurgulamıştır. Talat, iki tarafın kapsamlı çözüm perspektifi üzerine yoğunlaşmalarının ve yükümlülük üstlenmelerinin önem taşıdığına altını çizerek, iki-iki buçuk ay sürecek hazırlık dönemini takiben müzakerelerin başlatılması ve 2008 yılı sonuna kadar kapsamlı çözüme ulaşılması yönünde bir öneri getirmiştir. Talat ayrıca, günlük yaşamı ilgilendiren Teknik Komitelerin de bu görüşme sürecinden bağımsız olarak bir an önce faaliyete geçmesini teklif etmiştir. Talat, ayrıca Ada’da kapsamlı çözümün, yerleşik BM parametreleri ve müzakere sürecinde ortaya çıkan müktesebat zemininde gerçekleşmesi gerektiğine dikkat çekerek, müzakerelere sıfırdan başlanmasının mümkün olmadığını kaydetmiştir. GKRY lideri Papadopoulos, Cumhurbaşkanı Talat’ın önerilerini reddetmiş ve kısıtlı bir gündem çerçevesinde liderlerin belirli aralıklarla bir araya gelmesi şeklinde özetlenebilecek bir tutum sergilemiştir.

KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat, 16 Ekim 2007 tarihinde New York’ta BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon’la bir görüşme yapmıştır. Talat bu görüşmede Papadopoulos’un uzlaşmaz tutumuna atıfta bulunarak, Kıbrıs Türk tarafının kapsamlı çözüme ilişkin yaklaşımını izah etmiş, ayrıca Genel Sekreter’e Kıbrıs’ta iki taraf arasında olumlu bir atmosferin tesis edilebilmesi için bir Güven Artırıcı Önlemler paketi sunmuştur.

AKEL lideri Hristofyas 17 Şubat 2008 tarihinde yapılan GKRY başkanlık seçimlerinde ilk turunda oyların %53.37’sini alarak GKRY başkanlığına seçilmiştir. KKTC Cumhurbaşkanı Talat 22 Şubat 2008’de BM Genel

Sekreteri'ne muhatap mektubunda Kıbrıs Türk tarafının çözüm iradesini muhafaza ettiğini ve yeni bir müzakere süreci başlatmaya hazır olduğunu bildirmiştir. Başbakan Tayyip Erdoğan da BM Genel Sekreteri, AB Komisyonu Başkanı, BMGK daimi üyeleri ve AB devlet ve hükümet başkanlarına muhatap 6 Mart 2008 tarihli mektubunda esas olarak KKTC'nin çözüme yönelik yaklaşımını desteklediğini vurgulamıştır.

KKTC Cumhurbaşkanı Talat ile GKRY lideri Hristofyas, 21 Mart 2008 tarihinde gerçekleştirdikleri görüşmede Teknik Komiteler ve Çalışma Grupları kurulması ve üç ay sonra bir araya gelerek BM Genel Sekreteri'nin 'İyi Niyet Misyonu' çerçevesinde kapsamlı müzakerelerin başlatılması hususlarında mutabakata varmışlardır. 23 Mayıs tarihindeki görüşmede siyasi eşitliğe dayalı iki bölge, iki toplumlu federasyona bağlılıklarını teyit etmişler ve ortaklığın eşit statüdeki Türk ve Rum Kurucu Devletleri'nden oluşan, tek uluslararası kimlikli ve federal bir hükümete sahip olması konusunda vardıkları mutabakatı, Ortak Açıklama'ya dercetmişlerdir. Liderler, 1 Temmuz 2008 görüşmesi sonrasında yaptıkları Ortak Açıklama'da tek egemenlik ile tek vatandaşlık konularını görüştiklerini ve bu konularda prensipte anlaşarak uygulama detaylarını kapsamlı müzakereler çerçevesinde değerlendireceklerini belirtmişlerdir. 25 Temmuz tarihli Ortak Açıklama'da, Liderler, üzerinde anlaşmaya varılacak çözümün eşzamanlı ayrı referandumlara sunulmasını ve kapsamlı müzakerelerin 3 Eylül tarihinde başlatılmasını kararlaştırmışlardır.

KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ile GKRY lideri Hristofyas 3 Eylül 2008 günü bir araya gelerek, Kıbrıs'ta BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet misyonu çerçevesinde kapsamlı çözüm müzakerelerini başlatmışlardır. Liderler 3 Eylül'deki açılıştan sonra yapılan toplantılarda federal düzeyde yasama, yürütme, yargı, kilitlenmeyi çözücü mekanizmalar ile bağımsız kurumlar konuları üzerinde durmuşlardır. Yönetim ve yetki paylaşımı konusunda üzerinde anlaşılan hususlar yanında, bazı esaslı konularda taraflar ciddi görüş ayrılıkları içindedirler. Rum yönetimi, esas olarak güçlü bir "Federal Devlet" in erklerinde Rum ağırlığını dolaylı ya da dolaysız garanti altına alacak düzenlemelerde ısrar etmektedir. KKTC liderliği ise siyasi eşitlik ilkesinin Federal yapıda aşındırılmasının önüne geçecek biçimde

temsil ve karar mekanizmalarında Kurucu Devletlerin etkin katılımını koruyacak ve kendilerini egemence yönetmelerini sağlayacak düzenlemeleri BM parametrelerine uygun biçimde savunmaktadır. Bu bağlamda, Rum yönetimi ortak listeyle seçilecek “Başkanlık Ofisi”, Yürütme’de ortaya çıkacak tıkanıklıkların çözüm sürecinde daha uzun süre Rum tarafında kalacak Başkanlık makamının oyunun belirleyiciliği, Yasama tıkanıklıklarında Rum ağırlıklı çözüm mekanizmasının karar alabilmesi gibi önerilerinde katı bir pozisyon benimsemekte, buna paralel olarak dış ilişkilerin yürütülmesi, hava ve deniz yetki alanları, hava ve deniz ulaşımı, liman ve havaalanlarının mülkiyeti gibi konularda da dayatmacı olmaktadır. KKTC tarafı, Kurucu Devletlere kalacak artık yetkilerin mümkün olduğunca geniş tutulması, Federal Yürütme’nin Annan Planı temelinde “Başkanlık Konseyi” biçiminde oluşumu, Kurucu Devletlerin yetki alanlarına dahil konularda dış ilişkiler kurmaları ve yürütebilmeleri, Yasamada ve yarı-yargısal yetkili kurumlarda siyasi eşitlik ilkesinin gözetilmesi gibi hususları savunmaktadır.

Diğer yandan, Rum yönetimi yeni ortaklığın hayata geçirilmesi ile ilgili ilke ve prosedürlerin belirlenmesini müzakerelerin sonuna bırakma eğiliminde ısrarcı görünmekte, KKTC tarafı ise bu noktanın bir an evvel açıklığa kavuşturulmasının önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca, “normlar hiyerarşisi” konusunda KKTC tarafı, AB normları ve müktesebatının çözümün diğer veçhelerini aşındırmayacak biçimde ifade bulmasını, Federal yasalarla Kurucu Devlet yasaları arasında ise hiyerarşi bulunmamasını savunmaktadır.

Rum tarafı, “mülkiyet” başlığı altında yürütülmekte olan müzakerelerde, göçmenlerin mülkleri üzerindeki haklarını kullanma biçimlerine kendilerinin karar vermeleri üzerinde ısrarcıdır. Kıbrıs Türk tarafı ise, mülkiyet rejimine ilişkin kriterlerin belirlenmesini, iade, tazminat ve takas yöntemlerinin belirlenecek ölçütlere göre iki kesimlilik ilkesini aşındırmayacak biçimde uygulanmasını, dolayısıyla yerleşik BM parametreleri ve Annan Planı düzenlemelerine riayet edilmesini savunmaktadır. Rum liderliği bu aşamada BM Güvenlik Konseyi tarafından da tanınmış olan iki kesimlilik ilkesini tanımadığı da dahil olmak üzere BM müktesebatı ve kapsamlı

çözüm süreci prensipleriyle bağdaşmayan uzlaşmaz bir tutuma yönelmekte, Kurucu Devletler de mülkiyet çoğunluğu ölçütünü reddetmekte, nüfus çoğunluğu ölçütünü ise tartışma konusuna dönüştürmektedir.

GKRY lideri Dimitris Hristofyas ile KKTC lideri Mehmet Ali Talat, Kıbrıs'ın bütünlüşme sürecini hızlandırmak için 11-13 Ocak 2010'da Lefkoşa'da yoğunlaştırılmış görüşmelere katıldı. Görüşmenin gündem maddeleri arasında hükümet yönetimi, yetki paylaşımı, ekonominin bütünlüşmesi konuları yer aldı. Rum ve Türk kesimleri liderleri ilk tur görüşmenin sona ermesinin ardından yaptıkları açıklamalarda görüşmede somut gelişmeler sağlanamadığını belirttiler. Görüşmeden önce Rum kesiminin, Türk kesimi liderinin ileri sürdüğü öneri paketini açık bir dille reddettiğini açıklaması, yoğunlaştırılmış görüşmelerden olumlu sonuçların çıkması yönündeki beklentilere gölge düşmesine neden oldu.

SONUÇ

Açıklamalardan anlaşılacağı üzere GKRY, AB'ye dahil olduktan sonra KKTC üzerindeki ambargo ve izolasyonların devamı yönündeki girişimlerine devam etmektedir. Türkiye'nin AB adaylık müzakerelerinin çıkmaza girmesi¹⁹ ve kilitlenmesi için çalışmalarına ağırlık vermiştir. Ayrıca adadaki görüşmelerin olumsuz sonuçlanması maksadıyla ince bir siyaset yürütmektedir. Amacı KKTC ekonomisinin gelişmesini engellemek, Türk halkını fakir ve GKRY'ye muhtaç duruma getirmek, ekonomik olarak kötü durumda olan halkla devleti karşı karşıya getirerek KKTC yetkililerinin azınlık statüsü içinde Kıbrıs Cumhuriyeti'ne dahil etmektir. Bunu gerçekleştirebilmesinin önündeki en büyük engel Türkiye'dir. Bu nedenle

---

¹⁹ Türkiye, 1963 Ankara Anlaşması'nı AB'ne 1 Mayıs 2004 tarihinde üye olan ve aralarında GKRY'nin de bulunduğu on yeni ülkeye teşmil edecek olan Uyum Protokolü'nü 29 Temmuz 2005'de imzaladı. Ayrıca bir deklarasyonla Uyum Protokolü'nün imzalanmasının GKRY'nin siyasi olarak tanınması anlamına gelmeyeceği kayda geçirildi. Halihazırda Uyum Protokolü paralelinde Türk liman ve havaalanlarının GKRY gemi ve uçaklarına açılmasına yönelik baskılar, Türkiye'nin üyelik müzakerelerine de yansıtılmakta olup, 8 fasıl bu gerekçeyle askıya alınmış durumdadır.

AB Müzakere sürecini kilitlemekte ve Türkiye’yi kendi beklentileri doğrultusunda bir anlaşmaya yönlendirmeye gayret sarf etmektedir.

GKRY AB üyesi olduktan sonra yaşanan süreç bize açık bir şekilde göstermektedir ki Kıbrıs’taki mevcut statüko GKRY’nin lehinedir. Bu nedenle mevcut statükoyu bozmaya yönelik her girişimi engellemeye çalışmaktadır. BM öncülüğünde bu güne kadar yapılan görüşme ve müzakerelerde elde edilen zemini kabul etmemektedir. GKRY’yi barış anlaşmasına zorlamak ve bebek adımlarıyla ilerlemekte olan Türkiye-AB müzakere sürecine olumsuz etkilerini kırmak için stratejide değişiklik yapmak gerekmektedir. Her zaman adil bir barış anlaşması peşinde gayret sarf etmek ve bu yöndeki girişimlerine devam edeceği emareleri vermek Rumların uzlaşmaz tutumunu kırmamaktadır. GKRY’nin uzlaşmaz tutumunu ortadan kaldırmanın tek yolu barış anlaşmasıyla ilgili çalışmalara devam ederken kararlı bir şekilde KKTC’nin tanınması yönündeki girişimlere ağırlık vermektir. KKTC’nin tanınması yönündeki girişimler barış anlaşması için yapılacak çalışmalara engel teşkil etmez. Tam tersine KKTC’nin öne sürdüğü Annan planıyla da resmileşmiş iki kesimli, iki kurucu devletli ve siyasi eşitliğe dayalı yapıya ve Türkiye’nin etkin garantörlüğü tezine hizmet eder. Çünkü KKTC’nin bazı devletler tarafından tanınması GKRY’nin en hassas tarafını oluşturmaktadır. Bu girişimler GKRY’deki endişeleri arttıracak, stratejinin en önemli unsurlarından bir tanesi olan ve kendi lehine işlediğini değerlendirdiği zamanın önemli bir risk oluşturduğunu görecektir.

Tanınma Stratejisi BM Genel Sekreteri Annan’ın raporunda belirtildiği gibi “Rumlar gerçekten siyasi eşitliğe ve ortaklığa dayalı çözümü istiyorlarsa bunu sadece dile getirmelerinin yeterli olmayacağı, aynı zamanda eylemlerle bunu göstermeleri gerektiği” vurgulanmış olacaktır. Bu sayede Rumların görüşmelerde daha sonuç odaklı ve işbirliğine açık bir yaklaşım sergilemeleri sağlanabilecektir.

Tanınma stratejisinde; KKTC’nin hukuki anlamda bazı devletler tarafından tanınmasını sağlamanın yanında, bu mümkün olmadığı takdirde tanınma imajı yaratacak sonuçlar almak da önemlidir. Tanınma stratejisinin

amacı sadece KKTC'nin tanınmasının hedeflenmesi değildir. Esas olan oluşturulacak algıyla, Rumlar'ı makul bir anlaşma imzalamaya zorlamaktır. Bazı devletlerde ve uluslararası örgütlerde temsilciliklerin açılması, uluslararası toplantılara gözlemci olarak da olsa katılımın sağlanması bu imajı yaratacak yollar olarak sayılabilir. KKTC'de yabancı yatırımların arttırılması, uluslararası ticaret ve direkt uçuşların sağlanması ve turizmin geliştirilmesi de tanınma imajının oluşturulmasında etkili olacaktır.

Rum Yönetimi 2006 yılında Katar'da büyükelçilik açmış, buna tepki gösteren Türkiye ile ilişkilerinin bozulmasını istemeyen Katar, KKTC'ye de büyükelçilik açma izni vermişti. Rum Yönetimi 2009 yılında Birleşik Arap Emirlikleri, Ürdün, Endonezya, Küba, Brezilya ve Bulgaristan'da olmak üzere 6 büyükelçilik açtı. Fakat bu ülkelere yönelik olarak benzer bir çalışma KKTC tarafından gerçekleştirilemedi. En azından bu ülkelerde temsilcilik açılabilirdi. Şimdi ise Anadolu Ajansı'nın Rum basınına dayandırdığı haberinde, Güney Kıbrıs hükümeti, bu yıl Umman ve Slovaky'a da büyükelçilik açmayı planlıyor. 2011 yılında Kuveyt ve Kazakistan'da, 2012 yılında ise Kanada'da büyükelçilik açılması programlanıyor. Dolayısıyla KKTC'nin yapması gereken girişim ve açılımları Rum Yönetimi gerçekleştiriyor. Çünkü Kıbrıs Rum Yönetimi'nin en büyük hassasiyeti KKTC'nin uluslararası alanda tanınması anlamına gelecek gelişmeler meydana gelmesidir.

Kıbrıs Rum Mahkemeleri'ni adanın geneli için yetkili kabul eden ABAD'ın Orams davası hakkındaki görüşü, 05.03.2010 tarihli Demopoulos/Türkiye ve diğer 7 dava hakkında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararıyla geçersiz hale geldi. Bu karar hukuki yollarla yaratılan tanınma imajının en yeni örneğidir. Karar KKTC'de Türkler tarafından oluşturulan Taşınmaz Mal Komisyonu'nu etkin bir iç hukuk yolu olarak tanımış ve Rumlar'ın mülkiyet meselelerini doğrudan AIHM'e getirmelerini engellemiştir. Bu elbette bir tanıma değildir, ancak Orams davasıyla Rumlar'ın lehine dönen ibreyi, KKTC lehine çevirmiştir. Mahkeme 'bir yönetimin diğer devletler tarafından tanınmaması, o yönetimin yapmış olduğu idari ve hukuki tasarrufların tanınmayacağı anlamına gelmez' demiştir. Yani KKTC'nin iç hukuk yolunu tanınmanın

KKTC’yi tanımak anlamına gelmeyeceğini açıkça belirtmiştir. Ancak karar bu haliyle bile GKRY üzerinde bir baskı oluşturmaya yetmiştir.

Sonuç olarak; KKTC ile GKRY arasında kalıcı ve adil bir barış anlaşması tesis etmek için mevcut statükonun değiştirilmesine yönelik yeni bir strateji belirlenmesi gerekir. Bu stratejide KKTC’nin tanınmasına yönelik girişimlere ağırlık verilmelidir. Bu girişimler uluslararası kuruluşlar nezdinde yürütüldüğü gibi devletler nezdinde de sürdürülmelidir. Tanınma KKTC ve Türkiye üzerindeki baskıların yönünü değiştireceği gibi, görüşmelerin ve müzakerelerin zeminini de değiştireceği için bir pazarlık marjı sağlayacaktır. Ayrıca GKRY’nin görüşme ve müzakere masasında belirli bir sonuca ulaşmak için yapıcı bir yaklaşım içine girmesi teşvik edilecektir.

KAYNAKÇA

“İslam Ülkelerinden KKTC’ye Darbe.” *Gazete Vatan*, 26.02.2010

“Terrorism In Cyprus.” *The Grivas Diaries*. H.M. Stationory Office: 1955.

1997 Yılı Sonu İtibarı İle Kıbrıs Sorunu. İstanbul: SİSAV Yayınları, 1998.

AGSK, AB ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye’ye Etkileri Sempozyumu. İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 2001.

Armaoğlu, Fahir. *20’nci Yüzyıl Siyasi Tarihi Cilt II: 1980-1990*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1992.

Atun, Ali Fikret. *İkinci Kıbrıs Seferi*. İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 1999.

Bağımsızlık Deklarasyonu’nun Metni: The Decleration and Resalution adopted by the Turkish Cypriot Parliament on 15 Novemder 1983-For The Liberty, Equality, Dignity and Security of our People. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yayını.

Cemal, Hasan. “Bir Saatli Bombanın Tik Tak Sesi.” *Milliyet Gazetesi*, 07.07.2001.

Cemal, Hasan. “Türkiye, Tuhaf Bir Çıkmaza Girmiş Durumda.” *Milliyet Gazetesi*, 08.07.2001.

Deliceırmak, Orbay. *Yerinde Yeller Esen Anayasa*. Ankara: 1997.

Denktaş, Rauf. *Hatıralar, Toplayış*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2000.

Dodd, Clement H. *Cyrpus, The Need For New Perspectives*. England: The Eothem Press, 1999.

Dodd, Clement H. *Storm Clouds Over Cyprus*. England: The Eothen Press, 2001.

Evcil, Cumhuri. *Yavru Vatan Kıbrıs'ta Zaferin Hikayesi*. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, 1999.

Gazioğlu, Ahmet C. *Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi*. Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayını, 1997.

Gazioğlu, Ahmet C. *Enosis Çemberinde Türkler*. Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayını, 1998.

Gazioğlu, Ahmet C. *Enosise Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik*. Ankara: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayını, 1998.

Gazioğlu, Ahmet C. *İngiliz İdaresinde Kıbrıs, Statü ve Anayasa Meseleleri*. Lefkoşa: 1996.

Gazioğlu, Ahmet C. *Two Equal and Sovereign Peoples*. Lefkoşa: 1997.

Girit Oyunu ve Kıbrıs. İstanbul: Karadeniz Haber Ajansı Yayınları, 2000.

İsmail, Sebahattin. *10 Soruda Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: Kastaş Yayını, 1998.

Kabaalioğlu, Haluk. *Avrupa Birliği ve Kıbrıs Sorunu*. Yeditepe Üniversitesi Yayını.

Karluk, S.Rıdvan. *Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Beta Yayınları, 1998.

Kıbrıs Sempozyumu. İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 1998.

Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü-Yarını. İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 1995.

Küresel ve Bölgesel Kapsamda Sorunlarımız. İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 1999.

Leloğlu, Duygu. “Ankara’ya Ağır Ceza.” *Radikal Gazetesi*, 11.05.2001.

Necatigil, Zaim M. *The Cyrrus Question and The Turkish Position in International Law*. New York: Oxford Universty Press, 1998.

Sandıklı, Atilla. *Türkiye’nin Dış Politikasında AB ve Alternatifleri*. Harp Akademileri Yayınları, 2001.

Stavrinides, Zenon. *The Cyprus Conflict, National Identity and Statehood*. Lefkoşa: 1999.

Sürmeli, Merve N. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Sözüünü Tuttu: Yetkili Kurum Taşınmaz Mal Komisyonu.” <http://www.bilgesam.org/tr>.

Sürmeli, Merve N., Aslıhan P. Turan. “Kıbrıs’ta Mülkiyet Sorunu: Loizidou ve Orams Kararları.” <http://www.bilgesam.org/tr>.

Şenoğul, Nahit. “AGSK, AB ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye’ye Etkileri Sempozyumu Kapanış Konuşması.” içinde *Sempozyum Kitabı*. Harp Akademileri Yayınları, 2001.

Torumtay, Necip. “Kıbrıs Sempozyumu Açış Konuşması.” içinde *Kıbrıs Sempozyumu Kitabı*. İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 1998.

Turanlı, Rana. *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ülke Etüdü*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 1997.

Uçarol Rıfat. *Siyasi Tarih*. İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 1987.

TÜRKİYE-AZERBAYCAN İLİŞKİLERİNDE SON DÖNEM

The Recent Period of Turkey-Azerbaijan Relations

Yrd. Doç. Dr. Reha YILMAZ*

Özet:

Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinde zaman zaman gerginlikler yaşansa da genellikle dostluk ve kardeşlik içinde olunmuştur. Özellikle Sovyetlerin yıkılmasından sonraki dönemde iki devlet daha da yaklaşmış stratejik ortaklık düzeyine ulaşmıştır. Bu durum sosyal, ekonomik ve siyasi alanda etkisini göstermiş ve iki ülke ortak hareket ederek bölge siyasetine yön vermiştir. Hatta bu durum ihmale varan aşırı güvene sebep olmuştur. Bu güven devletlerin birbirini ihmal ederek yeterince tanımamasına sebep olmuştur. Bu sonuç Türkiye- Ermenistan yakınlaşmasında kendisini açık olarak göstermiştir. Türkiye ve Ermenistan arasında imzalanan protokoller Azerbaycan Türkiye ilişkilerinin gerilmesine, hatta ilişkileri kopma noktasına getirmiştir. Problem, sonrasında ilişkileri iyileştirmek için her iki ülke yetkilileri büyük çaba sarf etse de taraflarda onarılmaz izler bırakmıştır. Bu sonuç iki ülke ilişkilerinin aslında tekrar ele alınması ve yeni temeller üzerine oturtulmasının gerekliliğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Azerbaycan, stratejik ortaklık, dış politika

Abstract:

Although some tensions occurred in Turkey-Azerbaijan relations now and again, it usually based on friendship and brotherhood. Particularly, after the collapse of the Soviet Union, these two countries became closer and relations have reached to the level of strategic partnership. This situation has showed its influence in social, economic, and political sphere and the two countries acting together directed themselves to regional policy. Even, this situation has caused overconfidence. This confidence caused countries not to be sufficiently recognized by neglecting each other. This result was quite clearly showed itself in Turkey-Armenia rapprochement. The Protocol signed between Turkey and Armenia strained Azerbaijan-Turkey relations and even it brought the bilateral relations to the point of rupture. Although after the problem both countries officials made great efforts to improve the relations, it left irreparable traces on both parties. This result demonstrated the necessity of the two countries' relations to be discussed and created on a new basis.

Keywords: Turkey, Azerbaijan, strategic partnership, foreign policy

---

* Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

GİRİŞ

Azerbaycan bağımsızlık sonrası dönemde yaşanan sorunları tekrar yaşamamak için, Haydar Aliyev'le birlikte başlattığı denge siyasetini İlham Aliyev döneminde de sürdürmüştür. Bu kapsamda uluslararası aktörler arasında siyasi ve ekonomik bir denge sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak, bazı ülkelerin Azerbaycan dış politikasında özel bir yeri bulunmaktadır. Tarihi dostluk ve kardeşlik çerçevesinde yakın bir diyalog içerisinde bulunduğu Türkiye, iki milyona yakın Azerbaycanlının çalıştığı ve ülkenin en önemli sorunu olan Karabağ'da etkin bir aktör olan Rusya, doğal kaynakların dünya pazarlarına ulaştırmada bir bakıma garantör olan ABD, ülkenin dış politikasında doğrudan etkin rol almaktadır. Ülkenin dış politikasında dini faktörlerin etkisiyle küçümsenemeyecek bir İran etkisi de mevcuttur.

Azerbaycan'ın dış politikasında özel bir yeri olan Türkiye, dostluk ve kardeşlik siyaseti çerçevesinde ülkenin sorunlu dönemlerinde yanında yer almıştır. Özellikle bağımsızlık sonrası dönemde ülkenin bağımsızlığının tanınması ve toprak bütünlüğünün sağlanması için uluslararası kamuoyu oluşturmada büyük yardımları olmuştur. Daha sonraki dönemde yürütülen çalışmalarla bu yakınlık stratejik ortaklık düzeyine ulaşmıştır.

Bu güçler arasında denge kurmaya çalışan ve ülkesel menfaatleri bu kapsamda belirleyen Azerbaycan hükümeti, Türkiye-Ermenistan normalleşmesine ilişkin çalışmalarla birlikte dış politikasında değişime gitme sinyalleri vermiştir. Türkiye ile ilişkilerde belli düzeyde soğuma yaşayan Azerbaycan, Rusya ile yakınlaşmaya gitmiş, diğer taraftan Uzak Üçlü (Çin, Japonya ve G. Kore) ve İsrail gibi aktif siyasi aktörlerle de diyaloga girmiştir. Özellikle, Türkiye ile İsrail arasında yaşanan gerginliğin ardından bu soğumanın hızlanması dikkat edilmesi gereken bir durumdur.

1. AZERBAJYCAN DIŞ POLİTİKASININ SON DÖNEM HEDEFLERİ

Azerbaycan dış politikasının temel amaç ve istikametlerini 3 dönem altında toplamak mümkündür. Bu üç dönemin temel amaçları hükümetlerin

politikalarına göre belirlenmiştir. Her üç dönemde de ortak olan temel unsurlar vardır. Bunları şu şekilde gruplandırmak mümkündür:¹

1. Ülkenin bağımsızlığının korunması;
2. Ülkenin toprak bütünlüğünün sağlanması;
3. Karabağ probleminin çözülmesi;
4. Uluslararası kurumlarla entegrasyon;
5. Pazar ekonomisine geçiş.

İster ayrılma çabaları, isterse de toprak iddiaları sonucu bölgede ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözülmesinde gerek uluslararası güçlerin ikili standartları gerekse uluslararası hukukun yetersizliği kendisini açık olarak göstermiştir. Bunun sonucunda Karabağ ve etrafındaki bölgelerin işgaline aradan uzun bir süre geçse de son verilememiştir. Bu durum tehlikeli bir süreci başlatmış, Azerbaycan'da barışçı yollarla problemin çözüm taraftarlarının sayısı azalarak, savaş isteyenlerin oranı artmıştır.² Bunun doğal bir sonucu olarak Azerbaycan dış politikasının istikameti zaman içerisinde değişmiştir. Azerbaycan hükümetleri problemin çözümüne tesir edebilecek Karabağ konusunda yardım bekledikleri güçlere yaklaşarak, dış politikasını daha çok Batı'ya yönlendirmiştir.

Bağımsızlık sonrası dönemde iktidara gelen üç hükümet Karabağ probleminin gelişimine göre üç farklı siyaset uygulamışlardır. Muttalibov döneminde Rusya ve diğer Sovyet Cumhuriyetleri ile yakınlaşma maksadı güdülürken, Elçibey hükümeti doğrudan Türkiye ve Batı'yla entegrasyonu amaç edinmiştir. Ancak Haydar Aliyev döneminde bu siyasetlere son verilerek, Batı, Rusya ve Doğu arasında “Denge Siyaseti” yürütülmeye

---

¹Ali Hasanov, *Muassır Beynelhalk Münasebetler ve Azerbaycan'ın Harici Siyaseti* (Bakü: Azərbycan Neşriyatı, 2005), 242-247.

²Elmar Mammadyarov, “The Foreign Policy of Azerbaijan: Affecting Factors and Strategic Priorities,” içinde *Azerbaijan in Global Politics Crafting Foreign Policy*, ed. Alexandros Petersen, Fariz İsmailzade (Baku: Azerbaijan Diplomatic Academy, 2009), 11-14.

çalışılmıştır. İlham Aliyev yönetiminin dış politikasının temel istikameti, babasının dış politikasını devam ettirmek olmasına rağmen, son dönemde Batılı ülkelerden beklenen desteğin verilmemesi karşısında Rusya ile beklenilenden daha fazla yakınlaşmaya gitmiştir. Bunda Rusya'nın 2008 Ağustos'unda Gürcistan'a müdahalesi sırasında Batılı ülkelerin vaatlerin ötesinde etkili bir müdahalede bulunmaması ve Karabağ sorununda beklenen desteğin verilmemesi büyük etkindir.

2. AZERBAYCAN DIŞ SİYASETİNE ETKİ EDEN UNSURLAR

Azerbaycan, Güney Kafkasya'nın güvenlik kompleksinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu bölgede kabul edilmiş ve gelecek için öngörülen siyasi kararlar güvenlik meseleleriyle karşılıklı ilişki içerisindedir. Çözülmemiş anlaşmazlıklar dış politika stratejisine olduğu gibi, ülkelerin iç politikasına da güçlü tesir göstermektedir. Bunda anlaşmazlık taraflarının hareketlerine, dış güçlerin müdahale perspektiflerine bakmak gerekmektedir.

G. Kafkasya'da ikili kutuplaşmaya doğru bir gidiş mevcuttur. Bu kutuplaşmanın merkezinde D. Karabağ probleminin tarafları Azerbaycan ve Ermenistan bulunmaktadır. Ermenistan Rusya ve İran'la yakın bir işbirliğine giderken, Azerbaycan; Türkiye, Gürcistan ve Batılı kurumlarla entegrasyonu seçmiştir. Bir taraf demokrasi, insan hakları ve pazar ekonomisinin bölgede hâkim kılınması için ortak hareket ederken, diğer kutupta bölgedeki çatışmaların körüklenmesiyle elde edilen baskı ve güç ön plana çıkmaktadır.³

Azerbaycan dış politikasının esasını ilk yıllardan itibaren toprak bütünlüğünün sağlanması, dolayısıyla Karabağ probleminin çözülmesi yer almıştır. Zira ülkenin her alanda istenilen düzeyde gelişmemesinin temel nedeni Karabağ sorunun çözülmemesidir. Zira bu sorundan dolayı

---

³Rayner Fraytaq-Virminqhaus, "Azerbaycan'ın harici ve Tehlikesizlik Siyaseti," *AZERBAIJAN FOCUS* No 1 (Temmuz-Ağustos 2009):101.

Azerbaycan'ın bakmak zorunda kaldığı Azerbaycan kaynaklarına göre bir milyon, BM kaynaklarına göre ise 584,000 mülteci vardır.⁴

D. Karabağ probleminin barışçı yollarla çözülmesi için yıllardır verilen çabaların sonuçsuz kalması, Ermenistan'ın Rusya yardımıyla tehlikeli boyutlarda silahlanması, Azerbaycan'ın petrol ve doğalgaz gelirleriyle ekonomisi düzeltmesi ve ordusunu modernize ederek geliştirmesi, Azerbaycan kamuoyunda her geçen gün artan baskı ve nihayet en yakın müttefiki Türkiye'nin, Ermenistan'la ilişkilerini normalleştirme kararı almasının verdiği endişe⁵ Karabağ sorununun her an sıcak çatışmaya dönüşme riskini beraberinde getirmiştir.

3. AZERBAYCAN-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE YENİ DÖNEM

Azerbaycan-Ermenistan anlaşmazlığı 20. yüzyılın başlarına gider. Tarihin tozlu raflarına bakıldığında bölgede çok acı olaylara rastlamak mümkündür. 1905, 1915, 1918, 1950, 1987 ve 1990'lı yıllar bu tür olaylarla hatırlarda kalmıştır. Genellikle Ermeniler lehine gelişen olaylarda Azerbaycanlıların yanında tek destek Türkiye olmuştur. Öyle ki Azerbaycan Türklerini yalnız bırakmamak için zor anlarında bile Türkler imkânlarını seferber etmiştir. I. Dünya Savaşı sonrasında toplu soykırımla karşı karşıya kalan Azerilere Osmanlıların Kafkas İslam Ordusu vasıtasıyla yardımcı olduğu gibi, Sovyetlerden sonra bağımsızlığına kavuşan ve Karabağ ve etrafındaki bölgelerin Ermenilerce işgal edildiği dönemde de bu yardım devam etmiştir.⁶ Bu destek sadece askeri alanda olmamış, ekonomik ve siyasi alanda da Türkiye Azerbaycan'ın uluslararası kamuoyuna sorunlarını anlatabilmesi, uluslararası güçler tarafından ülkenin bağımsızlığının tanınması ve geliştirilmesi için büyük katkıları olmuştur. Her iki ülke BTC, BTE, BTK

---

⁴Aleksandr Raar, Sebastian Riider, "Azerbaycan'ın Karadeniz Hazar Havzası Bölgesinde Geosiyasi Rolü: Teklifler ve İmkânlar," *AZERBAIJAN FOCUS* No 1 (Temmuz-Ağustos 2009): 44.

⁵Reha Yılmaz, "Azerbaycan'ı ve Azerbaycanlıyı Anlayabilmek," *USAK Stratejik Gündem*, Erişim tarihi 07.09.2009, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=1043>.

⁶Mahir Abdullayev, *Türkiye-Azerbaycan Alakaları* (Bakı: Mütercim Yayınları, 1998), 21.

gibi uluslararası projelere imza atarken, diğer yandan dış politikalarında da ortak hareket ederek uluslararası kamuoyunda birçok sorunu birlikte göğüslemiştir.⁷

Bu işbirliğinin en iyi görüldüğü konu ise Karabağ sorunu olmuştur. Zira Türkiye, dünya konjoktörünü dikkate alarak Karabağ Savaşı'nda Azerbaycan'a yardımlarda bulunmuş, Kelbecer'in Ermenilerce işgali üzerine Ermenistan kapılarını kapatarak Azerbaycan'a verebileceği en yüksek desteği vermiş ve bu kapı Batılı devletlerin tüm baskılarına rağmen hala açılmamıştır. Türkiye'de hükümetler değişse de Türk halkının, kamuoyunun ve hükümetlerinin desteği hiç azalmamış, atarak devam etmiştir.⁸

AKP hükümetinin iktidara gelmesi ve Türkiye'yi bölgenin süper gücü haline getirme çalışmaları çerçevesinde dış politikası da değişmiştir. Bu çerçevede neredeyse tüm komşularıyla problemi olan bir Türkiye yerine, yakın işbirliğine dayalı bir çevre politikası yürütülmeye başlanmıştır.⁹ Bu siyaset çerçevesinde Yunanistan, Suriye, İran, Bulgaristan, Gürcistan ve Irak'la aşamalı olarak yakın işbirliğine girilmiş, hatta karşılıklı vizelerin kaldırılmasına varan bir yakınlaşma elde edilmiştir. Sorun olarak sadece Ermenistan kalmış, bu ülke ile de göreceli olarak görüşmelere başlanmıştır.

Bu doğrultuda Ermenistan'la da yakınlaşmaya yönelinmiş ve tarihi sorunları çözebilmek için gizli görüşmelere başlanmış ve nihayetinde Zürih'te AGİK eşbaşkanlarının da katılımı ile ilişkilerin normalleşmesini sağlayacak bir protokol imzalanmıştır. Türkiye-Ermenistan arasındaki bu yakınlaşma ve protokollerin imzalanması Azerbaycan'da tepkiyle karşılanmış ve iki ülke ilişkilerine olumsuz tesir edecek olaylar meydana gelmiştir. Türkiye tarafının Karabağ problemi çözülmeden kapıların açılmayacağına dair verdiği tüm güvencelere rağmen Azerbaycan tarafı bu

---

⁷Sevinç Ruinten, *Azerbaycan Türk Devletleri ile Siyasi Elageler Sisteminde Bakı* (Adiloğlu Neşriyat, 2005), 27-78.

⁸Geniş bilgi için bakınız. Yaşar Kalafat, Araz Aslanlı, "Türkiye Azerbaycan İlişkileri," içinde *Türk Dış Politikası*, ed. İdris Bal, 382-396.

⁹Geniş bilgi için bakınız. Bülent Aras, "Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy," *SETA Policy Brief No 32* (May 2009).

güvenceleri yeterli görmeyerek Türkiye'ye karşı çeşitli yaptırımlara müracaat etmiştir.

Öncelikle gaz tarifelerinin yeniden düzenlenmesi, sonrasında Türk mallarına yönelik ekonomik yaptırımlar, ülkede faaliyet gösteren Türk firmalara yönelik baskılar ve nihayetinde Türk bayraklarının “Türk Şehitliklerindekiilerde dâhil” gönderden indirilmesi Türk tarafında da ciddi bir tepkinin oluşmasına sebep olmuştur. Her ne kadar karşılıklı olarak ilişkilerin normalleşmesi için gayret gösterilse de ilişkilerin önceki düzeye ulaşması mümkün gözükmemektedir. Zira ülkede halk ve kamuoylarında karşılıklı itibar kaybı söz konusudur.

Türkiye tarafı Ermeni yakınlaşmasının Karabağ probleminin çözümüne katkıda bulunacağını, Ermenistan'ın meselelere öncekinden daha ılımlı ve yapıcı yaklaşacağını¹⁰ ifade etseler de, Azeri tarafı bu protokollerle birlikte Ermenilerin güçleneceği ve görüşmeleri tıkamayabışlayacağı ve problemde uzlaşmaz bir konuma geleceği beyan ederek¹¹ bir bakıma Karabağ konusundaki uzlaşmazlığı Türkiye'ye bağlamaya çalışan bir tavır sergilemiştir.

4. TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE FARKLILAŞMA MI? NORMALLEŞME Mİ?

Sovyetlerin yıkılışıyla bağımsızlığını kazanan Azerbaycan'ı ilk tanıyan ülke olan Türkiye ile Azerbaycan ilişkileri tarihi dostluk ve kardeşlik içersinde devam ede gelmiştir. Ancak, Azerbaycan'ın doğal kaynaklarını dünya pazarlarına ulaştırması ile birlikte bölgede artan önemi, Türkiye'nin son

---

¹⁰Bülent Aras, Fatih Özbay, “Türkiye ve Ermenistan: Statüko ve Normalleşme Arasında Kafkasya Siyaseti,” *SETA Analiz* No 16, (Ekim 2009), 9-10.

¹¹“Türkiye-Ermenistanın münasibötlörünö Bakıdan baxış,” Erişim tarihi 12 Oktyabr 2009, <http://www.voanews.com/azerbaijani/archive/2009-09/Aze-davudturkiyeelxan.cfm?moddate=2009-09-01;>
[http://az.apa.az/print.php?id=165816;](http://az.apa.az/print.php?id=165816) “Türkiye-Ermenistanın münasibötlörünö Bakıdan baxış,” [http://www.voanews.com/azerbaijani/archive/2009-09/Aze-davudturkiyeelxan.cfm?moddate=2009-09-01.](http://www.voanews.com/azerbaijani/archive/2009-09/Aze-davudturkiyeelxan.cfm?moddate=2009-09-01)

dönemde bölgede doğrudan inisiyatif alan dış politika stratejisi her iki ülkenin daha da yakınlaşmasına ve stratejik ortak olarak hareket etmelerine sebep olmuştur. Bunun sonucunda Azerbaycan ve Türkiye arasında ticaret, siyaset, ekonomi, eğitim, sağlık, kültür, turizm ve diğer sahalarda artan bir işbirliği başlamıştır. Hatta bu işbirliği Azerbaycan ordusunun yapısal olarak hazırlanması, NATO standartları seviyesine yükseltilmesi, Türk ordusuna uluslararası görevlerinde yardım, bölgesel problemlere ortak tavır, uluslararası kurumlarda ortak çalışmalar, ekonomi ve ticaret alanlarındaki uluslararası projelerde fikir birliği seviyesine ulaşmış ve birçok başarılı sonuçlar elde edilmiştir.¹² Bu birliktelik Haydar Aliyev'in "Bir Millet İki Devlet" söylemiyle de bir bakıma tescillenmiştir.

Ancak zaman içerisinde tarafların birbirilerini okumada doğan sorunlar, bir bakıma karşılıklı güvenden kaynaklanan ihmal, stratejik ortaklığın kurumsallaştırılamaması sonucunu doğurmuştur.¹³ Bu durum her iki ülkeyi siyaseten birbirinden uzaklaştırmış, yanlış anlamalara sebep olmuştur. Özellikle Azerbaycan'ın dış siyasetinde en önemli unsur olan Karabağ konusundaki endişeleri, iki ülke ilişkilerinde ani bir kırılmaya sebep olmuştur. Azerbaycan'daki diğer lobi ve marjinal güçlerin çalışmalarıyla daha da alevlenen tartışmalar karşılıklı restleşmelere kadar varmıştır.

Son dönemde Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinin gerginleşme sebeplerine bakıldığında Gürcistan olaylarının tesirini açık şekilde görmek mümkündür. Uzun süredir Rusya ve Türkiye arasında denge siyaseti yürütmeye çalışan Azerbaycan hükümeti Rusya'nın bölgedeki hareketliliğinden menfi şekilde etkilenmiş ve ister istemez Rusya'nın tesiri altına girmiştir. Bunun sonucunda Türkiye'ye karşı yürütülen stratejik ortaklık siyasetinde önemli sayılabilecek bir değişim olmuştur.

---

¹²Reha Yılmaz, "Azerbaycan'ı ve Azerbaycanlıyı Anlayabilmek," *USAK Stratejik Gündem*, Erişim tarihi 11.09.2008, <http://www.usak.org.tr/myazdir.asp?id=1043>, <http://www.yeniazerbaycan.com/news/6245.html>.

¹³Bülent Aras, "Azerbaycan ile Yeniden," *Sabah*, 01. 07. 2009; "Azərbaycan Türkiyə üçün ən önəmli strateji tərəfdaşdır," Erişim tarihi 12.06.2009, <http://www.anspress.com/nid119191.html>.

Türkiye-Ermenistan ilişkilerindeki normalleşme süreci bahane edilerek, Azerbaycan kamuoyunda Türkiye'ye karşı anti propaganda başlatılmış ve halk nezdinde Türkiye hükümetinin ciddi bir itibar kaybına uğramasına, sebep olunmuştur. Bu siyasetin yürütülmesinde Rus lobisi ve Türkiye'deki bazı marjinal güçlerin Azerbaycan uzantıları aktif rol almıştır. Türk muhalefetinin etkin katkısıyla bu tepkiler özellikle AKP ve hükümetin yıpratılmasına yönelmiştir. Özellikle Türk hükümetinden beklediği ilgiyi göremeyen Azerbaycan muhalefeti gerek resmi yayın organlarında, gerekse ulusal kanallarda ilişkileri olumsuz yönde etkileyebilecek yayımlar yapmıştır.¹⁴ Bunda, Türk hükümetinin Azerbaycan iktidarından uzaklaşarak, Azerbaycan muhalefetine yönelmesi beklentisinin etkisi kuşkusuzdur.¹⁵ Hatta ilişkilerdeki tansiyonun yükselmeye başladığı dönemde Azerbaycan muhalefet parti lider ve üyelerinin Türkiye'ye giderek sivil toplum kuruluşlarında ve basın yayın organlarında boy göstermesi, hükümete mesaj verici nitelikte demeçlerde bulunmaları, Türk sivil kuruluşlarını harekete geçirecek tarzda çalışmalarında bulunmaları bu amacı gerçekleştirmeye yönelik atılan adımlardan sadece birkaçıdır.

Ancak, Azerbaycan hükümeti bu krizi iyi okumuş bir yandan kamuoyunu bilinçli şekilde soğutmuş, diğer yandan Türk hükümetiyle yakın diyalog kurarak problemin çözüm sürecine aktif olarak iştirak etmiştir. Bu süreçte Azerbaycan hükümetinin önde gelen siyasi liderleri iki ülke arasındaki tarihe dayalı sıcak ve yakın ilişkileri ön plana çıkartan beyanatlarla ilişkilerin normalleşmesine çalışmıştır.¹⁶ Bu çerçevede tecrübeli siyasiler de ilişkilerin normalleşme sürecine girdiğini ve bu konuda her iki tarafın çok iyi

---

¹⁴“Türkiyə-Ermənistan protokolları Azərbycanın maraqlarına cavab vermir,” Erişim tarihi 03.01.2010, <http://az.trend.az/news/politics/foreign/1603843.html>; Rauf Arifoğlu, “Tek Türkiye,” *Yeni Müsavat*, 21.02.2009; “Türkiye Geriye, Azerbaycana Gayıtdı,” *Yeni Müsavat*, 14.04.2009.

¹⁵Xaliq Bahadır, “Azerbaycan-Türkiye: Kim Udu? Kim Uduzdu?” Erişim tarihi 16.05.2009, <http://azadliq.az/?p=7487>; İsa Gamber, *Azadlık Gazetesi*, Erişim tarihi 02.09.2009, <http://azadliq.az/?p=25030>.

¹⁶Novruz Məmmədov, “Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərinin mürəkkəbləşməsində maraqlı olan qüvvələr öz məqsədlərinə çatmayacaq,” Erişim tarihi 05.05.2009, http://www.interfax.az/az/index.php?option=com_content&task=view&id=37188&Itemid=9; *Müsavat gazetesi*, 02.09.2009.

düşünmesi gerektiğini ifade ederek bir bakıma toplumu yeni döneme hazırlamaya çalışmıştır.¹⁷ Bu gayretlerin sonucunda, Azerbaycan kamuoyu ve hükümetinin katkılarıyla yumuşayan ilişkiler, kırılma noktasına gelmeden Türk siyasilerin resmi açıklamaları, Başbakan Erdoğan'ın Bakü ziyareti ve Azerbaycan Parlamentosu'ndaki konuşması sonucunda çözülmüştür. Sonrasında alınan tedbirler, düzenlenen toplantılar ve hükümet yetkililerinin çalışmaları ile ikili ilişkiler hızla eski seviyesine ulaşsa da, her iki ülke ilişkilerinin “Bir Millet İki Devlet” gibi hissi sloganlardan “Stratejik Ortaklık” düzeyine sıçrayamadığını açık şekilde göstermiştir.¹⁸ Zira iki ülke ilişkilerine zarar verebilecek küçük ölçekli bir siyasi kriz karşısında, çatışmaya son verebilecek sivil ve/veya resmi bir kurumun olmayışı karşısında en üst düzey yetkililer, Azerbaycan devlet başkanı ve Türkiye başbakanı probleme doğrudan müdahale etmek zorunda kalmıştır. Bu dahi ikili ilişkilerde hissiliğin gölgesinden çıkılarak gerçek nitelikli çalışmalara olan ihtiyacı göstermiştir.

5. KARABAĞ PROBLEMİNDE SON NOKTA: SAVAŞ TAMTAMLARI ÇALARKEN

Türkiye-Ermenistan yakınlaşmasıyla beraber bölgede Dağlık Karabağ problemi gerek bölge, gerekse uluslararası siyasetin merkezinde yer almıştır. Zira problemin çözülmesi için son bir yıl içerisinde ciddi bir trafik yaşanmış, her iki devlet başkanı altı kez görüşmüştür. Görüşmeler sonucunda önemli problemlerde anlaşma sağlandığı, sadece bazı özel meselelerin müzakere edildiği ifade edilse de aslında gelinen noktada elde edilen herhangi bir sonuç bulunmamaktadır. Zira Azerbaycan tarafı “her şey hallolmadan hiç bir şey halledilmiş olamaz”¹⁹, Ermenistan tarafı ise “fiili kazanımlarımız

---

¹⁷Zerdüş Alizade, “Azərbaycan-Ermənistan-Türkiyə münasibətləri fonunda Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli,” *Karabağ Bilgi Ajansı*, 01.04.2009; Sabir Rüstəmhanlı, *ANS Televizyonu Xəberlər Programı*, 02.09.2009.

¹⁸*Türkiye Azerbaycan Çalıştay Raporu*, Kafkasya Çalışmaları 2, Temmuz 2009, 9 vd.

¹⁹President İlham Aliyev receives Azerbaijani and Armenian intellectuals, <http://www.today.az/news/politics/53523.html>.

hukukileştirilmedikçe problem çözülmüş kabul edilemez”²⁰ anlayışından geri adım atmamaktadır.

Son yaşanan olayların akabinde problemin çözümünde Ermeni tarafının elini güçlendirdiği gerekçesiyle Türkiye suçlansa da, problemin çözümüne ilişkin gelişim sürecine bakıldığında gerçek sebeplerin Türkiye’den ziyade bölgede nüfuz mücadelesi veren güçler olduğu açık şekilde gözükmektedir. Bu güçler, her ne kadar problemin barışçı yollardan çözülmesi için gayret sarf ediyor gibi gözükse de, Karabağ probleminin çözülmesi için tarafların uzlaşmaya yaklaştığı dönemlerdeki, masum ancak etkili müdahaleleri ile çözümsüzlüğü tetiklemiştir. Nitekim Türkiye’nin Ermenilerle yaklaşarak, Karabağ problemini çözme girişimi, yine bu güçlerin perde arkası müdahaleleri ile çözümsüzlüğe mahkûm edilmiştir. Soruna ilişkin bu yoğun trafik, Karabağ probleminin çözümüne ilişkin Münih görüşmelerinde kalıcı bir çözüm beklenmesine sebep olsa da sonuç, beklentilerin uzağında kalmıştır. Hatta bu görüşmelerde Karabağ’a ilişkin bir çözümün yakında beklenmemesi gerektiğini devlet görevlilerinin toplantı sonrası açıklamalarının satır aralarında bulmak mümkündür.

Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı basın sözcüsü Elhan Poluhov’un: “Her konuda anlaşana kadar hiç bir konuda anlaşılmayacaktır. Problemin çözülmesi için öncelikle Dağlık Karabağ etrafındaki işgal edilmiş topraklar geri verilmeli, bu bölgelerdeki alt yapı yenilenmeli, mülteciler topraklarına geri dönmeli, önce Dağlık Karabağ’a geçici statü verilmeli sonrasında da nihai statüsü belirlenmelidir”²¹ şeklindeki beyanatında Münih görüşmeleri sonrasında özellikle Türk kamuoyunda oluşan iyimser havanın yersiz olduğunu açık olarak ortaya koymuştur. Zira son bir yıldır devam eden söylemlerden farklı yeni bir ilerlemenin olmadığı açıktır. Aynı talepler ve aynı ret cevapları her iki ülkenin yetkililerince defalarca tekrarlanmıştır.

---

²⁰Cavid Veliyev, “Barışa Uzak Prag Görüşmeleri,” Erişim tarihi 11 Mayıs 2009 <http://www.turksam.org/tr/yazdir1657.html>.

²¹*Bizim Yol Gazetesi*, 27.11.2009.

Bu görüşmelerde önemli ilerlemelerin olmadığına bir başka işareti ise, Azerbaycan yönetiminin son dönemde artan oranda savaş tehdidinde bulunmasıdır. Azerbaycan Hükümeti yetkilileri: “Azerbaycan ordusunun güçlülüğü”²², “işgal edilmiş toprakları kurtarabilme kabiliyetinin bulunması”²³, Azerbaycan tarafının “sabrının sonsuz olmadığı”²⁴ ve sonuçta “Azerbaycan’ın uzayan görüşmelerden rahatsızlık duyduğu ve haklı taleplerini silah zoruyla alabileceği”²⁵ uluslararası kamuoyuna iletilmiştir. Özellikle Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmeye başlamasıyla birlikte bu söylemlerdeki artış açık olarak görülmektedir. Bu durum hiç şüphesiz Azerbaycan tarafının görüşmelerden ümidini kestiğini gösteren bir sonuçtur.

Türkiye-Ermenistan yaklaşmasının Azerbaycan tarafını bu derece rahatsız etmesinin sebeplerini üç ana başlıkta toplamak mümkündür. Birincisi, Türkiye’nin Ermenistan’la yaklaşması Azerbaycan yönetimini yalnız kalma konusunda korkuya sevk etmiştir.

İkincisi, yıllardır devam eden süreçte AGİT Minsk Grubu’nun başarısız çalışmaları nedeniyle çözüme ulaşamaması ve görüşmelerin çok uzamasıdır.

Üçüncüsü, Karabağ probleminin Azerbaycan kamuoyunda oluşturduğu rahatsızlıktır.

---

²²“Səfər Əbiyev: Azərbaycan Ordusu Qafqazda ən güclü ordudur,” Erişim tarihi 03.10.2009, <http://www.anspress.com/nid121122.html>.

²³“İlham Əliyev: İşğal olunmuş torpaqlar azad edilməyəndək Azərbaycan Ermənistanı təzyiq göstərəcək,” Erişim tarihi 22.06.2007, <http://az.trend.az/news/official/chronicle/945391.html>.

²⁴“İlham Əliyev: Azərbaycanın səbri tükənməz deyil,” Erişim tarihi 23.06.2006, <http://az.trend.az/news/top/826552.html>.

²⁵“Səfər Əbiyev: Azərbaycan Ordusu”.

Azerbaycan savaş tehditlerine daha öncede müracaat etse de²⁶ uluslararası kamuoyu tarafından pek dikkate alınmamıştır. Karabağ problemi daha önceki problemlerde aynı konumda bulunmayan Batı ile Rusya'yı aynı konuma getiren ve aynı tezlerle yönlendiren istisnai bir problemidir. Bunda Batı ile Rusya'nın jeopolitik, coğrafi ve dini sebeplerle Ermenistan'ın yanında yer almaları önemli bir etkindir. Bu husus bir kez daha kendini göstermiştir. Azerbaycan'ın tehditleri uluslararası kamuoyunu rahatsız etmiş olmalı ki, çeşitli Batı ülkeleri ve Rusya, Azerbaycan'ı silahla bu problemi çözmekten vazgeçmesinin gerekliliğini sık sık dile getirmektedir. Hatta Rusya bu konuda Gürcistan örneğini ileri sürerek bir bakıma Azerbaycan'a gözdağı vermeye çalışmaktadır. Bu konuda Rusya Dışişleri bakanı Sergey Lavrov Atina'daki AGİT Dışişleri Bakanları Toplantısında: "AGİT çerçevesinde güvenliğin sağlanması için anlaşmazlıkların çözülmesi önem arz etmektedir. Anlaşmazlıkların güç kullanılarak çözülmesinden kaçmak için buhranların "Birlik prensibi" çerçevesinde çözülmesi zorunludur. Sadece bu tür prensipler, geçen yılın Ağustosunda Gürcistan'da karşılaşılan güce başvurarak problemi çözmeye senaryolarından kaçmaya imkân verecektir"²⁷, şeklindeki beyanında Rusya'nın Ermeni yanlısı tutumunun göstergelerini bulmak mümkündür.

Arabulucuların konumları Karabağ probleminin çözümünü önemli bir risk altına almıştır. Zira arabulucular Karabağ probleminin çözülmesi için gerekli olan bazı zorunlu unsurları nasıl çözüme kavuşturacaklarını bilmemekte ya da bilmek istememektedir. Karabağ sorununun barışçı yollarla çözülebilmesi için öncelikle savaş durumunun ve işgalin sona erdirilmesi gerekmektedir. Ancak, Ermeni tarafının ateşkese rağmen her gün Azerbaycan mevkilerini bombalamaları ve zaman zaman Azerbaycan askerlerinin bu bombalamalarda hayatlarını kaybetmeleri, buna karşın Ermeni tarafına herhangi bir yaptırımın uygulanamaması AGİT'in problemi çözmeye adına Ermenilere tesir edemediğinin açık göstergesidir. Ayrıca,

---

²⁶Erişim tarihi: 02.01.2010,
http://www.president.az/articles.php?item_id=20071030054319634&sec_id=11,30,
Ekim 2007.

²⁷*Bizim Yol Gazetesi*, 27.11.2009.

Ermenilerin işgal edilen toprakları yağmalaması ve doğal kaynaklarını sınırsızca sömürmesi, hasat zamanlarında işgal altındaki topraklarda çıkarttıkları yangınları Azerbaycan tarafına yönlendirerek milyonlarca dolar zarar vermelerinin önlenmesi, buna karşın AGİT eşbaşkanlarının Ermeni tarafını suçlamaktan ısrarla kaçınmaları problemin çözümünde AGİT'in problemin çözümündeki mevkiinin yetersizliğini göstermektedir.

Azerbaycan resmi ve sivil birimlerince AGİT Eşbaşkanları Rusya, ABD ve Fransa'nın çeşitli sebeplerle Ermeni tarafını desteklediği kabul edilmektedir. Bu birim yetkililerince tarafı açıkça belli olan üç ülkenin tekelindeki Karabağ probleminin uluslararası kamuoyunun geniş şekilde müzakere etmesi ve başka platformlarda çözüm aranmasının önlenmesi Karabağ probleminin Ermenistan tarafının istekleri doğrultusunda halledilmesi konusunda iradelerini açıkça desteklemektedir. Kaldı ki, Türkiye-Ermenistan yakınlaşmasına tam destek veren Batı Kulübü ve Rusya ısrarla Karabağ probleminin bu süreçten ayırmaya ve başkalaştırmaya çalışmaktadır. Aynı şekilde, Karabağ probleminin çözülmesi noktasında Türkiye'nin gayretlerinin önünün alınmaya çalışılması, Türkiye'nin çözüm sürecinden uzaklaştırılmak istenmesi ve nihayetinde Azerbaycan'ı yalnız kalma korkusuyla panik atak kararlar almaya zorlanması, Karabağ konusunda Minsk Grubu ülkelerinin yerini ve tarafını açık olarak göstermektedir.

Mevcut şartlara bakıldığında Karabağ probleminin yakın zamanda çözümü mümkün görünmemektedir. Bu nedenle çatışmaların çözülmesine ilişkin kurallar çerçevesinde problemin yeniden ele alınması, aracılardan değiştirilmesi, problem çözüme tekniklerinde değişikliğe gidilmesi, Almanya ve Japonya gibi ülkelerin sürece dâhil edilmesi kaçınılmazdır. Aksi takdirde problemin Filistin'deki gibi uzun yıllar devam etmesi ve çözümsüzlüğe mahkûm edilmesi kaçınılmazdır. Ya da geri dönülmez bir savaşın sıcak rüzgârlarının her geçen gün kuvvetlenerek fırtınaya dönmesi.

SONUÇ

Bugün gelinen noktada Türkiye-Azerbaycan ilişkileri beklentilerin çok uzağında kalmıştır. Bunun gerçek sebebi her iki tarafın da aşırı güvenle diğerini ihmal etmesidir. Bu nedenle Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinin dostluk, kardeşlik ve “Bir millet-iki devlet” söylemlerinden öteye götürülmesi ve stratejik ortaklık düzeyine çıkarılması, kurumsallaştırılması zorunludur. Bunun yanı sıra iki ülke ilişkilerine hâkim olan aşırı duygusallık ve yüksek beklentiler yerine gerçekçi ve uygulanabilir politikalara gidilmesi kaçınılmazdır.

İki ülke arasındaki ilişkilerin kurumsallaştırılmasına, öncelikle ortak yol haritasının çıkartılmasıyla başlanmalıdır. Daha sonraki aşamada yol haritasına uygun olarak ortak birimler kurulmalı ve ortak karar alma mekanizması oluşturulmalıdır. Ancak, iki ülke zaman zaman birbirlerinin politikalarına aşırı adapte olmakta, sonuçta aşırı etkilenme ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, iki ülke ilişkilerine özellikle dış politikada bağımsız alan bırakılmalıdır.

Ülkeler arasındaki ilişkilerin önemli unsurlarından birini enerji oluşturmaktadır. Zira enerji konusunda iki ülke birbirine muhtaçtır. Türkiye, bölgeye yönelik yeni siyasetini uygulayabilmek, Avrupa'nın enerji arz güvenliğini sağlamak adına üstlendiği yeni rolü yerine getirebilmek için Azerbaycan'a ihtiyaç duymaktadır. Azerbaycan'da enerji kaynaklarını dünya pazarlarına ulaştırabilmek ve enerji kaynakları üzerinde Rus baskısından kurtulabilmek için Türkiye hattına muhtaçtır. Bu aşamada iki ülke bölge kaynaklarını dünyaya ulaştırma adına ortak enerji stratejisi ve siyaseti geliştirmek zorundadır.

Kafkasya'daki karmaşık yapı ve statüko artık sürdürülemez hale gelmiştir. Bölgesel güç olmaya yönelik siyaset üreten ve uygulamaya koyan Türkiye, bu siyasetin istenilen neticeleri verebilmesi için bölge ülkelerinin güvenlik ve istikrar sorunlarını diyalog ve barışçı yollarla çözmek zorundadır. Hiç şüphe yok ki, Karabağ sorunu bu sorunların merkezinde yer almaktadır ve çözümü halinde bölgede birçok sorun ona bağlı olarak ortadan

kalkacaktır. Bu aşamada Azerbaycan ve Türkiye sorunun çözümü için daha yakın diplomasi uygulamalı, global karar mekanizmalarının imkânlarından daha fazla istifade ermenin yollarını araştırmalıdır.

Güney Kafkasya'nın en güçlü ülkesi ve gelecek vadeden devleti olan Azerbaycan, Türkiye'nin bölgede artan önemi ve önemli bir karar alıcı haline geldiğini görmeli ve onunla birlikte global sistemde kendine yer aramalıdır. Bu da 2003'ten itibaren Türkiye tarafından uygulamaya konulan "Komşularla Sıfır Problem Politikası"nı iyi okumak ve bu çerçevede oluşturulacak barış kuşağında yerini almakta olacaktır. Bu nedenle Azerbaycan, Türkiye'nin Kafkasya'daki işbirliği ve istikrar arayışlarına destek vermelidir.

2009'daki krizlerde iki ülke ilişkilerinin iç ve dış marjinal güçlerce manipüle edilebileceğini göstermiştir. Bu olumsuz etki yönetimlerinin iç kamuoyunu yeterli derecede bilgilendirmemesinden kaynaklanmıştır. Bu nedenle her iki ülke yönetimleri, kamu diplomasisini etkin şekilde kullanarak bir yandan kara propagandanın önünü almalı, diğer taraftan da sivil toplum kuruluşları aracılığıyla çalışmalarına destek aramalıdır.

Sonuç olarak, Türkiye-Azerbaycan ilişkileri, Kafkasya güvenliğinin belkemiğini oluşturmaktadır. Bu nedenle, eğitim, güvenlik, ekonomi, kültürel ve bilim alanlarında işbirliği kaçınılmazdır. Zira bu tarz işbirliği siyasi alanda da etkisini göstererek, ilişkilerin gelişmesine olumlu katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

- “Azərbaycan Türkiyə üçün ən önəmli strateji tərəfdaşdır.” Erişim tarixi 12.06.2009, <http://www.anspress.com/nid119191.html>.
- “İlham Əliyev: Azərbaycanın səbri tükənməz deyil.” Erişim tarixi 23.06.2006, <http://az.trend.az/news/top/ 826552.html>.
- “Sabir Rüstəmhanlıyla Röportaj.” *ANS Televizyonu Xeberler Programı*, 02.09.2009.
- “Türkiye Geriye, Azerbaycana Gayıtdı.” *Yeni Müsavat*, 14.04.2009.
- “Türkiyə-Ermənistan protokolları Azərbaycanın maraqlarına cavab vermir.” Erişim tarixi 03.01.2010. <http://az.trend.az/news/politics/foreign/1603843.html>.
- “Türkiyə-Ermənistanın münasibətlərinə Bakıdan baxış.” <http://www.voanews.com/azerbaijani/archive/2009-09/Aze-davudturkiyeelxan.cfm?moddate= 2009-09-01>.
- Abdullayev, Mahir. *Türkiye-Azərbaycan Alakaları*. Bakı: Mütercim Yayınları, 1998.
- Alizade, Zerdüş. “Azərbaycan-Ermənistan-Türkiyə münasibətləri fonunda Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli.” *Karabağ Bilgi Ajansı*, 01.04.2009.
- Aras, Bülent, Fatih Özbay. “Türkiye ve Ermenistan: Statüko ve Normalleşme Arasında Kafkasya Siyaseti,” *SETA Analiz* No 16 (Ekim 2009).
- Aras, Bülent. “Azerbaycan ile Yeniden.” *Sabah*, 01.07.2009.
- Aras, Bülent. “Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy.” *SETA Policy Brief* No 32 (May 2009).

Arifoğlu, Rauf. “Tek Türkiye.” *Yeni Müsavat*, 21.02.2009.

Azərbaycan-Türkiyə Alakaları və Heydar Aliyev I. Kitap, Bakı: Qafqaz Üniversitesi, 2002.

Bahadır, Xaliq, “Azərbaycan-Türkiyə: Kim Udu? Kim Uduzdu?” Erişim tarihi 16.05.2009. <http://azadliq.az/?p=7487>.

Bizim Yol Gazetesi, 27.11.2009.

Əbiyev, Səfər. “Azərbaycan Ordusu Qafqazda ən güclü ordudur.” Erişim tarihi 03.10.2009. <http://www.anspress.com/nid121122.html>.

Erişim tarihi 12 Oktyabr 2009. <http://az.apa.az/print.php?id=165816>.

Erişim tarihi: 02.01.2010. Ekim 2007.

http://www.president.az/articles.php?item_id=20071030054319634&sec_id=11,30.

Fraytaq-Virminqhaus, Rayner. “Azərbaycan’ın harici və Tehlikesizlik Siyaseti.” *Azerbaijan Focus* No 1 (Temmuz-Ağustos 2009).

Hasanov, Ali. *Muassır Beynelhalk Münasebetler ve Azərbaycan’ın Harici Siyaseti*. Bakü: Azərbaycan Neşriyatı, 2005.

İsa Gamberle Röportaj. *Azadlıq Gazetesi*. 02.09.2009.

<http://azadliq.az/?p=25030>.

İlham Əliyev: İşğal olunmuş torpaqlar azad edilməyənədək Azərbaycan Ermənistanı təzyiq göstərəcək. 22.06.2007.

<http://az.trend.az/news/official/chronicle/945391.html>.

Kalafat, Yaşar, Araz Aslanlı. “Türkiye Azərbaycan İlişkileri.” içinde *Türk Dış Politikası*. Editör İdris Bal. 382-396.

Mammadyarov, Elmar. “The Foreign Policy of Azerbaijan: Affecting Factors and Strategic Priorities.” içinde *Azerbaijan in Global Politics Crafting Foreign Policy*. Editörler Alexandros Petersen, Fariz İsmailzade. Bakı: Azerbaijan Diplomatic Academy, 2009.

Məmmədov, Novruz. “Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərinin mürəkkəbləşməsində maraqlı olan qüvvələr öz məqsədlərinə çatmayacaq.” 05.05.2009. http://www.interfax.az/az/index.php?option=com_content&task=view&id=37188&Itemid=9.

Müsavət Gazetesi, 02.09.2009

President İlham Aliyev receives Azerbaijani and Armenian intellectuals. <http://www.today.az/news/politics/53523.html>.

Raar, Aleksandr, Sebastian Riider. “Azerbaycan’ın Karadeniz Hazar Havzası Bölgesinde Geosiyasi Rolü: Teklifler ve İmkânlar.” *Azerbaijan Focus* No 1 (Temmuz-Ağustos 2009).

Ruinten, Sevinç. *Azerbaycan Türk Devletleri ile Siyasi Elageler Sisteminde*. Bakı: Adiloğlu Neşriyat, 2005.

Türkiye Azerbaycan Çalıştay Raporu. Kafkasya Çalışmaları 2 (Temmuz 2009), 9 vd.

Veliyev, Cavid. “Barışa Uzak Prag Görüşmeleri.” Erişim tarihi 11 Mayıs 2009. <http://www.turksam.org/tr/yazdir1657.html>.

Yeni Azerbaycan Gazetesi, 11.09.2008.

Yılmaz, Reha. “Azerbaycan’ı ve Azerbaycanlıyı Anlayabilmek.” *USAK Stratejik Gündem*. <http://www.usak.org.tr/myazdir.asp?id=1043>.

HAZAR HAVZASI'NDA ENERJİ DİPLOMASİSİ

Energy Diplomacy in the Caspian Basin

Aslıhan P. TURAN*

Özet:

Enerji devletlerin dış politikalarında belirleyici faktörlerden biridir. Orta Doğu'nun istikrarsız yapısı, devletleri, enerji ihtiyacını karşılamak üzere zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olan Hazar Havzası'na yönlendirmiştir. Devletlerin ekonomik büyümelerinde ve refah seviyesini arttırmalarında önemi bir rol oynayan enerjinin güvenliğinin sağlanmasında ve nakil hatlarının inşasında devletlerarasında nüfuz mücadeleleri yaşanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Hazar Havzası'nın jeopolitiğini ve enerji güvenliğini, nüfuz mücadeleleri ışığında incelemek ve enerji kaynaklarının devletlerin siyasal ve ekonomik kalkınmalarındaki etkisini araştırmaktır.

Anahtar Sözcükler: Hazar, enerji, güvenlik, enerji nakil hatları, nüfuz mücadelesi

Abstract:

Energy is a determinant factor of foreign policy. Instabilities in the Middle East have oriented states to the Caspian Basin, rich on petrol and natural gas resources, to provide their energy needs. Playing an important role for economic growth and prosperity, security of energy and construction of pipelines, are emerging international struggle for influence. The aim of this article is to analyze the geopolitics of Caspian Basin and the energy security with struggles of influence and to discover how the energy effects political and economic development.

Keywords: Caspian, energy, security, pipelines, struggle of influence

---

* Paris 1 Sorbonne Üniversitesi, Avrupa Birliği Hukuku Yüksek Lisans Mezunlu.

GİRİŞ

Günümüz uluslararası ilişkiler sisteminde enerji, para ve güç kaynağı olarak algılanmaktadır. Seyrekleşen enerji kaynaklarının tedariki devletlerin dış politikalarını belirleyen temel jeostratejik koz haline gelmiştir.¹ Enerji üretim alanları Kuzey ve Orta Amerika, Orta Doğu, Rusya, Kafkasya, Hazar ve Orta Asya iken, tüketim alanları Kuzey Amerika, Avrupa, Japonya ve Uzak Doğu ülkeleridir. Kaynaklar sınırlı, tüketim artma eğilimi gösterirken, enerji politikalarında asıl sorunu kaynakların hangi devletler tarafından denetleneceği, yani enerji gelirinin hangi yöntemlerle ve hangi oranlarda paylaşılacağı teşkil etmektedir.²

Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılmasıyla sona eren Soğuk Savaş'ın ardından, devletlerarasındaki mücadele ideolojik olmaktan çıkmış ve ekonomik rekabete dönüşmüştür. Bu rekabette ön plana çıkan temel unsur enerji unsurudur. Enerji kaynakları açısından ise Kafkaslar ve Orta Asya, Orta Doğu'dan sonra büyük güçlerin gözünde son derece önemli bir konuma yerleşmiş bulunmaktadır. Gerek enerji kaynaklarının üretimi gerekse nakil hatları projeleri, bölgesel devletler ve enerji talebindeki küresel devletlerarasında önemli bir rekabet aracı haline gelmiştir. Bu rekabetin en yoğun olarak yaşandığı Hazar bölgesinin önümüzdeki 20 yıl içinde ham petrol dış satım potansiyelinin hızla artacağı düşünüldüğünde, enerji ihtiyacı her geçen gün artan devletlerin, dikkatlerini Hazar bölgesine çevirmelerinin sebebi anlaşılmaktadır.³

Hazar bölgesi 19. Yüzyılın ortalarından beri enerji ticaretinde önemli bir rol oynamaktadır. Bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından, Hazar havzasında bulunan Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan yabancı yatırımcılar için çekici bir adres olmuştur. Hazar bölgesinde SSCB'nin

---

¹ Michael T. Klare, "Géostratégie de l'Energie," *The Nation*, 7 Mayıs 2008.

² Çağrı Kürşat Yüce, "SSCB Sonrası Hazar Bölgesinde Enerji Mücadelesi ve Türkiye, Enerji Stratejileri," Erişim tarihi 30 Mart 2005, <http://www.turksam.org/tr/a307.html>.

³ Örgen Uğurlu, "Çevresel Güvenlik Bağlamında Uluslararası Enerji Politikalarında Türkiye'nin Yeri ve Önemi," içinde *Bölgesel Politikalar* ed. Hasret Çomak, 176.

dağılmasının ardından yeni devletlerin ortaya çıkması ve dünya petrol ve doğalgaz rezervlerinin önemli bir oranına sahip olmaları, hem komşu devletlerin hem de enerji arzına ihtiyaç duyan büyük ekonomilerin ilgisini hazar bölgesine ve Orta Asya'ya çekmiştir. Bölgede rekabet halinde olan ülkeler, başta Rusya ve Amerika olmak üzere, İran, Türkiye ve Çin'dir. Ülkeler arasındaki bu etkinlik mücadelesi "Büyük Yeni Oyun" olarak adlandırılmaktadır.

Uluslararası ilişkilerde ekonomik çıkarların önem kazanması sebebiyle, çok uluslu şirketler de devletler kadar dış politikada belirleyici bir role sahip olmaya başlamışlardır. Dolayısıyla enerji sektöründeki rekabette gerek kamu şirketleri, gerekse özel şirketler arasında ve hatta devletlerle şirketler arasında rekabet ortamı oluşmaktadır. Enerji nakil hatlarının şirketler tarafından inşa edildiği göz önünde bulundurulduğunda, kimi zaman şirketlerin devletlerden daha aktif olabildikleri görülebilmektedir. Devletlerin ve çok uluslu şirketlerin, yürüttükleri enerji politikalarında üç ana hedef göze çarpmaktadır: enerji kaynaklarının güvenliğinin, enerjinin ulaşım güvenliğinin ve fiyat istikrarının sağlanması. Bunların yanı sıra, kullanılmak istenen enerjinin düşük maliyetle elde edilmesi ve talep edilen miktarla kalitede pazarlara ulaştırılması hedeflenmektedir.

Enerji kaynakları, üretimi ve taşınması, dış politika davranışlarında rekabete yol açmaktadır, ancak aynı zamanda yeni işbirliği perspektifleri de sunmaktadır. Bu çerçevede, enerji her hal ve şartta devletler için bir güç ve istikrar unsuru olabilir mi? Ya da etnik çatışmaları, silahlanma yarışını veya siyasal istikrarsızlıkları körükleyici bir etki yapabilir mi? Bu sorulara cevap ararken, Hazar bölgesi göz önünde bulundurularak enerji güvenliği ve Hazar'ın statüsü tartışmaları ile nüfuz mücadeleleri ele alındıktan sonra; enerjinin devletlerin siyasal ve ekonomik kalkınmalarında oynadıkları rol, geçiş ülkesi konumundaki Türkiye ve kaynak sahibi Azerbaycan üzerinden incelenecektir.

1. HAZAR'DA ENERJİ POLİTİKALARI

Enerji arzının çeşitliliğinin sağlanması enerji stratejilerinin merkezini oluşturmaktadır. Enerji kaynaklarına sahip olan ve üreten devletler, ekonomik kalkınmalarını sağlamak için alıcı çeşitliliği ararken, enerji ithalatçısı devletler de kaynak çeşitliliği peşine düşmektedirler. Bu sayede devletler, enerji güvenliklerini sağlamaktadırlar. Herhangi bir ekonomik ve siyasi kriz döneminde, tüketiciler enerji yokluğuyla karşılaşmamakta; tek bir tüketiciye bağlı kalmayan üreticiler de enerjiden gelir elde etmeye devam edebilmektedir. Hazar'daki enerji politikaları, yani üretim ve dağıtım faaliyetleri, hem bölgenin zengin enerji kaynaklarına sahip devletler, hem bölgesel güçler, hem de küresel güçler tarafından, rekabet ve işbirlikleri çerçevesinde belirlenmektedir.

Günümüzde, diplomaside ekonomik olgular büyük önem kazanmış bulunmaktadır. Dış politika artık sadece barış ve güvenliğin korunmasıyla değil, refahın sağlanmasıyla da ilgilidir. Unutulmamalıdır ki barışın korunması ile ekonomik ve sosyal amaçların gerçekleştirilmesi birbirleriyle bağlantılı öğelerdir.⁴ Dünya çapında kaynakların kullanılması, çevrenin korunması gibi konularda devletlerarasında işbirliği olanakları giderek artmaktadır. Bu da devletlerin birbirlerine git gide daha bağımlı hale geldiklerinin bir göstergesidir.⁵ Diplomaside siyaset kadar ekonominin de önemli hale gelmesi sonucunda, dış politikada aktör çeşitliliği de artmıştır. Enerji diplomasisini göz önünde bulundurduğumuzda karşımıza çıkan, belki de devletlerden daha çok etkiye sahip, çok uluslu şirketlerdir. Ekonomik güçleri ve uluslar arası bağlantıları sayesinde, sadece ticari anlamda değil, devletlerin siyasi statüleri ve hatta iç işlerindeki gelişmeler üzerinde, devletlerden daha fazla rol oynadıklarını söylememiz mümkündür.⁶

---

⁴ Hüner Tuncer, *Diplomasinin Evrimi: Gizli Diplomasiden Küresel Diplomasiye* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2009), 95.

⁵ Tuncer, *Diplomasinin Evrimi*, 138.

⁶ Tuncer, *Diplomasinin Evrimi*, 145.

1.1. Enerji Güvenliği ve Hazar

1.1.1. Enerji Güvenliği

Devletler artık endüstri, taşıma ve askeri operasyonlar gibi temel aktivitelerinde, enerjiye tamamen bağımlı hale gelmişlerdir. 1973'te Arap-İsrail savaşları sonrasındaki petrol krizi, enerji politikalarında, arz güvenliğinin önemini gözler önüne sermiştir. Avrupa Komisyonu, enerji güvenliğini şu şekilde açıklamaktadır: “Stratejik stokların korunması veya ekonomik şartlar için yeterli olmayan ulusal kaynakların yetersizliği yüzünden gelecekte önemli oranda sorun teşkil edecek enerji ihtiyacına karşı, ulaşılabilir ve istikrarlı dış kaynakları sağlama becerisi”.⁷ Enerji arzının ve ulaşımının güvenliğinin sağlanması için bölgede uzun süreli barış ortamının, ekonomik ve siyasi istikrarın tesis edilmesi temel ihtiyaçtır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için TACIS gibi programlar çerçevesinde Hazar bölgesi ülkelerinde demokrasiyi güçlendirmek ve Pazar ekonomisine geçişte destek olmak için yardımlar yapılmaktadır. Enerji, altyapı, ulaşım ve telekomünikasyon sektörleri öncelikli olarak yardım alanları arasındadırlar.⁸

Pek çok enerji ihraç yolunun bulunması, gerek tüketiciler, gerek üreticiler, gerekse de enerji piyasaları için, teknik veya siyasi bir gerilim yüzünden enerji dağıtımının aksaması riskini ortadan kaldıracak için, daha güvenilir bir ortam yaratacaktır. Enerji arzı güvenliğini sağlamanın en iyi yolu arz çeşitliliğini sağlamaktan geçmektedir, yani ne kadar çok üretici bölge olursa enerji piyasası o derecede istikrara kavuşabilecektir. Bu sebeptendir ki Ortadoğu'daki savaşlar ve siyasi gerginlikler, bu bölgeden sağlanan enerjiye olan bağımlılığı azaltma eğilimi doğurmuştur.⁹ Bu durum da Orta Asya ve Hazar devletlerinin enerji arzına olan ilginin artmasına sebep olmaktadır. Hem bölge devletlerinin ürettikleri petrolü veya doğalgazı satma imkânı bulmaları hem de enerji ithal eden ülkelerin farklı merkezlere

---

⁷ 14 Eylül 1990 tarihli Avrupa Topluluğu Komisyonu tarafından kabul edilen SEC 90 (1248) belgesinden; http://aei.pitt.edu/3687/01/000287_1.pdf.

⁸ Uğurlu, “Çevresel Güvenlik,” 186.

⁹ Gawdat Bahgat, “Energy Security: The Caspian Sea,” *Minerals & Energy* Vol 20 No 2 (2005): 5.

yönelmeleri arz güvenliğini sağlama açısından son derece önemli yer tutmaktadır. Petrol ve doğalgazın boru hatları vasıtasıyla ithal bölgelere taşınması, bölgesel ve uluslar arası güçler, aynı zamanda petrol şirketleri arasında rekabet yaratmaktadır. Bu açıdan hükümetler ve şirketler arasında hangi boru hattının öncelikli olacağı konusunda uzun müzakereler sürdürülmektedir. Müzakerelerde temel taşları elbette ki stratejik önceliklerle finansal çıkarlar oluşturmaktadır. Hükümetlerin stratejik hedefleri yanında, şirketlerin baskılarını da burada hatırlamakta fayda vardır, çünkü enerji nakil hatları şirketler tarafından inşa edilmektedir.

Hazar bölgesinde ilk petrol rafinerileri 1870'li yıllarda Nobel kardeşler, Marcus Samuel ve Rothschild ailesi tarafından kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'na kadar Orta Doğu petroleri her ne kadar biliniyorduydu da, Rus petrolünün (Azerbaycan petrolü) ucuz olması ve taşıma yollarının daha gelişmiş olması sebebiyle en önemli kaynak yine Bakü'yü. SSCB'nin dağılmasının ardından Hazar bölgesindeki en önemli enerji kaynaklarının Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan'da olduğu ortaya çıkınca, Hazar Havzası'nın dünya devletlerinin ilgisini çekmesine sebep olmuştur. Uluslararası Enerji Ajansı'nın verdiği rakamlara göre, Hazar bölgesi uluslar arası alanda enerjinin yeni jeopolitiği olarak tanımlanmaktadır. Hazar bölgesinde enerji politikalarını ve nüfuz mücadelelerini etkileyen bir başka etken ise, Hazar'ın hukuki statüsünün, kıyıdaş devletlerarasında tartışmalı durumda olması ve bu ihtilafın, taraflar arasındaki ilişkilerde baskı unsuru olarak kullanılmasına, hatta silahlanma yarışına sebep olmasıdır.

1.1.2. Hazar'ın Statüsü

Hazar'ın statüsü 1991 yılına kadar SSCB ve İran arasındaki antlaşmalarla düzenlenmekteydi. 1921 Dostluk Antlaşması'yla, İran ve Sovyet gemilerinin Hazar Denizi'nde serbest dolaşmaları kararı alınırken, 1935'te bu hükmeye ilaveten 10 millik balıkçılık bölgesi kurulmuştur. 1940 yılında imzalanan antlaşmayla ise deniz yüzeyinin ve dibinin ortak kullanımı öngörülmekteydi. Sovyetler Birliği döneminde, Hazar'ın Sovyetlere ait olan kısmı, 1970'te Azerbaycan, Kazakistan, Rusya ve Türkmenistan arasında paylaştırılmıştır. SSCB'nin dağılmasının ardından Azerbaycan ve Kazakistan, 1970'te

kendilerine verilmiş bölgelerde egemenlik hakları olduğu iddiasıyla ortaya çıkmışlar ve de ayrıca Hazar'a kıyıdaş olan beş devlet arasında Hazar'ın göl mü deniz mi olduğu konusunda ihtilaf çıkmıştır. Azerbaycan ve Kazakistan, Hazar'ın deniz olduğunu iddia ederlerken, Rusya ve İran, Hazar'da fazla petrol ve doğalgaz kaynakları olmadığı için, göl olduğunu savunmakta ve kaynakların eşit paylaşımından yana tavır almaktadırlar. Türkmenistan ise net bir iddiada bulunmamaktadır. Hazar'ın deniz olduğu iddiasında bulunan Azerbaycan ve Kazakistan, Hazar Denizi'nin 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne tâbi olması gerektiğini söylerken ve bundan doğan haklardan faydalanmalarını talep etmektedirler. Sözleşmeye göre, her kıyıdaş ülkenin 12 millik bir ulusal karasularının 35 millik münhasır ekonomik bölgesinin olması gerekmektedir. Geri kalan bölgeler ise kıyıdaş ülkeler tarafından eşit bir kullanım için paylaşılmalıdır.

Rusya siyasi ve ekonomik gelişmeleri göz önünde bulundurarak Hazar'ın statüsüyle ilgili birkaç kez görüş değiştirmiş ve sonunda 1998'de Kazakistan ile Hazar'ın kuzey kısmının deniz dibinin paylaşılmasını öngören bir antlaşma imzalamıştır. Benzer nitelikteki bir antlaşmayı 2001 yılında Azerbaycan ile de imzalamıştır. İran ise Rusya'nın bu tavrını eleştirerek eşit paylaşım prensibini kabul ettirmek istemektedir. Bu antlaşmayı protesto etmek amacıyla 23 Temmuz 2001 tarihinde, İran uçakları Azerbaycan hava sahasını ihlal ederek, Hazar Denizi'nde araştırma yaban Azeri gemilerini de taciz etmiştir. Rusya'nın bu tutuma tepki göstermesinin ardından hakkaniyete dayalı bir paylaşım yapılması gerektiği tezini dile getiren İran, yürürlüğe konmak istenen projeleri engellemek amacıyla¹⁰ Hazar'ın statüsüyle ilgili toplanan zirvelerde de çevre koruma ve deniz taşımacılığı ile ilgili konularda uzlaşma sağlanmıştır. Ancak deniz dibi paylaşımı, su tabakasının kullanımı, su ürünlerinin korunması, deniz sınırlarının tespiti, bölgenin güvenliği gibi konular çözüme kavuşturulamamıştır. Hazar'ın statüsünün belirlenmesinde en önemli konu su dibinden döşenecek enerji nakil hatlarını ilgilendirmektedir. Bu sorunda da İran Hazar'ın dibinin milli sektörlere göre bölünmesine karşı çıkarken, Rusya çevre sorunlarını gerekçe

---

¹⁰ Fırat Purtaş, "Hazar Bölgesi'nde Rekabetin Yeni Boyutu: Silahlanma Yarışı," Erişim tarihi 1 Ekim 2004, <http://www.turksam.org/tr/a307.html>.

göstererek, Hazar'ın altından boru hattı döşenmesini engellemek istemektedir. Bu da Azerbaycan ve Kazakistan'ın çıkarlarına ters düşmektedir ki bu durum Rusya'nın yakın çevre politikasının temel taşlarından birini oluşturmaktadır, çünkü Rusya enerji hatları üzerindeki egemenliğini kaybetmek istememektedir.

1.1.3. Hazar'ın Jeopolitiği ve Silahlanma

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte yeni bağımsız olan devletlerle bölgesel güçler arasında, özellikle enerji kaynakları için rekabet bakımından yeni bir konjonktür ortaya çıkmıştır. Bağımsızlıklarını kazanan ülkeler konumlarını sağlamlaştırmaya çalışırken, bölgesel güçler arasında da bir etki mücadelesi başlamıştır.¹¹ Orta Asya ve Hazar ülkeleri, nükleer güce sahip dört ülke tarafından çevrelenmiştir: Rusya, Çin, Hindistan, Pakistan. Bir diğer komşu olan Türkiye, hem bölge ülkeleriyle tarihi ve kültürel paylaşımları dolayısıyla hem de NATO üyesi vasfıyla rekabette yerini almaktadır. İran da tarihi bağları ve nükleer programı sayesinde bölge ülkeleri üzerinde etkin olmaya çalışmaktadır. ABD ise “terörle savaş” politikası ile Afganistan'a girmiş, Al-Qaida ile mücadele edebilmek için askeri üsler kurmuş ve bu şekilde komşu ülkelerin arasında rekabette yerini almıştır.

Etnik temelli çatışmalar ve bağımsızlık talepleriyle birlikte bölge istikrarsızlık sergilemektedir ki, bu durum ABD ve Avrupa için enerji kaynaklarının naklinin güvenli bir şekilde sağlanması gereksinimi doğurmaktadır. Sovyetler Birliği döneminde yeterli özenin gösterilmediği enerji yatırımları, yeni dönemde bölge ülkeleri için önemli bir gelir kaynağı haline gelmiştir. Ancak siyasi istikrarsızlık hem bu ülkelerin enerji sektörü sayesinde zenginleşmesini engellemekte, hem de nakil hatları üzerinden uluslar arası bir rekabet ortamı oluşmasına sebep olmaktadır. Hazar bölgesinde etki sahibi olmak isteyen güçler, kimi zaman bölge devletlerinin iç politikalarına da müdahaleden çekinmeyerek, enerji hatları üzerinde

---

¹¹ Kamer Kasım, *Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya* (İstanbul: USAK Yayınları, 2009), 1.

avantaj sağlamak ve yeni bağımsız devletler üzerinde etki kurmak istemektedirler.¹²

Hazar bölgesindeki enerji politikaları sadece üretimle ilgili değil, üretilen petrolün tüketicilere taşınması ile ilgilidir. Limanlara yakın olan üretim alanlarında çok fazla problem çıkmasa da, üretim alanı denize uzak yerlerde, enerji nakli ya doğrudan boru hatlarıyla ya da uygun görülen en yakın limana taşınması yoluyla sağlanmaktadır.¹³ Petrol ve doğalgazda büyük ölçüde dışa bağımlı olan küresel aktörlerin, ekonomilerindeki gelişmeye bağlı olarak gelecekteki enerji ihtiyaçları artacağından, ABD gibi süper, Çin ve Hindistan gibi yükselen güçler, Rusya ve Türkiye gibi bölgesel güçler, özellikle enerjinin taşınması konusunu güvenlik sorunu olarak kabul etmektedirler. Bu nedenle de petrol ve doğalgaz arzının karşılanmasında Orta Doğu, Orta Asya ve Hazar bölgesi, küresel ve bölgesel güç çatışmalarının odağını oluşturmaktadır.¹⁴

Özellikle 90'lı yılların sonlarından itibaren bölgede başlayan enerji mücadelesi ve karşılıklı güvensizlik duygusu, bölge ülkeleri arasında silahlanma yarışını tetiklemiştir. ABD'nin ekonomik olarak bölgeye girmesinden sonra, NATO aracılığıyla askeri açıdan da nüfuzu, Rusya'nın Hazar donanmasını güçlendirmesine sebep olmuştur. Buna karşılık, daha önce Hazar'da donanması bulunmayan Kazakistan ve Türkmenistan da deniz gücü oluşturmuştur. Azerbaycan ise 2002 yılından bu yana ABD ile ortaklaşa deniz tatbikatları düzenlemektedir. Hazar'ın statüsü üzerine daha önce bahsedilen ihtilaf da silahlanmaya sebep olan bir başka nedendir, çünkü paylaşım konusunda ciddi bir çıkar farkı ve uzlaşmazlık söz konusudur.¹⁵

ABD'nin siyasi ve ekonomik varlığını, NATO kanalıyla askeri açıdan da bölgeye yerleşerek güçlendirmesi, Rusya'yı yeni girişimlerde bulunmaya

---

¹² Kasım, *Soğuk Savaş*, 5-7.

¹³ Doğan Aydal, *Enerji Kan Kokuyor: Biyokimyasal Savaş ve Enerji Kartelleri* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2009), 47.

¹⁴ H. Naci Bayraç, "Küresel Enerji Politikaları ve Türkiye," Erişim tarihi 4 Şubat 2010, <http://www.avsam.org/tr/a1909.html>.

¹⁵ Purtaş, "Hazar Bölgesi'nde."

sevk etmiştir. Dağıstan'da ortak karargâh inşa etmek, Ermenistan'a S-300 füzeleri yerleştirmek gibi girişimlerle, NATO'nun askeri gücünü dengelemeye çalışmaktadır. 2002 yılında Şanghay İşbirliği Örgütü'ne dönüşen işbirliği de Rusya'nın ABD'yi dengelemek maksadıyla başlattığı bir süreçtir. Ayrıca, yine 2002 yılında BDT içindeki askeri işbirliği revize edilmiş ve Kolektif Güvenlik Örgütü kurulmuştur.

ABD'yi dengelemek için silahlanmasına hız veren Rusya'nın bu hareketlenmesi de bölge devletlerini endişelendirmiş ve onların da silahlanmasına sebep olmuştur. Daha önce Hazar'da donanması olmayan Kazakistan, Rusya'nın Hazar'ın, aidiyeti tartışmalı olan kuzey kısmını abluka altına alması sonucu, bölgede Kazak askeri varlığını arttırmaya başlamış ve Hazar kıyılarını ülkesi için stratejik öncelikli bölge ilan etmiştir. Ayrıca petrol sahalarının güvenliğini tek başına sağlamak amacıyla bir deniz filosu oluşturma çalışmalarına 2003 yılında başlamıştır.

Hazar bölgesi ülkelerinden Türkmenistan'ın ise silahlanmasına sebep olan bir diğer önemli bölge ülkesi olan ve bazı petrol yatakları üzerinde paylaşım sorunu yaşadığı Azerbaycan'dır. Azerbaycan'ın 2001'den itibaren ABD ile yakın ilişkiler içine girmesi ve savaş gemisi satın alması, Türkmenistan'ı Ukrayna'dan silah satın almaya yöneltmiştir. Bunun yanında 2002'de imzalanan Dostluk ve İşbirliği Antlaşması'nı takiben, Rusya ile de ilişkilerini geliştirmeye başlamış ve Güvenlik Antlaşması ile de bu ilişkileri derinleştirmiştir.¹⁶

Enerji kaynakları bakımından zengin Hazar Havzası'nın istikrarın ve güvenliğinin sağlanmasını hem bölge devletleri hem de küresel güçler için önem taşımaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için Hazar Havzası'na yönelik hangi devlet nasıl bir politika üretmektedir?

---

¹⁶ Purtaş, "Hazar Bölgesi'nde."

1.2. Hazar'da Nüfuz Mücadeleleri

Hazar Havzası'nda etkinlik mücadelesine giren bölgesel devletler olduğu gibi küresel devletler de vardır. Bu devletlerin farklı dış politika araçları olsa da, temel amaçları, enerji güvenliğini sağlamak ve ulaşım hatları üzerinde hak sahibi olmaktır.

1.2.1. Bölgesel Aktörler

Türkiye, bölge ülkeleriyle tarihi ve ekonomik bağları olan bir ülkedir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Türkiye ilişkileri aktifleştirmek politikasına yönelmiştir. Türkiye, enerji tüketimi, üretiminin çok üstünde olması dolayısıyla önemli bir enerji ithalatçısı konumundadır. Ayrıca, en önemli petrol ve gaz kaynaklarına sahip Hazar bölgesiyle Avrupa ve diğer ithalatçılar arasında doğal bir köprü görevi üstlenmektedir. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'na göre Hazar Havzası'nda Türkiye'nin izlemesi gereken taktikler, bölge devletlerinin Rusya'ya karşı statülerinin kademeli olarak güçlendirilmesi ve Hazar-Karadeniz bağlantısının bu cumhuriyetler üzerinden gerçekleşmesinin temin edilmesi ve İran ile aramızdaki ideolojik gerilimleri son vererek ekonomik işbirliğini sağlamlaştırmak yoluyla Rusya'nın bölge üzerindeki etkisini dengelenmesidir.¹⁷Türkiye'nin konumu ekonomik ve siyasi kalkınma bölümünde detaylı olarak incelenecektir.

Rusya için Orta Asya ve Hazar bölgesi, arka bahçe veya yakın çevre olarak adlandırılan stratejik öneme sahip bir bölgedir. Enerji kaynaklarını bir politika aracı olarak kullanarak, tüm dünyaya karşı, Orta Asya ve Hazar bölgesinde etkisini yeniden kurmak istemektedir. Rusya'nın Hazar bölgesindeki dış politika amaçları şu şekilde özetlenebilir: Rusya'nın güvenliğini ve jeopolitik menfaatlerini teminat altına alabilecek şekilde dost bir tampon bölge sağlamak; Rusya içlerine yayılabilecek veya sınır uyumsuzluklarına yol açabilecek etnik gerginliklerden kaçınmak için bölgede istikrarı temin etmek; Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan petrol ve

---

¹⁷ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu* (İstanbul: Küre Yayınları, 2010), 181.

doğalgaz kaynaklarından azami istifade etmek; yabancı güçlerin bölgeye girişini engellemek ve bölgedeki Amerikan varlığını zayıflatmak.¹⁸

ABD'nin, bölgeye nüfuz etme çabaları Rusya'nın şüpheli yaklaşımlarına sebep olmaktadır. Kendi gücünü korumak için de eski Sovyet cumhuriyetleriyle ilişkilerini güçlendirmek amacıyla işbirliği girişimlerinde bulunmaktadır. Bu girişimlerden en önemlileri Ortak Güvenlik Antlaşması Teşkilatı ve Bağımsız Devletler Topluluğu'dur. Fiilen Rus hegemonyası bölgeye hâlâ hâkimdir: Rus gaz tekeli Gazprom, Türkmenistan'ın neredeyse bütün doğalgazını satın almakta, bazı Rus şirketleri batılı ortaklarıyla birlikte arama ve üretim aşamalarında yer almakta ve böylece Hazar petroleri ve gazı üzerindeki etkinlikleri devam ettirmektedir.

Hazar Havzası, son derece yüksek miktarda doğalgaz ve petrol barındırmaktadır, bu kaynakların uluslararası pazarlara ulaşmasında, dış satım hatlarını kontrolü altında tutan Rusya'nın en büyük engel olduğu söylenebilir. Ulaşım yollarını elinde tutan Rusya için günümüzdeki en önemli Pazar Avrupa'dır ve bunun için de Avrupa'ya kendisinden başka doğalgaz satan bir devletin olmasını engellemeye çalışmaktadır.¹⁹

Rusya, yüksek enerji fiyatları ve zengin kaynakları dolayısıyla ekonomik kalkınmasını sağlarken, bir yandan da dış politikasında siyasi güvenilirliğini arttırmaya çabalamaktadır. Rusya, enerji politikalarını diplomatik ilişkilerinin anahtarı olarak görmektedir. Ancak özellikle son yıllarda Rusya, sergilediği tavırdan dolayı, partnerden çok bir tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. Rusya ve Almanya arasında Baltık Boru Hattı projesinin imzalanması ise, orta ve doğu Avrupa ülkeleri tarafından Molotov-Ribentrop Paketi'ne benzetilmiş ve Rusya'nın açık tehdidi olarak algılanmıştır.²⁰

---

¹⁸ Purtaş, "Hazar Bölgesi'nde."

¹⁹ Uğurlu, "Çevresel Güvenlik," 181.

²⁰ Andrew Monaghan, "Russian's Energy Diplomacy: A Political Idea Lacking a Strategy?" *Southeast European and Black Sea Studies* vol 7 no 2 (June 2007): 276.

Siyasi veya enerji fiyatlandırması konusunda yaşanan ekonomik krizlerin ardından, son dönemde Rusya'nın Ukrayna'ya ve Gürcistan'a doğalgaz akışını durdurması eleştirilere neden olmuştur. Bu şekilde enerji organları üzerinde baskı kurarak, BDT ülkelerinin ekonomileri üzerinde olduğu kadar, iç ve dış siyasetleri üzerinde de hâkim rol oynamak hedefindedir. Genel olarak Rusya'nın dış politikasını incelediğimize, Rusya yanlısı politika yürüten devletlerin fiyat indirimiyle ödüllendirildiği gözlenirken, yani siyasi ilişkilerin fiyatlar üzerinde doğrudan etkili olduğuna tanık olunurken, Rusya'nın enerji arzına ne kadar güvenebileceği sorgulanmaktadır.²¹

Hem bölgesel bir güç olan, hem de Hazar'a kıyıdaşolan *İran* ise, Orta Asya'dan dünya pazarlarına petrol ve gaz dağıtımında kendisini doğal bir geçiş yolu olarak görmektedir. Ancak bu görüş ABD'nin muhalefetiyle karşılaştığı için sınırlandırılmak zorunda kalmaktadır. Denize açılan limanları sayesinde ürettiği petrol ve doğalgazı uluslar arası piyasalara ulaştırma imkânına sahiptir, ancak Türkmen ve Kazak petrolünün ve doğal gazının da taşıyıcısı olmak istemektedir. Bunu sağlayabilmek için imzalanan antlaşmalara düşük ücretten taşıma yapacağı taahhüdünün de konulabileceğini açıklamıştır. 1997 yılında Türkmenistan'la imzaladığı antlaşması sonrasında, düşük kapasiteli doğalgaz boru hattı inşa edilmiştir ki bu hat hala daha Türkmenistan'ın nakit para karşılığı ihracat yaptığı tek hat durumundadır.²² İran Hazar bölgesi devletleri için limanıyla da cazip bir seçenektir. İran ile Türkmenistan arasında işbirliği ulaşım ve enerji alanlarındadır. Türkmenistan, İran'ın Orta Asya'ya açılması için bir geçiş ülkesiyken, İran da Basra Körfezi'ne ulaşımında geçiş ülkesidir. 1995 ve 2007 yılında imzalanan antlaşmalarla, İran-Türkmenistan-Kazakistan arasında demiryolu inşaatları yapılmıştır.²³

---

²¹ Monaghan, "Russian's Energy," 282.

²² Aykal, *Enerji Kan*, 51.

²³ Bayram Sinkaya, "İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad'ın Tacikistan ve Türkmenistan Ziyaretleri," Erişim tarihi 14 Ocak 2010, www.turksam.org/tr/a255.html.

1.2.2. Küresel Aktörler

Roosevelt'in petrol karşılığında Suudi Arabistan'a askeri koruma sağlamayı üstlenmesinden sonra enerji güvenliği ABD dış politikasında temel unsurlardan biri haline gelmiştir. 1980'de Carter doktrininin ilanı ile Orta Doğu'da enerji güvenliğine herhangi bir tehdit söz konusu olduğunda Amerikan askeri müdahalesi öngörülmekteydi. Hazar petrol kaynaklarının, Basra Körfezi kaynakları kadar zengin olması, Hazar'ın ABD için bir diğer stratejik bölge, hatta çıkar sahası haline gelmesine sebep olmuştur. Bölge ülkeleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra, ABD, öncelikle bu ülkelerin, Sovyet mirası olarak kitle imha silahlarına sahip olmalarından dolayı endişe duymuştur. Bu yüzden ilk hedefi, ekonomik ve siyasi baskı uygulayarak, bölgeyi silahlardan arındırmak şeklinde belirlenmiştir. ABD'nin eski Sovyet Cumhuriyetleri ile ilgili öncelikleri, bu ülkelerin uluslar arası sisteme entegre olmaları ve enerji kaynaklarının güvenli bir şekilde uluslar arası pazarlara taşınmasıdır. Bu amacı gerçekleştirmek içinse, bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerin, piyasa ekonomisini benimsemelerini ve demokratik bir yapıya sahip olmalarını desteklemektedir.

Azerbaycan ve Kazakistan doğalgaz kaynaklarından faydalanmak için antlaşmalar imzalayan Amerikalı şirketler, bu sayede ABD'nin Orta Doğu'ya olan bağımlılığını azaltmak istemişlerdir. 1994'te Asrın Antlaşması ile beraber, Amerikalı şirketler, Hazar petrollerinin işlenmesi ve pazarlanmasına ilişkin projelerde önemli paylara sahip olmuşlardır. 21 Temmuz 1997'de ise ABD Dışişleri Bakanlığı, Hazar'ı "sorumluluk sahası" olarak gördüklerini ilan etmiştir. Bir diğer deyişle, ABD, Hazar'daki enerji kaynaklarının güvenliğini sağlanmasında sorumluluk aldığını ilan etmekteydi. Enerji nakil hatlarında doğu-batı koridoru projesini destekleyen ABD, yeni bağımsız olan devletler üzerinde İran etkisine karşı Türk modelinin yerleşmesini öngörmekteydi. Kendi açısından "dost" olmayan ülkeler aracılığıyla enerjinin taşınmasına ve enerji akışının durmasına sebep olacak çatışmaların çıkmasına engel olma stratejisi gütmektedir.

Hazar bölgesinde hâkimiyet kurmak isteyen ABD, tek taraflı veya çok taraflı antlaşmalar yoluyla bu amacına ulaşmaya çalışmaktadır. Bu

antlaşmalar arasında, Azerbaycan'la ve Kazakistan'la imzalanan ve Hazar Denizi'nde ortak askeri tatbikatlar gerçekleştirilmesini öngören ve Hazar Koruma Programı gibi hava, deniz ve kıyıların karşılıklı kontrolünü taahhüt eden askeri antlaşmalar da vardır. Bunun gibi barışı koruma ve kriz yönetimi sağlamak amacıyla yürürlüğe girmiş olan askeri yardım programı Barış İçin Ortaklık da, ABD'nin bölgede etkin rol oynamasını sağlamaktadır. 1997'de Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova arasında imzalanan, 1999'da Özbekistan'ın katılımıyla örgüte dönüşen ve Avrupa ile Asya arasında bir ulaşım koridoru oluşturarak, Hazar petrollerinin güvenliğini sağlamayı hedefleyen GUUAM, ABD tarafından desteklenmiştir. Aynı yıl, bölgede Rusya'nın katılımı olmadan ilk kez uluslar arası nitelikli bir askeri tatbikat düzenlenmiştir. GUUAM aracılığıyla, Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasında etkisini azaltmak ve yeni kurulan devletlerin bağımsızlıklarını güçlendirmeleri amaçlanmıştır.²⁴ 11 Eylül saldırılarından sonra bölgeye askeri açıdan yerleşme imkânı bulan ABD, politik ve ekonomik olarak hiç olmadığı kadar bölgeye etki etmeye başlamıştır. Saldırılarından sonra enerji kaynaklarının taşınmasının yanı sıra, Kafkaslar'da ve Orta Asya'da güvenliğin sağlanması da ABD'nin bir diğer stratejik hedefi olmuştur. Bu politikalar vasıtasıyla bölge devletleri üzerinde güvenliğe dayalı bir baskı unsuru oluşturmakta ve ekonomik çıkarlarını azami seviyeye ulaştırmaktadır. Terörle mücadele kapsamında Afganistan'a düzenlenen müdahalede, Özbek, Kırgız, Tacik ve Kazak havalimanları ABD uçaklarına açılmış, Rusya ile de aynı konuda işbirliği söylemleri gündeme gelmiştir. Günümüzde Kırgızistan'da ABD'nin askeri üs sahibi olması, bölgedeki Amerikan varlığını güçlendiren önemli bir faktördür.

Hazar bölgesinde enerji arzından faydalanmak isteyen ve enerji politikalarına dahil olmak isteyen bir diğer devlet ise Çin'dir. Hızla büyüyen ekonomisiyle, 90'lara kadar, petrolde kendine yeten bir ülkeyken, günümüzde enerji ithali yapan bir ülkeye dönüşmüştür. 1978'den 2004'e kadar enerji tüketimi %245 oranında artarken, enerji üretimi %194 oranında artmıştır. Sanayileşme ve kentleşme hızla artarken ulusal kaynakların yeterli

---

²⁴ Purtaş, "Hazar Bölgesi'nde."

olamayacağı gözlenmektedir.²⁵ Bu sebeple de Hazar petrollerinden ve doğalgazından faydalanmak için stratejiler geliştirmektedir. Çin, sınır sorunları çözmek amacıyla, 1996 yılında, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün kurulmasına öncülük etmiş ve Uygur bölgesinin istikrarlaştırılması ile radikal hareketlerin engellemesini hedeflemiştir. Çin enerji ihtiyacını stratejik güvenlik sorunu olarak algılamaktadır. Rusya gibi Çin de ABD'nin bölgedeki nüfuzunu kırmak istemektedir ve Kazakistan ile Türkmenistan'da enerji kaynaklarına yönelik projelerde etkin çaba göstermektedir. Orta Asya hidrokarbon kaynaklarını enerji ihtiyacı için öncelikli olarak gören Çin, Rusya'nın petrol ve doğalgaz dağıtım yollarını elinde bulundurmasından ve bölge ülkeleri üzerinde baskı kurmasından ekonomik çıkarları zedeleneceği düşüncesiyle, son derece rahatsızdır. Ancak Orta Doğu'daki enerji kaynaklarının üretim ve dağıtımının ABD'nin kontrolünde olması nedeniyle, Orta Asya ülkeleri ve Rusya ile projeler geliştirmeyi tercih etmektedir. Yükselen bir diğer devlet olan Hindistan da Çin gibi giderek artan nüfusu ve enerji ihtiyacını karşılamak için, istikrarsızlaşan Basra Körfezi'ne olan bağımlılığını azaltmak için Hazar bölgesine yönelmiştir.²⁶

Avrupa Birliği'nin enerji politikalarının üç temel belirleyicisi vardır: rekabet gücü, enerji arz güvenliği ve çevrenin korunması. Bu amaçlar için enerji tüketiminde kömürün payını koruyarak, doğalgazın payını arttırmak, nükleer enerji santrallerinin güvenliğini azami ölçüde sağlamak ve yenilebilir enerji kaynaklarının payını arttırmak temel önceliklerdir. AB'nin dış enerji kaynaklarına bağımlılığının artması sonucu, Orta Doğu, Hazar bölgesi ve Rusya ile yakın ilişkiler kurulmaktadır. Enerji güvenliğini sağlamak ve sürdürülebilir kalkınmayı devam ettirmek amacıyla, tek bir Avrasya enerji pazarı oluşturmak istemektedir. Bunun için de çoklu boru hatları politikası izleyerek, enerji ithalatında kaynak çeşitliliği yaratmayı düşünmektedir.²⁷

---

²⁵ Bayraç, "Küresel Enerji Politikaları."

²⁶ Bayraç, "Küresel Enerji Politikaları."

²⁷ Bayraç, "Küresel Enerji Politikaları."

Enerjinin stratejik önemini 1973 petrol krizinden sonra gündemine alan AB, imzaladığı tüm antlaşmalara enerji işbirliğini de dâhil etmektedir. 1991 yılında Avrupa Enerji Şartı'nı kabul etmiş ve Komisyon 29 Kasım 2000 senesinde enerji tedarikinin güvenliği ile ilgili Yeşil Kitabı yayınlamıştır. Bu kitabın en önemli ayağını çevrenin korunması oluşturmaktadır. 2006 yılında ise kalıcı, rekabet içinde, güvenli enerji stratejisi, AB tarafından onaylanmıştır. Phare, Mercosur, Tacis programlarıyla enerji işbirliklerini teşvik eden AB, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin de enerji politikaları üretmelerini desteklemek için Synergy programını ortaya koymuştur.²⁸

AB ekonomik temelli olan yardım programlarıyla Hazar bölgesinde istikrarın ve enerji güvenliğinin sağlanması için adım atmıştır: TACIS (BDT ülkelerine yönelik teknik yardım programı), TRACECA (Avrupa-Kafkasya-Orta Asya ulaştırma koridoru) ve INOGATE (Avrupa'ya ülkeler arası gaz ve petrol taşınması programı). Diğer yandan da Rusya ile 2005 yılında AB-Rusya Enerji Diyalogu'nu başlatmıştır. Rusya da AB üyeleriyle ikili antlaşmalar imzalayarak Avrupa'daki etkinliğini arttırmayı başarmıştır. Ayrıca Baltık Denizi Boru Hattı (Kuzey Akım) ile Rus doğalgazının Avrupa'ya doğrudan taşınması öngörülmektedir. 13 Temmuz 2009'da imzalanan Nabucco Projesi ile de Gürcistan ve İran çıkışlı Hazar doğalgazının, Türkiye ve Bulgaristan üzerinden Avusturya'ya taşınması planlanmaktadır. Bu proje Avrupa'nın çoklu boru hatları aracılığıyla enerji arz güvenliğinin sağlanması ve tek bir Avrasya enerji pazarı oluşturma stratejisinin önemli bir ayağını oluşturmaktadır.

Görüldüğü gibi, Hazar petrol ve doğalgazı, her kıtadan devletin ilgisini çekmektedir. Kimi devlet askeri olarak bölgeye yerleşip kazanç sağlama yoluna gitmekte, kimisi ise kaynak sahibi ülkeler üzerinde siyasal yollardan baskı kurmaya çalışmaktadır. Enerji, gerek kaynak sahipleri gerek ulaşım sağlayan devletler açısından ekonomik ve siyasal getirileri olan bir unsurdur. Ancak enerjinin bütün devletlere aynı şekilde kalkınma sağladığını söyleyebilir miyiz?

---

²⁸ Louis Dubouis ve Claude Blaumann, *Droit Immatériel de l'Union Européenne* (Paris: Montchrestien, 2006), 329-331.

2. ENERJİNİN SİYASAL VE EKONOMİK KALKINMAYA ETKİSİ

Enerji kaynaklarına sahip olan ülkenin siyasal ve ekonomik kalkınmışlık durumuna göre, enerjiden sağlanan getirinin değeri değişmektedir. Enerji kaynakları bir ülkenin uluslar arası arenada söz sahibi olmasını, olaylara yön vermesini sağlayabilmektedir. Ancak Hazar bölgesinde, bağımsızlığını 1991 yılında kazanmış, demokrasi ve pazar ekonomisine geçmeleri batılı güçler tarafından desteklenen, bir yandan da Rusya'nın etkisinden kurtulmaya çalışan devletler için durum biraz daha farklıdır. Bu ülkeler kimi zaman ekonomik açıdan sömürülmekle karşı karşıya kalırken, kimi zaman siyasal olarak istikrarsızlıklarla baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Hazar kaynaklarının uluslar arası pazarlara taşınmasının hem Türkiye açısından hem de bölge ülkeleri açısından etkilerini inceledikten sonra, bölgenin en zengin kaynaklarına sahip Azerbaycan'ın bu zenginliğini ne şekilde kullandığını göreceğiz.

2.1. Geçiş Bölgesi olarak Türkiye

Türkiye, nüfusu, coğrafi konumu ve iç kaynaklarıyla, stratejik öneme sahip bir ülkedir. Gerilimin her an tırmanışa geçebildiği, Kafkasya, Orta Doğu ve Balkanlar bölgesinin tam ortasında bulunan, bölgesinde çeşitli işbirliği örgütlenmelerine ön ayak olmuş güçlü bir ülke durumundadır. Adı geçen bölgelerle, tarihi ve kültürel bağları dolayısıyla da sadece doğu batı ekseninde değil, tüm bölgeler arasında bir köprü ve aracı rolü de üstlenmektedir.

Soğuk Savaş'ın ardından değişen konjonktür ve çeşitliliği artan tehditler, yeni bir dünya düzeni oluşmasına sebep olmuştur. Bu yeni dünya düzeninde de, dış politikayı etkileyen en önemli unsurlardan biri enerjidir. Özellikle gelişmiş ülkelerin artan enerji ihtiyacı ve sınırlı kaynaklar, gözlerini petrol ve doğalgaz açısından zengin alanlara çevirmelerine sebep olmaktadır. Orta doğu, Kafkaslar-Hazar ve Rusya'nın enerji tedariki açısından önemleri göz önünde tutulduğunda, belki de en merkezi konumdaki ülke Türkiye olmaktadır. Türkiye, Avrupa ve bu bölgeler arasında siyasi ilişkiler bağlamında da köprü görevi üstlenmiştir.

Hazar Havzası, Türkiye-Amerika ilişkileri için bir işbirliği sahası olurken, genel niteliği “ekonomik işbirliği ve siyasi rekabet” olan Türkiye-Rusya ilişkilerinde, özellikle enerji nakil hatları konusunda, rekabetin en yoğun yaşandığı bölge olmuştur. Türkiye bölge ülkeleriyle askeri işbirliğini geliştirmeye çalışırken, Kafkasya İstikrar Paketi gibi girişimlere de öncülük etmektedir. NATO kapsamındaki Barış İçin Ortaklık projesi, Türkiye'nin NATO üyesi olması sıfatıyla, bölge ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesinde ve etkin bir aktör olmasında önemli bir vasıtaadır. Ancak, Türkiye'nin Hazar bölgesi ile ilgili geliştirdiği politikaları yürürlüğe sokması ve bölgede etkinliği arttırmasının önünde bir takım engeller bulunmaktadır: engellerden biri, Rusya'nın bölge üzerindeki hâkimiyetinin sona ermesine rağmen, etkisinin sürmesini sağlayan elemanlara sahip olmasıdır. Nüfus ve ekonomik açıdan daha gelişmiş olması, bölge devletlerinin yöneticileriyle geçmişe dayanan ilişkiler, doğalgaz ve petrol ulaşım hatlarındaki egemenlik, bölgesel etnik sorunları kontrol etme gücü (Güney Osetya, Dağlık Karabağ, Abhazya), yeni bağımsız devletlerdeki Rus azınlıklar, Rusya'nın Türkiye'ye karşı avantajlı konumunu destekleyen temel sebeplerdir.²⁹

Son yıllarda, Türkiye ve Rusya arasında siyasi, askeri, teknik ve kültürel konularda işbirliği geliştirilmiştir. Ancak ekonomik ilişkiler yanında, siyasi ilişkiler aynı ivmeyle gelişmemektedir. Bunun sebebi, Rusya'nın “yakın çevre” olarak kabul ettiği bölgenin Türkiye içinde yakın çevre olduğunu reddetmesidir. Bunun yanında, Rusya'nın PKK'yı terör örgütü olarak kabul etmemesi, Rusya açısından ise Türkiye'nin Çeçenler'e destek verdiği iddiası ilişkilerin sorunlu boyutunu oluşturmaktadır. 2008 Ağustos'unda yaşanan Gürcistan Savaşı, Rusya'nın üstünlüğüyle sonuçlanmış olsa da, Türk Boğazları'nda NATO gemilerinin Karadeniz'e girmeleri, Türkiye'nin konumunun önemini bir kez daha kanıtlamıştır. Ayrıca, Türkiye'nin Ermenistan ile ilişkileri normalleştirme yönünde attığı adımlar, Rusya tarafından olumlu değerlendirilmekte ve Karadeniz'de istikrarın sağlanması amacıyla KEİ bünyesinde başlatılan BLACKSEAFOR önemli bir girişim olarak görülmektedir.

---

²⁹ Adam Balcer, “The Future of Turkish-Russian Relations: A Strategic Perspective,” *Turkish Policy Quarterly* (Spring 2009): 79-80.

Türkiye'nin daha etkin olmasının önündeki bir diğer etken ise, Sovyetler Birliği döneminde Kafkaslar ve Orta Asya ile Türkiye arasındaki bağlar tamamen kopmuş olduğu için, adı geçen bölgeler üzerinde sınırlı bilgiye sahipti. Gelişme yolundaki ülkelerle ticari, sosyal, siyasi, ekonomik, teknik, kültürel işbirliğini geliştirmek ve projeler hazırlamak amacıyla 1992'de Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak Türk İşbirliği Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) kurulmuştur. 1993 yılında Türksoy adı verilen proje başlatılarak, Türk kültürünün korunması, sonraki nesillere aktarılması ve kültürel dayanışmanın sağlanmasına çalışılmaktadır. Türkiye'nin etkinliğini arttırmasının önündeki bir başka engel ise, Rusya ve İran ile rekabet etmek zorunda kalmasıdır. Rusya'nın bölgeyi tanıması ve askeri varlığı sayesinde çok daha avantajlı bir konumda olduğu bilinmektedir. Ayrıca Rusya, Türkiye sayesinde bölge devletlerinin Batı'yla yakınlaşmasını istememektedir. İran ise Türkiye'nin ABD'nin bölgeye nüfuz etmesi için bir araç olduğunu düşünmektedir.³⁰

Avrupa'nın ihtiyaç duyduğu enerji arzı güvenliğine katkı sağlayacak pek çok boru hattı inşa edilmiş ve yeni projeler üretilmiştir. Türkiye, geniş Hazar Havzası hidrokarbon kaynaklarının doğrudan Batı pazarlarına ulaştırılmasını öngören ve *21. Yüzyılın İpek Yolu* olarak sunulan *Doğu-Batı Enerji Koridorunun* gerçekleştirilmesine ön ayak olmuştur. Kafkasya ve Orta Asya'yı Avrupa'ya bağlayan boru hattı projeleri, bölgenin Batı ile entegrasyonu açısından yararlı olacaktır. Güvenli ve ticari açıdan kârlı boru hatları, bölgeye istikrar ve refahın getirilmesine katkı sağlayacaktır.³¹ Hatlardan en önemlisi Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) ham petrol boru hattıdır ve 4 Haziran 2006 tarihinde petrol taşımaya başlamıştır. 16 Haziran 2006'da da Kazakistan resmen BTC projesine dahil olmuş ve 2008'den itibaren hatta petrol pompalamaya başlamıştır. Yeni enerji ulaşımında ise Türkiye boğazlardan taşımayı sınırlandırmak amacıyla by-pass projeleri

---

³⁰ Kasım, *Soğuk Savaş*, 93-94.

³¹ TC Dışişleri Bakanlığı, Erişim tarihi 6 Mart 2010,

[http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/Turkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20\(Ocak%202009\).pdf](http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/Turkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20(Ocak%202009).pdf).

geliştirmektedir. Bu amaçla Trans-Anadolu By-Pass Petrol Boru Hattı için çalışmalar 24 Nisan 2007'de başlatılmıştır.

Doğu-batı enerji koridorunun bir diğer önemli ayağı olan Bakü-Tiflis-Erzurum Doğalgaz Boru Hattı 3 Temmuz 2007'de faaliyete geçmiştir. Bu hat aynı zamanda Kazakistan'dan ve Türkmenistan'dan doğalgaz akışını sağlayacak olan Hazar Geçişli Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'nin de ilk adımı olarak değerlendirilmektedir. Avrupa'ya çoklu boru hatlarıyla petrol ve doğal gazın taşınması için Türkiye'nin stratejik önemi arttıran bir diğer proje, Türkiye-Yunanistan-İtalya arasında boru hatları şebekelerinin enterkoneksiyonunun sağlanmasını amaçlayan Türkiye-Yunanistan-İtalya Doğal Gaz Ulaştırma Koridorunun Geliştirilmesine İlişkin Hükümetler arası Anlaşma'nın 26 Temmuz 2007'de imzalanmış olmasıdır. Türkiye'nin anılan projeler aracılığıyla Norveç, Rusya ve Cezayir'den sonra Avrupa'nın doğal gaz tedarikinde dördüncü ana arter olma hedefi, Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir işbirliği alanı açacak ve Avrupa'nın Asya ile bağlantılarını daha da güçlendirecektir.

Son dönemde Türkiye, enerji konusunda yeni bir projeye imza atmıştır. 13 Temmuz 2009'da hükümetler arası anlaşma şeklinde imzalanan Nabucco Projesi, Gürcistan veya İran çıkışlı olarak Hazar doğalgazını Türkiye ve Bulgaristan üzerinden Avusturya'ya taşımayı hedefleyen ve meydana geliş nedeni Rus doğalgazına olan bağımlılığı azaltmak olarak belirlenen bir projedir. En uzun geçiş hattı Türkiye üzerinden yapılacağı için Türkiye'nin enerji kaynaklarına ulaşımındaki önemi bir kez daha görülmektedir. Ancak, Nabucco hattının bağlanması planlandığı Trans-Hazar Hattı henüz inşa edilmemiştir. Rusya ile imzalanan Mavi Akım projesi ise, 12 protokol ve özel şirketler arasında imzalanan anlaşmalarla ortaya çıkmıştır. Amaç, Samsun-Ceyhan hattı ile İsrail, Lübnan, Suriye ve hatta KKTC'ye petrol aktarımıdır. Sonuç olarak Rusya, enerji hegemonyasını sürdürmeye devam etmektedir. Türkiye açısından asıl önemli olansa 2011 yılında yenilecek olan doğalgaz anlaşmasında, satın alınacak miktarda azaltmaya gidilmesi veya üçüncü taraflara dolaylı satışa izin verilmesi suretiyle, metreküp bazında uzlaşmaya varılmasıdır.

Türkiye, Rusya'nın Kafkaslar'daki ve Orta Asya'daki etki sahası politikasından ve devletlerin iç işlerine müdahale etmesinden rahatsızdır. Ancak Rusya'ya doğalgaz konusundaki bağımlılık ve aradaki antlaşmalar, Türkiye'nin Rusya karşısı bir politika izlemesini engellemektedir. Aslında Türkiye tam da Avrupa ile Rusya arasındaki enerji rekabetinin ortasında yer almaktadır. Avrupa açısından Türkiye'nin Hazar ve Orta Asya enerji kaynaklarına ulaşmalarında neredeyse tek yol olması, Türkiye'nin siyasal gücünü arttırmaktadır. Buna karşılık, Hazar bölgesi devletleri için de Türkiye'nin batıyla ilişkileri kendilerinin de Rus baskısından kurtulmaları ve batı pazarlarına açılmaları açısından oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Peki, bölgenin en zengin kaynaklarına sahip olan Azerbaycan, nüfuz mücadelelerinden nasıl etkilenmektedir?

Tablo 1: Nabucco Projesinin Boru Hattı Uzunlukları³²

Ana Nabucco Hattı	Türkiye	: 1.558 km
	Bulgaristan	: 392 km
	Romanya	: 457 km
	Macaristan	: 388 km
	Avusturya	: 46 km
Besleme Hatları	Gürcistan sınırı-Horasan	: 226 km
	İran sınırı - Horasan	: 214 km
Türkiye Toplam		: 1.998 km

³²<http://www.botas.gov.tr/index.asp>.

Harita 1: Türkiye'de inşa altında veya tamamlanmış boru hatları³³

2.2. Azerbaycan: Enerji güç mü?

Hazar bölgesi, etnik kökenli çatışmaların ve büyük güçlerin bölgeye nüfuz etme çabalarından kaynaklanan istikrarsızlıkların yaşandığı bir bölgedir. Bu bölgenin en önemli ülkelerinden olan Azerbaycan, dünyada petrol endüstrisini kuran ilk ülkeler arasındadır.³⁴ Soğuk Savaş sonrası bağımsız olan Hazar bölgesi devletleri arasında doğal kaynaklar bakımından en zengin olan ve nüfusu en fazla olan ülkedir. Azerbaycan'ın iç ve dış politikasında öncelikleri, Dağlık Karabağ sorunu ve enerji kaynaklarının en verimli şekilde uluslar arası piyasalara ulaştırılmasıdır.³⁵ Enerjinin taşınması

³³ TC Dışişleri Bakanlığı, 6 Mart 2010, [http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/Turkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20\(Ocak%202009\).pdf](http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/Turkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20(Ocak%202009).pdf).

³⁴ Uğurlu, Uğurlu, "Çevresel Güvenlik," 185.

³⁵ Kasım, *Soğuk Savaş*, 18.

konusunda hem devletler hem de şirketler bazında bir rekabet yaşanmaktadır.

Türkiye'nin Azerbaycan ile etnik, kültürel ve dilsel yakınlığı mevcuttur. Azerbaycan, Türkiye açısından Orta Asya'ya açılmada bir köprü olarak görmektedir ve enerji kaynakları bakımından ülkenin istikrar içinde olması taraftarıdır. Azerbaycan bağımsızlığını ilan ettiğinde, ilk tanıyan devletlerden biri Türkiye'dir. Ermenistan'ın, Azerbaycan topraklarını işgaliyle ortaya çıkan Yukarı Karabağ sorunu, Güney Kafkasya'da siyasi istikrarın, ekonomik gelişmenin ve bölgesel işbirliğinin önündeki en önemli engeldir. Yukarı Karabağ ihtilafı Azerbaycan'da bir milyonu aşkın insanın yerlerinden edilmesine ve Azerbaycan topraklarının %20'sinin işgaline yol açmıştır. Türkiye, Yukarı Karabağ sorununda Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü savunmakta, kalıcı ve adil bir çözüm bulunması için, AGİT bünyesinde kurulan MİNSK grubu içinde de görüşmelere katılmaktadır.³⁶

Rusya için de Azerbaycan, benzer sebeplerden dolayı bölgedeki öncelikli ülkedir. Daha önce de değinildiği gibi Rusya, Azerbaycan petrollerinin kendi topraklarından geçirilerek uluslar arası pazarlara ulaştırılmasını istemekteydi. BTC hattı Rusya'nın dışarıda bırakılması sonucu doğurmuştur ancak rekabet ortamından faydalanan Rusya, Azerbaycan'ın topraklarının işgal edilmesine destek vermiştir. Karabağ sorununu, hem Azerbaycan hem de Ermenistan üzerinde etki kurmak için bir araç olarak kullanan Rusya, iç işlerine karışmasına rağmen, Azerbaycan'da askeri üs kurmak için izin almayı başaramamıştır. Karabağ sorununun çözümsüz kalması Rusya'nın hem Ermenistan'a askeri güvence vererek nüfuzunu devam ettirmesine hem de Azerbaycan'a baskı yapmasına yardım etmektedir.

Rusya, Azerbaycan'ın Hazar petrollerine ilişkin konsorsiyum anlaşmasını engellemeye çalışmış, antlaşmanın imzalanmasından sonra da petrol şirketlerinin çalışmalarını yavaşlatmak için Hazar'ın hukuki statüsü sorununu sürekli gündemde tutmuştur. Rusya'nın bu girişimlerinin amacı

---

³⁶<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-azerbaycan-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (TC Dışişleri Bakanlığı).

elbette ki enerji pazarındaki yerini yeni satıcılara bırakmak istememesi ve Hazar'ın Rus tekelinden çıkıp uluslar arası güçlerin bölgeye yerleşmelerinden endişe duymasıdır. Rusya'nın önem verdiği bir diğer konu da Bakü-Novorossisk hattının güvenliğinin sağlanması ve bu sayede de boru hattı projelerinde üstün konumda kalmayı başarmaktır. Bir yandan bölgedeki askeri varlığını güçlendirmekte, diğer yandan da büyük enerji şirketleri vasıtasıyla ekonomik bir güç haline gelmeyi temel amaç olarak belirlemiştir.

İran açısından Azerbaycan hem enerji hem de kendi güvenliği açısından önem taşıyan bir ülkedir. Azerbaycan petrolünün taşınması için kurulan konsorsiyuma dâhil edilmiş olan İran, ABD'nin karşı çıkması üzerine konsorsiyumdan çıkarılmıştır. Bu da elbette İran'ın enerji konusunda işbirliği için Rusya'ya yönelmesine sebep olmuştur. Enerjinin yanında askeri alanda da ABD'nin varlığını Rusya ile işbirliği yaparak dengelemeye çalışmaktadır. Ayrıca İran Azerbaycan'ın iç işlerine karışarak ve devrim ihracı aracılığıyla etki kurmak istemektedir.

Dağlık Karabağ sorunu ABD için de çözülmesi gereken bir sorundur, çünkü Hazar petrollerinin nakli konusunda güvensizlik teşkil etmektedir. Çatışmalar sürerken, ABD koridor önerisini desteklemiştir, ancak günümüze kadar süren barış sağlama görüşmelerinden bir sonuç alınmasını, tüm girişimlerine rağmen, sağlayamamıştır. ABD Azerbaycan petrolünün Ermenistan üzerinden taşınması projesinin iki ülke arasında barışı sağlayabileceğini düşünmüşse de, Azerbaycan topraklarının %20'sini işgal eden Ermenistan ile bir işbirliği içine girmek istememiş ve petrolünü Gürcistan ve Türkiye üzerinden uluslar arası pazarlara ulaştırmayı tercih etmiştir. Petrolün Türkiye üzerinden taşınması projesi de ABD tarafından olumlu karşılanmış ve desteklenmiştir.³⁷

ABD, Azerbaycan'ın batı çizgisinde tutulması için mücadele vermektedir, çünkü ancak bu şekilde enerji güvenliğinin sağlanabileceğini düşünmektedir. Batı yanlısı bir Azerbaycan'ın ABD'nin Kafkas ve Hazar bölgesinde yürüteceği politikalar için son derece önemli bir ülke olduğu

---

³⁷ Kasım, *Soğuk Savaş*, 169-170.

gözlemlenmektedir. Bu görüş 11 Eylül saldırılarından sonra Azerbaycan, ABD'ye terörle mücadelesinde tam destek vermiş, Afganistan'a müdahalesi sırasında hava sahasını açmasında kendini kanıtlamıştır.

Azerbaycan, adı geçen tüm ülkeler için hem bir enerji kaynağı hem de Orta Asya'ya açılma bakımından önemli bir ülkedir. Bu yüzden bölgesel ve küresel ülkelerin yakın takibi ve etkisi altındadır. Siyasi, ekonomik ve askeri yollardan üzerinde baskı kurulmaya çalışılan Azerbaycan, pek çok kereler, hür iradesini kullanarak dış politikasında bağımsız kararlar almayı başarmıştır. Ancak Karabağ sorunun çözümsüzlüğü, Rusya'nın baskı politikaları ve İran'la yaşadığı Hazar Denizi ihtilafları, Azerbaycan'ın siyasal istikrar ve ekonomik kalkınmayı tam anlamıyla gerçekleştirmesinin önündeki engellerdir.

Ağustos 2008 savaşı Rusya'nın üstünlüğü ve Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlıklarının tanınmasıyla sonuçlanmıştır. Bu sonuç, Gürcistan'ın batıya olan güvenini sarsarken, Türkiye'nin, sınırlı imkânlarıyla yeterli desteği sağlayamamasından dolayı da bölgedeki imajı zarar görmüştür. Şubat 2010'da Rusya'nın Abhazya'da askeri üs kurmasına ilişkin imzalanan antlaşmayla Rusya'nın Karadeniz'deki varlığı desteklenmekte ve Rusya bölgede etkin bir aktör olmak için önemli bir aşama kaydetmektedir.³⁸ Türkiye-Ermenistan arasında ilişkilerin normalleşmesi yönündeki açılım kapsamında, 10 Ekim 2009'da Zürih'te imzalanan protokol sonucu ise, Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinde bir takım sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Dağlık Karabağ sorunu çözülmeden Ermenistan-Türkiye sınırının açılmasının öngörülmesi, Azerbaycan'da tedirginliğe sebep olmuştur. Azeri milletvekillerinin Türkiye'ye gelerek açılımı engelleme çabaları, ucuz doğalgaz ithalatını öngören antlaşmanın iptalini gündeme getirmesi ilişkileri gerginleştiren adımlar olmuştur. "bir millet iki devlet" söylemi yara almış ve Azerbaycan, Rusya ile geliştirdiği yeni enerji işbirliği projelerinde Türkiye'yi dışlar bir tutum sergilemiştir.³⁹

---

³⁸ <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=115576>.

³⁹ Elif Kutsal, *Bilge Söyleşi-1: Türkiye-Azerbaycan İlişkileri* Dr. Atilla Sandıklı ile Söyleşi (2009).

Diğer yandan da Türkiye ile ilişkilerde yaşanan gerginliğin son bulması gerektiği Azeri milletvekilleri tarafından savunulmaktadır. Mart 2010'da Azerbaycan'ın Suriye'ye Türkiye'deki boru hatları üzerinden doğalgaz satmayı kabul etmesi ve Nabucco projesi, iki ülke arasındaki enerji ilişkilerini devam ettirecektir.

SONUÇ

Enerji, devletlerarasındaki ilişkilerde en önemli belirleyicilerden biri olmuştur. Üretici ve tüketici devletler, farklı amaçlarla da olsa, gündemlerine enerji politikalarını almaktadırlar. Üretici devletler, kendi kaynakları üzerinde karar haklarının olmasını ve farklı tüketicilere petrol veya doğalgaz satarak, ihracat gelirlerini belli bir seviyede tutmak hedefindedirler. Tüketici devletler ise, kaynağın devamlılığının, ulaşımının güvenliğinin ve fiyatların istikrarının sağlanması için politikalar üretmektedirler.

Bu politikalar aslında bir kısır döngüye sebep olmaktadır: enerji kaynakları açısından zengin olan bölgelere nüfuz etmek isteyen devletlerin rekabetleri, enerji sahibi ülkelerde istikrarsızlıklara sebep olmaktadır. İstikrarsızlıklar ve bahsi geçen nüfuz mücadeleleri yüzünden, devletler silahlanma yarışına girmektedirler. Bu yarış hem devletler arasında güvensizliği doğurmakta hem de hâkimiyet peşindeki devletlerin güvenlik sağlama maksadıyla, enerji bölgelerine müdahale etmelerine sebep olmaktadır. Bu durumda, küresel güçlerle rekabeti devam ettiremeyecek durumdaki enerji zengini ülkeler, ikili veya çok taraflı ilişkiler geliştirerek, siyasal ve ekonomik açıdan kalkınmalarını sağlamaya çabalamaktadırlar.

Enerji kaynaklarına sahip olmak için eskiden beri süregelen çatışmalar ve istikrarsızlıklar, enerji kaynaklarının güvenliğinin önemini açığa çıkarmaktadır. Egemenlik mücadelesindeki devletlerarasında ihtilaflar ve kısa süren çatışmalar yaşansa da, gerek enerji ithalatçıları, gerekse

---

http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=397: bilge-soylesi-1-turkiye-azerbaycan-iliskileri&catid=86:analizler-kafkaslar&Itemid=148.

ihracatçıları, kaynakların güvenliğine ve ulaşımına zarar verecek süreçlerin yaşanmasını istememektedirler. Diğer yandan da petrol ve doğalgazdan elde edilen gelirlerin silahlanmaya yatırılıyor olması, çatışma riskini de her zaman taşımaktadır.

KAYNAKÇA

14 Eylül 1990 tarihli Avrupa Topluluğu Komisyonu tarafından kabul edilen SEC 90 (1248) belgesinden; http://aei.pitt.edu/3687/01/000287_1.pdf.

Aydal, Doğan. *Enerji Kan Kokuyor: Biyokimyasal Savaş ve Enerji Kartelleri*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.

Bahgat, Gawdat. "Energy Security: The Caspian Sea." *Minerals & Energy* Vol 20 No 2 (2005): 3-15.

Balcer, Adam. "The Future of Turkish-Russian Relations: A Strategic Perspective." *Turkish Policy Quarterly* (Spring 2009): 77-89.

Bayraç, H. Naci. "Küresel Enerji Politikaları ve Türkiye." Erişim tarihi 4 Şubat 2010. <http://www.avsam.org/tr/a1909.html>.

BOTAŞ. <http://www.botas.gov.tr/index.asp>.

Bölgesel Politikalar. Editör Hasret Çomak. Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2009.

Cumhuriyet Gazetesi.

Davutoğlu, Ahmet. *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul: Küre Yayınları, 2010.

Dubouis, Louis ve Claude Blaumann. *Droit Immatériel de l'Union Européenne*. Paris: Montchrestein, 2006.

Kasım, Kamer. *Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya*. Ankara: USAK Yayınları, 2009.

Klare, Michael T. "Géostratégie de l'Energie." *The Nation*, 7 Mayıs 2008.

Monaghan, Andrew. “Russian’s Energy Diplomacy: A Political Idea Lacking a Strategy?” *Southeast European and Black Sea Studies* vol 7 no 2 (June 2007): 275-288.

Purtaş, Fırat. “Hazar Bölgesi’nde Rekabetin Yeni Boyutu: Silahlanma Yarışı.” Erişim tarihi 1 Ekim 2004. <http://www.turksam.org/tr/a307.html>.

Sinkaya Bayram. “İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad’ın Tacikistan ve Türkmenistan Ziyaretleri.” Erişim tarihi 14 Ocak 2010. www.turksam.org/tr/a255.html.

TC Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi. <http://www.mfa.gov.tr>.

Tuncer, Hüner. *Diplomasinin Evrimi: Gizli Diplomasiden Küresel Diplomasiye*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2009.

Yüce, Çağrı Kürşat. “SSCB Sonrası Hazar Bölgesinde Enerji Mücadelesi ve Türkiye, Enerji Stratejileri.” 30 Mart 2005. <http://www.turksam.org/tr/a307.html>.

YENİ GÜVENLİK TEHDİTLERİ, AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GELECEĞİNE İLİŞKİN SONUÇLARI VE TÜRKİYE FAKTÖRÜ

*New Security Threats and Results for the Future of the European Union
and Turkey Factor*

Emine AKÇADAĞ*

Özet:

Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan yeni güvenlik tehditleri, Avrupa Birliği'ni yeni mücadele yolları ve yeni güvenlik politikaları üretmeye itmiştir. Ancak, bu süreçte üye ülkelerin kendi aralarındaki anlaşmazlık ve bölünmeler, Birliğin ortak savunma ve güvenlik politikası temelli bir entegrasyona henüz hazır olmadığını, hatta bu durumunun ileride AB'nin bütünlüğüne zarar vermesinin de olası olduğunu göstermiştir. Ayrıca bu yeni tehditler Türkiye'nin AB güvenliği için önemini yeniden göz önüne sermiştir.

Anahtar kelimeler: *Avrupa Birliği, terörizm, kitle imha silahları, organize suçlar, bölgesel çatışmalar*

Abstract:

The emergence of new security threats after the end of Cold War has pushed the European Union to adopt new instruments and politics to struggle against these threats. But, during this period, the disagreements and the divergences between Member States have showed that the European Union is not yet ready for an integration based on the common security and defense policy and this situation can damage the integrity of the EU in the future. In addition, these new security threats have displayed the importance of Turkey again for the security of the EU.

Keywords: *European Union, Terrorism, Weapons of mass destruction, Organized crimes, Regional conflicts*

---

* Strasbourg Robert Schuman Üniversitesi, Yüksek Avrupa Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel Bütünleşme Süreci Bölümü Yüksek Lisans Mezunlu.

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrası belirgin bir nitelik kazanmış olan Soğuk Savaş, iki kutuplu sistem döneminde ABD ve SSCB'nin liderliklerindeki Batı ve Doğu Blokları arasında gerginlik ve kısmi çatışma biçiminde sürmüştür. Bu dönem içerisinde devletler ya iki bloktan birine katılmış ya da bağlantısızlık olarak bilinen bir dış politika stratejisi izlemişlerdir. Soğuk Savaş döneminde uluslararası güvenlik, iki kutuplu bir dünyada ittifaklar, etki alanları ve nükleer caydırıcılık ile sağlanmaktaydı. Sovyetler Birliği'nin dağılması uluslararası güvenliğin görünümünü tamamen değiştirmiştir. 1991'den sonra Avrupa'nın komünist tehdidi hedefleyen güvenlik stratejisi anlamını ve var oluş nedeni yitirmiştir.

Soğuk Savaşın sonu tüm dünyada sürekli barışın sağlanmasına yönelik umutları da beraberinde getirmiştir. Dönemin Amerika başkanı Georges H. W. Bush'a göre Soğuk Savaş sonrası, « yeni bir dünya düzeninin » hüküm süreceği bir dönemdir. Bu düzeni sağlayacak olan « devletler arasında iş birliği ve ortaklaşa harekete dayalı yeni bir ittifaktı » ve « nihayet Birleşmiş Milletler'in kurucularının rüyası olan demokrasi, barış, refah ve silahsızlanma gerçekleşecekti. »¹ Fakat bir süre sonra bu iyimser yaklaşımların gerçekleri yansıtmadığı, hatta yeni güvenlik tehditlerinin çok daha endişe verici olduğu görülmeye başlanmıştır.

Tüm diğer uluslararası aktörler gibi Avrupa Birliği (AB) de bu yeni tehditlerle yeni politikalar, stratejiler ve kurumlar vasıtası ile mücadeleye girişmiştir. Ancak farklı bakış açıları ve önceliklere sahip 27 ülkeyi bünyesinde barındıran AB'nin bu tehditlere karşı etkin ortak bir güvenlik politikası izlemesi kolay olmayacaktır. Bu amaçla ortaya konan çalışmaların Birlik üyesi ülkelerin anlaşmazlığından kaynaklanan engellere takılması, tehditlerle mücadelede yeterli verimliliğin sağlanamamasına ve bu engellerden kaynaklanan krizlerin ileride Birliğin bütünlüğünü tehlikeye atacak bölünmelere sebebiyet vermesine yol açabilir. Bu hipotez bu

---

¹ Başkan Bush'un Amerikan Kongresi'ndeki 6 Mart 1991 tarihli konuşması. Bkz. Erişim tarihi 22 Şubat 2010, www.al-bab.com/arab/docs/pal/pal10.htm.

çalışmanın öne sürdüğü temel argümandır. Diğer bir hipotez ise Birlik için bu kadar büyük önem taşıyan güvenlik konusunda Türkiye'yi dışarıda bırakmanın AB açısından daha büyük sorunlara neden olacağıdır.

Bu yazıda, öncelikle Soğuk Savaş sonrası değişen güvenlik tehdidi algılamaları ve AB'nin bu tehditlerle mücadele yöntemleri ve politikaları irdelenecektir. Daha sonra bu mücadelede Türkiye'nin önemi üzerinde durulacaktır. Son olarak da yeni güvenlik tehditleri ile mücadelede karşılaşılan zorlukların AB'nin geleceğine etkisi değerlendirilecektir.

1. YENİ GÜVENLİK TEHDİTLERİ

Eskilerinin yerini alan ve dünyayı sürekli barış rüyasından uyandıran yeni güvenlik tehditleri ortaya çıkmakta gecikmemiştir. Ancak Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik tehditleri, küresel düzeydeki gelişmelere paralel olarak, önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır. Bu dönemde, realist düşüncenin alçak politika (*low politics*) olarak tanımladığı sosyo-ekonomik konular, askeri-güvenlik sorunlarına (*high politics*) oranla genel olarak daha dominant hale gelmiştir. 2003 yılında yayımlanan Avrupa Güvenlik Stratejisi'ne göre bu yeni tehditler; terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler ve organize suçlardır. Bu tehditler birbirleriyle bağlantılı da olabilmektedir: teröristlerin organize suç kapsamındaki faaliyetleri (kara para aklanması gibi) veya 11 Eylül'den beri gündemi meşgul eden ve insanlık için en büyük tehdit görülen teröristlerin kitle imha silahlarına ulaşabilmesi durumu gibi. Bu yeni güvenlik tehditleri uluslararası niteliktedir, yani tek bir devletten kaynaklanmayıp sadece tek bir devlet için tehdit oluşturmamaktır ve bu durum, «güvensizliğin küreselleşmesi»'ne, dolayısıyla uluslararası arenadaki hemen hemen tüm aktörlerin kendilerini bu tehditlere karşı mücadeleye katılmakla yükümlü hissetmesine yol açmıştır.

“Avrupa'nın sınırlarıyla güvenliğin sınır tanımazlığı”, Soğuk Savaş sonrasında 11 Eylül sonrasında güvenliğe yönelik tehditlerin değişimi ekseninde “Avrupa güvenlik alanında” kurumsal ve politik değişimler

yapılmasına yol açmıştır². Uluslararası arenanın önemli bir aktörü olarak Avrupa Birliği de yeni tehditlere karşı, üyeleri arasında birliği ve dayanışmayı sağlayacak Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikasını yürürlüğe koymuştur. Bu politikanın uzun vadeli amaçlarından biri de savunma ve güvenlik gibi büyük önem taşıyan bir alanın Avrupa bütünleşmesine yapacağı katkıdır.

Uluslararası terörizm tehdidi, « güvensizliğin küreselleşme »sinin en önemli kanıtlarındandır. Şüphesiz, terörizm yeni bir olgu değildir; radikal politik ve sosyal değişim impoze etme amaçlı, çoğu zaman şiddet unsuru taşıyan faaliyetlerin varlığı yüz yıllar öncesine dayanmaktadır. Bununla birlikte, 11 Eylül 2001'deki terörist saldırılardan sonra terörle mücadele, uluslararası ilişkilerin yeni gündemi haline gelmiştir, çünkü bu saldırılar, teröristlerin her an ve her yerde faaliyette bulunabileceğini dünyaya göstermiştir. Bu yeni terörizm bugüne kadarki kavramsal çerçevesini aşmış, yeni bir şekil kazanmıştır ve artık çok daha yıkıcıdır. Fransız politolog Olivier Roy'a göre « yenilik terörizmin kendisinden değil, onun kitle imha silahlarına ulaşma olasılığından kaynaklanmaktadır »³. Dolayısıyla, devletler bu büyük tehlikenin farkına varmalı ve daha önce teröre karşı aldıkları tedbirleri, bu çerçevede tekrar gözden geçirmelidirler.

AB üyesi ülkeler arasındaki terörle mücadele amaçlı işbirliği uzun yıllara dayanmaktadır: 1976 yılında kurucu antlaşmalardan bağımsız olarak Avrupa Topluluğu üyesi devletler tarafından kurulan TREVI'nin (*terrorism, radicalism, extremism and violence international*) amacı bu alandaki bilgi paylaşımını güçlendirmektir. Sistem; adalet, iç işleri bakanlarından ve polis müdürlerinden oluşmaktaydı. Kurumsal toplantılar, polis ve istihbarat birimleri arasında düzenli bir iletişim imkânı sağlıyordu. Bu mekanizma içinde anti-terör konularında uzmanların yer aldığı iki operasyonel grup oluşturulmuştur. 1987 yılına kadar TREVI danışma mekanizması süreci içinde AT Komisyonu yer almamış bu tarihten itibaren Komisyon

---

²Heinz Gartner, "European Security, NATO And The Transatlantic Link: Crisis Management," *Routledge* Vol 7 Issue 3 (1998): 1.

³ Olivier Roy, *Les illusions du 11septembre* (Paris: Edition du Seuil, 2002), 9.

temsilcileri de ad-hoc toplantılara katılmaya başlamıştır.⁴Bu işbirliği, 11 Eylül 2001'deki Amerika ile Avrupa'nın merkezini vuran Mart 2004'teki Madrid ve Temmuz 2005'teki Londra saldırılarından sonra daha da güçlendirilmiştir. AB'nin terörle mücadele hareketi özellikle üye ülke yasalarının uyumlulaştırılmasına, düzenlenecek operasyonlarda üye ülkelerdeki kurumların işbirliğine ve diğer devletlerle sürekli diyalogta bulunmaya dayanmaktadır.

Birlik öncelikle ortak bir terör tanımı kabul etmiştir. Bu tanım üç parçadan oluşmaktadır: birincisi, eylemin içeriği açısından (context of action) bir ülkeyi ya da uluslararası bir organizasyonu ciddi zarara uğratan kasıtlı eylemler; ikincisi, eylemin hedefi açısından (aim of action) bir ülkenin halkını ciddi şekilde korkutmak veya sindirmek, bir hükümeti ya da bir uluslararası kuruluşu bir şey yapmaya veya yapmamaya zorlamak ve üçüncüsü, bir ülkenin ya da uluslararası kuruluşun politik, sosyal, ekonomik, anayasal temel yapısını yıkmak veya işlemez hale getirmek amacı ile belirli eylemleri (specific acts) yapmaktır.⁵ 13 Haziran 2003 tarihli terörle mücadele çerçeve kararı ile de üye ülkelerdeki terör suçu tanımını ve öngörülen yaptırımları birbirleriyle uyumlu hale getirmiştir. Bu kararın bir diğer önemli getirisi de Avrupa tutuklama emridir. Avrupa tutuklama emri, suçluların iadesi hakkındaki sözleşmelerin yerine geçmekte ve devletlerarası suçluların iadesi usulü yerine mahkemeler arası suçluların teslimi usulünü getirerek prosedürün daha hızlı yürütmesine olanak sağlamaktadır.⁶ Avrupa Tutuklama Emri Kurumu, Avrupa Birliği'ne üye devletlerin birbirlerinin hukuk sistemlerine güvenmeleri ve birbirlerinin mahkemelerinin kararlarını tanımaları ve kabul etmeleri esasına dayalıdır. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu'nun 1373 sayılı kararı uyarınca terörist eylemlere

---

⁴ Umur Kedikli, "Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu," *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi (UHP)* Cilt 2 Sayı 7 (2006): 54-79

⁵ Council Framework Decision, Official Journal of the European Communities, (2002/475/JHA), 13 June 2002 Bkz. Erişim tarihi 22 Şubat 2010, www.statewatch.org/news/2002/jul/frame терр622en00030007.pdf.

⁶ Avrupa Tutuklama Emri Bkz. Erişim tarihi 23 Şubat 2010, europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/judicial_cooperation_in_criminal_matters/133167_fr.htm.

karıştığından şüphelenilen kişi veya kurumların mal varlıklarının veya ekonomik kaynaklarının dondurulması da Birliğin aldığı tedbirler arasındadır⁷. Avrupa Birliği Polis Teşkilatı (Europol) bünyesinde terörle mücadele amaçlı bir « Görev Gücü » (Task Force) ve 2002 yılında Konsey kararı ile AB üyesi ülkeler arasında yargısal işbirliği sağlayacak Eurojust kurulmuştur. Ayrıca, 27 Mayıs 2005 yılında Fransa, Almanya, Avusturya, Belçika, Lüksemburg, İspanya ve Hollanda'nın imzaladığı Schengen III dedenilen Prüm Antlaşması terörle mücadelede sınır ötesi işbirliğini güçlendirme amacı taşımaktadır⁸.

Avrupalı güvenlik kurumları arasında bilgi paylaşımına, yargının güçlendirilmesine ve fonların kontrolüne dayanan bir iş birliği geliştirilmiş olmakla beraber, kusursuz işleyen ve üye devletlerin bütünlük içerisinde katılımını sağlayacak bir terörle mücadele politikası yürürlüğe konulamamıştır. Bunun en bilinen örneği, AB üyesi devletlerin, 2003 yılında Amerika'nın terörle mücadele politikasının bir parçası olarak başlattığı Irak savaşı sırasında kendi aralarında çıkan anlaşmazlıktır. Üye ülkeler ortak bir dış politika yürütemedikleri gibi Amerika'yı desteklemek konusunda da kendi aralarında bölünmüşlerdir: savaş taraftarları (İngiltere, İtalya, İspanya, Doğu Avrupa ülkeleri) ve red cephesi (Fransa, Almanya). Bugüne kadarki en gelişmiş ve en güçlü bölgesel entegrasyon modelinin geleceği için bir alarm mahiyetinde olan bu politik başarısızlık, üye ülkelerin hala kendi ulusal politikaları ve öncelikleri olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Kitle imha silahlarının yayılması konusunda alarm uzun süredir çalmaktadır. Nükleer, kimyasal ve biyolojik kitle imha silahlarının yayılması sorunu uzun yıllardır uluslararası toplumun gündemindedir. Bu konuyla ilgili pek çok anlaşma imzalanmış, pek çok denetim mekanizması yürürlüğe konulmuştur. Buna karşın, günümüzde Kuzey Kore ve İran'ın nükleer programları nedeniyle yeni bir nükleer kriz patlak vermiştir. Kuzey

---

⁷ Anne Weyembergh, "L'Union européenne et la lutte contre le terrorisme," (Compte-rendu de la Conference-debat Terrorisme, Droit et Droits des victimes, 1 Mars 2006).

⁸ "Prüm: an effective weapon against terrorism and crime ?" Authority of the House of Lords, European Union Committee, 18th Report of Session 2006-2007

Kore'deki Kim Jong İl yönetimi, Şubat 2005'te kitle imha silahına sahip olduklarını ilan etmiş, Mayıs 2009'da da yeni bir nükleer deneme gerçekleştirmiş ve dünyanın dikkatini tekrar kitle imha silahlarının yayılması sorununa çekmiştir. İran'ın ise Rusya'nın yardımı ile, askeri amaçla kullanılabilereği şüphesi taşıyan bir nükleer reaktör projesi başlattığı bilinmektedir. En büyük risk unsurları, bu durumun başka devletleri de aynı yolu izlemeleri için cesaretlendirmesi, bu devletlerin kitle imha silahlarını kullanmaları veya daha da kötüsü bu silahların teröristlerin eline geçmesine göz yummalarıdır.

Kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi amaçlı, Birleşmiş Milletler bünyesindeki çalışmalarından bağımsız olarak, Avrupa ülkeleri Haziran 2002 yılındaki G8 zirvesinde iki önemli girişim kararı almıştır. İlk olarak, küresel işbirliği çerçevesinde kitle imha silahlarının oluşturduğu tehdidin azaltılmasına yönelik olarak uygulamaya konmuş, Sovyetler Birliği döneminden kalma Nunn-Lugar adlı Amerikan programının daha da genişletilmiş şekli olan küresel ortaklık programının yürürlüğe konması kararlaştırılmıştır. Bu programın hedefi silahsızlanma, silahların yayılmasını önleme ve terörle mücadele için gerekli fonu ve işbirliğini sağlamaktır⁹. İkinci olarak, Avrupa Konseyi, Nisan 2002'de ortak kontrol mekanizmalarını, Rusya ve Orta Asya ile işbirliğini, Orta Doğu ve Asya ile politik diyalogu içeren kitle imha silahlarının yayılmasının engellenmesinde alınacak önlemler konulu bir liste yayımlamıştır. Ayrıca, Haziran 2003'teki Selanik Zirvesi'nde AB üyesi devletler, kitle imha silahlarının yayılmasına karşı bir bildiri kabul etmişler ve Aralık ayındaki zirvede "Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Avrupa Stratejisi"ni kabul etmişlerdir. Buna göre geniş kapsamlı ve çok taraflı bir yaklaşım benimsenmesi gerektiği dile getirilmiştir¹⁰.

---

⁹"The G8 Global Partnership Against the Spread of Weapons and Materials of Mass Destruction," Kananaskis Summit Bkz. Erişim tarihi 24 Şubat 2010, www.g7.utoronto.ca/francais/2002kananaskis/armes.html.

¹⁰Bkz. *Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Avrupa Stratejisi*, (2003), Erişim tarihi 24 Şubat 2010, register.consilium.europa.eu/pdf/fr/03/st15/st15708.fr03.pdf.

Günümüzde, AB içerisinde kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi amaçlı politik ve stratejik çalışmaların var olduğu açık olmakla birlikte henüz ortak bir politika izlenmemektedir. Ortak bir yaklaşım benimseme çalışmaları, tarihsel, stratejik, diplomatik veya ekonomik gerekçelerden kaynaklanan bölünmeler nedeniyle başarıya ulaşmamaktadır. Nükleer silaha sahip ülkelerle sahip olmayanlar, sivil amaçlara hizmet edecek nükleer gücü savunanlarla buna şüpheyle yaklaşanlar arasında büyük görüş ayrılıkları vardır. Ayrıca, nükleer enerjiye sahip olan ülkelerin ekonomik ve diplomatik çıkarları çoğu zaman bu silahların yayılmasının önlenmesi çalışmalarına ters düşmektedir.

Örneğin, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşmasının revizyonu için 2005 yılında yapılan konferansta devletler fikir birliği sağlayamamıştır. Fransa, 1995 ve 2000 yıllarında yapılmış nükleer silahsızlanma ile ilgili konferanslarda alınan sonuçlara atıfta bulunulmasını önce kabul edip daha sonra redderek tutarsızlık sergilemiş¹¹, İngiltere ise Amerika'nın yanında yer alarak, atom çekirdeğinin bölünmesinde kullanılan materyallerin üretiminin durdurulmasını öngören AB destekli anlaşmaya taraf olmayı reddetmiştir¹². Batı grubu¹³ içerisindeki bu anlaşmazlıklar, Birlik üyesi ülkelerin halen ortak bir politika geliştirmede ve tek seslilikte başarısız olduğunun göstergesidir.

Organize suçlar, uluslararası toplumun düzenin tehdit eden diğer bir unsurdur. 21 Nisan 1994'te Amerikan senatosundaki konuşmasında, dönemin CIA başkanı James Woolsey “geleneksel İtalyan ve latin amerikalı suç örgütlerinin, Rus, Asya ve Afrika kökenli yeni organize suç örgütleriyle ittifak halinde olduğunu ve bu durumun uluslararası toplum için büyük bir

---

¹¹ Harald Muller, *Vertrag im Zerfall? Die gescheiterte Überprüfungskonferenz des Nichtverbreitungsvertrags und ihre Folgen* (Frankfurt: HSFK-Report 4/2005, 2005), 19.

¹² Muller, *Vertrag*.

¹³ Geleneksel olarak, TNP revizyon konferanslarındaki görüşmeler, üç ana grup arasında geçer: Batı grubu, Doğu grubu ve Bağlantısızlar grubu.

tehdit oluşturduğunu”¹⁴ dile getirmiştir. Son gelişmelerle birlikte dünya çapında organize suçlardan sağlanan para 1,5 trilyon doların üzerindedir¹⁵. Organize suç kapsamındaki eylemler oldukça fazladır: dolandırıcılık, tefecilik, uyuşturucu trafiği, araba hırsızlığı, fuhuş, gasp, kaçakçılık, kara para aklama, cinayet...

Organize suçla mücadeledeki en büyük zorluk, suçun sürekli şekil değiştirmesidir¹⁶. Bu nedenle de AB bu tehditle mücadelede yetersiz kalmaktadır. Avrupa Parlamentosu komisyonlarından biri, «Birlik bünyesinde, organize suçla mücadeleyi destekleyici nitelikteki yasaların yetersiz olduğunu ve bu durumun, diğer devletlere karşı Birliği zor durumda bıraktığını»¹⁷ vurgulamaktadır. Şüphesiz, Birlik için asıl zor olan bu tehditle mücadele ederken üye devletlerin münhasır yetki alanına müdahale etmemeye çabalamaktır. Bu amaçla Komisyon tarafından bazı öneriler sunulmuştur: organize suçlar kapsamındaki eylemlerin tanımlarının ortak hale gelmesi, Interpol ve Europol arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi, sunulan kanıtların karşılıklı olarak tanınması ve « üye ülkelerin eşitliği prensibine dayalı, sadece organize suçla mücadele edecek bir AB polis teşkilatının kurulması »¹⁸...vs.

Ayrıca, organize suçlarla bağlantılı olarak kara para aklama eylemi, gelişmiş ülkeler için başlı başına büyük bir sorundur. Uluslararası Para Fonu'na göre kara para aklama eyleminden elde edilen miktar dünyadaki toplam gayri safi yurtiçi hâsılının %2 ila %5'i arasındadır¹⁹. Daha da önemlisi, bu olay sadece AB sınırları içerisinde değil, uluslararası alanda faaliyet göstermektedir ki bu da ülkeler arasında güçlü bir işbirliğini mecburi

---

¹⁴ Daniel E. Lungren, *Russian Organized Crime* (State of California Office of the Attorney General, Mart 1996), 2.

¹⁵ Christine Boutin, *Organized crime-Drug and Human trafficking in Europe* (NATO Parliamentary Assembly Committee Report, 2003).

¹⁶ Geraldine Bedell, “Things can only get different,” *The Observer*, 27 Nisan 2003.

¹⁷ *Organize suçlarla mücadele amaçlı çerçeve karara ilişkin öneriler* (Avrupa Parlamentosu, İç İlişkiler, Adalet ve Sivil haklar Komisyonu, 28 Eylül 2005), 2.

¹⁸ *Organize suçlarla mücadele*, 3.

¹⁹ Erişim tarihi 24 Şubat 2010, www.karapara.gen.tr/haber_detay.asp?haber_id=96.

kılmaktadır. Örneğin Doğu Avrupa'da faaliyet gösteren suç örgütleri, Birliğin doğuya doğru genişlemesi sonucunda faaliyetlerini batıya da taşıma olanağı bulmuştur²⁰.

Europol ve Eurojust henüz genç kurumlar olmaları nedeniyle beklenen tam olarak verememektedirler. Zaten AB üyesi devletlerin kendi aralarındaki bölünmeler de kurumların verimliliğini engelleyen bir başka unsurdur. Avrupa tutuklama emrinin yürürlüğe girme sürecinde karşılaşılan sorunlar bu duruma örnektir. İtalya hala Avrupa hukuksal işbirliği sürecine kuşkuyla yaklaşmaktadır, Birlik üyesi devletlerin büyük kısmı ise adli sicil kayıtlarının paylaşılması önerisine sıcak bakmamaktadır²¹.

Bölgesel çatışmalar ve başarısız devletler de (merkezi otoritenin sağlanamadığı, devlet kurumlarının gerektiği gibi çalışmadığı, iç savaş yaşayan veya teröristler için bir sığınak haline gelen devletler-failed states-) uluslararası barışı tehdit eden unsurlardandır, bu nedenle AB bölgesel kriz yönetimine çok büyük önem vermektedir. 90'lı yıllarda yürürlüğe giren Avrupa Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasında da önemli bir yeri olan bölgesel kriz yönetiminin çıkış noktası, Soğuk Savaşın bitiminden itibaren başarısız devletlerin neden olduğu tehdittir.

1992'de kabul edilen Petersberg Deklarasyonu (AB'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası içinde hazırlanmış olduğu askeri ve güvenlik konulu görevler bütünü) barışın korunması veya yeniden inşası böylece sivil halkın korunması hususunu da içermektedir. Bölgesel kriz yönetiminin önemi Avrupa güvenlik stratejisinde de vurgulanmakta ve « uluslararası ilişkilerde rol oynamak isteyen devlet dışı unsurların manevra kabiliyetinin »²² oldukça arttığı belirtilmektedir. Böyle bir dünyada, Avrupa'nın ve dünyanın güvenliği kuşkusuz, devletlerin kendi topraklarındaki düzeni sağlamaları ve korumalarından bağlıdır. Başarısız devletler, dünyadaki kurulu düzeni yıkıcı

---

²⁰ *Drugs and crime trends in Europe and beyond* (Vienne: United Nations Office on Drugs and Crime, 29 Nisan 2004), 12.

²¹ *Bulletin quotidien Europe*, 29 Ocak 2005

²² *Avrupa Güvenlik Stratejisi-Daha İyi Bir Dünyada Daha Güvenli Avrupa* (Bruxelles: 12 Aralık 2003), 2.

ve bölgesel istikrarsızlığa yol açıcı unsurlar taşıdıklarından tehdit oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla, böyle bir durumda devlet otoritesinin yeniden kurulması Avrupa kriz yönetimi politikasının temel amacıdır.

Son yıllarda, Birlik tarafından kriz yönetimi çerçevesinde düzenlenen operasyonların artması bu alanda bir « Avrupa metodu » ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kapasite ve uygulama açısından bu alanda, Avrupa'nın NATO ve Amerika'nın önüne geçtiği söylenebilir²³. Ancak, gerek karar alma aşamasında gerekse müdahale ve operasyon kapasitesinde bazı eksiklikler hala mevcuttur.

Birlik tarafından gerçekleştirilen birçok operasyon henüz nihai sonuca ulaşmamıştır. Müdahale edilen ülkelerin yeniden merkezi bir otorite kurup kuramayacağı, siyasal meşruiyetin sağlanıp sağlanamayacağı henüz bilinmemektedir. Ayrıca, ülke sınırlarını aşan bir krizde AB'nin müdahale edip etmeyeceği, etse dahi düzeni sağlamada etkili olup olamayacağı kesin değildir. 1991 yılında eski Yugoslavya'nın dağılması sırasında yaşanan krizi önlemede Birlik yetersiz kalmış ve başarısız olmuştur. Avrupa sınırlarında yaşanan bu krizi önlemedeki yetersizlik, Avrupa dış işleri ve güvenlik politikasının yürürlüğe konulmasında etken olmuştur.

Diğer yandan üye ülkeler, Birliğin Afrika'daki operasyonlarına, Fransa'nın Afrika ülkeleri ile kökeni kolonizyon dönemine dayanan ayrıcalıklı ilişkileri nedeniyle kuşkuyla yaklaşmaktadır. Örneğin, Çad operasyonu sırasında, AB ülkelerinin güçlü bir Fransız etkisinden çekinmesi, harekâtın bütün halinde değil, bölüm bölüm yapılmasına ve harekât süresinin uzamasına neden olmuştur. (Harekât kararı Mayıs 2007'de alınmış, ancak gönderilecek birliklerin hazırlanması Kasım 2007'ye kadar sürmüştür.)²⁴

---

²³ James Dobbins, *Friends again?, EU-US relations after the crisis* (Institut d'Etudes de Sécurité de l'Union européenne, 2006), 26-28.

²⁴ Guillaume Etienne, "L'opération EUFOR Tchad/RCA, Succès et limites d'une initiative européenne," *Terra Nova*, 27 Nisan 2009.

Özetle, AB Soğuk Savaş ve 11 Eylül sonrasında ortaya çıkan çok boyutlu güvenlik tehditleri ile yeni politikalar, yeni kurumlar, hukuki düzenlemeler ve uluslararası işbirliği temelinde mücadele etmektedir. Ancak bu mücadele gerek politikaların gerektiği gibi işleyememesi, gerek oluşturulan kurumların henüz çok yeni olması, gerek ülkeler arası anlaşmazlıklar, gerek vizyon farklılıkları, gerekse bu konudaki harcamaların arttırılmasına soğuk bakılması nedeniyle yetersiz kalmaktadır.

2. TÜRKİYE FAKTÖRÜ

Uzun yıllar terörle mücadele etmiş ve hala da eden bir devletin ordusu olarak Türk Silahlı Kuvvetleri, terörle mücadele konusundaki tecrübesi, disiplini, eğitimi ve harbe hazırlık seviyesiyle dünyanın en iyi ordularından biridir. Ayrıca Türkiye terör konusunda yaşadığı deneyimleri eğitim, öğretim ve diplomasi yolu ile dünyaya aktarmaya ve diğer ülkelerle işbirliği içerisinde çalışmaya devam etmektedir. Öte yandan, müslüman ve demokratik bir ülke olarak Türkiye AB'ye üye olduğunda, Birlik Müslüman ülkeler nezdinde artı kazanacak ve bu ülkelere kendini daha iyi ifade edebilecektir. Küresel terörizmin tehdit ettiği dünyamızda bu durum daha büyük önem kazanmaktadır. Müslüman ülkelerdeki anti demokratik güçler artık “Hristiyan Batı Müslümanlarla beraber yaşamak istemiyor” tezini ileri sürmeyecektir ve AB Gücü'nü bir “Haçlı Ordusu” olarak görmeyeceklerdir²⁵. Böylece, AB'nin « medeniyetler çatışması » tezini değil, gerçekten « çeşitlilikte birlik » düşüncesini savunduğu ve uygulamaya çalıştığı vurgulanmış olacaktır. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'nin rolünün, 11 Eylül sonrası terörle mücadele ve terörün sebeplerini ortadan kaldırılarak kültürler arası diyalogun artırılması amaçlarına yönelik olarak iyice güçlendiği söylenebilir. Eski Alman Dışişleri Bakanı Joschka Fischer, Bild gazetesine yaptığı açıklamada, Türkiye'nin AB üyeliğinin terörle mücadele açısından önemine “Çocuklarımızın ve torunlarımızınbarış içinde yaşaması

---

²⁵Oğuz Demiralp, “The Added Value of Turkish Membership to European Foreign Policy,” *Turkish Policy Quarterly* Cilt 2 No 4 (2003): 117.

ve Avrupa'nın güçlü olması için Türkiye'nin AB üyesi olması çok önemlidir. Türkiye Avrupa'nın merkezi yapı taşıdır" diyerek işaret etmiştir²⁶.

Türkiye, taraf bulunduğu uluslararası sözleşmeler ve Batı ittifakına üye olmanın bir sonucu olarak, nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar geliştirmeyeceğini ve konuşlandırmayacağını taahhüt etmiş bir ülkedir. Ortadoğu'da nükleer silahlara veya silah üretimi teknolojisine sahip ülkelerin bulunması AB için olduğu kadar Türkiye için de endişe vericidir. Bu durumun önlenmesi amacıyla yapılan çalışmalara bölge ülkesi olarak Türkiye destek vermektedir. Ayrıca, AB'nin en önemli eksiklerinden birinin ikmal ve intikal olduğu düşünülürse Türkiye'nin coğrafi konumu, NATO standartlarındaki üsleri, limanları ve diğer tesisleri AB için önem taşımaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin üyeliği, bu bakımdan da son derece önemli bir katkıdır.

AB, kendi coğrafyası üzerinde özgürlük, güvenlik ve adalet alanı tesis etmek amacıyla uygulamaya konan Avrupa Komşuluk Politikası, başta organize suçlar olmak üzere tüm güvenlik tehditleriyle mücadelede büyük önem taşımaktadır. Komşuluk politikasının hedefi komşular arasındaki bağların güçlendirilmesi, böylece her iki tarafta da refah, istikrar ve güvenliğini artırılmasıdır. Türkiye ile AB arasında gerçekleşecek bir bütünleşme, Avrupa Komşuluk Politikası yoluyla komşu ülkelerle Avrupa normları, standartları ve politikaları zemininde kademeli ve kısmi entegrasyon sağlama amacındaki AB'nin gelişmekte olan Komşuluk Politikaları'nın kapsamını genişletmeye yarayacaktır²⁷. Türkiye'nin üyeliği Birlik'in güney ve güneydoğudaki komşularına daha çok odaklanmasına katkıda bulunacaktır ki bu da AB'nin gelişmekte olan güvenlik stratejisiyle uyumludur; çünkü bugün AB açısından görünür tehditlerin kaynağı olarak bu bölge gösterilmektedir²⁸. Bu bağlamda İngiltere Eski Dışişleri Bakanı Jack Straw, "Türkiye, Avrupa'nın güvenliğinde kilit rol üstlenmiş bir

---

²⁶ "Fischer: Türkiye'nin üyeliği torunlarımız için önemli," *Hürriyet*, 02 Eylül 2004.

²⁷ Michael Emerson, Nathalie Toccie, *Çağdas Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü*, (Doğan Kitap, 1. Baskı, Aralık 2004), 63.

²⁸ Emerson, Toccie, *Çağdas Türkiye'nin*.

ülkedir. Birlik ihracatçıları için de önemli bir pazardır. Ayrıca, insan kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı ve sınır ötesi suçlarla mücadelede Türkiye'nin önemli rolü vardır. Türkiye'ye verdiğimiz sözü tutarak, Avrupa Birliği'ni daha güçlü, daha güvenli ve daha rekabetçi bir konuma getiriyoruz.”²⁹ demiştir.

Jeostratejik konumu ve askeri gücü Türkiye'yi, bölgesel çatışmalarla ve başarısız devletlerle mücadele etmek isteyen AB için vazgeçilmez ortak yapmaktadır. Zira AB'nin Türkiye'nin komşu olduğu coğrafyada yapacağı kriz yönetimi operasyonların başarısı Türkiye'nin desteği ve lojistik yardımına bağlıdır. Diğer yandan, askeri imkânlarının genişliği ve ordusunun tecrübesi Türkiye'nin askeri katkılarının temelini oluşturmaktadır. Türkiye NATO'da ABD'den sonra ikinci en büyük kara kuvvetlerine ve beşinci en büyük deniz kuvvetlerine sahiptir. Ayrıca modern ve güçlü bir orduya sahip Türkiye, düşük yoğunluklu çatışmalar konusunda da deneyim sahibidir. Petersberg görevlerinin bu tür çatışmalara göre tasarlandığı göz önüne alındığında bölgesel kriz yönetimi ve barış koruma misyonlarında Türkiye'nin önemi anlaşılmaktadır. Nitekim Türk ordusu dünya barışı ve güvenliği adına Bosna-Hersek, Arnavutluk, Karadağ, Makedonya, Somali, Afganistan ve Lübnan'a, BM ve NATO kapsamında birlik göndererek barışı sağlama görevlerinde bulunmuş ve halen söz konusu ülkelerin bir kısmında da bulunmaya devam etmektedir. Bunlara ilave olarak Türkiye, Balkanlar'daki ve Karadeniz'deki istikrarın sürekliliği ve bölge ülkeleri arasındaki iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi için “Güneydoğu Avrupa Tugayı”nda (SEEBRIG) ve “Karadeniz Görev Gücü”nde de (BLACKSEAFOR) hizmet etmektedir.

AB Komisyonu, 06 Ekim 2004 tarihli raporu ile Türkiye'nin önemini özetle şöyle vurgulamaktadır³⁰: Türkiye, AB açısından stratejik öneme haiz bölgesel bir kavşak noktasında yer almaktadır. Balkanlar, Orta Asya, Orta

---

²⁹Jack Straw, “Hem Türkiye Hem de AB Kazançlı”, *BBC World*, 11 Ekim 2005, Bkz. Erişim tarihi 25 Şubat 2010, www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/10/051011_straw_turkey.shtml.

³⁰ AB Komisyonu Türkiye Raporu Bkz. Erişim tarihi 25 Şubat 2010, www.belgenet.com/arsiv/ab/rapor2004-01.html.

Doğu ve Doğu Akdeniz toprakları, Asya ile kara ve hava ulaşımı, Rusya ve Ukrayna ile deniz ulaşımı için transit bir konumda bulunmaktadır. Kayda değer su kaynaklarına sahip olan Türkiye'nin komşuları, Avrupa için hayati enerji arzı sağlamaktadır. Ekonomi ve nüfus açısından, Türkiye önemli bir aktördür. Büyüklük olarak dünyanın büyük ekonomilerindedir ve AB üyesi olarak nüfus açısından en büyük üye devlet olacaktır. İşler bir demokrasiye sahip, laik bir Müslüman ülke olarak bölgede bir istikrar unsurudur. Batı ittifakıyla olan bütünleşmesi ve birçok ekonomik ve bölgesel kuruluşu üyeliği vasıtasıyla, Avrupa'nın ve komşu bölgelerin güvenliğine katkı sağlayacaktır.

Özetle, Türkiye'nin AB üyeliği AB Güvenlik Stratejisinde vurgulanan güvenlik tehditleri ile mücadelede büyük önem taşımaktadır, çünkü gerek coğrafi konum, gerek askeri güç, gerek deneyim, gerekse vizyon bağlamında Türkiye, uluslar arası güvenliğe katkısı şüphe götürmeyen bir devlettir. Türkiye'nin Birliğe kabul edilmemesi durumunda zaten büyük eksiklikleri ve zayıflıkları olan AGSP'nin çok daha önemli sorunlarla karşılaşması muhtemeldir.

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GELECEĞİNE İLİŞKİN SONUÇLAR

Avrupa entegrasyonu çerçevesinde savunma ve güvenlik konularının ele alınışı hep çok sesli ve ahenksiz olmuştur. Günümüzde, Avrupalı devletler en az beş kurum aracılığıyla bu alanda işbirliğini sağlamaya çalışmaktadır: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Avrupa Konseyi bünyesinde işbirliği, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası aracılığıyla AB bünyesinde işbirliği, İngiltere ve İrlanda'nın taraf olmadığı Schengen/Dublin şeklinde anlaşmalarla güçlendirilmiş işbirliği, hükümetlerarası düzeyde birkaç ülkeyi birleştiren çok taraflı işbirliği (Örneğin, İtalya, Fransa, İspanya, Portekiz ve Hollanda'nın destek verdiği, dünyanın çeşitli bölgelerindeki barış koruma operasyonlarında görev alacak Avrupa jandarma birliği-EUROGENDFOR-) ve devletler için olmazsa olmaz nitelikteki iki taraflı işbirliği.

Diğer yandan, NATO bünyesindeki başta olmak üzere, Avrupa ile Amerika arasındaki dayanışma ve işbirliği de Avrupa'nın güvenliği açısından çok büyük önem taşımaktadır. Ancak, transatlantik ilişkilerde bazı Avrupalı devletler ve Amerika arasında görüş ve duruş farkı neticesinde zaman zaman gergin dönemler de yaşanmaktadır. 2003 Irak savaşı sırasında Fransa ve Almanya'nın ABD karşısındaki tutumları transatlantik ilişkilerde büyük bir kriz patlak vermesine neden olmuştur.

Günümüzü güvensizlik ortamı, dünyada ve özellikle Avrupa'da, gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde daha karmaşık daha özenli, daha örgütlü ve daha entegre güvenlik politikaları benimsenmesini zorunlu kılmaktadır. Geriye dönüp bakıldığında, AB'nin yeni güvenlik tehditlerine cevap vermekte zorlandığı ve yetersiz kaldığı görülmektedir. Ortak bir bakış açısının olmayışı ve tek sesliliğin sağlanamaması bu alandaki çalışmaların önünde engel teşkil etmektedir.

Günümüz Avrupa Birliği'ne kadar uzanan Avrupa bütünleşme süreci öncelikle savunma amaçlı olarak başlamıştır. 1947 Dunkerque ve 1948 Brüksel Antlaşmalarının amacı bir savunma örgütü kurarak yeniden Avrupa'nın savaş yaşamasını önlemektir. Bununla birlikte, yaklaşık 50 yıl boyunca, Avrupa bütünleşme sürecinde savunma konusu tabu haline gelmiştir. Birlik, 1998 Saint Malo Zirvesi ve 1999 Helsinki Avrupa Birliği Konsey toplantısı sonrası yeniden savunma ve güvenlik konusunu ele almaya karar vermiştir. Şüphesiz, AB'yi güvenlik ve savunma politikası geliştirmeye iten pek çok sebep vardır. Ancak bunlardan en önemlisi, dünya satranç tahtasında büyük güç haline gelebilmek için sadece ekonomik güç olmanın yeterli olmadığını, güvenlik ve savunma konularında da kendi öz kaynaklarına dayanarak bağımsız hareket edebilmek gerektiğinin anlaşılmasıdır.

Bu noktada akla gelen ilk soru, güvenlik konularından kaynaklanan yeni bir kriz anında AB'nin yeni bir iç bölünmeyi atlatıp atlatamayacağıdır. Bugün, 27 üyeli bu yapıya baktığımızda farklı stratejik ve politik çıkarlara dayanan dört farklı grup göze çarpmaktadır: İlki İngiltere'nin konumudur. Dil, tarih, kültür ve ruh olarak Amerika'ya yakın olan İngiltere için öncelikli

olan Atlantik ilişkileridir. Zaten, 2003 Irak savaşı sırasında Amerika'yı desteklediğini açıklayan ilk ülke de İngiltere olmuştur. Eski faşist diktatörlükler (İspanya, Portekiz, İtalya ve Yunanistan) ikinci grubu oluşturmaktadır. Avrupa bütünleşme süreci, bu ülkeler için demokrasinin yeniden güçlenmesi anlamına gelmektedir. Ancak, Irak savaşı sırasında Amerika'nın yanında yer almışlardır. Bu ülkeler için, AB fonlarından yararlanarak ulusal kalkınmayı sağlamak, dolayısıyla Birlik üyesi olmak vazgeçilmez niteliktedir³¹. Ancak, dış politikada öncelikleri Atlantik ilişkilerdir. Üçüncü grup, eski Varşova Paktı yeni Avrupa Birliği üyeleridir. Onlar da Irak savaşını destekleyenler arasındadır. Doğu Avrupa devletlerinin bu desteğinin nedeni, olası bir Rus tehlikesinden kendilerini sadece Amerika'nın koruyabileceğine olan inançtır. Son grup, Fransa, Almanya ve Benelux'ten oluşmaktadır. Birliğin lokomotifi kabul edilen bu grup, özellikle Almanya ve Fransa, Irak Savaşı'na tamamen karşı bir tutum benimsemiştir.

Bu şema göz önüne alındığında, savunma ve güvenlik temelli bir Avrupa entegrasyonunun gerçekleşmesi zor görünmektedir. İleride yaşanacak büyük bir kriz, Birliğin temellerini sarsıp onu dağılma sürecine sokabilir mi? Bu soruya yanıt vermek güçtür, ancak güvenlik konularının yol açtığı bölünmenin AB'yi ekonomik bütünleşme alanına yönelteceği ve bu durumun da AB'yi en büyük güç olma hedefinden uzaklaştıracağı söylenebilir.

SONUÇ

Soğuk savaş ve 11 Eylül sonrası değişen güvenlik tehditleri uluslararası bir nitelik kazanmış ve daha karmaşık bir yapıya sahip olmuştur. Güvensizliğin küreselleştiği dünyamızda uluslararası arenanın tüm aktörleri gibi AB'de buyeni güvenlik tehditlerine karşı yeni yaklaşımlar ve stratejiler benimsemek zorunda kalmıştır. Ancak tehditlerle mücadelede yetersiz kalınması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının yeterli bir alt yapıya ve uzun vadeli bir

---

³¹ Jacky Fayolle, Anne Lecuyer, "Croissance régionale, appartenance nationale et fonds structurels européens. Un bilan d'étape," *Revue de l'OFCE* Vol 73 (2000), 170.

konseptte sahip olmadığını göstermiştir. Bu durumun temel nedeni ise üye ülkeler arasında eski kolektif savunma anlayışının yerine getirilen kolektif güvenliğin esasını teşkil eden güvenlik hedefleri konusunda politik konsensüse varma zorunluluğudur.³² Birlik üyesi ülkelerin hala farklı önceliklere, çıkarlara ve dünya görüşüne sahip olmaları güvenlik konularında konsensüse varılmasını engellemektedir.

Ayrıca, etkili ve caydırıcı bir güvenlik politikasının gelişimi, AB üyesi devletlerin askeri kapasitelerini arttırmalarına ve gerekli finansmanı sağlamalarına bağlıdır, ancak tüm üye ülkeler bu konuda aynı istek ve çabayı göstermemektedirler. Güvenlik konularında tek sesliliği sağlayamayan AB, kendi içinde bölünmeler ve krizler yaşamaktadır.

Öte yandan bu tehditler ile mücadelede AB, askeri gücün yanı sıra diplomatik ve finansal girişimler, bilgi paylaşımı ve polis operasyonları gibi yumuşak güç unsurlarını da kullanmaktadır. Bu bağlamda sahip olduğu jeopolitik konum, askeri güç ve deneyim ile Türkiye Avrupa güvenlik politikalarının başarısı için oldukça önemli bir devlet haline gelmektedir. Türkiye'ye AB kapısının tamamen kapanmasının, zaten sorunlu ve yetersiz bir işleyişe sahip Avrupa güvenlik politikasını daha da zor durumda bırakması muhtemeldir.

---

³² Sait Yılmaz, *Avrupa Birliği'nin Geleceği* (BUSAM, 2007), 3.

KAYNAKÇA

Avrupa Güvenlik Stratejisi- İyi bir dünyada güvenli Avrupa. Bruxelles: 12 Aralık 2003.

Bailes, J. K. Alyson. *The European Security Strategy, An Evolutionary History.* SIPRI Policy Paper No 10, 2005.

Bedell, Geraldine. "Things can only get different." *The Observer*, 27 Nisan 2003.

Boutin, Christine. *Organized crime-Drug and Human trafficking in Europe.* NATO Parliamentary Assembly Committee Report, 2003.

Brown, Michael. *Grave New World: Security Challenges in the 21st Century.* Washington: Georgetown Univ Pres., 2003.

Collet, André. *Défense et sécurité internationale face aux défis du XXIe siècle, Renseignement Histoire et Géopolitique.* 2005.

Dedeoğlu, Beril. *Uluslararası Güvenlik ve Strateji.* İstanbul: Derin Yayınları, 2003

Demiralp, Oğuz. "The Added Value of Turkish Membership to European Foreign Policy." *Turkish Policy Quarterly* Cilt 2 No 4 (2003).

Dobbins, James. "Friends again?", *EU-US relations after the crisis.* Institut d'Etudes de Sécurité de l'Union européenne, 2006.

Drugs and crime trends in Europe and beyond. Vienne: United Nations Office on Drugs and Crime, 29 Nisan 2004.

Emerson, Michael ve Nathalie Toccie. *Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü.* Dogan Kitap, 1.Baskı, Aralık 2004.

Etienne, Guillaume. "L'opération EUFOR Tchad/RCA, Succès et limites d'une initiative européenne." *Terra Nova*, 27 Nisan 2009.

Fayolle, Jacky and Anne Lecuyer. “Croissance régionale, appartenance nationale et fonds structurels européens. Un bilan d'étape.” *Revue de l'OFCE* Vol 73 (2000).

Gartner, Heinz. *Europe's New Security Challenges*. London: Lynne Rienner, 1991.

Gnesotto, Nicole. *AB Güvenlik ve Savunma Politikası*. İstanbul: TASAM Yayınları, 2005.

Roche, Jean-Jacques. “Quelles Politiques de Sécurité pour l'Après Guerre Froide.” *Cahiers Raoul-Dandurand* No 5 (Avril 2001).

Roy, Olivier. *Les illusions du 11 septembre*. Paris: Edition du Seuil 2002.

Weyembergh, Anne. “L'Union européenne et la lutte contre le terrorisme.” Compte-rendu de la Conference-debat Terrorisme, Droit et Droits des victimes. 1 Mars 2006.

Yılmaz, Sait. *Avrupa Birliği'nin Geleceği*. BUSAM, 2007.

Zorgbibe, Charles. *L'avenir de la Sécurité Internationale*. Paris: Presses de Science-Po, 2003.

TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDE YENİ DÖNEM

The New Period of the Turkish-Israeli Relations

Erdem KAYA*

Özet:

Gazze Savaşı'nın ardından Türkiye-İsrail ilişkileriyle ilgili yapılan tartışmalar iki ülke arasında yaşanan gerginliği açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Türkiye, İsrail'in şiddet siyasetini geçmişte sürekli protesto etmiştir. Bu nedenle Ankara'nın Dökme Kurşun Harekâtı'na verdiği tepki ikili ilişkilerin doğal bir yönü olarak değerlendirilmelidir. Ankara'nın 2000'li yılların başından itibaren uygulamaya çalıştığı yeni dış politika vizyonuyla bölgede denge siyasetine dönmesi ve bu süre zarfında bölgede cereyan eden siyasi gelişmeler (Irak Savaşı gibi) gerginliğin yapısal arka planını ortaya koymaktadır. İkili ilişkiler, Türkiye'nin bölgede etkinleşen varlığı ile yeni bir döneme girmektedir. Yeni dönemde Türkiye-İsrail ilişkilerinin daha düşük seviyede seyredeceği zannedilmektedir.

Anahtar kelimeler: *Türkiye, İsrail, Türkiye-İsrail İlişkileri, Gazze Savaşı.*

Abstract:

The recent tension between Turkey and Israel cannot be explained by just paying attention to the post-Gaza War debates. Ankara's denunciation of Israeli state violence for the resolution of its conflicts has been a common feature of bilateral relations and thus it should be seen natural for Turkey to be critical of the Operation Cast Lead. Turkey's new foreign policy vision that has been in effect since the early 2000s and the political developments in the Middle East in the last decade expose the structural causes of the tension. Bilateral relations are entering into a new period with greater influence of Turkey in regional affairs. In this new period, it is estimated that the relations between Ankara and Tel-Aviv will continue to exist at a lower level.

Keywords: *Turkey, Israel, Turkish-Israeli relations, Gaza War.*

---

* Boğaziçi Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, BİLGESAM Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Uzman Yardımcısı.

GİRİŞ

2009 yılı Orta Doğu'daki siyasi dengeler üzerinde büyük etkisi olan Türkiye-İsrail ilişkilerinin en çok tartışıldığı yıl oldu. İsrail'in Gazze'de yürüttüğü operasyonun yol açtığı insani trajediye Türkiye'nin verdiği tepki, özellikle Amerika'da ve Orta Doğu'da büyük yankı uyandırdı. Başbakan Erdoğan'ın Davos'ta Perez'e verdiği cevap ve yine Başbakan ve Dışişleri Bakanı'nın değişik platformlarda dile getirdiği Gazze'deki insani dram, konunun gündemde kalmasını sağladı. Ekim ayında diğer ülkelerin yanında İsrail'in de düzenli olarak katıldığı Anadolu Kartalı tatbikatının, ulusal düzeyde yapılmasının kararlaştırılması tartışmayı daha da alevlendirdi. Tatbikatın ulusal düzeyde yapılması ile İsrail'in katılmasının engellendiği yönündeki iddialarla ikili ilişkiler sorgulandı. İsrail basınında çıkan yorumlar ve Netanyahu iktidarının radikal isimlerinin verdiği tepkilerle süreç devam etti. İsrail Dışişleri Bakanı Yardımcısı Danny Ayalon'un Türkiye'nin Tel-Aviv Büyükelçisi Oğuz Çelikkol'u aşağılama girişimiyle hat safhaya çıkan gerilim, İsrail'in özür dilemesiyle düşmeye başladı. Savunma Bakanı Ehud Barak'ın Türkiye ziyareti ve iki ülkeden de üst düzey yetkililerin verdiği soğukkanlı mesajlarla gerginlik büyük ölçüde yatıştırıldı.

Gazze Savaşı sonrasında yaşanan tartışmalar Türkiye'nin yeni dış politika vizyonu ile ilgili farklı değerlendirmeleri beraberinde getirmiştir. İsrail'in Gazze saldırısını eleştirdiği için Ankara'nın batı ekseninden çıkmakta olduğu yönündeki iddialar bu değerlendirmeler içinde en çarpıcı olanıdır. Ancak, Amerika ve Avrupa'da olduğu gibi Türkiye'deki İsrail'e yakın çevrelerin de üzerinde durduğu Ankara'nın yüzünü doğuya döndüğü iddiası gerçekçi görünmemektedir. Eksen kayma iddiası, İsrail'i bazen İsrail'den daha fazla savunan Yahudi lobilerinin verdiği refleksin bir mahsulü olabilir. 11 Eylül sonrası Batı'yı büyük ölçüde etkisi altına alan önyargılar açısından düşünüldüğünde ise, Türkiye'nin özellikle "Müslüman" ülkelerle yaklaşmasının bu iddianın güçlenmesine sebep olduğu söylenebilir. Nitekim Suriye ve diğer Arap ülkelerinin çoğundan daha doğuda bulunan Ermenistan'la başlatılan diyalog ve yaklaşma aynı şekilde değerlendirilmemiştir. Türkiye'nin mevcut iktidarla birlikte yüzünü doğuya

döndüğü iddiası¹ batı ile geliştirilerek sürdürülen ilişkiler düşünüldüğünde ise gerçekliğini iyice kaybeder. Bölgesinde İsrail'in ardından en iyi işleyen demokrasiye sahip olan Türkiye, Amerika ile ilişkilerini “model ortaklık” seviyesine yükseltmiştir ve hala NATO'nun en önemli üyelerinden birisidir. Ankara, problemler çıksa da Avrupa Birliği'ne tam üyelik müzakerelerine devam etmektedir ve Türkiye'de AB'ye katılım sürecinde çağcıl demokrasiler düzeyine terfi etmeyi destekleyen önemli bir aydın kitlesi vardır.

Yaşanan gerginliğin ardından ikili ilişkilerin sorgulanmasının nedenleri, 2009 yılındaki tartışmalardan çok Orta Doğu siyasetinin değişen dengelerinde aranmalıdır. 1990'lı yıllarla karşılaştırıldığında, son on yıl içinde bölgedeki dengeleri belirleyen uluslararası ve bölgesel şartların farklılık arz ettiği ortadadır. Washington'ın Soğuk Savaş sonrasındaki tek kutuplu uluslararası siyasi yapıyı sürekli kılmaya yönelik çabaları başarılı olamamıştır.² Amerika'nın Orta Doğu'da yegâne etkili dış aktör olarak algılandığı 1990'lı yıllar, yerini bölgede daha çok aktörün söz sahibi olduğu yeni bir döneme bırakmaktadır. Rusya Federasyonu, İsrail'le yakın ilişkilerini muhafaza ederken Arap ülkeleriyle siyasi, ekonomik ve askeri alanlardaki bağıni güçlendirmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin daha çok ekonomik ve askeri konularda bölge ülkeleriyle işbirliğine girdiği gözlemlenmektedir. İran'ın nükleer enerji programının neden olduğu gerginlikte, Pekin-Tahran ilişkilerinin batının İran karşısındaki yaptırım kabiliyetini nasıl sınırlandırdığı dikkat çekicidir. Sarkozy iktidarı ile birlikte Fransa ve son yıllarda Almanya belirli alanlarda bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmektedir. İsrail, İran ve Türkiye'ninse özellikle Irak Savaşı'ndan sonra bölge siyasetinde daha etkili oldukları fark edilmiştir.

---

¹ Efrahim Inbar, “Israeli-Turkish Tensions and Beyond,” *Israel Journal of Foreign Affairs* Vol 4 No 1 (2010): 29–30.

² Kenneth N. Waltz, “Structural Realism after the Cold War,” *International Security* Vol 25 No 1 (2000): 36.

Giderek daha çok kutuplu bir yapı arz eden uluslararası sistemle birlikte değişen Orta Doğu siyasetindeki dengeler³ Türkiye-İsrail ilişkilerini önemli ölçüde etkilemiştir. Türkiye'nin bölge ülkeleriyle yakınlaştığı, İsrail'inse bölgesiyle bütünleşme sürecini dondurduğu bu süreçte ikili ilişkilere yön veren dinamikleri iki başlık altında toplamak mümkündür. Birinci dinamik Türkiye'nin 2000'li yılların başından itibaren uyguladığı yoğun diplomasiye dayalı yeni dış politika vizyonudur. Ankara'nın bu vizyonu, Türkiye'nin bölgede Soğuk Savaş sonrası dönemde ara verdiği denge siyasetine geri dönmesini sağlamıştır. Bu gelişme İsrail'le 1990'lı yılların ikinci yarısında ilerletilen siyasi ve askeri ilişkilerin doğal sınırına ulaştığı hatta gerilediği izlenimini uyandırmıştır. İki ülke arasındaki münasebetlere tesir eden ikinci grup dinamikler, son dönemde Orta Doğu'daki siyasi gelişmeler olarak ele alınabilir. İkinci İntifada ile başlayıp Irak Savaşıyla devam eden bu gelişmeler iki ülkeyi önceki on yılda yakınlaştıran şartları büyük ölçüde zayıflatmıştır. Özellikle işgal sonrası Irak'ın durumu, Türkiye'nin Suriye ve İran'la örtüşen çıkar alanlarını genişletirken İsrail'le ortak menfaat paydasını düşürmüştür.

Bu sebeplerden ötürü, Türkiye-İsrail ilişkilerinin sorgulanmasına yol açan tartışmalar, son on yılda bölgenin farklılaşan siyasi dengeleri kapsamında düşünülmelidir. İsrail'in orantısız şiddet kullanarak işgal altındaki Filistin topraklarına saldırması ya da Türkiye'nin protestosu yeni gelişmeler değildir. Geçmişe bakıldığında İsrail'in sivil kayıplara neden olan askeri harekâtlarını, Ankara'nın sürekli eleştirdiği veya kınadığı görülmektedir. Dolayısıyla İsrail'in Dökme Kurşun Harekâtı'nın neden olduğu insani trajediye Türkiye'nin verdiği tepki, yaşanan gerginliğin izahında yetersiz kalacaktır. Ankara'nın yeni dış politika vizyonu ile bölge siyasetinde varlığını hissettirmesi ve iki ülkeyi yakınlaştıran şartların kaybolmasına neden olan gelişmeleri incelemek daha açıklayıcı olabilir. İkili ilişkilerin doğasının analizi ise yaşanan son gerginliğin Orta Doğu'da değişen siyasi dengelerin doğal bir neticesi olduğu tezini belirgin kılacaktır.

---

³ Miloš Balabán, "The Conflicting Rebirth of Multipolarity in International Relations," *Central European Journal of International and Security Studies* Vol 2 No 1 (2008): 70-71.

1. TÜRKİYE’NİN YENİ DIŞ POLİTİKA VİZYONUNUN İKİLİ İLİŞKİLERE ETKİSİ

Ankara’nın temelleri 2000’li yılların başında atılan yeni dış politika yaklaşımı, Türkiye’yi bölgesinde “yumuşak gücü” yükselen bir aktör haline getirmektedir. Ekonomik ve askeri gücünün artışı ile birlikte hissedilen yumuşak gücünün, Orta Doğu’daki etkisi büyük ölçüde bölgede denge siyasetine geri dönmesi ile ilgilidir. Belirli dönemlerdeki belirgin Batı yanlısı tutumu⁴ dışında Türkiye, Soğuk Savaş yıllarını genelde dengeli bir Orta Doğu siyasetiyle yönetmiştir. İsrail’le diplomatik temas devamlı sürdürülürken, Arap devletleriyle ilişkilerin geliştirilmesi yönünde adımlar atılmıştır. 1990’lı yıllarda ise İsrail-Filistin barış görüşmelerinin olumlu etkisiyle Ankara-Tel-Aviv münasebetlerinde bir canlanma süreci yaşanmıştır. 1991’de İsrail’le iyileşmeye başlayan ilişkiler 1995’ten sonra özellikle savunma sanayi, askeri işbirliği ve ticaret alanında hızla gelişmiştir. İki ülke arasında imzalanan Serbest Ticaret Antlaşması 1997’de yürürlüğe girmiş, 1998’deki Ekonomik İşbirliği Antlaşması’yla ticaret hacmi önemli ölçüde büyümüştür. Bu dönemde, Türkiye’den İsrail’e boru hatları ile petrol, doğal gaz ve su taşınması müzakere edilmiştir. Ankara-Tel-Aviv arasında savunma alanında da hız kazanan bu yakınlaşma, Türkiye’nin PKK terör örgütü ile mücadelesinde Batı tarafından maruz bırakıldığı örtülü silah ambargosunu⁵ aşmasını sağlamıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri’nin modernizasyon ihtiyacının giderilmesinde İsrail’le geliştirilen ilişkilerin önemli katkısı olmuştur. Ankara’nın 2020 yılına kadar savunma alanında 150 milyar dolar harcamayı planlaması ise İsrailli firmaların Türkiye’de açılan ihalelere düzenli bir şekilde katılmasını sağlamıştır.⁶

---

⁴ İlater Türkmen, *Türkiye Cumhuriyeti’nin Ortadoğu Politikası* (İstanbul: BİLGESAM Yayınları, 2010), 17–19.

⁵ Gencer Özcan, *Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi* (İstanbul: TESEV Yayınları, 2005), 60.

⁶ Çağrı Erhan ve Ömer Kürkcüoğlu, “Orta Doğu ile İlişkiler: İsrail’le İlişkiler,” içinde *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* 2.Cilt, ed. Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2006), 572.

Ancak, 1990'ların ikinci yarısında İsrail'le artırılan işbirliğine karşılık, bölgede Ürdün dışındaki diğer ülkelerle ilişkiler adeta yerinde saymıştır. Ankara-Tel-Aviv arasında ortak tatbikatlara varan stratejik işbirliğinin bölgedeki diğer ülkelere karşı yürütüldüğü algısı, Türkiye'nin bu ülkelerle olan ilişkilerine olumsuz yönde tesir etmiştir. Bu işbirliği; Rusya, İran, Yunanistan ile Arap ülkelerinden özellikle Mısır ve Suriye tarafından tehlikeli görülmüştür. Ankara-Tel-Aviv yakınlaşmasına karşı çoğalan tepkilerin, Türkiye'yi bölgesinden tecrit edecek dereceye varması, Orta Doğu'da denge siyasetine geri dönülerek engellenmiştir. İsrail'le iyi ilişkilerini muhafaza eden Ankara'nın, bölgedeki diğer ülkelerle de yakınlaşması, çatışan taraflara eşit mesafede bir Türkiye görüntüsü sağlamaya başlamıştır.

2000'li yıllarla birlikte bölgesinde İsrail dışındaki ülkelerle de ilişkilerini ilerleten, İsrail-Filistin sorununda aktif diplomasi yürüten, Amerika'nın İran, Irak ve Suriye ile yaşadığı gerginliklerde tarafsız kalan bir Türkiye ortaya çıkmıştır. 2000 yılında başlayan II. İntifada esnasında, Dışişleri Bakanı İsmail Cem İsrail, Filistin ve Mısır arasında mekik diplomasisi yürütmüştür. İsmail Cem'in özellikle İran ve Yunanistan örneklerinde geliştirdiği iyi komşuluk ilişkileri, Türk dış politikasında yer etmiş ve çeşitlendirilerek devam ettirilmiştir. PKK terör örgütünün lideri Öcalan'ın yakalanması ve 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Hafız Esad'ın cenazesinde bulunması ile Suriye'yle başlayan diyalog sürdürülmüştür. ABD'nin Irak işgali öncesinde Türkiye, savaşın önlenmesi için bölge ülkeleri arasında yoğun bir diplomasi yürütmüştür. Amerikan birliklerinin Türkiye üzerinden Kuzey Irak'a girmesini sağlayacak 1 Mart tezkeresinin reddedilmesi ise özellikle Arap halkları nezdinde Ankara'nın itibarını yükseltmiştir.

Türkiye, bu dönemde güvenlik merkezli dış siyasetten ziyade karşılıklı çıkarların ön plana çıkarıldığı ikili ilişkilere odaklanmaya çalışmıştır. Böylece Ankara, Soğuk Savaş sonrası dönemde çevresindeki ülkelerle arasındaki problemleri daha olumlu bir havaya dönüştürebilmiştir.

Türkiye bu kapsamda Rusya Federasyonu ile ilişkilerini⁷, Orta Asya⁸ ve Orta Doğu⁹ siyasetini romantik algılardan, pragmatik bir zemine taşıyabilmiştir. Son yıllarda Kazakistan, Rusya, Irak ve Suriye ile geliştirilen “stratejik” ilişkiler bu değişen anlayışın neticesi olarak değerlendirilebilir. Özellikle Bush yönetimi döneminde Washington’ın ve 1990’lı yıllardan beri Tel-Aviv’in aksi yöndeki ısrarlı taleplerine rağmen İran’la ilişkiler geliştirilerek sürdürülmektedir. Ermenistan’la yakınlaşma politikası aynı sürecin daha problemlili bir zeminde nasıl uygulamaya konduğunu göstermesi açısından önemlidir. Nihayet, Libya ile su transferi ve enerji alanında işbirliğine dönük karşılıklı niyet beyanı da bu kapsama dâhil edilebilecek son gelişmedir.

Ankara, son yıllarda bölgesindeki anlaşmazlıkların çözümü için kolaylaştırıcı/arabulucu girişimlerde bulunmaktadır. Suriye-İsrail arasındaki dolaylı görüşmeleri yürütmesi bölge genelinde iyimser bir hava oluşturduğu gibi Washington tarafından da oldukça olumlu karşılanmıştır.¹⁰ Irak’ta 2009 yazındaki patlamaların ardından Suriye ile Bağdat arasında baş gösteren krizin tırmanması Ankara’nın devreye girmesiyle durdurulabilmiştir.

---

⁷Rusya Federasyonu’nun Çeçenistan meselesi ile Türkiye’nin PKK terör örgütü ile mücadelesine karşılıklılık ilkesi çerçevesinde yaklaşılarak, ekonomik işbirliği ön plana çıkartıldı.

⁸Bağımsızlıklarını yeni kazanan Orta Asya’daki Türkî cumhuriyetler ve Tacikistan ile olan ilişkiler, Türkiye’nin 1990’lı yılların ilk yarısında benimsediği “koruyucu/kollayıcı ağabey” rolünden, yoğun diplomatik ve ekonomik ilişkilerin amaçlandığı bir zemine çekildi.

⁹Türkiye’deki İran rejimine olan bakış açısının ikili ilişkileri etkileme düzeyi düşürüldü. Bu gelişme Türkiye’deki medyanın daha çoğulcu bir yapı arz etmeye başlamasıyla da açıklanabilir. İkili ilişkilerde karşılıklı ekonomik çıkarlar ön planda tutuldu. İki ülke arasındaki doğal gaz boru hattının 2002’de devreye girmesi ile birlikte, İran Türkiye’nin Orta Doğu’da ticaret hacminin en büyük olduğu ülke haline geldi. Diğer taraftan Arap ülkeleriyle olan ilişkiler Türkiye’deki devletçi/seçkinci aydınların ve medyanın genel Arap aleyhtarı tutumundan bağımsız, faydacı bir düzlemde ele alınmaya başladı. Böylece Suriye, Mısır, Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleriyle ticari bağlar güçlendirilerek siyasi ilişkiler geliştirildi.

¹⁰Gazze Savaşı’nı takip eden süreçte Başbakan Netanyahu Fransa’nın bu rolü üstlenmesini istemiş de, Paris’in arabuluculuğu Şam tarafından kabul edilmemiştir. Şimdiye kadar sadece *de Gaulle*’ün dile getirebildiği Fransa’daki güçlü İsrail lobisi ve Sarkozy’nin İsrail yanlısı siyaseti Paris’in arabuluculuğuna gölge düşürmektedir.

Türkiye, Afganistan-Pakistan sınırından kaynaklanan problemlerin işbirliğiyle giderilmesini teşvik ederek 2007'den bu yana üçlü zirvelere ev sahipliği yapmaktadır. Ankara, Washington-Tahran arasındaki İran'ın nükleer enerji programından dolayı başlayan gerilimin diplomatik yollarla çözümüne dönük politikalar tasarlamaktadır. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün son Hindistan ziyaretiyle pekiştirilen Ankara-Yeni Delhi münasebetleri ise Keşmir anlaşmazlığında Türkiye'nin yakın gelecekte muhtemel bir arabuluculuk girişimini gündeme getirmiştir. Ankara'nın önümüzdeki dönemde, Yemen'de devam eden çatışmaların bitmesi için diplomatik çaba sarf edeceği zannedilmektedir.¹¹ Pro-aktif dış politika hedefinin bu girişimlerle hayata geçirilmesi, Türkiye'nin bölge barışına katkıda bulunarak güçlenmesini sağlayacaktır. İsrail ve İran'ın revizyonist politikalarına karşılık, bölge istikrarına yönelik siyaset geliştiren Türkiye'nin rolü¹² bu nedenle daha etkili olabilir. Böylece, artan ekonomik ve askeri gücünü diplomatik nüfuzla dönüştürürken uluslararası kamuoyunun desteğini de alabilecektir. Türkiye, iyi komşuluk ilişkileri ve serbest ticareti teşvik ettiği bu yeni tutumuyla, Avrupa ve ABD'nin desteklediği uluslararası normlara uyum sağlamaktadır. Türkiye'nin bölgedeki ihtilaflara dönük çözüm önerileri Avrupa Birliği tarafından destek görebilecektir. Washington ise Orta Doğu siyasetini Ankara'nın yaklaşımlarını göz önünde tutarak, Türkiye ile eşgüdümü sağlayarak yürütmek isteyebilir.¹³

Türkiye'nin yeni dış politika vizyonu söylem bazında İsrail'in ılımlı politikacıları tarafından kabul edilmektedir.¹⁴ Ancak, Tel-Aviv yönetiminin

---

¹¹Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Büyükelçi Engin Soysal'ın Şubat ayının son haftasındaki Yemen ziyareti ile birlikte Ankara'nın Yemen'deki problemleri anlamaya çalıştığı bilinmektedir. 2010 yılı başında El Kaide terör örgütünün Yemen'deki varlığı ile gündeme gelen ülkenin kuzeyinde Şii Hüsi isyancılarla güneyinde ise ayrılıkçı militanlarla ordu arasındaki çatışmalar devam etmektedir.

¹² Patrick Seale, "The Rise and Rise of Turkey," *Agence Global*, 2 Kasım 2009, <http://www.patrickseale.com>.

¹³ Mervan El Kabalan, "Türkiye'nin Yükselen Bölgesel Nüfuzu," *Turque Diplomatique*, Sayı 13, 15 Şubat–15 Mart 2010, 36-37.

¹⁴İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Perez, 2007'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki konuşmasında, bölgedeki yükselen iki siyasi akımdan ilkinin terörü destekleyen İran'ınki olduğunu ifade etmişti. İkinci akımın barış yanlısı Türkiye'ninki olduğunu

Ankara'nın bölgede artan yumuşak gücüne olumlu bakışının sınırlı olduğu tahmin edilmektedir.¹⁵ İsrail Türkiye ile ilişkileriyle aslında, dünya ölçeğindeki büyük güçlerin yanı sıra Arap Orta Doğusu'nun çevresindeki Arap olmayan ülkelerle iyi ilişkiler kurma geleneğini sürdürmektedir.¹⁶ İsrail'in kurucu Başbakanı David Ben-Gurion'dan bu yana, özellikle İşçi Partili liderlerin Türkiye ile iyi ilişkiler kurma çabası bu stratejinin bir ürünü olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla, Ankara'nın bölge siyasetinde artan etkinliği doğrudan Tel-Aviv'in güvenliğiyle ilgili çıkarlarına ters düşmediği sürece, Türkiye ile mevcut ilişkileri muhafaza etmek İsrail'de bir dış politika geleneği olarak kalabilir. Aynı strateji kapsamında, İsrail; Etiyopya, devrim öncesi İran ve Azerbaycan ile işbirliğine gitmiştir. Azerbaycan'la ilişkilerde beklenen gelişme gerçekleşmese de İsrail, İran'a karşı bu ülke ile işbirliğine sıcak bakmakta ve ticari bağlarını güçlendirmeye çalışmaktadır.¹⁷ Diğer taraftan, Türkiye ile yakın zamana kadar askeri pakt görüntüsü veren ikili ilişkilerdeki hissedilen gerileme, İsrail'in Yunanistan'la çeşitlenen ilişkilerine olumlu yansımıştır. İki ülke ortak askeri tatbikatlar yapmaya başlamıştır.

Ankara, yeni dış politika vizyonu dâhilinde bölgedeki çıkarlarını denge siyaseti izleyerek artıracığını değerlendirmektedir. Türkiye'nin bölgedeki diğer ülkelere yakınlaşarak gerçekleştirdiği denge politikası ise Ankara'nın İsrail'in tehdit algıladığı ülkelerle ittifak yaptığı görüntüsüne/algısına sebep

---

belirten Perez, İran tehdidine karşı ittifak önerisiyle destek aramıştı. Diğer pek çok İsrailli siyasetçi de Türkiye'nin bölgede giderek daha önemli bir ülke haline geldiğini ifade etmiştir. İsrail'deki mevcut hükümetin özellikle İşçi Partili üyeleri de Türkiye'nin bölgedeki rolünü vurgulayarak Ankara ile iyi ilişkilerin değerini belirtmektedir.

¹⁵ Türkiye'nin bölgedeki diğer ülkeler üzerinde nüfuzu arttıkça, Arap-İsrail anlaşmazlığında etki alanı genişleyebilecektir. İsrail'in Filistin topraklarına yönelik stratejisinin, Türkiye'nin iki devletli çözüm ve Kudüs'ün statüsü gibi konulardaki duruşu ile uyuşmaması uzun vadedeki potansiyel problemleri işaret etmektedir.

¹⁶Efrahim Inbar, *Türk-İsrail Stratejik Ortaklığı*, (İstanbul: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001), 4-5.

¹⁷ Netanyahu'nun Başbakan olarak 1997'deki Türkiye ziyaretinde Türkiye, İsrail ve Azerbaycan arasında İran'a karşı bir ittifak gündeme gelmişti. Türkiye'nin böyle bir girişime sıcak bakmadığı bilinmektedir.

olabilir. 1995–2000 yılları arasında Türkiye-İsrail ilişkilerinin hızla ilerlemesi Türkiye'nin çevresindeki diğer ülkeleri tedirgin etmiştir. Arap Birliği toplantılarında ve İslam Konferansı Teşkilatı zirvelerinde bu rahatsızlık sık sık gündeme getirilmiş, iki ülke arasındaki ilişkinin nihai hedefi sorgulanmıştır. Şimdiki süreçte ise geçmişte “Müslüman” ülkelerle birlikte Rusya ve Yunanistan'ı rahatsız eden bu dinamğin, İsrail tarafından aynı şekilde okunması söz konusudur. Amerika'da ve batı Avrupa ülkelerinde son derece güçlü olan İsrail lobilerinin, Türkiye'nin Washington ve AB ile ilişkileri üzerindeki etkileri Ankara tarafından göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle, Arap ülkeleri ve İran'la artırılan işbirliğinin İsrail'e karşı geliştirildiği izleniminin önüne geçilmesinde yarar vardır. Türkiye bu dengeyi sağladığı nispette, Orta Doğu'da yumuşak gücüne rıza gösterilen bir orta oyuncu konumuna terfi edebilecektir.

2. BÖLGEDEKİ GELİŞMELERİN İKİLİ İLİŞKİLERE ETKİSİ

Orta Doğu siyasetine yön veren dinamikleri belirleyebilecek uluslararası sistemdeki en kritik gelişme çok kutupluluğa doğru gidişattır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Washington bölge siyasetine genelde İsrail çıkarları doğrultusunda daha rahat müdahale edebilmişti. Soğuk Savaş'tan sonra İsrail'in bölgede algıladığı en büyük tehdit olan Irak'a, Amerika'nın İkinci Körfez Savaşı ile neticelenen saldırıları bunu göstermiştir. Washington Orta Doğu'da hala en güçlü aktör konumundadır. Ancak, Beyaz Saray'ın bölgeye yönelik politika geliştirirken hesaba katması gereken değişkenlerin sayısı ve etkinliği artmış durumdadır. Bölgenin öne çıkan ülkelerinin (Türkiye, İsrail, Suudi Arabistan, İran) Rusya ve Çin'le ilişkileri çeşitlenerek artmaktadır. Orta Doğu ülkelerinin konvansiyonel silah temininde Amerika aslan payını muhafaza etse de, batı Avrupa ülkelerinin (İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya) ve Rusya'nın payı hızla genişlemektedir.¹⁸ Çin'in 2020 yılına kadar Suudi Arabistan petrolünün en

---

¹⁸ Grimmet, Richard F., *Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2001-2008*, (Congressional Research Service Report for Congress, Rapor No, R40796, 4 Eylül 2009), 28, <http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/R40796.pdf>.

büyük alıcısı olacağı tahmin edilmektedir.¹⁹ Dolayısıyla, bölge siyasetinde Rusya, Çin, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi bölge dışı aktörlerin önemli nüfuz sahibi olacağı yeni bir dönemin başladığı ileri sürülebilir. Bu yeni dönemde, Washington'ın Türkiye-İsrail ilişkileri üzerindeki etkisinin zayıflayacağı, Ankara ve Tel-Aviv'in daha bağımsız politikalar yürütebileceği zannedilmektedir.

2000'li yılların başından bu yana Orta Doğu siyasetini belirleyen ve Türkiye-İsrail ilişkilerini etkileyen diğer bir süreç İsrail-Filistin anlaşmazlığındaki gelişmelerden kaynaklanmıştır.²⁰ II. İntifada süresince İsrail'in kullandığı orantısız şiddet ve Filistinli liderlere düzenlediği suikastlar iki ülke arasında gerginlik doğurmuştur. Gerginlik çoğunlukla İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarına yönelik saldırılarına Türkiye'nin verdiği tepkilerden ötürü tırmanmıştır. 2006 yılındaki İsrail-Hizbullah savaşı esnasında, Lübnan'daki sivil hedeflere yönelik saldırılar Ankara'nın tepkisini çekmiştir. Annapolis görüşmelerinin sonuç vermemesi ve Gazze Savaşı'yla, İsrail-Filistin anlaşmazlığında barışa olan umutlar bir kez daha sönmüştür. Gazze'de devam eden ablukanın sebep olduğu insani drama Ankara'nın tepkisini sürdüreceği tahmin edilmektedir. Filistin'deki 2006 seçimlerini kazanan Hamas'ın İsrail'le olan ilişkilerinin, Türkiye-İsrail münasebetlerini olumsuz etkilemeye devam edeceğe benziyor. İsrail'in terörist kabul ettiği Hamas'ın Suriye'deki lideri Halid Meşal'in 2006'daki Türkiye ziyareti, Tel-Aviv'in sert tepkisine neden olmuştu. Türkiye'nin, Hamas'ın tecrit edilmesini eleştirerek, tavrını bu teşkilatın İsrail-Filistin barış sürecine dâhil edilmesinden yana koyması, ikili ilişkilerde tekrar gerginliğe yol açabilecektir.

---

¹⁹ Balabán, "The Conflicting," 70–71.

²⁰ Geçmişte de İsrail-Filistin meselesindeki krizler Ankara-Tel Aviv arasında problemlere neden olmuştu. 1969'da Mescid-i Aksa'nın yakılmasına Ankara sert tepki vermiş, İsrail'in Kudüs'ün statüsünü değiştirici eylemlere son vermesini isteyen 271 nolu Güvenlik Konseyi kararını desteklemiştir. 1980 yılında ise, İsrail'in Kudüs'ü başkent ilan etmesinden sonra, Türkiye Tel-Aviv'deki maslahatgüzarlık seviyesindeki temsilini ikinci kâtip seviyesine indirmişti.

Diğer taraftan, İsrail'in Kudüs'ün tamamı üzerindeki hak iddiası, bu şehrin statüsünün iki ülke ilişkilerini etkilemeye devam edeceğini göstermektedir. Netanyahu iktidarının Doğu Kudüs'ün Yahudileştirilmesine hız vermesi Ankara tarafından endişeyle izlenmektedir. Batı Şeria'da Filistinlilere ait evlerin yıkılması ile genişleyeme devam eden Yahudi yerleşim bölgeleri, İsrail'in barışa olan niyetinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Batı Şeria'daki Halilurrahman Camii ve Hz. Yakup'un eşi Rahel Hanım'ın türbesinin Siyonist Miras Listesine dâhil edilmesi Washington'ın ve Ankara'nın tepkisini çekmiştir. İsrail'in Mescid-i Aksa'nın altında ve çevresinde yürüttüğü arkeolojik kazılar daha önce iki ülke arasında kısa süreli bir gerginliğe neden olmuş, Türkiye kazıları yerinde denetlemek için bölgeye bir heyet göndermişti.

Ankara-Tel-Aviv ilişkilerinde problemlere yol açan diğer bir süreç Türkiye ve İsrail'in Kuzey Irak siyasetindeki farklı hedeflerden dolayı yaşanmaktadır. 2003 yılında Amerika'nın Irak'ı işgaliyle, Tel-Aviv'in Kuzey Irak siyasetinin belirginleşmesi ikili ilişkileri sarsmıştır. İsrail'in Kuzey Irak'la savaş sonrasında güçlenen bağları, iki ülkenin Irak üzerindeki çıkarlarının çatışmasına yol açmıştır. Bugün İsrail'de Kuzey Irak'tan göç etmiş yaklaşık 50.000 civarında bir Kürt Yahudi cemaati bulunmaktadır.²¹ İsrail Orta Doğu genelindeki Arap olmayan unsurlarla işbirliği geliştirme siyasetini, bu cemaatin sağladığı kültürel yakınlıkla Kuzey Irak'a taşıyabilmiştir. Tel-Aviv'in bölge ile geçmişten bu yana Barzani ailesi aracılığıyla devam ettirdiği irtibatın Kuzey Irak üzerindeki siyasi etkisi Türkiye'yi rahatsız etmektedir. Ankara, Irak'ın toprak bütünlüğü yönünde irade gösterirken, İsrail'in bölgedeki Kürt Yönetimi'ne olan desteği Kuzey Irak'ın devletleşme sürecini hızlandırmıştır. İsraili firmaların işgal sonrası Kuzey Irak'ta aralarında Erbil uluslararası hava limanının inşası da bulunan pek çok ihaleyi kazandığı bilinmektedir. Mistaravim komandolarının Peşmergelere askeri eğitim verdiği iddiaları, İsraili özel güvenlik

---

²¹ 20.yüzyılın ikinci yarısına kadar Kuzey Irak'ta yaşayan Zaho Yahudileri, İsrail'in kurulmasıyla bu ülkeye göç etmişlerdir. Bugün İsrail'deki Kürt Yahudi cemaatini oluşturan Zaho Yahudileri'nin Kuzey Irak'taki kültürel izleri devam etmektedir. Bkz. <http://www.salom.com.tr/news/detail/13041-Zaho-Yahudileri.aspx>.

şirketlerinin bölgedeki eğitim faaliyetlerinin İsrail basınına yansımaları ile güçlenmiştir.²² Sayıları 50.000'i bulan Peşmergelerin Saddam sonrası Irak'ta en büyük silahlı grubu oluşturduğu hatırlanırsa, bu gelişmenin Türkiye açısından hassasiyeti anlaşılabilir.

İsrail, Irak Savaşı'ndan sonra Kuzey Irak Kürtleri ile ilerlettiği işbirliğine karşın, Türkiye Kürtlere yönelik ilgisinin olmadığını sık sık vurgulamaktadır. Fakat Kuzey Irak'taki Kürt Yönetimi ile yakın ilişkiler, İsrail'in Suriye'nin kuzeyindeki Kürtlerle dolaylı bir şekilde irtibat kurmasını sağlamıştır. 2004'te, Suriye'nin kuzeydoğusundaki Kamışlı kentinde oynanan olaylı futbol maçının²³ ardından yaşanan gerginliğe İsrail basınının geniş yer ayırması dikkat çekmiştir. İsrail'in önümüzdeki dönemde Suriye Kürtlerinin yaşadığı bölgede örtülü operasyonlara girişebileceği tahmin edilmektedir. Tel-Aviv, diğer taraftan Kuzey Irak'taki varlığını Irak'ta artan Şii etkisini dengelemeye ve İran'ın bölgedeki etki alanını daraltmaya yönelik kullanmaya çalışmaktadır. Neticede, Irak'ın istikrarında Kürt Yönetimi üzerinden söz sahibi olan İsrail'in Kuzey Irak siyaseti, Türkiye ile birlikte Irak'ın diğer komşularının da rahatsız olduğu bir gidişatı doğurmuştur.

Türkiye-İsrail ilişkilerini etkilemeye devam eden diğer bir bölgesel gelişme de, İran'ın nükleer programıyla beraber gelişen gergin siyasi ortamdır. 2000'li yıllarla bölgede denge siyasetine geri dönen Türkiye; Tahran'la ilişkilerini faydacı bir bakış açısıyla değerlendirmeye başlamıştır. Amerika ve İsrail'in İran'ı tecrit siyasetine rağmen, Ankara-Tahran ilişkileri devam ettirilmiştir. Tel-Aviv, Türkiye'ye "İran tehdidine" karşı birlikte hareket etme teklifinde bulunmuşsa da, Ankara Tahran'la olan iyi komşuluk ilişkilerini sürdürmek istemektedir. Nitekim Türkiye-İran arasındaki ticaret

---

²² Anat Tal-Shir, "Israelis trained Kurds in Iraq," *Yediot Ahronot Gazetesi*, 12 Ocak 2005, <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3177712,00.html>.

²³ Irak sınırındaki Kamışlı kentinde oynanan maçta Deyrizor kentinden gelen Arap kökenli Suriyeli ve Kürt kökenli Suriyeli taraftarlar arasında çıkan arbedede, polis müdahalesi sonucunda Kürt taraftarlardan ölenler olduğu ileri sürülmüştü. Arbedede Baas Partisi ve Saddam Hüseyin yanlısı sloganlar atan Arap kökenli Suriyelilere karşılık, Kürt kökenli Suriyeliler George W. Bush'un fotoğraflarını savurmuşlardı.

hacmi 2002 yılında doğal gaz sevkiyatının başlamasıyla, Türkiye-İsrail arasındaki ticaret hacmini geçmiştir. İki ülke arasındaki ekonomik bağlar, enerji alanındaki işbirliği ile daha da güçlenme eğilimindedir. 1990'lı yıllarda Kuzey Irak'taki Kürt iç savaşında farklı tarafları destekleyen Türkiye ve İran'ın, Kürt ayrılıkçılığı (PKK-PJAK) sorununda da çıkarları örtüşmektedir. İsrail'in varlığına tehdit olarak gördüğü ve gösterdiği atom bombası yapabilen bir İran'ın, Türkiye ile devam eden ilişkileri Tel-Aviv'i rahatsız etmektedir. Ankara, İran'ın nükleer silah geliştirme programına olumsuz bakmaktadır. Ancak, programı sonlandırması için İran'a yapılacak baskının nükleer silah sahibi bir İsrail'in politik hedefleri doğrultusunda yapılmasını çelişkili bulmaktadır. Türkiye'nin bölge genelinde nükleer silahsızlanma yönündeki siyaseti, İsrail'in İran'daki nükleer programın durdurulması ile sınırlı politikasıyla uyuşmamaktadır.

Aslında ikili ilişkilere yansıyan bölgedeki bu gerginlik biraz da, İsrail'in Realpolitik siyasetle Orta Doğu'daki güç dengelerini kontrol etme hedefiyle açıklanabilir. İran'ın nükleer programı olmasaydı, Ankara-Tahran arasındaki ilişkiler muhtemelen İsrail'i yine rahatsız edecekti. Bütün üyelerinin Batı bloğunda yer aldığı ve Arap ülkelerinin bile rahatsız olduğu Bağdat Paketi'ne Tel-Aviv'in karşı çıkmış olması bu siyasi geleneğe işaret etmektedir. Diğer yandan, İsrail'in Amerika'daki şahinleri arkasına alarak İran'ın nükleer tesislerini yok etme planı Obama iktidarıyla daha da zorlaşmıştır. İsrail, önümüzdeki dönemde kendi kabiliyetlerini seferber ederek İran'ın nükleer tesislerini vurmaya yönelik girişimlerde bulunabilecektir. Özellikle Netanyahu iktidarı döneminde hız verilen hazırlıklar bu ihtimali kuvvetlendirmiştir. İran'ın nükleer programı konusunda tedirgin olsa da, Türkiye'nin bu ülkeye yönelik bir saldırıyı protesto edeceği tahmin edilmektedir.²⁴ Türkiye-Suriye sınırı ve Kuzey Irak üzerinden İran'ın nükleer tesislerine gerçekleştirilecek bir saldırı, Ankara-Tel-Aviv ilişkilerinde kriz çıkarabilir.

---

²⁴ Philip Robin, "Prof.Dr. Ofra Bengio ile Enine Boyuna Türkiye-İsrail İlişkileri," *Şalom Gazetesi*, 17 Haziran 2009, <http://www.salom.com.tr/news/detail/12144-Prof-Ofra-Bengio-ile-Enine-boyuna-Israil-Turkiye-iliskileri.aspx>.

SONUÇ: İKİLİ İLİŞKİLERİN DOĞASI ÜZERİNE

1949'dan günümüze incelendiğinde, Türkiye-İsrail siyasi ilişkilerinin doğasına ait bazı özellikler ön plana çıkmaktadır. Türkiye'nin temkinli tutumuna karşılık, çoğunlukla İsrail ikili ilişkilerin geliştirilmesini isteyen taraf olmuştur. Türk tarafının aynı derecede istekli olduğu dönem olarak 1990'lı yılların ikinci yarısı öne çıkmaktadır. İsrail'in şiddeti politik bir araç olarak kullanma siyasetine, Türkiye geleneksel olarak muhalefet etmiştir. Bu muhalefeti doğrudan İsrail'i kınayarak ve uluslararası platformlarda İsrail aleyhindeki kararları destekleyerek göstermiştir. Hatta Ankara, Tel-Aviv'in sertlik yanlısı dış politikası karşısında zaman zaman Arap ülkelerinden yana tavır takınmıştır. İsrail'in siyasi problemleri şiddete başvurarak çözüme girişimi ve Türkiye'nin bu yöntemi sürekli eleştirmesi, bir bakıma iki ülke ilişkilerinin sabit bileşenlerini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bu iki bileşen üzerinden Türkiye-İsrail ilişkilerine bakmak açıklayıcı olabilir.

İsrail'in Fransa ve İngiltere ile birlikte Mısır'a saldırdığı Süveyş Krizi'nde (1956), Türkiye tepkisini Tel-Aviv'deki elçiliğini maslahatgüzarlık seviyesine indirerek vermiştir. Kendi büyükelçisini geri çeken Ankara, İsrail'den de büyükelçisini geri çağırmasını istemiştir. Bu gelişmeye rağmen, 1958'de Başbakan David Ben-Gurion ve Dışişleri Bakanı Golda Meir'in teşebbüsü ile İsrail, Türkiye ve İran arasında istihbarat paylaşımını sağlayacak Çevresel Pakt kurulmuştur. 1967 Savaşı'nda Türkiye tarafsızlığını ilan etse de Arap ülkelerinden yana tavır takınmıştır. Ankara Türkiye'deki NATO üslerinin bu ülkelere karşı kullanılmasını reddettiği gibi, savaş esnasında Ürdün, Suriye ve Mısır'a yiyecek yardımı yapmıştır. Savaşın ardından BM Genel Kurulu'ndaki toplantılarda Kudüs'ün statüsünün korunması ve İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi yönündeki kararları Arap ülkeleriyle birlikte desteklemiştir. Bu savaştan sonraki İsrail ile Arap ülkeleri arasında devam eden tüm çatışmalarda İsrail'i protesto etmiştir.²⁵

---

²⁵ Erhan ve Kürkcüoğlu, "Orta Doğu ile İlişkiler:" 796-799.

1973 Savaşı'nda İsrail'e yardım etmek isteyen Amerika'nın İncirlik üssünü kullanmasını engelleyen Türkiye, Arap ülkelerine askeri malzeme taşıyan Sovyet uçaklarına hava sahasını açmıştır.²⁶ 1974'te Rabat'taki Arap Birliği toplantısında Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) Filistin halkının meşru temsilci olarak ilan edilmesinin ardından, Ankara İsrail'in terörist kabul ettiği FKÖ'yü 1975 yılında tanımıştır. 1979'da başlayan İsrail-Mısır barış sürecinde, Türkiye 1967 Savaşı öncesindeki sınırlar ve FKÖ'nün de sürece dâhil edilmesi konularındaki duruşunu değiştirmemiştir. 1987'de patlak veren I.İntifada esnasında, İsrail'in kullandığı orantısız şiddeti eleştirmeye devam etmiştir.

İki ülke arasındaki ilişkiler 1991'de, Ankara'nın Filistin ve İsrail temsilciliklerini büyükelçilik düzeyine çıkarması ile düzelmeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda Madrid Konferansı ve Oslo Antlaşmaları ile canlanan Orta Doğu genelindeki iyimser hava İsrail-Filistin anlaşmazlığının çözüme kavuşturabileceğine olan ümidi artırmıştır. Türkiye-İsrail ilişkilerine de yansıyan bu siyasi iklimde İsrail, 15 Arap ülkesi ile diplomatik ilişkiler kurmuş, Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ekonomik Konferansı'na katılmaya başlamıştır. Bu dönemde Şimon Perez'in Yeni Orta Doğu idealine uygun politikalar geliştiren İsrail, bölge ile siyasi ve ekonomik olarak bütünleşme sürecine girmiştir. Fakat Oslo Antlaşmaları'nı reddeden Netanyahu döneminde (1996-99) bu bütünleşme süreci raydan çıkmış, Ehud Barak'ın Başbakanlığı döneminde de (1999-2001) ilerleme sağlanamayınca, süreç sona ermiştir.

2001 yılında radikal sağ Likud Partisi'nin önderliğindeki koalisyonun lideri Ariel Şaron'un iktidarında İsrail, işgal altındaki topraklarda sertlik yanlısı dış politikaya geri dönmüştür. İşgal altındaki topraklarda 2000 yılında başlayan II. İntifada'yı bu yaklaşımla bastırma yoluna gitmiş, Filistinli liderleri hedef tayin ederek öldürme (targeted killing) siyasetine ağırlık vermiştir.²⁷ II. İntifada sırasında Filistinli gösterici gruplara, İsraili

---

²⁶ Erhan ve Kürkçüoğlu, "Orta Doğu ile İlişkiler:"

²⁷ Avi Shlaim, *The Iron Wall: Israel and the Arab World* (London: Penguin Books, 2001), 600-610.

askerlerin ateş açması ve Gazze limanında demirli Filistin sahil güvenlik gemilerine saldırı yapılmasına Ankara tepki vermiştir. 2000 yılında Doha’da toplanan İSEDAK (İslam Konferansı Ekonomik İşbirliği Daimi Konseyi) zirvesinde, Cumhurbaşkanı Sezer Filistin’deki olayları sert bir dille eleştirmiştir.²⁸ Türkiye’nin, İsrail’in suikast politikasına yönelik eleştirel tavrı ise 2004’te Hamas liderlerinden Şeyh Ahmet Yasin’in öldürülmesiyle zirveye çıkmıştır. Şeyh Yasin’in öldürülmesi Ankara tarafından “terör eylemi” olarak nitelendirilmiştir.

2006 yazındaki İsrail-Hizbullah savaşında Lübnan’daki sivil hedeflerin vurulmasına karşı Türkiye eleştirel tutumunu devam ettirmiştir. İsrail, 6 Eylül 2007 tarihinde Suriye’nin Deyrizor kenti yakınlarındaki nükleer reaktör olduğu ileri sürülen El Kibar tesisini hava saldırısıyla vurmuştur. Saldırıyı resmi makamlarınca kabul etmeyen İsrail’in bu operasyonu genel anlamda örtülü kaldığı için Ankara’nın da belirli bir tepkisi olmamıştır. İsrail, 2008 yılının son günlerinde Gazze’de Hamas’a karşı başlattığı operasyonla şiddet siyasetinden vazgeçmediğini göstermiştir. Türkiye de İsrail’in orantısız şiddete başvurmasını eleştirme geleneğini sürdürmüştür. 2009 Şubat ayında iktidara gelen Netanyahu iktidarı, İran’ın nükleer tesislerine yönelik gerçekleştirmeyi hedeflediği hava saldırısı için gerekli hazırlıkları sürdürmektedir. Ankara, bu problemin diplomatik yollarla çözülmesini teklif etmektedir ve İsrail’in olası bir saldırısını kınayacağı düşünülmektedir.

Gazze Savaşı sonrası dönemle belirginleşen Türkiye-İsrail arasındaki gerginlik devam etmektedir. Ankara’nın Gazze ablukasına ve Dökme Kurşun Operasyonu’nun bölge barışına verdiği zarara yönelik açıklamaları, İsrail’de özellikle radikal siyasilerin tepkilerine sebep olmaktadır. Başbakan Netanyahu’nun koalisyon hükümetinde Avigdor Liberman’ın etkisi altındaki Dışişleri kanadından gelen eleştiriler bu kapsamda değerlendirilebilir. Dışişleri Bakan Yardımcısı Danny Ayalon’un, Türkiye’nin Tel-Aviv Büyükelçisi Oğuz Çelikkol’a yönelik tavrı, İsrail’deki aşırı sağ unsurların

---

²⁸Erişim tarihi 17 Mart 2010,

http://cankaya.gov.tr/sayfa/cumhurbaskanlarimiz/ahmet_necdet_sezer/konusma/.

Türkiye'ye tepkilerinin hangi seviyeye çıkabileceğini göstermiştir. İşçi Partisi geleneğinden gelen siyasilerin gerginliğin yatışmasına çalışmalarına rağmen, Likud liderliğindeki mevcut koalisyon hükümetinin aksi yönde bir sürece tekrar sebep olabileceği tahmin edilmektedir.

Görüldüğü gibi, İsrail'in 2000'li yıllarla birlikte dış politikasında tekrar sertlik yanlısı siyaseti benimsemesiyle, Ankara-Tel-Aviv ilişkileri pek çok kez gerilmiştir. İlişkilerin doğası temelde değişmese de, iki ülke arasında Türkiye'nin değişen dış siyasi vizyonu ile birlikte yeni bir dönemin başladığı ileri sürülebilir. Bu dönemi yeni yapan dinamik, İsrail'in şiddeti politik bir araç olarak kullanma geleneğine geri dönmesinden çok, Türkiye'nin mevcut dengeler dâhilinde Orta Doğu bölgesine yönelik artan siyasi ve ekonomik ilgisidir. Sonuçta, Türkiye-İsrail ilişkilerinin karakterine geçmişten bugüne bakılmasıyla, Gazze Savaşı sonrası süreçte sıra dışı bir gelişmenin yaşanmadığı görülebilecektir. Orta Doğu siyaseti açısından ikili ilişkilerdeki olağanüstü durum aslında, Türkiye ve İsrail'in yakın geçmişte askeri pakt görüntüsü verebilecek düzeyde bir işbirliğine girmiş olmasıdır. Önümüzdeki dönemde, bu görüntünün giderek zayıflayacağı ve ikili ilişkilerin daha düşük seviyede devam edeceği zannedilmektedir.

KAYNAKÇA

Alboğa, Aydan. “The Turkish-Israeli Relationship in the Post-Cold War Era.” Master Thesis. Bogazici University, 2002.

Aras, Bülent. “Turkish Foreign Policy and Jerusalem: Toward A Societal Construction of Foreign Policy.” *Arab Studies Quarterly* Vol 22 No 4 (2000): 31-58.

Aras, Bülent. “Turkey and the Palestinian Question Since Al-Aqsa Intifada.” *Alternatives: Turkish Journal of International Relations* Vol 1 No 3 (2002): 49-63.

Arı, Tayyar. “Gazze Sonrası İsrail’de İç Dinamikler ve Barış Süreci.” *Ortadoğu Etütleri* Cilt 1 Sayı 1 (2009): 83–98.

Bacık, Gökhan. “The Limits of An Alliance: Turkish-Israeli Relations Revisited.” *Arab Studies Quarterly* Vol 23 No 3 (2001): 49–63.

Balabán, Miloš. “The Conflicting Rebirth of Multipolarity in International Relations.” *Central European Journal of International and Security Studies* Vol 22 Issue 1 (2008): 58-78.

Bengio, Ofra. *Türkiye-İsrail: Hayalet İttifaktan Stratejik İşbirliğine*. İstanbul: Erguvan Yayınları, 2009.

Bölme, Selin M. “Charting Turkish Diplomacy in the Gaza Conflict.” *Insight Turkey* Vol 11 No 1 (2009): 23-31.

El Kabalan, Mervan. “Türkiye’nin Yükselen Bölgesel Nüfuzu.” *Turque Diplomatique* Sayı 13 (2010): 36-37.

Erhan, Çağrı ve Ömer Kürkçüoğlu. “Orta Doğu ile İlişkiler: İsrail’le İlişkiler.” içinde *Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne*

Olgular, Belgeler, Yorumlar I.Cilt. Editör Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.

Erhoş, Reşit Berker. “Turkish-Israeli Relations: Evaluated As A Strategic Cooperation Model.” Master Thesis. Bogazici University, 2005.

Grimmet, Richard F. *Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2001-2008*. Congressional Research Service Report for Congress, Rapor No R40796, 4 Eylül 2009, <http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/R40796.pdf>.

Inbar, Efrahim. *Türk-İsrail Stratejik Ortaklığı*. İstanbul: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, 2001.

Inbar, Efrahim. “The Resilience of Israeli-Turkish Relations.” *Israel Affairs* Vol 11 No 4 (2005): 591–607.

Inbar, Efrahim. “Israeli-Turkish Tensions and Beyond.” *Israel Journal of Foreign Affairs* Vol 4 No 1 (2010): 27–35.

Kasım, Kamer. “Türk-İsrail İlişkileri: İki Bölgesel Gücün Stratejik Ortaklığı.” içinde *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*. Editör İdris Bal. İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.

Köksal, Sönmez. “Irak’ın Kuzeyindeki Muhtemel Gelişmelerin Türkiye’ye Etkileri.” içinde *Türkiye’nin Vizyonu: Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Editör Atilla Sandıklı. İstanbul: BİLGESAM Yayınları, 2008,

Larrabee, F. Stephen. “Turkey Rediscovered the Middle East.” *Foreign Affairs* Vol 86 No 4 (2007): 103.

Nachmani, Amikam. “The Remarkable Turkish-Israeli Tie.” *Middle East Quarterly* Vol 5 No 2 (1998). <http://www.meforum.org/394/the-remarkable-turkish-israeli-tie>.

Özcan, Gencer. *Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi*. İstanbul: TESEV Yayınları, 2005.

Özel, Soli. "Turkey-Israel Relations: Where to Next?" *On Turkey Series*. German Marshal Fund of the United States: 2010.
http://www.gmfus.org/publications/article.cfm?parent_type=P&id=866.

Robin, Philip. "Prof.Dr. Ofra Bengio ile Enine Boyuna Türkiye-İsrail İlişkileri." *Şalom Gazetesi*, 17 Haziran 2009.
<http://www.salom.com.tr/news/detail/12144-Prof-Ofra-Bengio-ile-Enine-boyuna-Israil-Turkiye-iliskileri.aspx>.

Sandıklı, Atilla. *Turkey's Strategy in the Changing World*. İstanbul: BILGESAM Publications, 2009.

Seale, Patrick. "The Rise and Rise of Turkey." *Agence Global*, 2 Kasım 2009. <http://www.patrickseale.com>.

Sezer, Ahmet Necdet. 9. *İslam Zirve Toplantısı'nda İSEDAK Başkanı sıfatıyla yaptıkları konuşma*. 12 Kasım 2000.
http://cankaya.gov.tr/sayfa/cumhurbaskanlarimiz/ahmet_necdet_sezer/konusma/.

Shlaim, Avi. *The Iron Wall: Israel and the Arab World*. London: Penguin Books, 2001.

Tal-Shir, Anat. "Israelis trained Kurds in Iraq." *Yediot Ahronot Gazetesi*, 12 Ocak 2005. <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3177712,00.html>.

Taşpınar, Ömer. *Turkey's Middle East Policies: Between Neo-Ottomanism and Kemalism*. Carnegie Papers, 10. Washington DC: Carnegie Middle East Center, 2008.

Türkmen, İlder. *Türkiye Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası*. İstanbul: BİLGESAM Yayınları, 2010

Waltz, Kenneth N. "Structural Realism after the Cold War." *International Security*, Vol 25 No 1 (2000): 5–41.

THE BUSH ADMINISTRATION FIASCO FROM HEGEMONY TO EMPIRE AND THE OBAMA RESTORATION

Hegemonyadan İmparatorluğa Bush Yönetiminin Fiyaskosu ve Obama Restorasyonu

Muharrem EKŞİ*

Abstract:

As the Bush administration started to implement the empire project, the US transformed from hegemony to an empire. However, since the project failed, the US, which could not be an empire either, passed into a revision period, as there is no way going back to hegemony. From that point on, the US lost its luxury to dictate “be either on our side or against us” like it did during Bush’s term. During the Bush administration the US tried to use its advantageous status in the changing world with its empire project and strived to shape the said change in favor of its own interests. However, it could not succeed and, on the contrary, ended up weakening its present effectiveness and lost its superiority in many fields. Subsequently the Obama administration will mostly clean up the mess left by the Bush administration and will go for a revision. To start with, the Obama administration has to be on good terms with the Islamic World because of the badly distorted relations during Bush’s term.

Keywords: *Hegemony, Empire, Bush, Obama, Neo-Cons, Globalization, Unipolar, US Foreign Policy*

Özet:

Bush yönetiminin imparatorluk projesini uygulamaya başlamasıyla ABD, hegemonyadan imparatorluğa doğru bir dönüşüm içerisine girmiştir. Ancak, Bush yönetiminin imparatorluk projesinin başarısızlığa uğramasıyla birlikte ABD, artık ne imparatorlukta ne de bu ülkenin hegemonyaya geri dönüşü söz konusuydu. Bu noktadan itibaren ABD, artık Bush dönemindeki gibi dünyaya “ya bizimlesiniz ya da bize karşı” şeklinde dikte etme lüksünü de kaybetmiştir. Bush yönetimi döneminde ABD, değişen dünyada avantajlı konumunu kullanarak imparatorluk projesini uygulamaya ve dünyayı kendi çıkarlarına göre şekillendirmeye çalışmıştı, fakat bu politikalar başarısızlıkla sonuçlanmakla kalmamış, pek çok alanda da ABD’nin üstünlüğünü kaybetmesine ve dünyadaki prestijinin de ciddi derecede zarar görmesine yol açmıştır. İşte bütün bunlardan sonra iktidara gelen Obama ile ABD’nin Bush yönetiminin enkazını temizlemeye ve yeni bir restorasyon/revizyon politikasına yöneldiği ifade edilebilir. Bu da Bush döneminde iyice bozulan ilişkiler nedeniyle Obama yönetiminin ilk olarak İslam dünyasıyla ilişkilerini düzeltmeye yönelik politika izleyeceği/diği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Hegemonya, İmparatorluk, Bush, Obama, Neo-Kon, Küreselleşme, Tek Kutupluluk, Amerikan Dış Politikası*

---

* PhD Candidate, International Relations, Faculty of Political Science, Ankara University.

INTRODUCTION

The formation of the American Empire could be traced back to the hierarchical formation of the international system in 1945, the Washington Consensus of the 1980s, and to the neo-liberalism waves or the term the new world order that was firstly used in 1989 and to globalization in the 1990s. In other words, the American Empire has gone through the stages mentioned above and come to existence on account of this period.¹ When we look from this perspective, the American Empire has come out because of a spontaneous² period. In terms of power paradigms, the American Empire can be identified due to the logical evaluation of American power.³ According to the neo-cons of the Bush period, the American Empire can be defined as the destiny of the US.

When we look from the systemic perspective, the American Empire basically started with the vertical hierarchical structuring⁴ of the international system in 1945 by the US, who won the Second World War. As an evolutionary process, it could be said that the American Empire has developed as a direct result of the neo-liberalism waves of the 1980s, and the Washington Consensus, a period that has gained momentum with globalization in the 1990s.⁵ Parallel to globalization, the period of de-territorialization in the international system has started. On the other hand, with the collapse of the USSR in 1991, new markets were opened and with ‘spatial fix’, the hegemony of the global capital was widened. While globalization and the waves of enlargement were continuing with the soft, invisible, neutral situation of American hegemony, at the same time the US

---

¹Deepak Lal, *In Praises of Empires: Globalization and Order* (NY: Palgrave, 2004), 64.

²This spontaneity is a “structural determination” of the American Empire and it could be expressed as the basic characteristic of empire project.

³Ergin Yıldızoğlu, *Hegemonyadan İmparatorluğa* (Everest Press, June 2003), 1.

⁴İlhan Uzel, “ABD Hegemonyasının Yeniden İnşası, Orta Doğu ve NATO,” *Mülkiye* Cilt XXVIII Sayı 243: 7-20, 7.

⁵Niall Ferguson, *Colossus: The Rise and Fall of the American Empire* (Gardners Books, 2004), 18.

model (which is globalization=Americanization) also became effective on global scale.

However, the American hegemony went into a crisis in the 1970s and began to be questioned⁶ as a problem. During the 1990s the American hegemony lost its economic superiority or the new economic powers began to challenge the US. Because of that reason, until 2000s the American governments mentioned multilateral hegemony and the socio-economic dimension firstly. The Bush administration, as a result of these developments, has moved the military-security dimension of the hegemony to the fore. With this step, direct control period was adopted and the shift from hegemonic sovereignty to empire hegemony took place.

1. CONCEPTUAL PERSPECTIVE: HEGEMONY AND THE EMPIRE

The concept of hegemony as a Gramscian meaning hinges upon the unity of coercion and consent. The hegemonic power, which could also be defined as a type of sovereignty depending on context, is also the sum of components like accepting the leadership through consent and the capacity to repress the objections with the use of force and military power.⁷ The consent here stays at the backside of the conscious. The military power is used for repressing the objections to the hegemony. In a wider perspective, the hegemonic power rules the economy and provides suitable ideological and cultural support so the ideological sovereignty comes to the fore. In addition, the hegemonic government is in the management of the world market by providing the necessary political stability and managing the functioning of the world market under its own political auditing. In other words, hegemony is a power⁸, which regulates; audits; organizes; and stabilizes the political economy of the world. In addition to these, the hegemonic government

---

⁶John Agnew, "American Hegemony into American Empire? Lessons from the Invasion of Iraq," *Antipode* (2003): 871–885, 883.

⁷Yıldızoğlu, *Hegemonyadan*, 2.

⁸Richard B. DuBoff, "U.S. Hegemony: Continuing Decline, Enduring Danger," *Monthly Review* (December 2003).

should provide the energy resources and the ways for commerce to be opened and also manage the capitalism's crisis.⁹ The *sine qua non* condition of the hegemonic power is to continue the production of hegemony continuously. To do this, there are not only some formal instruments like NATO, IMF and the World Bank, but also informal instruments like coup d'état, intelligence activities, illegal groups, and organizations, non-governmental institutions, foreign aids, economic sanctions, socio-cultural activities (media, series, new year, birthdays, Valentine's Day) provide the production of the hegemony continuously.¹⁰

According to Immanuel Wallerstein, with leadership in the fields of production, commerce, and finance, states could have hegemony. Nevertheless, the hegemonic power should hold economic and military power and superiority in the fields of technology and information altogether. The hegemonic power should prevent systematic wars and protect the system from internal and external attacks.¹¹ In this context, the hegemonic power imposes order to the international system. By this way, the international system has a more hierarchic and less anarchical structure.¹² Here, a vertical hierarchical structure, which depends on power, becomes valid in the international structure. This structure, which also spreads to the center-periphery relationship and the periphery also has some gains from the opportunities of the hegemonic power. The periphery should open its economy for the use of the center and the capital.¹³ Because, when the hegemonic power is providing this, it also constitutes an area of consensus. In addition, the ideological, cultural, and ethical dimension should also be included in this analysis. Those dimensions also produce the hegemony, by composing the hegemonic momentum; rely upon the ideology, which

---

⁹ Yıldızoğlu, *Hegemonyadan*, 2.

¹⁰ Uzgel, "ABD Hegemonyasının," 7.

¹¹ Yıldızoğlu, *Hegemonyadan*, 2.

¹² Christopher Layne, "The Unipolar Illusion Revisited: The Coming End of the United States' Unipolar Moment," *International Security* Vol 31 No 2 (Winter 2008): 7–41, 11.

¹³ Richard Saul, "Empire, Imperialism, and Contemporary Global Power," *International Studies Perspectives* 9 (2008): 309–318, 311.

defines and re-presents this moment. It also represents the concepts that support this ideology.¹⁴

The determining factor of the empire is the military power.¹⁵ By this way, the empire means a hegemony that counts on military power as its base. In addition, the empire, which depends upon the superiority of the asymmetrical power, tries to govern by making the situation instable.¹⁶ In this context, there is a destructive approach in the empires.¹⁷ The search for absolute hegemony could also be called an empire and in this context, the empire signifies a process that is impossible to complete. The empire, which also has a pejorative meaning, means the period of colonization historically. All the same, each empire has some differences periodically.

One of the most important paradoxes about empires is the nature of the problem which is, in general, the excessive expansion. By this way, the empires lose their power and become unsuccessful.

2. FROM HEGEMONY TO EMPIRE

Firstly, it should be mentioned that hegemony includes the tendency to transform into a hegemonic empire. Therefore, the changing of the US hegemony to an empire, as mentioned below, following some parameters is not very surprising. Historically, in 1991 with the dissolution of USSR, the barriers that were in front of the US hegemony, the competitors and threats were eliminated. By this way, the hegemony of the US turned into a unipolar international system that had no competitors and threats.¹⁸ This case allowed the US to be a world empire. According to the neocons of the Bush period as

---

¹⁴Niall Ferguson, "Hegemony or Empire?" *Foreign Affairs* (September/October 2003). Accessed on 30 December 2009,

<http://www.foreignaffairs.com/articles/59200/niall-ferguson/hegemony-or-empire>.

¹⁵Hardt and Negri, *Empire* (Harvard University Press, September 15, 2001), 11.

¹⁶Hardt and Negri, *Empire*, 14.

¹⁷Richard A. Falk, *Dünya Düzeni Nereye?: Amerikan Emperyal Jeopolitikası* (Metis Press, 2005), 333.

¹⁸Ferguson, *Colossus*, 124.

the winner of the Cold War, the US appeared in the new unipolar system and the empire emerged as a gift or as fate.¹⁹ In other words, as a consequence of its superiority, the US rule changed from hegemony to an empire.²⁰

However, the reverse of the coin pointed to an entirely different situation. Since the 1990s the US, with the collapse of the USSR and with the opening of new market space for the capital has witnessed a very rapid expansion and financial monitoring. As Fernand Braudel mentioned, this development was the fall of US hegemony. At the end of the 1990s, the US began to lose its superiority in many fields especially, in the economic areas.²¹ In addition, the problems of capitalism during the 1990s also began to create the hegemony problem. In other words, in addition to the fiscal expansion of the US, first Southeast Asia and then the EU emerged as economic power centers.²² This situation caused the capital to produce a new center, and became a competitor to the oldest center and this created the paradox.

In this context, attributable to the loss of the US' economic advantage; the US hegemony in a sense has begun to rally. The presence of a hegemonic power depends on the maintenance of its superiority at least in three fields (economic, military and technology).²³ In conjunction, the weakening of hegemonic position of the US, its feeling of declining, the concern for guaranteeing its future, delaying and as much as possible preventing its competitors' challenge, controlling strategic areas and energy resources are the most important factors for transition from hegemony to the empire. Not only the loss of economic superiority but also the economic-political areas like the Asian Crisis of 1997; the EU's transition to euro in 1999; the

---

¹⁹Noam Chomsky, *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance (American Empire Project)* (Holt Paperbacks, 2004), 167.

²⁰G. John Ikenberry, *Liberal Order and Imperial Ambition* (Polity, 2006), 238.

²¹Donald W. White, *The American Century: The Rise and Decline of the United States as a World Power* (Yale University Press, 1999), 426.

²²John Vogler and Charlotte Bretherton, *The European Union as a Global Actor* (Routledge, 2006), 11.

²³John A. Agnew, *Hegemony: The New Shape Of Global Power* (Temple University Press, 2005), 19.

Kosovo problem; the obstruction of the Middle East peace process; the chronic problems of Afghanistan and Iraq; the spreading of war trends in Africa; and the spread of nuclear weapons in India and Pakistan have shown how the US has become ineffective.

On the other hand, the argument of Karl Polanyi that the economic growth of the 1990s has brought growth to the US military should not be forgotten.²⁴ Indeed, by this way, the report of Paul Wolfowitz in 1992 and the work called “Revolutions in Military Affairs”²⁵ was financed. During the early periods like 1989, the concept called “The New World Order” had been pronounced officially for the first time. As it can be seen obviously and explained clearly, during the Bush period in the early 2000s the militarist tendency came to the front and thus imperialism and Realpolitik returned to the US.²⁶ However, at the same time the beginning of the empire meant the beginning of an end. The US, during the transition from hegemony to the empire has gone through a way that is impossible to return. The US will not be able to go back because hegemony cannot come back.

3. BUSH’S TERM AND THE EMPIRE PROJECT

During Clinton’s term, the socioeconomic and cultural aspects of the United States’ power were prioritized in order to sustain the hegemony and the so-called soft and neutral aspect of sovereignty became dominant as globalization gained impetus.²⁷ When it came to Bush’s term, the said infrastructure was, in a way, used as a preparatory phase for the empire and it then passed to the military strategic stage. Likewise, the preference for direct military control over the indirect control strategy of the Clinton period

---

²⁴Karl Polanyi, *The Great Transformation* (Beacon Press, 2. Edition, March 28, 2001), 145.

²⁵Accessed on 14 May 2009, <http://www.comw.org/rma/>.

http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1029/MR1029.chap2.pdf,

Accessed on 14 June 2009, http://www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/1416pgs.pdf.

²⁶Anthony Padgen, “Imperialism, liberalism & the quest for perpetual peace (Empires, history; American imperialism),” *Daedalus* Vol 134 Issue: 2 (2005): 46.

²⁷Padgen, “Imperialism,” 1.

also represented the revival of the imperialist policy. In 1997, William Kristol, one of the intellectuals of ‘The New American Century’, used the term empire for the US in the Wall Street Journal for the first time. The other intellectuals of the project explicitly started the intellectual preparation of the empire project of the Bush administration. As a matter of fact, one of the said intellectuals, (Gray Schmidt, Richard Perle, Robert Kagan) Paul Wolfowitz, was the person to represent the government pillar of the project.²⁸ In addition, the Pentagon changed its strategic military geography, which was sort of a preparation for the empire project. This included Central Asia and the Middle East as the priorities of the United States with the establishment of CENTCOM in 1999.²⁹ It can be understood from the ‘Joint Vision 2020’ document³⁰ that the Pentagon regarded this change as new potential areas of conflict. Accordingly, the priority on the Pentagon’s agenda was to prepare the US army and its military bases for wars over resources within the framework of conventional modernization. For that reason, the tendency of the Bush government towards a control strategy over the energy resources is very meaningful. Furthermore, the Quadrennial Defense Review (QDR) document³¹ of 2001 declares the United States as the single country in the world having global interests, as if accepting the idea of ‘empire’ in the national security strategy of the US; which can be interpreted, in a sense, as the declaration of an empire.

---

²⁸ Agnew, *Hegemony*., 877.

²⁹The United States made a projection in 1999 and identified strategic regions that should be taken under control in the future, and adopted a policy to design its military deployment accordingly. To this end, The Pacific Command selected Asia as the Central Command and an area of interest. This indicates the change in the strategic geography of the US. The fact that the US occupied Afghanistan first after September 11 under the framework of its anti-terrorism strategy proves the said policy. M. Klare, “New Geography of Conflict,” in *Resource Wars: The New Landscape of Global Conflict* (First Owl Books, 2002), 216.

³⁰For detailed information see, Accessed on 02 January 2009, <http://www.dtic.mil/jointvision/jvpub2.htm>.

³¹For detailed information see, Accessed on 14 March 2009, <http://www.defenselink.mil/qdr/>.

However, in order to implement the empire project, there was a need for a threat,³² and that need was satisfied by the September 11 attacks; it provided the opportunity for the US to officially put the empire project into practice.³³ In fact, just after the attacks, the United States enforced the empire project under the cover of the anti-terrorism strategy. The official document of this was the National Security Strategy document of the United States for 2002 (NSS).³⁴ The US broke new grounds in this strategy document and declared *preemptive strikes* or *preventive war doctrine* for the first time. It can be argued that, with this development, the US proceeded to an imperial dimension and started to seek an absolute hegemony. It means that the United States wants to reregulate the world according to its own benefits and secure its future against the changing balance of powers by means of using its advantageous position. In other words, it can be interpreted as an effort to call a halt to deterioration through military means or to prevent the emerging powers from being potential rivals. Considering the preemptive strike tactic of the Bush administration, it is understood that the empire prefers to elicit respect by means of creating terror with violence and thereby obtaining obedience in the end.³⁵ However, the hegemonic power preferred to have the admiration of people by means of impressing them with its superiority in military and other fields. Likewise, another important difference is that the use of military power, which is the last option in hegemony, is selected as

---

³²At this point, if we think on the basis of the logic of US foreign policymakers and strategists, the possibility of the US, that needed a threat, building the Al-Qaeda threat is interesting, although it is somewhat speculative and banks on a conspiracy theory. In addition, we can briefly explain the reason why a threat is required with two main factors. Firstly, the need to sustain the continuous active presence and status of a power; just like the example of the Ottoman history. That is, after the Ottoman Empire defeated the Spanish navy, which it deemed as a rival and threat in the Mediterranean, its navy was left to decay in the shipyard; that is a striking example. Secondly, the threat has a function of legitimizing the implementation of the said policy. In this context, it can be stated that the Al-Qaeda threat is the main legitimizing factor in the implementation of the empire project by the US.

³³Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (Simon, 1998), 216.

³⁴For detailed information see, Accessed on 04 June 2009, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2002/index.html>.

³⁵Michael Ignatieff, "The Burden," January 5, 2002.

the first choice in the Bush administration within the framework of the empire project. Just as with its preemptive strike strategy, the US clearly declared its monopoly over the use of military power in the world.

In this strategic document, the Bush government was declaring that the Grand strategy did not want to see any rival powers until 2025 and that it would do anything, including preemptive war, in order to sustain its indisputable military superiority. In other words; in this strategy and in the empire project, the United States wanted to be so far ahead of its potential rivals that those states would not seek to compete and the US would maintain its position as the incontestable superpower. From this point of view, the US was planning to implement the neo-imperial project using military power and direct control as a base.³⁶ The *axis of evil* definition of the Bush administration was also expressing the *exterminatory approach* of the administration. This approach is interesting, since it shows that the strategy of integration during the hegemony period was abandoned. Likewise, after the September 11 attacks the Bush administration introduced an anti-terrorism strategy against Al-Qaeda and global terrorism, and tried to build an imperial structure by establishing hierarchical relations in the rest of the world under the cover of anti-terrorism. In this context, it seems that it preferred to govern the region directly through military deployment in Afghanistan and Iraq. In addition, with the occupation of Afghanistan and Iraq, and its new bases³⁷ the US aims at seizing the opportunity to control

---

³⁶If we recall that militarized direct control mechanism is the imperial control mechanism and empires implement it, it is understood that the US tried to implement the empire project explicitly as it can be seen in the cases of Afghanistan and Iraq.

³⁷When we consider the fact that the US has about 725 military bases throughout the world in 130 countries and that it acts as a global gendarmerie at the world seas with its navy, it is clearly understood that the US is targeting to be a global empire. Within this framework, it is seen that the US is trying to implement the imperial management mechanisms by means of using the newly established COMs as the regional management centers of its global authority; thereby it is trying to build the architecture of the empire. Just as, in this context, it is quite interesting that AFRICOM was established in 2006 during the Bush administration in a region prone to new resource wars, and the 4th Fleet is reactivated in the shores of Latin

energy resources, control routes, and emerging powers as well as establishing pseudo-colonies. Similarly, within this framework, by means of its definition of ‘rogue states’ and ‘failed states’, the United States adopts regime change as a foreign policy strategy just like in the empire states.³⁸

While implementing the empire project, the Bush administration also made use of its moral, ideological, and religious motives.³⁹ The religious discourse and universal statements of the Bush administration point that out.⁴⁰ For instance, the concept of freedom is highlighted and the US is declared to be the guardian of freedom. However, it is interesting to see that the civilizing mission of the old British Empire is replaced by the discourses of bringing freedom and democracy this time.⁴¹

It is possible to state that the empire project, which is implemented under the scope of the abovementioned aims and objectives, became a chronic problem particularly in Iraq and Afghanistan due to the fact that the United States is being bogged down in these two countries. In the final analysis, it resulted in a big fiasco because of the economic crisis of 2008. It can also be claimed that revision policies will prevail from now on.

4. REASONS FOR THE FAILURE OF THE EMPIRE PROJECT

Many factors played important roles in the failure of the empire strategy of the Bush administration. The main reasons can be explained as follows: First of all, basing the empire project solely on the military power raised some reactions. Among the Atlantic allies, the Germany-France axis resisted the

---

America. See. Joshua Micala Marshall, “Power: Rangers: Did the Bush Administration Create a new American Empire or weaken the all done?” *The New Yorker*, 02.02.2004.

³⁸Harry D. Harootunian, *The Empire's New Clothes: Paradigm Lost, and Regained* (Prickly Paradigm Press, 1 edition, 2004), 48.

³⁹Ferguson, *Colossus*, 203.

⁴⁰G. Ryn, op. cit., p. 386.

⁴¹Niall Ferguson, *Empire: The Rise and Demise of the British World Order and the Lessons for Global Power* (Basic Books, 2004), 221.

unilateral hegemony of the US. This resistance reached its peak with the occupation of Iraq and led to the sharpening of the Atlantic separation.⁴² In addition, it can be argued that military power was insufficient for the implementation of the empire project. The delay of the United States in redesigning the army according to the changing conditions and failures in Afghanistan and Iraq, turned its indisputable military authority into a disputable one, which played an effective role in the failure of the project. Economic and financial incompetence of the US also played an important role in this failure. Trade deficit as well as oil dependency were the challenging issues for the United States.

Interdependency has increased as a result of the global tendency towards an integrated economic structure since the 1980s and the United States turned into a dependent hegemony as a result.⁴³ Therefore, the maintenance of the military strategy by the Bush administration depended on the funding of its allies and volunteers.

On the other hand, one of the essential factors of failure was the fact that the balance of power started to change systemically. The emerging powers were not eager to accept Pax Americana and the US could not prevent these emerging powers from becoming its rivals. Moreover, the fact that the emerging powers already started to compete particularly over resources, and they rose as new competitive powers even in areas under the US authority, indicates that the United States was late in preventing them. In fact, the unilateral approach of the US caused reaction and resistance against the empire project on the side of the emerging powers. Especially, under the framework of Shanghai Cooperation Organization, China and Russia objected to the unipolar and unilateral dominance and advocated equal status and multipolarity. On the other hand, the overexpansion paradox⁴⁴, which is the natural fate of empires, played an important role in raising reactions

---

⁴²Uzgel, "ABD Hegemonyasının," 11.

⁴³Martin Wolf, "The Dependent Superpower," *Financial Times*, December 17, 2003.

⁴⁴Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict Since the 16th Century* (Is Bankasi Pub., 2006), 14.

against the empire project of the US and in its failure. Together with the overexpansion, the United States not only became more vulnerable, but also the costs increased and it started to lose its allies, even to see them turn into opposing powers. In addition to all these facts, there are some so-called secondary factors such as lack of an integrated plan; lack of a dedicated elite in the management of the project; and underestimating and ignoring the local issues in the project implementation strategy⁴⁵. The financial relationship, also called global imbalances, which emerged after the Asian crisis, can be added to the abovementioned factors in the context of financial resource problems.

5. POTENTIAL FOREIGN POLICY TENDENCIES OF THE OBAMA ADMINISTRATION

Contrary to the expectations, there will not actually be a radical change in foreign policy of the Obama administration when compared to the Bush administration. In other words, there will be no change in the grand strategy⁴⁶ of the US (like preventing the emergence of rival powers and energy security). However, it can be stated that the methods and instruments to be used in the implementation of this strategy will change. It is possible to expect some differences in the selection of methods/instruments in foreign policy between the two periods, just like the difference between Clinton's term and Bush's term.⁴⁷ Moreover, the global financial crisis of the day will be the most significant parameter to be considered in the foreign policy of the Obama administration.⁴⁸ Within the framework of these parameters, it is expected that the unilateral policies such as, acting without consulting with the allies and international organizations; ignoring international law and the

---

⁴⁵Ergin Yıldızoğlu, *Lectures* (Faculty of Political Sciences, Ankara University, December 2008).

⁴⁶James M. McCormick, *American Foreign Policy and Process* (Wadsworth Publishing, 2009), 521.

⁴⁷David Campbell, *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity* (Univ. of Minnesota Press, 1998), 298.

⁴⁸John Davis, *Barack Obama & US Foreign Policy: Road Map for Change or Disaster?* (AuthorHouse, 2009), 78.

UN; and imposing its will to the rest of the world will be given up by the Obama administration, and multilateral policies will be more dominant.⁴⁹ In this context, one may say that the foreign policy of the Obama administration is going to have economic instruments instead of military instruments and militarist policies. The US foreign policy is going to be more focused on economic policies together with the effect of the global financial crisis. Therefore, it may be stated that the ‘soft power’ or ‘smart power’ approach will prevail instead of the ‘hard power’, which was frequently expressed in the foreign policy of the Bush administration.

Transatlantic relations, which were distorted during the Bush administration, are expected to be rebuilt during Obama’s term and the United States is expected to act more in harmony and in collaboration with Europe. Within this scope, in the forthcoming period we should not be surprised to see photos of the European quartet (France-UK-Germany-Italy), which emerged by reason of the global financial crisis, and Obama in the same frames quite frequently. The global financial crisis reminded us that, in fact, the US and Europe are on the same boat. In other words, if the US goes down, the EU will go down as well. The development of transatlantic relations may, at the same time, lead to a situation where, together with the efforts of the EU, the United States hegemony will be held accountable. Similarly, instead of the use of force strategies, such as preemptive strike, of the Bush administration, diplomacy and dialogue policies are expected in the new period within the framework of a pragmatic approach. Moreover in this new period, just like with the example of Iran, it can be argued that multilateral diplomatic pressure and economic sanction policies will be more dominant instead of military operation options. However, in cases where Iran does not respond to dialogue policies, it is difficult to claim that there will be no military operations, at least in the form of air strikes.⁵⁰ On the other hand, Obama is also expected to introduce and develop a new peace

---

⁴⁹Inderjeet Parmar, Linda B. Miller, and Mark Ledwidge, *New Directions in US Foreign Policy*, (*Routledge Studies in US Foreign Policy*) (Routledge, 2009), 271.

⁵⁰*The Geopolitics of American Insecurity: Terror, Power and Foreign Policy (Prior New Security Studies)*, ed. J Peter Burgess, Francois Debrix, Mark Lacy (Routledge, 2009), 122.

concept within the framework of the abovementioned approaches in place for the Bush doctrine. From that point of view, it may possibly be stated that a geo-economic approach will be preferred in lieu of the geopolitical vision of the Bush period.

Obama is also expected to take steps to rehabilitate relations in terms of anti-Americanization, which has developed in its backyard, Latin America, as a result of the United States' strategy during the Bush administration to spread its global hegemony to the whole world. After that, distorted and stressful relations with Russia can be improved and the NATO-Russia Council, which is suspended because of the Georgian-Russian conflict, can be reactivated. In this context, it can be stated that in the new period more importance will be attached to the policies for reestablishment and strengthening of multilateral armament regimes with big powers like the EU, China and particularly Russia in order to ensure international security and peace⁵¹. It can be envisaged that regarding the Iraq issue, which is an indispensable priority of Obama's foreign policy, the withdrawal schedule may be put into implementation on a gradual basis and that NATO may play a role in the security of Iraq within the multilateral cooperation framework.

The anti-terrorism strategy, which was the main reference point of the foreign policy of the Bush administration (the real face of the US hegemony is revealed by this strategy during the Bush administration and "the king isnaked"), is expected to be managed in a way more coherent with the multilateral international cooperation and international law (the UN). However, it is understood that the main reference point will be replaced with the rehabilitation of the global capitalist economic system. To be clear, the most important and long lasting issue to be dealt with that will be on the top of the agenda throughout Obama's term will be the US economy and the global financial crisis. In other words, because of the global financial crisis – considering the fact that the crisis will last for a long period (10-15 years) – the economy will be a dominant and prioritized issue in domestic and foreign policy so as to overcome the crisis with minimum damage. We can

---

⁵¹*The Geopolitics of American Insecurity*, 75.

say that the agenda will be occupied with this issue at least in the first period of Obama's term. Therefore, it is estimated that the Obama administration will be kept busy with the US economy, recovery, and rehabilitation of the global capitalist system. In short, we can deduct from all issues that the Obama administration will mostly clean up the mess left by the Bush administration and will go for a *revision*.

CONCLUSION

It is a strong possibility that due to the fiasco of the empire project of the Bush government, the Obama administration will follow the Grand strategy of extending as much as possible the superpower status of the United States and slowing down the emerging powers as much as possible in order to prevent them from becoming rivals.⁵² Within this framework, it is foreseen that during Obama's term, the hegemonic struggle will take place in the geopolitical area of the Black Sea, Caucasus, Central Asia, Africa, and Asia-Pacific.⁵³ In parallel, it is predicted that the modernization of the Pentagon's conventional forces in line with the conditions of the new period will be maintained⁵⁴ and the US will continue to make preparations for the war over resources. One of the crucial points is that the Obama administration has to be on good terms with the Islamic world because of the badly distorted relations during Bush's term and within this framework, it is anticipated that the Palestine-Israeli issue will be settled, at least to an extent that is acceptable for Israel.⁵⁵

It can be argued that as the Bush administration started to implement the empire project, the United States transformed from hegemony to an empire.

---

⁵²It can be thought that the US may implement an instability policy in the Asia-Pacific controlled by the Afghanistan-Pakistan-India triangle.

⁵³Uzgel, "ABD Hegemonyasının," 13.

⁵⁴Robert M. Gates, "A Balanced Strategy: Reprogramming the Pentagon for a New Age," *Foreign Affairs* (January-February 2009); Barack Obama, "Renewing American leadership," *Foreign Affairs* (July-August 2007).

⁵⁵Appointment of bureaucrats from Clinton's term in the Obama administration is a sign for this fact.

However, since the project failed, the US, which could not be an empire either, passed into a revision period as there is no way going back to hegemony. In the meantime, the efforts spent by the US for the implementation of the empire project led to some systematic changes for both the US and the international system. First of all; while the indisputable military authority of the United States weakened, the economic authority of the United States against China in Asia and the EU in Europe, and its political influence to a certain extent, have lost strength⁵⁶. In the Caucasus and Central Asia, on the other hand, the US penetration into the region is hindered as a result of Russia's resistance. From that point on, the US lost its luxury to dictate "be either on our side or against us" as it did during Bush's term. From a systematic point of view, the failure of the Bush administration's foreign policy had a catalyst effect on the change of the balance of power⁵⁷ and accelerated the shift of weight in favor of Asia-Pacific. Now, the geopolitics of the world is changing with the distinctive emerging powers and the international system passing through a centerless or multi-centered transition period. Therefore, the international system is guided towards a structure with multiple actors. Besides these developments, as we see that protectionism is becoming more widespread and economic nationalism is on the rise together with intensive competition for resources, the world gradually resembles the period before World War I. In other words, the world is going fast towards a new imperialism period, where competition and conflicts will take place over the resources. In a nutshell, the United States tried to use its advantageous status in the changing world with its empire project during the Bush administration and strived to shape the said change in favor of its own interests. However, it could not succeed and, on the contrary, ended up weakening its present effectiveness and lost its superiority in many fields.

In the final analysis, as Michael Ignatieff stated, the imperial role of the United States, which stemmed from its superiority, could not turn the US

---

⁵⁶ DuBoff, "U.S. Hegemony:" 4.

⁵⁷ Eland, "The Empire Strikes Out: The New Imperialism and the Its Fatal Flaws," *Policy Analysis* No 459, Cato (Institute: November 26, 2002), 1–23.

into an empire, it even took the US out of hegemony, the so-called paradise, as a result of its weakness.

BIBLIOGRAPHY

- Agnew, John A. *Hegemony: The New Shape of Global Power*. Temple University Press, 2005.
- Agnew, John A. "American Hegemony into American Empire? Lessons from the Invasion of Iraq." *Antipode* (2003): 871–885.
- Campbell, David. *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Univ. of Minnesota Press, 1998.
- Chomsky, Noam. *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance (American Empire Project)*. Holt Paperbacks, 2004.
- Davis, John. *Barack Obama & US Foreign Policy: Road Map for Change or Disaster?* AuthorHouse, 2009.
- DuBoff, Richard B. "U.S. Hegemony: Continuing Decline, Enduring Danger." *Monthly Review* (December 2003).
- Eland, Ivan. "The Empire Strikes Out: The New Imperialism and the Its Fatal Flaws." Policy Analysis No 459. Cato Institute, November 26, 2002, 1–23.
- Falk, Richard A. *Dünya Düzeni Nereye?: Amerikan Emperyal Jeopolitikası*. Metis Press.: 2005.
- Ferguson, Niall. "Hegemony or Empire?" *Foreign Affairs* (September/October 2003).
- Ferguson, Niall. *Colossus: The Rise and Fall of the American Empire*. Gardners Books, 2004.

Ferguson, Niall. *Empire: The Rise and Demise of the British World Order and the Lessons for Global Power*. Basic Books, 2004.

Gates, Robert M. "A Balanced Strategy: Reprogramming the Pentagon for a New Age." *Foreign Affairs* (January–February 2009).

Hardt and Negri. *Empire*. Harvard University Press, September 15, 2001.

Harootunian, Harry D. *The Empire's New Clothes: Paradigm Lost, and Regained*. Prickly Paradigm Press, 1. Edition, 2004.

Harvey, David. "Globalization and 'the Spatial Fix'." *Geographicshe Revue* 2 (2001): 23–30.

Huntington, Samuel P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon, 1998.

Ikenberry, G. John. *Liberal Order and Imperial Ambition*. Polity, 2006.

Kennedy, Paul. *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict since the 16th Century*. Is Bankasi Pub., 2006.

Klare, M. "New Geography of Conflict." in *Resource Wars: The New Landscape of Global Conflict*. First Owl Books, 2002.

Lal, Deepak. *In Praises of Empires: Globalization and Order*. NY: Palgrave, 2004.

Layne, Christopher. "The Unipolar Illusion Revisited: The Coming End of the United States' Unipolar Moment." *International Security* Vol 31 No 2 (Winter 2008): 7–41.

Marshall, Joshua Micale. "Power: Rangers: Did the Bush Administration Create a new American Empire or weaken the all done?" *The New Yorker*, 02.02.2004.

- McCormick, James M. *American Foreign Policy and Process*. Wadsworth Publishing, 2009.
- Obama, Barack. “Renewing American leadership.” *Foreign Affairs* (July-August 2007).
- Padgen, Anthony. “Imperialism, liberalism & the quest for perpetual peace. (Empires, history; American imperialism).” *Daedalus* Vol 134 Issue 2 (2005): 46
- Parmar, Inderjeet, Linda B. Miller, and Mark Ledwidge. *New Directions in US Foreign Policy (Routledge Studies in Us Foreign Policy)*. Routledge, 2009.
- Polanyi, Karl. *The Great Transformation*. Beacon Press, 2. Edition, March 28, 2001.
- Saul, Richard. “Empire, Imperialism, and Contemporary Global Power.” *International Studies Perspectives* 9 (2008): 309–318.
- The Geopolitics of American Insecurity: Terror, Power and Foreign Policy (Prio New Security Studies)*. Editors J Peter Burgess, Francois Debrix, Mark Lacy. Routledge, 2009.
- Uzgel, İlhan. “ABD Hegemonyasının Yeniden İnşası, Orta Doğu ve NATO.” *Mülkiye* Vol XXVIII No 243: 7-20.
- Vogler, John and Charlotte Bretherton. *The European Union as a Global Actor*. Routledge, 2006.
- White, Donald W. *The American Century: The Rise and Decline of the United States as a World Power*. Yale University Press, 1999.

Wolf, Martin. "The Dependent Superpower." *Financial Times*, December 17, 2003.

Yıldızoğlu, Ergin. *Hegemonyadan İmparatorluğa*. Everest Press, June 2003

THE USA-TURKEY RELATIONSHIP AFTER THE 2003 IRAQ CRISIS

2003 Irak Krizi Sonrasında ABD-Türkiye İlişkileri

Mustafa GÜN*

Abstract:

Turkey and the USA have been strategic allies since declaration of Truman Doctrine in 1947. This strategic partnership got worse due to the USA's politics towards Middle East after 9-11 tragedy and Turkey's new changing domestic political situation through AKP in 2002. Specifically, 2003 Iraq crisis was milestone to decline the relationship between Turkey and the USA. In spite of deterioration of relationship, Turkey and the USA had to overcome this problem due to security, foreign, and economic concerns of both countries, and the process have advanced as expected. In this article, the US-Turkey relationship will be examined in the contexts of recent Iraq crisis, Turkey's new approach to foreign policy, NATO, war on terrorism, European Union, and economic concerns in order to comprehend the new era of Turkey-US strategic partnership.

Keywords: *the US-Turkey relations, Turkish foreign policy, US foreign policy, 2003 Iraq crisis, NATO, EU, war on terrorism, economic relations.*

Özet:

Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri 1947'de ilan edilen Truman Doktrini'nden bu yana stratejik ortaklardır. Bu stratejik ortaklık, 11 Eylül sonrası Amerika'nın Orta Doğu politikaları ve Türkiye'nin 2002'de AKP ile değişen yeni siyasi atmosferi neticesinde zarar görmüştür. Özellikle, 2003 Irak Krizi ikili ilişkilerin zayıflamasında bir dönüm noktası olmuştur. İlişkilerdeki bu bozulmaya rağmen, iki ülkenin güvenlik, dış politika ve ekonomik endişelerinden dolayı, Türkiye ve ABD bu problemi halletmek zorundaydılar; ikili ilişkilerdeki süreç de beklendiği gibi iyileşme yönünde ilerledi. Bu makalede, ikili ilişkilerdeki yeni dönemi anlayabilmek için, Türk-Amerikan ilişkileri, 2003 Irak krizi, Türkiye'nin yeni dış politika yaklaşımı, NATO, terörizmle mücadele, Avrupa Birliği ve ekonomik ilgiler perspektiflerinde incelenecektir.

Anahtar kelimeler: *ABD- Türkiye ilişkileri, Türk dış politikası, Amerikan dış politikası, 2003 Irak Krizi, NATO, terörizmle mücadele, ekonomik ilişkiler.*

---

* Mustafa GÜN graduated from George Mason University with MA in Political Science and is currently Research Coordinator at Wise Men Center for Strategic Studies (BİLGESAM).

INTRODUCTION

Turkey and the United States have been strategic security partners since Turkey joined the North Atlantic Treaty Organization (NATO) in 1952. In the US and West eyes, Turkey was a crucial blockade against the Soviet expansion toward Mediterranean and Middle East. Moreover, Turkey provided significant NATO and American installations which controlled and monitored Soviet danger in the context of arms-control agreements. After the collapse of Soviet Union, Turkish officials feared that Turkey lost its strategic importance in the eye of the United States. Yet, that fear did not come to true because new world order has increased Turkey's strategic and geopolitical importance instead of decreasing. As in the past, Turkey's strategic importance comes from its geopolitical privileges. Turkey is located at the junction of three major areas in which the United States has much concern: the Caucasus and Central Asia, the Middle East, and the Balkans. In these areas, Turkish partnership is more important than before in order to achieve American goals in terms of balance of power, democratization, energy politics, and cultural cooperation between East and West. Nonetheless, Turkish foreign policy has been changed by a new Turkish actor, Justice and Development Party (AKP). Turkey has begun to pursue an independent and activist foreign policy in the areas where the US has primary concerns. Specifically, Middle East has been a breaking point of Turkish-American relationship. Therefore, reliance of Turkey has become suspicious in the US perspective.

Particularly, Turkish-American relationship was shattered because of recent invasion decision of Bush Administration into Iraq. At this point, the United States and Turkey have differed in invasion of Iraq and its consequences. Furthermore, Turkey and the United States have diverged on Iran, Syria, and Israel which have strong relations with the US in terms of both partnership and hostility. In addition to these differences, increasing anti-Americanism (!) in Turkey has raised the tension between Turkey and the United States.

In short, Turkey and USA were a strategic partnership during the cold war era. After demise of the Soviet Union, that strategic partnership seemed to end. Yet new policy of the US upon Greater Middle East and other related areas showed that US-Turkey partnership has still continued because the US and Turkey needs each other more than before in this new period, so the US-Turkey relations got better than before. Unfortunately, 2003 Iraq and 1 March 2003 Bill crisis caused to decline the relationship as never seen before. The former strategic allies were in the lowest level in their strategic partnership and relationship in 2003 and 2004. But, after this period, Turkey and the United States have mitigated the deterioration of their strategic relations and sought to establish a new strategic partnership era in order to get mutual benefit in terms of their global and regional policies. In brief, these strategic allies need each other in order to maintain their healthy foreign and domestic political lives.

The purpose of this study is exploring what the underlying reasons for deterioration of the US-Turkey relationship are; however, 2003 Iraq war and Bill crisis were the igniters of the deterioration, and why these allies needs each other. Even though both allies annoyed each other due to Iraq and Bill crisis, Turkey and the US have recently tried to normalize and mitigate their shattered relationship because both of them need their supports in the contexts of NATO, European Union, war on terrorism, and economic concerns.

1. THEORETICAL BASIS OF THE USA-TURKEY RELATIONSHIP

The theoretical background of the US-Turkey relationship should first be considered in order to get better understanding of this alliance. Why are these two countries allies? What are the theoretical reasons for this alliance? These important questions will give us clear understanding of background of the partnership.

For Turkey, reasons for alliance are to maintain its regional security, to get economic and military aid, and strengthen its Western-style state structure. The main reason for the US to establish strategic partnership with

Turkey is Turkey's significant strategic importance for the US interests in the Middle East and global level.¹

1.1. Security

When a country faces an external threat, that country seeks a security partner which has common threat. Then both countries combine their military resources against the common threat. In other case, a weak country needs a powerful ally to protect itself against a major threat.²

The US-Turkey case is appropriate for both cases. In that era, Turkey was threatened by Soviet Union. That was a really big threat for Turkey because Soviet Union abolished Treaty of Friendship of 1925 and wanted to revise Montreaux Convention of 1936 in order to get more benefit. That meant constraint of freedom of Turkey. Because of this reason, Turkey wanted to get alliances of USA and NATO. In the post Second World War era, American officials came to Turkey, and Turkey and USA made an agreement for common Soviet threat by assisting Turkey both in economic and military levels. By making this agreement, both USA and Turkey got a strategic partner against Soviet threat, and US gained a useful installation for its Middle East policies.³

1.2. Assistance Need

In order to strengthen their developing economy, lesser powers always seek economic aid. Generally, Major Powers which set up military alliance with lesser powers economically help their allies.

---

¹Nasuh Uslu, *The Turkish-American Relationship between 1947 and 2003: the History of a Distinctive Alliance* (New York: Nova Science Publishers, 2003), 13.

² Robert L. Rothstein, *Alliances and Small Powers* (New York: Columbia University Press, 1998), 25.

³ George S. Harris, *Troubled Alliance* (Washington DC: American Enterprise Institute, 1972), 21.

Turkey did not join the Second World War because its economy was not powerful, and didn't want to struggle with war damage. Due to this reason, Turkey sought a powerful state which economically assists Turkey. The options were USSR and USA to get economic aid. In logical manner, Turkey chose the US in order to build an economic and military partnership. After establishing the alliance, Turkey has received economic and military assistance of USA many times until now.⁴

1.3. Strategic Reasons

When a lesser power confronts with a threat, lesser power allows a major power to construct an installation in the country. It is important that Turkey's geostrategic importance⁵ urge the USA to set up strategic partnership with Turkey, and the US got a significance station against USSR. Also, Turkey strengthened its force against Soviet threat. As a result, the presence of the US troops in Turkey is beneficial for both countries interests, so Turkey has never stopped the US bases in the country even in troubled times, such as Cyprus crisis.⁶

1.4. Ideology

Turkey has pursued a democratic and secular way since 1923. The main goal for Turkish intellectuals and ideology has been closeness to Western values after establishing new Turkish government. Thus, Turkey had to choose the USA option in order to reach its goal and set up its own healthy future. Along with getting closeness with USA and then NATO, Turkey carried out its own westernization plan.⁷

---

⁴ Uslu, *The Turkish-American*, 15.

⁵ This issue will be explained in further sections.

⁶ Uslu, *The Turkish-American*, 16.

⁷ Uslu, *The Turkish-American*, 17.

1.5. Internal Reasons

Lesser states want to enter into alliances to stabilize their domestic environments. Entering into alliance with a respectful and powerful state and obtaining economic and military support increase lesser states' charismas in the eye of the people. At those times, Turkish government really needed to increase its prestige because Second World War destroyed economy and prestige of Turkey and Turkish government. Turkish people lost their trust and reliance to Turkish government. Therefore, this coalition with USA was an important budging for prestige of Turkish government.⁸

In order to comprehend Turkish-American relationship, the theory and model of this relationship should be formed. The reasons for this strategic relationship are mentioned above, but it still needs a general comprehensive theory to examine this partnership and embed it into a structure. Hence, Patron-Client State relationship and Dependency theory will be explained.

1.6. Patron-Client State Relationship

In this theory, a state is small while the other is major or big. It can be said that Turkey was a small state according to its economy and military levels and really a client to USA in those years. What are the characteristic of patron-client relationship theory? There must be sizeable difference between the military capabilities of two states. This is clear that military capability of US was greater than Turkey's. 2- The client play important role in superpowers (patrons) competition. As it is known, Turkey was a political competition tool for USA and USSR in era. 3- In this relationship, patron and client are closely tied each other, and Client follows patron in every issue to get positive reward. Moreover, manipulation, coercion, and authority are in the background, yet they are not dominant. In Turkey-US case, Turkey has often followed and supported the US policies except some breaking points, such as Cyprus problem in 1070's and recent 2003 Iraq crisis. 4- Arm transfer is the powerful tool of influence for patrons. The US military

---

⁸ Uslu, *The Turkish-American*, 18.

assistance was significant for this relationship in the Cold War era. The significant two reasons for Turkey to structure a partnership with the US were Military and economic assistance. 5- Elite of the client state have same perceptions with patron state through domestic and foreign education. If we look at the Turkish elite in those years, it is clear that Turkish elite were influenced by Western values of American, French, and German schools in Turkey. Robert College (American), Galatasaray High school (French), and German high school were basic schools which raised Turkish elite.⁹

1.7. Dependency Theory

Dependency theory is related with economic aspects of the patron-client state relationship. General characteristic of dependent country is that the internal market of the dependent country is internationalized and its economy is incorporated into the global capitalist system. A large share of needs is supplied externally, a large share of markets is foreign, and ratio of foreign to domestic capital, technology, production facilities, etc. is high. Development of economy is conditioned by the development and expansion of another economy and by the attitude of multinational corporations. Also, there is an alliance between local and international capital and state, derived from mutual interest. Moreover, dependent state is specialized in the export of a few products, and its export heavily relies on few trading partners.

In the Cold War era, Turkey's economy was fitting to dependent countries. Today, Turkey is a developing country, yet its economy is still affected by developed countries and multinational corporations.

In general approach, realist perspectives played important role in this relationship. According to Realism, security, power and economic concerns are main three issues. Turkey was one of the reasons of Truman Doctrine¹⁰

---

⁹ Uslu, *The Turkish-American*, 25-26.

¹⁰For details see: George Crews McGhee, *The US-Turkish-NATO Middle East Connection: How the Truman Doctrine and Turkey's NATO Entry Contained the Soviets* (Houndmills, Basingstoke, Macmillan, Hampshire: 1990).

which is a main tool for hegemonic politics of the US. Both America and Turkey needed each other for security, power, and economic concerns. The US needed Turkey in the Cold War era due to surround politics of the US to USSR and getting a strategic country against Soviet threat to balance of power. Also, Turkey was a fresh market and the gate of other market states in the Middle East. Turkey needed the US because Turkey wanted to balance its power to Soviet threat and get economic assistance by the US aid. As it is seen, realist arguments played important role to shape the US-Turkey relationship.¹¹

2. TURKEY'S STRATEGIC OUTLOOK AND IMPORTANCE

Turkey is an important actor in the Middle East and Eurasia according to the USA interest in these regions. Turkey is located in an important area which is called heartland of Eurasia and of course the Middle East. On one side, Asia, which has recently become an important actor in international economic and politic arena, has internationally significant actors, Russia, Caucasus, East Asian countries, and Middle Asian countries. On another side, the Middle East countries, which have been popular for West in terms of energy and democracy, share same religion and similar culture with Turkey. On the other side Europe, where much of the world's political and economic powers are concentrated has immense interest for those regions. As a result, Turkey is the key country or a bridge for all those countries to communicate each other in terms of cultural, economic, and political spheres.¹²

According to Henry Kissinger, Turkey is located between “three revolutions” consisting of the traditional state system of Europe, the radical Islamist challenge to historic notions of sovereignty, and the drive of the center of gravity of international affairs from the Atlantic to the Pacific and

---

¹¹ Burcu Bostanoğlu, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası: Kuram ve Siyasa* (Ankara: İmge Kitabevi, 1999), 330-333.

¹² Nezihi Çakar, “A Strategic Overview of Turkey,” *Perceptions* Vol 3 No 2 (June-August 1998): 1, Accessed 02 October 2008, <http://www.sam.gov.tr/volume3b.php>.

Indian Oceans.¹³ Therefore, Turkey is linkage between ideological differences which Europe and the US don't have more chances to ideologically access to the region.

After dissolution of Soviet Union, Turkey has thoroughly been interested in Turkic States. The reason for this interest is not only ethnic, linguistic, religious, and cultural affiliation but also marvelous oil and gas reserves in that region. Turkey politically entered to region just after the collapse of Soviet Union in order to establish ties with Turkic and Muslim states, and the US supported the policy of Turkey on those newly independent countries because Turkey was the only country to communicate those countries and to open West's gate to this region in spite of Iran and Russia. As a result, Turkey has played a constructive role in this region as a counterweight to ambitions of Russia and Iran, and this role is really important for American interests.¹⁴

As an overview, the reasons for why Turkey is significant to American interest are:

- Turkey is neighbor to pivotal countries for American policy and interest.
- The instability within Turkey easily affects the other country in the Middle East because of Turkey's location and ties with Middle East countries.
- Turkey has critical waterways (Straits) and narrows which are trade and energy linkages.
- Turkey's economic contribution to small countries of region makes them economically stable.

---

¹³ Stephen J. Flanagan, and Samuel J. Brannen, *Turkey's Shifting Dynamics: Implications for U.S.-Turkey Relations* (Washington, DC: The CSIS Press, 2008), 8-9.

¹⁴Bülent Aras, *The New Geopolitics of Eurasia and Turkey's Position* (London: Portland OR. F. Cass, 2002), 2-3, 20.

- Turkish-American friendship is a good example for other Muslim countries which are opposed to the US due to religion.
- Turkey's cooperation for Iraq is important to decline violence and to increase political settlement of Iraq.
- Turkey's contribution to the US about global terrorism is significant to defeat terrorism from the Middle East.
- Turkey's contribution to NATO with its army force and NATO installations in its soil.¹⁵

3. TURKEY'S NEW POLITICAL DEMOGRAPHY

The breaking point of the US-Turkey relationship was of course 2003 Iraq intervention of the US. The strategic partnership was deteriorated at that time because Turkey didn't approach the US purpose as in the past. What was the reason for this different approach? The best answer of this question is changing domestic and political situation of Turkey. Turkey has undergone a rapid transformation by President Turgut Ozal since second part of 1980's, and it has reached its peak through AKP's new vision of international politics since 2002 election. Therefore, the US-Turkey relationship has been affected by that transformation and entered the new period consisting of deterioration and recondition.

Turgut Ozal began to leave former Turkish isolationist and passive approach and pursued activist politics in the region. Ozal's contribution to President George Bush in the Gulf War I. first was amazing, and that

---

¹⁵Rajan Menon, and S. Enders Wimbush, "The US and Turkey: End of an Alliance?" Accessed 02 October 2008,

www.newamerica.net/files/Menon%20and%20Wimbush--US%20Turkey%20Alliance%20Survival%202007.pdf, 131-133;

Rajan Menon, and S. Enders Wimbush, "Is The United States Losing Turkey?" Accessed 02 October 2008, www.hudson.org/files/pdf_upload/Turkey%20PDF.pdf, 3-5.

contribution rendered Turkey important political actor in the Middle East.¹⁶ In addition to that activist politic, Turkey initiated democratization process in those years by the European Union membership requirements. Under the light of these requirements, Turkish politicians advocated political and social reforms in the militarist based regime. When Turkey's political structure began to change from militarist to civilian, Turkey tried to change its hostile and combative attitudes towards periphery countries.¹⁷

After Turkey got the candidacy status from EU Helsinki summit in 1999, Turkey's relations with hostile countries have become getting better. For example, Turkey abandoned the tension politics with Syria, and pursued "soft power" to fix problematic issues. Also, Turkish Foreign Minister visited Greece in 2000 after the 40 years of freezing diplomacy due to Cyprus crisis. This transformation of Turkish foreign policy accelerated when AKP came to power in 2002 election.¹⁸ AKP tightly followed the EU membership process because they had struggled with the 28 February 1997 post-modernist military interference to Turkish democracy as an Islamist side of government. Thus, AKP wanted to spread democratic understanding in the structure of government by EU process so that the US supported the AKP's renovation to transform the structure of Turkish government.¹⁹ Another important point for AKP is that AKP has created its own political elite, and released some new faces to Turkish political life. Due to renewing the political actors, the US had to agree with new Turkish politicians who are different than preceding ones who didn't struggle with American policies in the Middle East in larger scale.²⁰

---

¹⁶ Alan Makovsky, "Turkey's New Foreign Policy Activism," (Security and Cooperation in the Eastern Mediterranean: International Conference, June 9-19, 1999, Istanbul: Ari movement, 1999), 19.

¹⁷ Heinz Kramer, *A changing Turkey: The Challenge to Europe and the United State* (Washington, D.C.: Brookings Institution Press, c2000), 236-238.

¹⁸ Kemal Kirişçi, "Turkey's Foreign Policy in Turbulent Times," Accessed 02 October 2008, www.ciaonet.org/journals/iisfpa/v3i1/0000760.pdf, 96.

¹⁹ Zeynep Dağı, *Doğu'dan Batı'ya Dış Politika: Ak Partili Yıllar* (Ankara: Orion Yayınevi, 2006), 89.

²⁰ Stephen J. Flanagan, and Samuel J. Brannen, *Turkey's Shifting Dynamics: Implications for U.S.-Turkey Relations*, 4.

One of the new politic actors of AKP is Professor Ahmet Davutoglu, former chief ambassador of Prime Minister Erdogan and current Foreign Minister. He is the underlying reason of changing foreign policy of Turkey. He mentions the new Turkish approach to international relations in his book, *Strategic Depth*. He claims that Turkey ought to follow its own making instead of global designs, for Turkey has strong cultural and historical ties with regional states, and Turkey fosters a new vision which renders Turkey a regional power.²¹

4. SOURCE OF FRICTION: 2003 IRAQ CRISIS

President Bush declared the US manner against terrorism in the aftermath of 9/11 in Manichean. The well known quota of President Bush is “if you are not with us, you are against us.” That speech was a result of stability to terrorism. Nonetheless, that speech was hard to digest by some Muslim countries. Kemalists²² and Islamists didn’t like this perspective due to different reasons.²³

Due to Turkey’s strategic importance for Iraq war, the US wanted to use Turkish territory to defeat Saddam Hussein. The deterioration of the US-Turkish relations began over this problem. Turkish civil, military, and politic societies didn’t agree about opening the Iraq border to the US troops to access Iraq because of fear of independent Kurdish state, economic results, and of course uncontrolled the PKK in Northern Iraq. Ankara offered to the US to send 20,000 Turkish troops to help reconstruction, yet the US didn’t agree with Turks and ignored Turkish anxieties on Northern Iraq.²⁴ Before the voting, AKP administration, higher military generals and President Ahmet Necdet Sezer had often met to comprehend and finalize desire of the

---

²¹Carol Migdalovitz, *Turkey: Selected Foreign Policy Issues and U.S. Views* CRS Report for Congress, August 29, 2008, 2-3, Accessed 02 October 2008, www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL34642.pdf.

²² The word refers followers of Ataturk’s revolution, secular and nationalist people.

²³ Rajan Menon, and S. Enders Wimbush, *Is The United States Losing Turkey?*, 6.

²⁴ Steven A Cook, *Generating Momentum for a New Era in U.S.-Turkey Relations* (New York: Council on Foreign Relations, 2006), 9-10.

US on Iraqi-Turkish border. Turkey also wanted to get 92 billion dollars because of compensation of effect of Iraq war on Turkish economy. But, Turkey was refused again by Bush administration. Turkey had not yet defeated its anxieties and its anxieties had always been ignored by the US. Both Turkish civil society and opposition party and some AKP members didn't definitely want the US troops in the Turkish border. Turkish Military was hesitant about this intervention through Turkish border. Therefore, on 1 March 2003, Turkish Grand National Assembly refused the request of Bush administration to use Turkish territory in order to access to Iraq.²⁵ After the repair diplomacy, Turkey wasn't convinced to open border to American troops. As a result, the US was really shocked because Bush administration didn't assume such decision of Turkish side. The US had to choose a different way to access Iraq, and that meant much money and less efficiency of operation. As expected, The US and Turkish relations got worse as never been before. In addition to this crisis, Turkish Special Force was detained by the US soldier on 4 July 2003 in Suleymaniah, Northern Iraq. Hence, Turkey and the United States were living the worst relationship period in their history.²⁶

As a consequence of the detention of Turkish soldiers in Northern Iraq, public opinion about Bush administration was also deteriorated.²⁷ Turkish people saw America as second "best friend" in a widely public poll in 2002. The first friend was "nobody" at 33 percent, and second friend was the "US" at 27 percent.²⁸ In two years after Iraq intervention, another poll which

---

²⁵ Murat Yetkin, *Tezkere: Irak Krizinin Gerçek Öyküsü* (Istanbul: Remzi Kitabevi, 2004), 153-154, 173.

²⁶ Ahmet Erimhan, *Tezkereler Sürecinden "Süleymaniye Baskınına": Çuvaldaki Müttelik* (Istanbul: Otopsi Yayınları, 2004), 313.

²⁷ Somebody mentioned that anti-Americanism had incredibly risen in Turkey, but that is not true because the incredibly rising idea in the Turkish people's minds was anti-Bushism.

²⁸ Philip H. Gordon, and Omer Taspinar, *Winning Turkey: How America, Europe, and Turkey Can Revive a Fading Partnership* (Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2008), 25.

shows public opinion about the US- Turkey relations was conducted in Ankara in 2005. The result of survey was basically:²⁹

- 91 percent of Turkish public does not approve Bush policies. Only 0.5 percent approves George W. Bush's policies.
- 74 percent of Turks see Turkey and the US are allies.
- 16 percent of Turks define himself/herself anti-American.
- 4 percent of Turks hate Americans.
- According to majority of Turkish people (69%), the best American president for global security and peace is Bill Clinton. Only 3 percent of Turks see Bush is the best.
- According to majority of Turks (74%) the thorniest issue in the US-Turkey relations is the existence of THE PKK in Northern Iraq. Only 3 percent of Turks blame Turkish government due to deterioration of Turkish-American relations.

5. RENOVATION OF THE USA-TURKEY RELATIONSHIP

The relationship between Turkey and the United States was at the bottom level in 2003-2004 because of 1 March 2003 Bill and 4 July 2003 Suleymaniah crisis. The US had not considered Turkey's anxieties before deciding to fight with Saddam Hussein; then Turkey's response to the US was really bewildering when thinking in the context of strategic partnership and alliance. Therefore, both strategic partners declined the relations at the lowest level. Yet, Ankara and Washington realized that both former strategic partners needed each other more than before due to new policies of both countries and global changing at the political agenda. After 2004, both political actors of countries have showed their incentives to renovate the relationship, but those incentives were not enough to renew the broken

---

²⁹ "Turkey-USA Relations Survey Results 12 March 2005," ISRO, Accessed 02 October 2008, www.turkishweekly.net/us-tr_eng.pdf.

relations and Turkey and the United States needs more cooperation than before.

An example for renovation the relationship was done by the US in 2007 by supporting Turkey in terms of intelligence to defeat the PKK in Northern Iraq. This interaction diminished tension of Turkish side. Then, Turkish politicians declared their amity to the United States. Thus, The US-Turkey relationship was tilted to normal level. However, the United States and Turkey need more than this example because they need each other at NATO, EU, war on terrorism, and economic levels.

5.1. North Atlantic Treaty Organization (NATO)

In order to understand Turkey's importance to NATO and the US, its contribution to NATO should first be considered. Turkey's proximity to the Middle East, Russia, and Central Asia is reason for its importance to NATO. Before demise of Soviet Union, Turkey was the only barrier to Soviet threat in the Middle East and Europe. Also, Turkey was the only country which might have been faced Iraq, Syria, and Iran threats, so Incirlik airbase used many times by Turkey, US, and other NATO members in order to bomb enemies of NATO. Moreover, the Straits were the crucial feature of Turkey to control Soviet vessels. Due to Turkey's geographic position, Turkey was indispensable in the eye of the West block.³⁰ Likewise, in the Turkey's eye, NATO was the most important tool to defend itself in this devil region including Soviet Union, Iran, Iraq, and Syria.

After the Cold War, Turkey's importance to NATO seemed to diminish because the major threat to the US and NATO was the Soviet Union. But, after September 11 event, Turkey demonstrated its importance again to the US and NATO by owning geographic proximity to the problematic countries to the US and proving its cooperativeness in Lebanon and Afghanistan cases.

---

³⁰ George Crews McGhee, *The US-Turkish-NATO Middle East Connection: How the Truman Doctrine and Turkey's NATO Entry Contained the Soviets* (Houndmills, Basingstoke, Macmillan, Hampshire: 1990), 170.

Robert Wexler, chairman of the subcommittee on Europe, highlights Turkey's importance to the US:

Turkish military forces have fought side by side with American forces from the Cold War to Balkan Wars, and from Korea to Afghanistan, where Turkey has twice led ISAF forces. As the only NATO country bordering Syria, Iraq, and Iran, Turkey has hundreds of its troops on the ground in Lebanon, maintains a strong relationship with Israel and is an essential component to the East-West Energy Corridor providing America and Europe with a critical alternative energy supply route other than gas and oil coming from the volatile Middle East and Russia.³¹

Also, Dough Bereuter, representative of Nebraska, emphasizes the importance of Turkey to the US policies in that region:

For this Member of Congress, Turkey remains a vital element of America's strategy in NATO, in the eastern Mediterranean, in the Caucasus region and in the Middle East.³²

As a result, Turkey has crucial importance to the US in context of NATO. The higher performance of Turkish military proved this importance in the past through assisting the US in Korea, Balkans, Afghanistan and lastly Lebanon. Turkey's proximity to problematic countries and its efficient and useful military render it necessary in the aspect of the US. The US will

---

³¹ United States Congress House Committee on Foreign Affairs Subcommittee on Europe. *U.S.-Turkish Relations and the Challenges Ahead: Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on Foreign Affairs*, (House of Representatives, One Hundred Tenth Congress, first session, March 15, 2007), 1-2.

³² United States Congress House Committee on International Relations Subcommittee on Europe. *Turkey's Future Direction and U.S.-Turkey Relations: Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on International Relations*, (House of Representatives, One Hundred Eighth Congress, first session, October 1, 2003), 3.

always need Turkey's military assistance as long as war on terrorism and Greater Middle East project are continued.³³

With regard to Turkey's need to the US in the context of NATO, NATO still provides the main multilateral tool for achieving Turkish security interest. Turkey always seeks strong security force of NATO in order to protect itself prospective danger from antagonist states. For example, if Iran continues to make nuclear weapon, Turkey will need security missile program of NATO in its territory.³⁴ Despite the Cold War is ended, Turkey's need to NATO has been evolving. In this regard, the US has the largest and strongest military as a member of NATO, and the US' military is pretty active in the Middle East and surrounded region of Turkey. If both former strategic allies heal their relationship as in the past, both allies get really beneficial assistant in their struggles with their enemies and global peace.

By the way, NATO is a significance element to improve the relationship between Turkey and the United States. The Supreme Allied Commanders Europe (SACEUR), one of NATO's suborganization, has always kept up a successful relation period with Turkish Military. By the support of this organization, Turkey and the United States might generate better dialog between their militaries.

5.2. European Union

There are some factors which renders Turkey's membership to European Union valuable to American perspective. First, one of the American higher officials claimed that Turkey's integration into EU was an important aspect of increasing cooperation between the US and Turkey. Turkey will be more effective in terms of illegal immigration, refugees and asylum seekers, drug trafficking, and environmental problems under the membership title of

---

³³ F. Stephen Larrabee, *Turkey as a U.S. Security Partner* (Santa Monica, CA: Rand Corp., 2008), 22.

³⁴ Zalmay Khalilzad, Ian Lesser, and F. Stephen Larrabee, *The future of Turkish-Western Relations: Toward a Strategic Plan* (Santa Monica, CA: Rand, 2000), 42.

European Union. Those are what the US cares at the global level. Second, Turkey's accession to EU collapses of Huntington's "clash of civilization" theory. Otherwise, Turkey leaves the westernization goal and finds undesirable religious allies. Furthermore, Turkey's integration into EU as a Muslim state will be a bridge between West and Islamist world in terms of democratization and war on terrorism. European Union is one of the key institutional settings which anchor Turkey to West. By the active promotion of Turkey's integration into Europe, the US will be able to get more benefit Turkey's membership to EU. First of all, the US will take advantages of strengthening secular Turkish democracy as a model to the Middle East's antidemocratic Muslim countries through Turkish integration into EU.³⁵ The last factor is that full membership of Turkey to EU will bring to the US more support in EU council. Therefore, the US should support EU membership of Turkey as a lobbyist of Turkey in EU.³⁶ All those factors require improving relationship between Turkey and the US.

EU membership of Turkey is significant for another point that if Turkey's relationship were poor with EU and the US, Turkey would be dragged to nationalism as in the past. When Ankara can not find any external ally, internal option become vulnerable because Turkey must relies on its own devises in order to create its foreign policy. Also, AKP would begin to look for new allies for compensation of weak relations with West; for example, Russia is the best substation for Turkey.³⁷

Another benefit of Turkey's membership to EU to the US and EU is that energy cooperation between EU and Turkey will be increase through Nabuco pipeline. Azeri and Middle Asian gas and oil will be transfer to

---

³⁵Ziya Öniş, and Suhnaz Yılmaz, "Turkey-EU-US Triangle in Perspective: Transformation or Continuity?" 12, Accessed 02 October 2008, home.ku.edu.tr/~zonis/ONIS-YILMAZ-TURKEY-EU-US%20TRIANGLE-REV%20DEC%202004.pdf.

³⁶ Sabri Sayari, "The United States and Turkey's Membership in the European Union," 173-175, Accessed 02 October 2008, www.politics.ankara.edu.tr/dosyalar/MMTY/34/7_sabri_sayari.pdf.

³⁷ Larrabee, *Turkey as*, 23-24.

European countries without Russian pressure on the energy politics. As known, European countries consume Russian gas so that they are dependent to Russian's demands. Due to alternative energy corridor which is Turkey Europe will get benefit both in energy and politic level. With regard to the US in this perspective, the US will be reduced Russian effectiveness on the Eurasian aspect by supporting Turkey for EU membership.³⁸

It is important that the US support for Turkey's membership to EU helps increase Turkey's visibility and presents it under the better light. Specifically, it could underline the many areas where Turkey's devotion to NATO and the West, to western rights and coercions provides continuing proven value. The United States could point to those strategic areas where Turkish contribution is obvious and cooperative to a lasting common cause across the Atlantic.³⁹

On the Turkish side, the US support for EU membership might be easier solution for Turkey's some ongoing problems. In fact, chronic Cyprus issue can be overcome in a simple way. The US's diplomatic pressure on EU makes this issue easier. Otherwise, an isolated Turkey without American support may confront the rejection of its EU membership.⁴⁰

Along with Turkey's integration into EU, the US expectations of Turkey might be fulfilled. Turkey's EU agenda and the US desire to deepen democracy in Turkey and liberalize its political and economic lives coincide. Also, Turkey needs American investment, science and technology, and education when pursuing EU norms. As a result, Turkey and the US should improve their relations in order to get more benefit in terms of EU aspect.⁴¹

---

³⁸ Flanagan, and Brannen, *Turkey's Shifting*, 20.

³⁹ Michael Lake, "Tilting from US to EU," in *The Evolution of U.S.-Turkish Relations in a Transatlantic Context*, ed. Frances G. Burwell, (Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2008), 60.

⁴⁰ Flanagan, and Brannen, *Turkey's Shifting*, 25.

⁴¹ *The United States and Turkey: Allies in Need*, ed. Morton Abramowitz (New York: Century Foundation Press, 2003), 141.

According to Soner Cagaptay's speech in front of the Europe committee of Congress:

Even if it doesn't result in Turkey's eventual EU membership, I think the EU process has been beneficial because it has catalyzed significant and much needed reforms in Turkey, yet it is also important since we are discussing foreign policy today to note that the powerful force behind the EU reform is also symptomatic of Turkey's emerging pro-European tendency in foreign policy, especially toward Iraq.⁴²

In the triangle relations among EU, Turkey, and the US, American support for Turkey's EU membership generates a smooth and deepening progress between Turkey and EU. Then deepening Turkish relations with EU mitigates reform progress in Turkey; therefore, due to that process, reconstruction of Turkish-American relations will be smooth and quick.⁴³

Despite recent disagreement between the US and Turkey, both countries had better try to develop their relationship as soon as possible because both countries need each other to take advantages of EU.

5.3. War on Terrorism

After demise of Soviet threat, the United States and Turkey found themselves in a new collaboration against terrorism. Particularly, September 11 terrorist attacks made clear that the US and Turkey need each other in order to fight against terrorism. Also, along with emerging greater Middle East project, ensuring stability in the wider Middle East region has been an important cooperation reason for the US-Turkish partnership. Deepening the

---

⁴² United States Congress House Committee on International Relations Subcommittee on Europe. *Turkey's Future Direction and U.S.-Turkey Relations: Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on International Relations*, (House of Representatives, One Hundred Eighth Congress, first session, October 1, 2003), 9.

⁴³ Flanagan, and Brannen, *Turkey's Shifting*, 27.

collaboration upon war on terrorism could reinvigorate bilateral relationship between the US and Turkey.⁴⁴

In the Turkish perspective, Turkey has always opposed to separation of Iraq because integrity of Iraq keeps some extremist groups under the control. Kurdish movement in Northern Iraq has always bothered Turkish governments due to separatist role of the PKK in southeast of Turkey. Turkish anxiety about the PKK was that the second Iraq War created a vacuum which enabled the PKK to find protected paradise in Northern Iraq and increased its war in Turkey. Thus, the PKK would escalate its brutal attacks in Turkey. That Turkish prediction about the PKK came true and the PKK has escalated its attacks in Turkey, so many Turkish soldiers have been killed.⁴⁵

The US has been the most important partner in the context of war against the PKK. Especially, after the US took control in Iraq in 2003, Turks has seen the US the most important authority to eliminate the PKK in Northern Iraq via cutting off the relations between the PKK and its supporters in Iraq and providing Turkish military forces by effective intelligence of the PKK actions in Northern Iraq. An example of this collaboration happened in 2007. Turkish and American army officials signed an agreement upon sharing intelligence in Northern Iraq to defeat the PKK, and then, Turkish forces began to fight with terrorist groups through Turkish air forces via American intelligence. That agreement has still continued between Turkey and the US on fighting with the PKK together.⁴⁶ Therefore, Turkey needs the US in order to fight against the PKK.

---

⁴⁴ Frances G. Burwell, "Rebuilding US-Turkey Relations in a Transatlantic Context," in *The Evolution of U.S.-Turkish Relations in a Transatlantic Context*, ed. Frances G. Burwell, (Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2008), 2.

⁴⁵ Carol Migdalovitz, "Turkey: Issues for U.S. Policy," Report for Congress, May 22, 2002, 9, Accessed 02 October 2008, www.fas.org/man/crs/RL31429.pdf.

⁴⁶ Burwell, "Rebuilding US-Turkey," 6.

In the US perspective, after September 11 attacks, Turkey voted related defense treaty and joined to coalition to fight against Al-Qaeda and the Taliban regime. Turkey provided the US with opening its air space within 24 hours to start operation against Al-Qaeda. Moreover, Turkey contributed the US by intelligence comes from Uzbek-Tajik-Hazera Afghan Northern Alliance. Then, Turkey sent 90 Special Forces troops to Afghanistan to train Northern Alliance forces. In addition, Turkish naval force blocked suspicious vessels in Mediterranean and Adriatic Seas, and all humanitarian flights to Afghanistan were operated from in Turkey.⁴⁷

After Taliban problem emerged, Turkey sent 267 troops to Afghanistan to join International Security and Assistance Force (ISAF) peacekeeping operation. Another Turkey's respond to Al-Qaeda terrorism was that Turkey blocked all Al-Qaeda account which related with Egypt, Libya, Uzbekistan, and Somalia, and defeated Turkish members of Al-Qaeda in Turkey. Also, Turkey undertook to educate 600 National Guard battalion of Afghans as well as supply them with necessary equipments and educated 20 new Afghan diplomats who would play significance role to establish new Afghan relationship with West.⁴⁸

Turkish role on Al-Qaeda terrorism was critical to the US to fight against terrorism. The US had never faced brutal domestic terrorist attack until September 11 and hadn't known much more things about Islamist terrorism, thus, Turkey was the most important collaborator via its domestic terrorism experience and its Muslim identity.

According to Douglas Bereuter, chairman of the subcommittee on Europe:

After September 11, Turkey was one of the first to join us in the struggle against global terrorism. Turkey became a staging area for the

---

⁴⁷ Burwell, "Rebuilding US-Turkey," 8.

⁴⁸ Burwell, "Rebuilding US-Turkey," 9-10.

Afghan operation and later took command of the international security force there.⁴⁹

According to General Joseph W. Ralston:

The PKK uses Iraq as a base to plan, train for, and conduct direct attacks against Turkey. For several years United States and Iraqi forces have lacked the resources to root out this pocket of terrorist camp.⁵⁰

Also, as Robert Wexler, representative in Congress from the state of Florida, stated:

The myriad of challenges to the US-Turkish relationship, which will be addressed by our witness, are multiple, complex and intertwined. The most significance divergence has been in Iraq and particularly as it relates to Kurdish terrorism. Since 2004, the PKK has killed and injured more than 1500 people in Turkey. Given America's leading role in Iraq, there is a perception in Turkey that America has not done enough to remove the threat of the PKK terrorists based in Northern Iraq. Perceived inaction on the American side has lead to a nationalist backlash in Turkey against the US. It is critical that the US and Iraqi Kurdish leaders do more to make address the PKK threat.⁵¹

As a result, Turkey helped the US to defeat and take control of Islamist terrorism and need it for the future collaboration of terrorism. Turkey has

---

⁴⁹ United States Congress House Committee on International Relations Subcommittee on Europe. *Turkey's Future Direction and U.S.-Turkey Relations: Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on International Relations*, (House of Representatives, One Hundred Eighth Congress, first session, October 1, 2003), 2.

⁵⁰ United States Congress House Committee on Foreign Affairs Subcommittee on Europe. *U.S.-Turkish Relations and the Challenges Ahead: Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on Foreign Affairs*, (House of Representatives, One Hundred Tenth Congress, first session, March 15, 2007), 18.

⁵¹ Burwell, "Rebuilding US-Turkey," 3.

suffered from the PKK, located Northern Iraq, so Turkey needs America's contribution as a neighbor.

5.4. Economic Concerns

Turkish-American economic relations began as early as 1785. By the sanction of an English company the United States began to trade with the Ottoman Empire. In 1811, the Ottoman Empire and the United States realized their economic importance for each other and signed an agreement to refine the economic relations. Due to mutually beneficial economic relations, the United States got capitulations from Sultan. In 1876, Turkey ranked among the ten leading nations of the world in foreign trade, and the United States was Turkey's third best customer. Hence, that important economic relationship had gradually increased even though Turkish-American political relations got worse in the First World War era. Yet, along with establishing new Turkish Republic, Turkish-American relations in both economical and political sphere remarkably boomed, so the United States was second buyer of Turkish goods before the Second World War.⁵²

Today, the United States is seventh export and fifth import market of Turkey, and Turkey is seventeenth largest economy in the world, so needs to increase its share of the US trade. In the near past, the US-Turkey economic ties mainly depended on defense based trade. Yet, Turkish-American economic relationship has been expanded to the other sectors over the past three years by the contributions of both governments and NGOs. As a result, Turkey and the US have become important economic partners for each other, and this partnership seems to improve in the near future.⁵³

The other significant economic partnership between the US and Turkey is related with the energy sector. As a consequence of Turkey's geostrategic

---

⁵² Leland J. Gordon, *American Relations with Turkey 1830-1930* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1932), 345-346.

⁵³ "Turkey Brief: Turkish-US Relations," TAIK, March 2008, 20. Accessed 02 October 2008, www.turkey-now.org/db/Docs/Turkey_Brief_2008.pdf.

importance, Turkey has an immense potential to bridge three continents by oil and gas resources. The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline Project (BTC), the Blue Stream, and Nabucco gas pipelines have increased Turkey's both economic and political importance and have made a booster effect to Turkish economy. As it is remembered, BTC were realized by the positive effort of the US. Turkey would not be able to realize it without American support when Russia is considered. Due to common benefits, BTC was carried out and has brought economic and political benefits to the US and Turkey.⁵⁴

Turkey is unique to the US in terms of economic relations due to: proximity to new markets in Middle East and Central Asia, the gateway of energy resources, strong ties with Caucasus and Central Asia, huge domestic market, a fast developing country, strong international investment record, high-skilled and competitive labor.

For Turkey, developing trade relations and partnership on energy sector with the US have enlarged Turkish economy and improved Turkey's political importance in the regional and world levels. To the US, by active participation with Turkey at the economic level, the US has gained more economic and political benefits.

Both American and Turkish officials emphasize this mutually beneficial economic partnership.

Kürsad Tüzmen, the Minister of State, said:

It is now high time to increase trade volume between Turkey and the United States to \$30 billion after witnessing development in defense and security cooperation in the last several years. Of the 600 American firms doing business in Turkey, fully one-third of them started their economic activities here within the last two years, which

---

⁵⁴ Burwell, "Rebuilding US-Turkey," 21.

shows the increasing level of international confidence in our economy.⁵⁵

Ross Wilson, the U.S. Ambassador to Turkey, said:

We have regretted that U.S. business is a little behind Europe and various Arab countries in the privatization race that is taking place in Turkey. We are trying to address this by re-launching the Economic Partnership Commission (EPC). The Turkish economy has achieved extremely impressive economic results over the course of the last four years in terms of the growth of Turkish gross domestic product, this country's success in taming inflation, this country's success in improving the climate for business and foreign investors, and resolving outstanding problems that companies, including American companies, have had in previous years. All of that has led to a substantial increase in American investor interest here. Some of that has translated into specific commitments that have been made. The decision of General Electric Capital to invest in Garanti Bankasi is one big example. There have been several others in the news over the course of the last couple of months, and I hope and expect that there will be more.⁵⁶

CONCLUSION

Even though Turkish-American strategic partnership has deteriorated because of recent Iraq crisis, both former allies still share short and long-term interests in the Middle East, Central Asia, Caucasus, and Europe more than Cold War era. In addition, they have suffered from terrorism and dealt with nonproliferation in the region. Also, both countries depend on their supports in terms of economic and political developments so that they will be able to create a strong and healthy political and economical future for

---

⁵⁵ "Turkey Brief: Turkish-US Relations," 25.

⁵⁶ "Turkey Brief: Turkish-US Relations," 26.

their own countries if they succeed to establish strategic alliance and close partnership.

Turkey travels in a process which will render Turkey a participant with new world order soon. In this journey, Turkey extremely needs American support for its security because it is encircled by many threats. The US emphasis on NATO as a main security organ of West is fitting to Turkey's anxieties and their solutions, so Turkey needs the US in order to strengthen its own security circle. Besides, the US is the key country for Turkey to sustain Israeli-Turkish relationship, to solve Kurdish problem, and to get more benefit from energy sector. Furthermore, support of the US for Turkey's candidacy of EU is significance for democratization of Turkey. The other American importance for Turkey is that the US is the most important arms supplier of Turkey. 80 percent of Turkish defense-industrial activity relies on the US.

In the US perspective, Turkey is the most important country in that region to serve American interests. Turkey's role in NATO and war on terrorism are crucial for the United States' successful policies in the Middle East, Caucasus and Central Asia. Also, the US needs Turkey in order to get easy access to the Middle Eastern and Central Asian markets due to its strong ties with these regions.

Soner Cagaptay, Director of Turkish Research Program at the Washington Institute for Near East Policy, underlined that:

Turkey is important for the United States because it straddles two vital regions for US policymakers--The Middle East and Central Eurasia-- that is an energy rich area with a large Muslim population, stretching from the Black Sea to Central Asia to the north. Given the country's location, as well as post-September 11 United States

priorities toward these regions, Turkey bears utmost importance for Washington.⁵⁷

As a result, Turkish-American strategic partnership was gotten worse by 2003 Iraq war, but both countries should escalate the renovation process and improve their partnership more than before to achieve their mutual interests upon NATO, European Union, war on terrorism, and economic concerns.

---

⁵⁷ United States Congress House Committee on International Relations Subcommittee on Europe and Emerging Threats. The state of U.S.-Turkey Relations: Hearing before the Subcommittee on Europe and Emerging Threats of the Committee on International Relations, (House of Representatives, One Hundred Ninth Congress, first session, May 11, 2005), 18.

BIBLIOGRAPHY

- “Turkey Brief: Turkish-US Relations.” TAIK. March 2008. Accessed 02 October 2008. www.turkey-now.org/db/Docs/Turkey_Brief_2008.pdf.
- “Turkey-USA Relations Survey Results 12 March 2005.” ISRO. Accessed 02 October 2008. www.turkishweekly.net/us-tr_eng.pdf.
- Aras, Bulent. *The New Geopolitics of Eurasia and Turkey's Position*. London: Portland OR. F. Cass, 2002.
- Bostanoglu, Burcu. *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası: Kuram ve Siyasa*. Ankara: İmge Kitabevi, 1999.
- Cook, Steven A. *Generating Momentum for a New Era in U.S.-Turkey Relations*. New York: Council on Foreign Relations, 2006.
- Çakar, Nezihi. “A Strategic Overview of Turkey,” *Perceptions* Vol 3 No 2 (June-August 1998). Accessed 02 October 2008. <http://www.sam.gov.tr/volume3b.php>.
- Dağı, Zeynep, *Doğu'dan Batı'ya Dış Politika: Ak Partili Yıllar*. Ankara: Orion Yayınevi, 2006.
- Erimhan, Ahmet. *Tezkereler Sürecinden "Süleymaniye Baskınına": Çuvaldaki Müttefik*. İstanbul: Otopsi Yayınları, 2004.
- Flanagan, Stephen J. and Samuel Brannen. *Turkey's Shifting Dynamics: Implications for U.S.-Turkey Relations*. Washington, DC: The CSIS Press, 2008.
- Gordon, Leland J. *American Relations with Turkey 1830-1930*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1932.

Gordon, Philip H. and Omer Taspinar. *Winning Turkey: How America, Europe, and Turkey Can Revive a Fading Partnership*. Washington D.C: Brookings Institution Press, 2008.

Harris, George S. *Troubled Alliance*. Washington DC: American Enterprise Institute, 1972.

Khalilzad, Zalmay, Ian Lesser, and F. Stephen Larrabee. *The future of Turkish-Western Relations: Toward a Strategic Plan*. Santa Monica, CA: Rand, 2000.

Kirişçi, Kemal. "Turkey's Foreign Policy in Turbulent Times." Accessed 02 October 2008. www.ciaonet.org/journals/iisfpa/v3i1/0000760.pdf.

Kramer, Heinz. *A changing Turkey: The Challenge to Europe and the United States*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2000.

Lake, Michael. "Tilting from US to EU." in *The Evolution of U.S.-Turkish Relations in a Transatlantic Context*. Editor Frances G. Burwell. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2008.

Larrabee, F. Stephen. *Turkey as a U.S. Security Partner*. Santa Monica, CA: Rand Corp., 2008.

Makovsky, Alan. "Turkey's New Foreign Policy Activism." (Security and Cooperation in the Eastern Mediterranean: International Conference, June 9-19, 1999, Ari movement: Istanbul, 1999).

McGhee, George Crews. *The US-Turkish-NATO Middle East Connection: How the Truman Doctrine and Turkey's NATO Entry Contained the Soviets*. Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: 1990.

Menon, Rajan, and S. Enders Wimbush. "Is The United States Losing Turkey?" Accessed 02 October 2008. www.hudson.org/files/pdf_upload/Turkey%20PDF.pdf.

Menon, Rajan, and S. Enders Wimbush. "The US and Turkey: End of an Alliance?" Accessed 02 October 2008.

www.newamerica.net/files/Menon%20and%20Wimbush--US%20Turkey%20Alliance%20Survival%202007.pdf.

Migdalovitz, Carol. *Turkey: Issues for U.S. Policy*. Report for Congress, May 22, 2002. Accessed 02 October 2008.

www.fas.org/man/crs/RL31429.pdf.

Migdalovitz, Carol. *Turkey: Selected Foreign Policy Issues and U.S. Views*. CRS Report for Congress, August 29, 2008. Accessed 02 October 2008.

www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL34642.pdf.

Önis, Ziya, and Suhnaz Yılmaz. "Turkey-EU-US Triangle in Perspective: Transformation or Continuity?" Accessed 02 October 2008.

home.ku.edu.tr/~zonis/ONIS-YILMAZ-TURKEY-EU-US%20TRIANGLE-REV%20DEC%202004.pdf.

Rothstein, Robert L. *Alliances and Small Powers*, New York: Colombia University Press, 1998.

Sayari, Sabri. "The United States and Turkey's Membership in the European Union." Accessed 02 October 2008.

www.politics.ankara.edu.tr/dosyalar/MMTY/34/7_sabri_sayari.pdf.

The Evolution of U.S.-Turkish Relations in a Transatlantic Context. Editor Frances G. Burwell. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2008.

The United States and Turkey: Allies in Need. Editor Morton Abramowitz. New York: Century Foundation Press, 2003.

United States Congress House Committee on Foreign Affairs Subcommittee on Europe. *U.S.-Turkish Relations and the Challenges Ahead: Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on Foreign Affairs*,

(House of Representatives, One Hundred Tenth Congress, first session, March 15, 2007).

United States Congress House Committee on International Relations Subcommittee on Europe. *Turkey's Future Direction and U.S.-Turkey Relations: Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on International Relations*, (House of Representatives, One Hundred Eighth Congress, first session, October 1, 2003).

United States Congress House Committee on International Relations Subcommittee on Europe and Emerging Threats. *The state of U.S.-Turkey Relations: Hearing before the Subcommittee on Europe and Emerging Threats of the Committee on International Relations*, (House of Representatives, One Hundred Ninth Congress, first session, May 11, 2005).

Uslu, Nasuh. *The Turkish-American Relationship between 1947 and 2003: the History of a Distinctive Alliance*. New York: Nova Science Publishers, 2003.

Yetkin, Murat. *Tezkere: Irak Krizinin Gerçek Öyküsü*. Istanbul: Remzi Kitabevi, 2004.

TURKEY'S MATURING FOREIGN POLICY: A VIEW FROM THE USA

Türkiye'nin Olgunlaşan Dış Politikası: Amerika'dan Bir Bakış

Jessica SIMS*

Abstract:

In 2009, both the US and Turkey witnessed significant changes to both their domestic and foreign policies. After an examination of how key figures' ideas have impacted the trajectory of the US and Turkey's domestic policies, the article looks beyond the domestic context at how each country is pursuing its foreign policy. Within each country's foreign policy schemes the most important emerging issues affecting both nations and the US-Turkey relationship are discussed. Considering leaders' statements and influential academics' and journalists' views, the article looks at whether US and Turkish policies converge or diverge on individual issues.

Keywords: *US Foreign Policy, Turkish Foreign Policy, Diplomacy, US-Turkish Relations*

Özet:

2009 yılı hem Washington'ın hem de Ankara'nın iç ve dış politikalarında önemli değişikliklerin yaşandığı bir dönem oldu. Bu makale, Amerikalı ve Türk liderlerin ülkelerinin iç siyasi gelişmelerine olan etkisinden hareket ederek iki ülkenin dış politikalarını incelemektedir. Makalede, Washington ve Ankara'nın dış politikalarında ikili ilişkileri ve iki ülke halklarını etkileyen en önemli mevzular ele alınmaktadır. Siyasi liderlerin açıklamalarının yanında ilgili akademisyenlerin ve gazetecilerin görüşleri dikkate alınarak, ABD ve Türkiye'nin dış politika hedeflerinin birleştiği ve ayrıldığı belirli konular üzerinde durulmaktadır.

Anahtar kelimeler: *Amerikan Dış Politikası, Türk Dış Politikası, Diplomasi, ABD-Türkiye İlişkileri*

---

* Jessica Sims graduated from the Elliot School of International Relations at George Washington University in 2009 and is currently a master's student in the History Department at Boğaziçi University.

INTRODUCTION

The past year was one of dynamic change for both the US and Turkey. As each country's domestic and foreign agendas dramatically expanded, the possibility for new issues and interests to affect the US-Turkish relationship also increased. For the US, the exit of former President George W. Bush and entrance of President Barack Obama ushered in a new approach to international affairs that at times took the country on a markedly different path and at others was indistinguishable from the previous administration's policies. Turkey has likewise opened several notable new channels in its foreign policy. With the appointment of Foreign Minister Ahmet Davutoğlu in April 2009, the implementation of his foreign policy vision succinctly summarized as "zero problems with neighbors" has become the ideological foundation for Turkey's interaction with its near abroad. The distinguishing features of this vision are its independence, multi-lateral and proactive nature.¹

Although the basis for the US-Turkey relationship remains strongly anchored in shared values, NATO, and US support for Turkey's European Union membership, as a result of both the change in American leadership after eight years of the Bush administration and the intensified pursuit of Davutoğlu's strategy, it is important to examine some of the new issues that are becoming central to US-Turkish relations. Additionally, taking into account the domestic agenda of both President Obama and Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan is essential in understanding the approach and perspective of Washington and Ankara towards international affairs and the US-Turkey relationship.

1. OBAMA'S FOREIGN POLICY

President Obama took office in January 2009 embodying the 'change' he promised to bring to America as the first African-American president who

---

¹ Yenal Belgici, Semin Gumsel, Owen Matthews, "Risky Diplomacy," *Newsweek*, 28 November 2009, <http://www.newsweek.com/id/224704>.

also has Islamic family roots. While the US continues to face the worst economic crisis in decades, Obama sought to tackle the difficult domestic problem of health care reform. However as his recent State of Union address underlined, reducing America's 10% unemployment rate is and will continue to be the main focus of his administration, even at a time when the US is conducting two foreign wars.² Congressional elections will be held at the end of 2010 in which Obama's political party will be extremely vulnerable to losing its majorities in Congress. This situation dramatically increases the urgency to improve the domestic economic situation and will demand an ever greater amount of Obama's attention. Any work that Obama has attempted to do on the international stage must be seen within this domestic context. Despite coming into office with a distinctly different foreign policy vision than his predecessor George W. Bush, Obama has achieved little success beyond simply articulating his perspective, partially because he has had limited time to focus on international issues as a result of the dire economic situation.

During his first year in office one of Obama's central foreign policy themes was to change the global perception of the US from one based on arrogant unilateralism to one based on 'mutual respect' and engagement. The center of this initiative has been the Muslim world which saw a rapid decline in relations with the US particularly following the invasion of Iraq and Bush's 'global war on terror.' The effort to change the US image was paralleled by efforts to use diplomacy to solve some of the biggest foreign policy challenges facing the US and the world. In his first trip overseas, Obama emphatically stated his commitment to one day achieving a world free of nuclear weapons. As a centerpiece of this vision is a pledge to reduce the US stockpile of weapons, in conjunction with Russia, and to prevent new nuclear-armed states from emerging. A dialogue with Iran was opened as part of this plan to negotiate an end to what the US and Europe considers a threatening nuclear weapons program in the country. The President has also

---

² (Obama gives the annual State of the Union address in Washington D.C., 27 January 2010), <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-state-union-address>.

committed himself to the difficult process of reopening diplomatic talks between Israelis and Palestinians in an effort to find a path towards the hitherto elusive two-state solution that Obama supports.

While the administration's multi-front diplomacy resulted in few concrete policy changes during 2009, Obama did take real action in altering the US military engagements around the world. Remaining committed to his promise of ending the Iraq War by 2012, Obama oversaw the removal of US troops from Iraqi cities in the summer and has remained firm in his assertion that the timeline for US withdrawal of all combat troops will not be altered regardless of changing circumstances on the ground. Drawing down the Iraq War, Obama simultaneously increased the US involvement in the war in Afghanistan when he announced at the beginning of December that he will send an additional 30,000 US troops to the country.

The difficult process of trying to repair relations with the Muslim world while simultaneously escalating a war in a Muslim country has and will continue to beleaguer Obama over the course of his administration. In his effort to define how the US views and relates with the Muslim world, Obama made two important speeches in Ankara and Cairo. On the last stop of his first overseas tour, Obama addressed the Turkish Grand National Assembly (TGNA) where he stressed his desire to work with the Islamic world on 'mutual interests' with 'mutual respect'.³ Obama was clear that the symbol of him ending his European tour in Turkey was representative of the high importance his administration places on Turkey and the connection he sees between Turkey and the West.

Avoiding the term 'model Muslim democracy'⁴ that Ankara had unenthusiastically heard from the Bush administration to define its view of

---

³ (Obama addresses the Turkish Grand National Assembly in Ankara, 6 April 2009), http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-President-Obama-To-The-Turkish-Parliament.

⁴ "Bush Says Democracy will Bring Justice, Freedom, Prosperity," (President speaks at Galatasaray University, 29 June 2004), <http://www.america.gov/st/washfile-english/2004/June/20040629081619frllehctim0.1081812.html>.

Turkey, Obama used the phrase 'model partnership' to explain his vision for the US-Turkey relationship. Introducing this term, Obama said that "Turkey and the United States can build a model partnership in which a predominantly Christian nation and a predominantly Muslim nation...can create a modern international community that is respectful, that is secure, that is prosperous." Turkey's connection to the Muslim world is therefore seen as one among several important components of Turkey's position in its region. During Erdoğan's visit to Washington at the end of 2009, 'model partnership' was included his description of the growing economic ties between the two countries. Since then, a discussion about how to further define the term 'model partnership' has continued amongst media and academic circles of both countries. However, neither government has released any additional clues as to how this new term defines the relationship.

2. THE DEMOCRATIC OPENING

In 2009, the ruling Justice and Development Party (AKP) which has been in power since 2002, restarted the difficult process of finding a political solution to ongoing issues surrounding Turkey's Kurdish population. Although the future of the process is in serious turmoil, particularly following the Constitutional Court's decision to close down the Kurdish Democratic Society Party (DTP) in December, its initiation was significant as it attempted to move what had been a largely military issue into the public political sphere.

Without commenting directly on Turkey's domestic initiatives, the Obama administration's view of democratization efforts in Turkey was broadly articulated at the TGNA when he said, "An enduring commitment to the rule of law is the only way to achieve the security that comes from justice for all people. Robust minority rights let societies benefit from the full measure of contributions from all citizens." This perspective would fall in line with a vision of the 'democratic opening' reforms that allows not just Kurdish citizens but citizens of all religions and ethnicities to benefit from this process and to have equal opportunities to participate in their

government. The US has been a vocal supporter of Turkey's candidacy for European Union membership and the democratization reforms the Turkish government has made as part of this bid. The US has also been clear that it supports these reforms for Turkey's own benefit and not solely to move it closer to EU membership.

Although there is consistent support for Turkey's continued democratization, there is a limit to the level of attention the current Obama administration pays to Turkey's 'democratic opening'. This is the result both of a significant preoccupation with the US's own economic problems and the peripheral place Turkey's domestic circumstances occupies in American foreign policy interests. Within US government circles, the awareness of this domestic process is essentially only present in the context of how Turkey will develop relations with its southern neighbor Iraq and particularly the Kurdish Regional Government as the US prepares to leave.

Perhaps both the impetus and largest obstacle for the 'democratic opening' has been the continued existence of the Kurdistan Workers' Party (PKK) with its bases in northern Iraq. Regarded as terrorists by both Ankara and Washington, the PKK has been a critical issue in US-Turkish relations especially throughout the Iraq War, which noticeably exacerbated the conflict between the PKK and Turkish state. During Erdoğan's visit in December, Obama linked the ability to end the PKK's terror campaign with Turkey's domestic reform process saying that the steps Erdoğan has taken to reach out to the Kurdish population have been 'very helpful' because 'terrorism cannot just be dealt with militarily; there is also social and political components.'

The US views the level of success Turkey has in solving its domestic problems with its Kurdish population as an indicator of how Turkey may be able to help keep Iraq a stable and unitary state in the future. Proposals to open a consulate in Irbil and continuing investments in northern Iraq, particularly in the energy sector, are also viewed as methods by which Turkey can contribute to the strengthening of the Iraqi state while also bolstering its own economy and security. However, beyond its extension to

Turkish-Iraqi relations, the US does not have a particular interest in how the 'democratic opening' proceeds in Turkey.

3. IRAN

Throughout 2009 one of the most dynamic examples of both Obama's commitment to diplomacy and Turkey's attempt to strengthen relations with its neighbors was Iran. Both the US and Turkey witnessed their respective governments taking new steps to warm, or in the US case defrost, relations with Tehran. For the US, Obama's attempt at diplomacy with the Islamic Republic largely was the result of a strategic concern about the continuation of Iran's nuclear program, which the US believes is intended not just for civilian purposes but to acquire nuclear weapons. For Turkey, the presence of a largely unused natural gas supply as well as the opportunity for increased trade with a bordering country seem to be the driving force behind Ankara's deepening relations with Iran. In each process the importance of diplomacy was emphasized as the best way to ensure Iran would be a constructive international actor. However, the pursued format of each process has set Ankara and Washington on slightly different paths.

In the US attempt to change its relations with Iran, Obama sent a message for the Iranian new year, Nowruz, in which he attempted to articulate directly to the Iranian people a new theme of 'respect' that would characterize his administration's approach to the nation.⁵ With little reaction to the turmoil following Iranian President Mahmoud Ahmadinejad's re-election in June, the US continued its opening to Iran by beginning a dialogue with the nation on October 1 as part of the P5+1 talks. After what seemed like an initial agreement for Iran to send the majority of its enriched uranium stockpile to Russia, the talks have steadily worsened as neither proposals from the P5+1 members nor Iran have been acceptable to all sides. As 2009 came to an end the US administration began laying the groundwork

---

⁵ "Remarks by the President in Celebration of Nowruz," White House, <http://www.whitehouse.gov/Nowruz>.

for tougher sanctions to be brought against Iran by attempting to consolidate international opinion against Tehran's perceived confrontational stance.⁶

As the country sharing Turkey's longest border, increasing relations with Iran seemed to be a natural step in Davutoğlu's 'zero problems' policy. Following unmatched haste in congratulating Ahmadinejad on his controversial re-election, Ankara's growing relationship with Tehran has been a mix of concrete economic developments and flowery rhetoric of 'brotherhood.' Erdoğan's visit to Iran last October resulted in new commitments by Turkey to invest \$3.5 billion in Iran's South Pars gas field. As part of an understandable desire to diversify its gas supply which is dominated by Russia, Erdoğan's proclamation that Iranian gas could not only be used as a domestic supply for Turkey but also could be included in the proposed western-backed Nabucco pipeline⁷ went beyond what the US and other European partners will accept.⁸ Coupled with talks on a joint airline as well as multiplying the bilateral trade volume, Erdoğan's visit seemed to indicate his view that the way to best deal with Iran is to bring it into the international community through trade and energy links instead of isolating the regime as punishment over the secretive nature of its nuclear program.

---

⁶ On December 9, 2009 Assistant Secretary of State for Europe and Eurasia Phil Gordon gave a speech at the Council on Foreign Relations in which he said "...Iran needs to understand the message of the international community that there are consequences for not responding to what we think are generous offers of engagement."

http://www.cfr.org/publication/20980/useurope_partnership.html?breadcrumb=%2Fpublication%2Fby_type%2Ftranscript.

⁷ Steve Bryant and Rob Verdonck, "Nabucco Gas Pipeline Forges Ahead Without Contracts," *Bloomberg* 13 July 2009.

<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601100&sid=ad2v9rmABZ.k>

⁸ While on November 6, 2009 during a press conference at the US Embassy in Ankara, Gordon stated the US position that "Just to emphasize the core point, even when investments or exchanges with Iran do not fall afoul of our law, as a general principle we don't think now is the time for business as usual with Iran." http://turkey.usembassy.gov/statements_100609.html.

In addition to the growing trade and business links between Iran and Turkey, Erdoğan and Ahmadinejad showed a particular affinity towards proclaiming the relationship as a 'brotherhood' between the two nations. This new description included Erdoğan's continual support for Iran's right to enrich uranium for peaceful nuclear purposes and a dismissal of fears that Iran is attempting to acquire a nuclear weapon. While in Iran on October 27, Erdoğan stated "This is an exercise on nuclear energy; it is an exercise with peaceful and humanitarian goals."⁹ Interestingly a recent poll of the Turkish population's perception of Iran's nuclear program reveals that Erdoğan's stance reflects the sentiment of a majority of Turks who do not see Iran's nuclear program as a threat.¹⁰ This poll is particularly relevant as it may indicate to Washington that Erdoğan's stance on Iran is unlikely to change despite an almost assured increase in American pressure to support new sanctions.

Obama and other senior US officials have made clear their desire to present a united international front against Iran's nuclear program. A first test of this effort was the UN-IAEA resolution to condemn Iran's evasion of IAEA regulations. Turkey abstained from the vote. Undersecretary of State Philip Gordon expressed US 'disappointment' with Turkey over its failure to support the resolution while emphasizing his perception that both Washington and Ankara share a desire to prevent a nuclear arms race from developing in the Middle East. Recognizing Erdoğan's view that Turkey's links with Iran could allow it to play a mediating role between Iran and the west, the US has expressed openness to such a possibility, but has qualified any support with a desire for the message being conveyed to be consistent.¹¹ For the US, that means the message is one of diplomacy with consequences

---

⁹ Abdülhamit Bilici, "Iran's nuke program for humanitarian ends, Erdoğan says," *Today's Zaman* 28 October 2009, <http://www.todayszaman.com/tz-web/news-191248-irans-nuke-program-for-humanitarian-ends-Erdoğan-says.html>.

¹⁰ "Türk Dış Politikasının Yeni Yüzü," *MetroPoll*, <http://www.metropoll.com.tr/report/turk-dis-politikasinin-yeni-yuzu>.

¹¹ "US-Europe Partnership," *Council on Foreign Relations*, http://www.cfr.org/publication/20980/useurope_partnership.html?breadcrumb=%2Fpublication%2Fby_type%2Ftranscript.

if no agreement is reached. As National Security Advisor Jim Jones seemed to indicate in an interview at the end of 2009, the US is apparently not convinced that Turkey will be supportive of any sanctions that the US seeks to impose on Iran.¹² Although the US may recognize the potential for Turkey to act as a link to Iran, without certainty that leaders in Ankara and Washington are envisioning the same path for negotiations and ‘consequences’ to follow, it’s unlikely that the US will be supportive of Turkey’s growing ties with Iran. Particularly if the diplomatic process comes to an end, the US may become more vocally unsupportive and uncomfortable with Ankara’s close relationship with Tehran.

4. ARMENIA

Among the most praised steps Ankara has taken as part of its ‘zero problems’ policy has been the rapprochement with Yerevan, which became public in 2008 when President Abdullah Gül visited the country in what became dubbed ‘soccer diplomacy.’ Unpublicized negotiations that began with Swiss mediation eventually became a source of criticism for both nations’ leaders who faced strong opposition to any reconciliation between the two countries which have never had formal diplomatic relations. After announcing at the end of August 2009 that a process to normalization had been agreed upon, it was still unclear whether negotiations over the establishment of ties would result in any concrete action. However on October 10, despite a lack of popular support, Armenian Foreign Minister Edward Nalbandian and Davutoğlu signed a protocol to normalize relations, including opening the border between the two countries. Major powers showed their support for the protocol as Secretary of State Hilary Clinton, Russian Foreign Minister Sergei Lavrov and EU Foreign Policy Chief Javier Solana came to Zurich and helped facilitate the actual signing.

In addition to the important step towards building a peaceful and stable Caucasus region, for the US-Turkey relationship the protocol also

---

¹² “US Growing Impatient with Iran,” *Wall Street Journal*, 11 December 2009. <http://online.wsj.com/article/SB126049205433686663.html>.

symbolized some progress on the issue of the “Armenian genocide” that annually plagues relations. With a large and politically active Armenian diaspora, the debate over the nature of events at the end of the Ottoman Empire is also a domestic issue for American politicians. As a candidate, Obama stated his view that there was an “Armenian genocide” and even pledged to openly recognize it if he became president, something no other sitting president had previously done.¹³ However, when the critical April 24th date approached, Obama failed to outright fulfill his campaign promise and instead used the Armenian term “Meds Yeghern” to describe the events. Obama’s skirting of the problem was largely possible because of the newly opened Turkish-Armenian dialogue which Obama said he hoped would allow the two countries to come to terms with the past on their own.¹⁴ US support for the protocol has been clear and consistent and in Obama’s most recent meeting with Erdoğan, he expressed the American desire to see the process carried through to completion saying he “congratulated the Prime Minister on some courageous steps that he has taken around the issue of normalizing Turkish/Armenian relations, and encouraged him to continue to move forward along this path”.

With strong opposition to ratifying the agreement in both the Armenian and Turkish parliament, the prospect of a closed border come April is becoming more real. This will have a serious implication when the “Armenian Resolution” again surfaces as a problem in US-Turkish relations. If Obama is unable to point to any significant steps forward in the implementation of the protocol, he will have a difficult time maneuvering around the “g-word” as he did in 2009. Although the likelihood of him triggering a crisis in the Turkish relationship by using the word is still unlikely, Obama may not be able to prevent US Speaker of the House Nancy Pelosi, who comes from a state with a large Armenian population from finally bringing the “Armenian Resolution” up for vote. This danger is

---

¹³ “Barack Obama on the importance of US-Armenian Relations,”

http://www.barackobama.com/2008/01/19/barack_obama_on_the_importance.php

¹⁴ “State of the President on Armenian Remembrance Day,” White House,

http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Statement-of-President-Barack-Obama-on-Armenian-Remembrance-Day.

particularly real as 2010 is an election year in which democrats are feared to lose in several congressional and senate races. As the Armenian diaspora is a particularly well-funded and politically active group that generally supports democrats, there is a real danger that Pelosi will again try to push through the “Armenian Resolution” in an attempt to hold onto as many democratic supporters as possible.¹⁵ Therefore, a clear if unstated goal for the Obama administration will likely be to avoid any problems in the US-Turkey relationship by strongly encouraging both Ankara and Yerevan to continue in their process to normalize relations and open the border as quickly as possible.

5. SYRIA, ISRAEL, GAZA

Erdoğan’s now infamous “one minute” remark that preceded his walk out from the 2009 World Economic Forum in Davos, has come to be a significant moment in the evolution of the Prime Minister’s rhetoric about Turkey’s neighbors in the Middle East. Despite a high level of theatrics, this move revealed the real frustration that Turkey had felt when the indirect peace talks it was mediating between Israel and Syria abruptly ended as a result of the Gaza War in late 2008. Since Davos, Erdoğan has increased his criticism of Israel’s actions, and positioned himself as the most outspoken Muslim leader against the mistreatment of Palestinians.

In an interview with the American magazine *Newsweek*, Erdoğan elaborated on his view of the situation in Gaza calling it an “open air prison” and stating his belief that Hamas “is not an arm of Iran” but is a “political party”.¹⁶ Even during his December visit to Washington, Erdoğan spent considerable time speaking about this issue both in his speech at Johns

---

¹⁵ The Federal Election Commission’s report of campaign contributions by the Armenian American Political Action Committee (PAC), http://query.nictusa.com/cgi-bin/com_supopp/C00352054/.

¹⁶ Lally Weymouth, “‘We believe we can achieve something’: Turkey’s Prime Minister speaks out from Davos,” *Newsweek*, 31 January 2009. <http://www.newsweek.com/id/182448/page/2>.

Hopkins University and the German Marshall Fund.¹⁷ As a problem in US-Turkish relations, condemnation of Israel over the Gaza War plays a peripheral role in how the US approaches the relationship. In the past year, the most tangible affect was the cancellation of the “Anatolian Eagle” joint military exercise following Turkey’s exclusion of Israel and the subsequent US withdrawal which signaled Washington’s displeasure over Ankara’s decision. However, the increased criticism of Israel coupled with Turkey’s warming relations with Syria and Iran, have helped fuel the debate in the US about whether Turkey is reorienting itself away from the West and towards its Middle East neighbors.

For its part, the Obama administration has made it clear that they do not believe Turkey’s axis is shifting away from the West saying instead that they appreciate and understand Turkey’s desire to have ties with its neighbors.¹⁸ The US has also made it clear that they do not see the issues surrounding the Israeli-Palestinian conflict in the same way. Obama acknowledged in his Cairo speech that Hamas does have support among the Palestinians.¹⁹ However, this is qualified by the US policy that negotiations with Hamas cannot occur until the organization denounces violence and recognizes Israel’s right to exist. As a result, US officials have not met with the leaders of Hamas and have been clear about their opposition to doing so until the stated conditions are met.²⁰ This puts US policy squarely opposite Turkish policy which recognizes Hamas as the governing party of Gaza and saw Erdoğan play host to senior Hamas officials in 2006.

---

¹⁷ Audio and video of Erdoğan’s speech can be found at <http://www.sais-jhu.edu/news-and-events/fall2009.htm>.

¹⁸ “4 December 2009 Background Briefing by Senior Administration Officials on Turkish Prime Minister Erdoğan’s Trip to D.C.,” U.S. Department of State, <http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2009/133233.htm>.

¹⁹“Briefing by Special Envoy for Middle East Peace George Mitchell,” U.S. Department of State, <http://www.state.gov/p/nea/rls/rm/2009/124342.htm>.

²⁰ 1 June interview with National Public Radio in which Obama declines the notion that opening a dialogue with Hamas is necessary at this stage, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Transcript-of-the-Interview-of-the-President-with-Michele-Norris-and-Steve-Inskeep-NPR-6-1-09.

Nonetheless, Gordon as well as US Special Envoy for Middle East Peace George Mitchell have stated Washington's view that Turkey could still play a role in the peace process.²¹ Yet Gordon also elaborated that the likelihood of Turkey playing a mediating role either between Israel and Syria or Israel and the Palestinians is slim unless Turkey is seen by all parties as being an "honest broker" again. This seems to indicate that among administration officials there is a perception of imbalance in how Turkey has approached its 'zero problems' policy in the Middle East.²² Apart from a somewhat ambivalent position on future Turkish mediation in Middle East peace talks, the Obama administration does not seem to have fundamentally changed its view of Turkey's relations with its Middle East region despite debate to the contrary.

6. AFGHANISTAN

The war in Afghanistan has dramatically gained importance on the American foreign policy agenda after Obama declared it the "right war" (as opposed to the "wrong" Iraq war) and then announced he would send 30,000 more US troops to the country. Additionally included in Obama's new strategy is the commitment of 10,000 more NATO troops which he hopes will join the American forces in pushing back the Taliban and ensuring the stability of the Afghan government. Turkey's role in Afghanistan as part of NATO has been one of peace-keeping and development. In addition to reconstruction work the Turkish government has sponsored the Friendship and Cooperation in the Heart of Asia summit to discuss ways of creating a stable and functioning state for the people of Afghanistan.²³ While it is clear that the

---

²¹ 25 November US Special Envoy George Mitchell responds to a question about future Turkish mediation in peace talks between Syria and Israel, <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2009/nov/132447.htm>.

²² 12 November Ankara Embassy Phil Gordon: "... when Turkey says it wants to have zero problems with its neighbors and wants to have good cooperative relations with its neighbors, I think most Americans hope that includes Israel." http://turkey.usembassy.gov/statements_100609.html.

²³ "The Summit of Friendship and Cooperation in the Heart of Asia Convened in Istanbul." *TRT English*, 26 January 2010,

US appreciates the Turkish role in Afghanistan as Obama reiterated during his visit with Erdoğan, it is also clear that the US had hoped greater military participation in the NATO mission would be included in Turkey's expanding regional influence.

Recent revelations that the actual commitment from NATO for the Afghanistan 'surge' is not even at the 7,000 level as previously stated, could mean that the US will start to push harder for Turkey, as well as other NATO members, to add more troops with less "caveats" as US Ambassador to Turkey James Jeffrey stated.²⁴ However, as Erdoğan has explained, there are real problems with asking a Muslim majority country to send combat troops to fight in another Muslim nation.²⁵ Obama's attempt at improving relations with the Islamic world may have the affect of sensitizing him to the difficult position Erdoğan is in as a result of his request. For both this reason and a pragmatic understanding that pushing Ankara will only strain relations without extracting the commitment Washington wants, it is possible that the US will instead look to Turkey to continue its role as developer and peace-keeper, and not push for Turkey to send combat troops, as the fight to hold Afghanistan together continues to be more difficult and costly.

7. ENERGY AND RUSSIA

The emergence of a strong Turkish-Russian partnership is a clear example of Turkey reversing a historical rivalry in favor of pursuing Davutoğlu's 'zero problems' strategy, although the relationship began its warming trend earlier. As a regional power and supplier of 65% of Turkey's natural gas, Russia plays a significant role in Ankara's calculations over both its

---

<http://www.trtdari.com/trtinternational/en/newsDetail.aspx?HaberKodu=2185282d-f840-4338-bcde-6f3e06305bcc>.

²⁴ Craig Whitlock, "NATO struggling to fulfill commitments for more troops in Afghanistan," *Washington Post*, 27 January 2010,

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/01/26/AR2010012603698.html>.

²⁵ 8 December 2009 Erdoğan is a guest on the Charlie Rose Show. <http://www.charlierose.com/guest/view/5400>.

Caucasus and energy policies. Turkey's geographic position between Europe and the Caspian, Middle Eastern and Russian energy supplies has been at the center of Erdoğan's argument that Turkey should be seen as an "energy hub" on the world stage.²⁶ This goal has driven Ankara to participate in a range of energy projects with both Russia and European countries, which Washington has at times viewed as competitors and not supplements as Ankara may wish.

One of two key energy transit concepts that elevate Turkey's importance as a contributor to regional energy security is the Western backed "southern corridor." The Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline, which came online in 2006, was the first manifestation of this vision whose core concept is to diversify energy supplies away from the Russian-dominated market. As part of the next stage in developing the "southern corridor" Turkey joined Austria, Romania, Hungary, and Bulgaria in the Nabucco pipeline project that is intended to bring Caspian natural gas through Turkey and into Austria's Baumgarten station for distribution. Despite having the support of the US and EU, Nabucco's future remains in question because of uncertainty over which countries will supply the gas and because other Russian-backed projects have been more successful in moving through the development process.

In addition to the "southern corridor" or the "east-west" energy supply route, the "north-south" corridor that connects Russian supplies under the Black Sea to Anatolia and optimistically to Israel and India, is also key to Turkey's vision of being an "energy hub." Blue Stream, completed in 2003, is an essential part of this conception with the South Stream pipeline, set to open in 2015, seen as the next phase. While visiting Russia in January, Erdoğan is reported to have affirmed Turkey's backing of South Stream, which would rival Nabucco as an alternative way of providing southern Europe with a natural gas supply. Russian President Vladimir Putin

---

²⁶ Tuncay Babalı, "Turkey at the Energy Crossroads: Turkey, Present and Past," *Middle East Quarterly* (Washington DC, Spring 2009).

announced that by November 10 Turkey would make all its necessary considerations for construction of the project to begin.²⁷

The US interest and involvement in the Caspian energy market is the result of an overall strategy of increasing diversity in global supplies and ensuring that Europe's energy security facilitates economic success.²⁸ As a result, the US interest in completing Nabucco makes it markedly less enthusiastic about Turkey's other energy projects that would challenge the pipeline. Furthermore, Turkey's additional pacts would rely on the already existing supply from Russia instead of diversifying to include other sources which is part of the US energy strategy.

As an alternate to Russia and an additional country that would join Azerbaijan as a supplier for Nabucco, Washington's main candidate has been Iraq. Prime Minister Nouri al-Maliki attended the July 2009 intergovernmental agreement signing ceremony for Nabucco and announced that Iraq would indeed contribute 15 bcm to the proposed pipeline. For Turkey, the most consistently proposed additional supplier for Nabucco has been Iran. The US special envoy for Eurasian energy Richard Morningstar has articulated Washington's opposition to Iran's participation in global energy projects until questions over its nuclear program are resolved.²⁹ Although there is agreement over Turkey's importance as a center of energy transit in its region, the Nabucco project is clearly revealing differences

---

²⁷ "Turkey, Russia Report Progress on Pipeline Deals," *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 13 January 2010, http://www.rferl.org/content/Turkey_Russia_Report_Progress_On_Pipeline_Deals_/1928840.html.

²⁸ At a 15 July speech at the Brookings Institute in Washington DC, US special envoy for Eurasian Energy Richard Morningstar outlined the US energy strategy for Eurasia, http://www.brookings.edu/~media/Files/events/2009/0715_turkey_russia/20090715_turkey_russia_energy.pdf.

²⁹ At the Center for American Progress on 28 January 2010 Morningstar stated "We see no place for Iranian gas in a Southern Corridor given the current approach of its leadership and while international efforts to address Iran's nuclear program are underway." <http://www.state.gov/s/eee/rmk/136141.htm>.

between Ankara and Washington over how to develop the concept of the “southern corridor” beyond just principle.

CONCLUSION

The US-Turkey relationship has entered 2010 with some familiar problems looming ahead and some unknown ones likely to emerge. As a relationship that has always faced multi-dimensional and multi-regional issues, the newly opened channels of diplomacy that are central to Turkey’s maturing foreign policy will continue to add further substance to the evolution of the relationship.

Among the most threatening issues for the US-Turkey relationship in the coming months are Iran and Armenia. Now that Russia has joined the US, France, Great Britain, and Germany in publically criticizing Tehran’s nuclear program the likelihood of a UN vote on sanctions is quickly growing, leaving Turkey in a precarious position of supporting its neighbor or joining a consortium of its NATO allies and Russia.³⁰ The familiar problem of the US Congressional ‘Armenian Resolution’ is also on the list of potentially harmful situations for the US and Turkey in the near term. In early February the House Foreign Affairs Committee Chairman vowed to bring up a vote on the resolution which would mandate official US policy to use the word ‘genocide’ and would call on Obama to use the word during his annual April 24 address. If there is not significant movement of the protocol through both the Armenian and Turkish parliaments before April the difficulty of preventing the US House of Representatives from bringing the resolution to a full vote will increase.

The situation in Gaza and Israel’s relations with Syria are likely to remain a point of divergence for the US and Turkey publically but it is unlikely that

---

³⁰ Damien McElroy, “Iran defiant as Russia joins US and France in nuclear sanctions push,” *Telegraph*, 16 February 2010.
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/7252461/Iran-defiant-as-Russia-joins-US-and-France-in-nuclear-sanctions-push.html>.

the issues will greatly affect US-Turkish relations. Likewise, as Turkey and the US continue to pursue energy projects in the Caspian region, differences over supply countries and competing pipelines may remain. However, the overall effect is unlikely to do anything but harm the projects themselves, Nabucco in particular, and not significantly damage the relationship. For the Obama administration, the war in Afghanistan will still be the main focus but the push for Turkey to add combat troops to the mission is likely to continue to fade from the discussion.

While the undoubtedly strong foundation of the partnership will continue to bind the two countries together, as developing issues progressively gain more importance on Washington and Ankara's agenda, the approaches to solving these issues may increasingly draw each country down slightly divergent paths.

BIBLIOGRAPHY

- “Addressing the Turkish Parliament.” White House. accessed December 16, 2009. http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-President-Obama-To-The-Turkish-Parliament.
- “Background Briefing by Senior Administration Officials on Turkish Prime Minister Erdoğan’s Trip to D.C.” U.S. Department of State. accessed December 7, 2009. <http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2009/133233.htm>.
- “Barack Obama on the Importance of US-Armenian Relations.” accessed January 6, 2010. http://www.barackobama.com/2008/01/19/barack_obama_on_the_importance.php.
- “Briefing by Special Envoy for Middle East Peace George Mitchell.” U.S. Department of State. accessed December 14, 2009. <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2009/nov/132447.htm>.
- “Bush Says Democracy will bring Justice, Freedom, and Prosperity.” accessed December 16, 2009. <http://www.america.gov/st/washfile-english/2004/June/20040629081619frllehctim0.1081812.html>.
- “Center for American Progress: 2010 Outlook for Eurasian Energy.” U.S. Department of State. accessed February 1, 2010. <http://www.state.gov/s/eee/rmk/136141.htm>
- “Committees and Candidates Supported/Opposed: Armenian American PAC (ARMENPAC).” Federal Election Commission. accessed January 7, 2010. http://query.nictusa.com/cgi-bin/com_supopp/C00352054/.
- “Foreign Press Center Briefing: Dr. Phillip H. Gordon, Assistant Secretary, Bureau of European and Eurasian Affairs.” Embassy of the United States,

Ankara, Turkey. accessed December 18, 2009.

http://turkey.usembassy.gov/statements_100609.html.

“Remarks by the President in Celebration of Nowruz.” White House. accessed January 6, 2010 <http://www.whitehouse.gov/Nowruz>.

“Remarks by the President on the State of the Union.” White House. accessed January 25, 2010. <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-state-union-address>.

“State of the President on Armenian Remembrance Day.” White House. accessed January 6, 2010. http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Statement-of-President-Barack-Obama-on-Armenian-Remembrance-Day.

“The Summit of Friendship and Cooperation in the Heart of Asia Convened in Istanbul.” *TRT English*, January 26, 2010. <http://www.trtdari.com/trtinternational/en/newsDetail.aspx?HaberKodu=2185282d-f840-4338-bcde-6f3e06305bcc>.

“The US-Europe Relationship.” Council on Foreign Relations. accessed December 17, 2009. http://www.cfr.org/publication/20980/useurope_partnership.html?breadcumb=%2Fpublication%2Fby_type%2Ftranscript.

“Transcript of the Interview of the President with Michele Norris and Steve Inskeep.” White House. accessed December 15, 2009. http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Transcript-of-the-Interview-of-the-President-with-Michele-Norris-and-Steve-Inskeep-NPR-6-1-09.

“Turkey in the 21st Century: Building Peace Through Diplomacy.” Paul H. Nitze School of Advanced International Studies: Johns Hopkins University. accessed December 14, 2009. <http://www.sais-jhu.edu/news-and-events/fall2009.htm>.

- “Turkey, Russia Report Progress on Pipeline Deals.” *Radio Free Europe/Radio Liberty*, January 13, 2010.
http://www.rferl.org/content/Turkey_Russia_Report_Progress_On_Pipeline_Deals_/1928840.html.
- “Turkey, Russia, and Regional Energy Strategies.” Brookings Institution. accessed December 17, 2009.
http://www.brookings.edu/~media/Files/events/2009/0715_turkey_russia/20090715_turkey_russia_energy.pdf.
- “Türk Dış Politikasının Yeni Yüzü.” MetroPoll Stratejik ve Sosyal Araştırmalar. accessed January 12, 2010.
<http://www.metropoll.com.tr/report/turk-dis-politikasinin-yeni-yuzu>.
- “US Growing Impatient with Iran.” *Wall Street Journal*, December 11, 2009.
<http://online.wsj.com/article/SB126049205433686663.html>.
- Babalı, Tuncay. “Turkey at the Energy Crossroads: Turkey, Present and Past.” *Middle East Quarterly* (Spring 2009).
- Belgici, Yenal, Semin Gumsel, and Owen Matthews. “Risky Diplomacy.” *Newsweek*, November 28, 2009. <http://www.newsweek.com/id/2247044>.
- Bilici, Abdülhamit. “Iran’s nuke program for humanitarian ends, Erdoğan says.” *Today’s Zaman*, October 28, 2009.
<http://www.todayszaman.com/tz-web/news-191248-irans-nuke-program-for-humanitarian-ends-Erdoğan-says.html>.
- Bryant, Steve, and Rob Verdonck. “Nabucco Gas Pipeline Forges Ahead Without Contracts.” *Bloomberg*, July 13 2009.
- Charlie Rose Show. “Recep Tayyip Erdogan.” accessed December 16, 2009.
<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601100&sid=ad2v9rmABZ.k>.

<http://www.charlierose.com/guest/view/5400>.

McElroy, Damien. "Iran defiant as Russia joins US and France in nuclear sanctions push." *Telegraph*, February 16, 2010.

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/7252461/Iran-defiant-as-Russia-joins-US-and-France-in-nuclear-sanctions-push.html>.

Weymouth, Lally. "'We believe we can achieve something': Turkey's Prime Minister speaks out from Davos." *Newsweek*, January 31, 2009.

<http://www.newsweek.com/id/182448/page/2>.

Whitlock, Craig. "NATO struggling to fulfill commitments for more troops in Afghanistan." *Washington Post*, January 27, 2010.

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/01/26/AR2010012603698.html>.

BİLGE ADAMLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Türk tarihi incelendiğinde geçmişteki başarıların arkasında iyi yetişmiş bilge adamların bulunduğu görülmektedir. Ancak günümüzde olayların çok boyutlu olarak gelişmesi ve sorunların karmaşıklaşması, birkaç bilge kişinin veya aydının gelişmeleri zamanında ve doğru olarak algılamasını ve alternatif politikalar üretebilmesini zorlaştırmaktadır. Gelişmelerin yakından takip edilmesi, gelecekle ilgili gerçekçi öngörülerin yapılabilmesi ve doğru politikalar üretilebilmesi için farklı disiplinlere ve görüşlere sahip bilge adamlar ile genç ve dinamik araştırmacıların, esnek organizasyonlar içinde sinerji sağlayacak şekilde bir araya getirilmesi gerekmektedir.

Dünya'daki ve yurt içindeki gelişmeleri takip ederek geleceğe yönelik öngörülerde bulunmak; Türkiye'nin ikili ve çok taraflı uluslararası ilişkilerine ve güvenlik stratejilerine, yurt içindeki siyasi, ekonomik, teknolojik, çevresel ve sosyo-kültürel problemlerine yönelik bilimsel araştırmalar yapmak; karar alıcılara milli menfaatler doğrultusunda gerçekçi, dinamik çözüm önerileri, karar seçenekleri ve politikalar sunmak maksadıyla Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) kurulmuştur. BİLGESAM'ın vizyonu, amacı, hedefleri, çalışma yöntemi, temel nitelikleri, teşkilatı ve yayınları <http://www.bilgesam.org/tr> web sitesinde sunulmaktadır.

BİLGE STRATEJİ DERGİSİ

Bilge Strateji; hakemli ve bağımsız bir dergidir. Bilge Strateji, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) tarafından yayınlanmaktadır. Yayın politikası ve bilimsel kriterler, bağımsız editörler ve Yayın Kurulu'nca tespit edilmektedir.

Alanında Türkçe ve İngilizce makaleleri yayımlar. Güz ve Bahar dönemlerinde olmak üzere yılda iki kez yayınlanmaktadır. Bilge Strateji, uluslararası ilişkiler başta olmak üzere tüm sosyal bilimler konularında makaleler içerir.

Bilge Strateji'nin temel amacı sosyal bilimler alanlarındaki farklı düşünen yazarların fikirlerinden oluşan sinerji ile yurt içi ve yurt dışında sosyal bilimler literatürüne katkıda bulunabilmektir. Özellikle, sunacağı farklı bilimsel düşüncelerle Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel problemlerine çözüm üretebilmektir.

YAZARLARA BİLGİ NOTU

1-Bilge Strateji Dergisi ulusal hakemli bir dergidir. Bilge Strateji Dergisi'nde yayınlanmak üzere gönderilen makale daha önce herhangi bir yerde yayınlanmamış olmalıdır.

2-Yazarlardan gelen makaleler alanında yetkin iki hakeme gönderilir. Hakemlerden rapor alınır ve rapora göre yazarlara geri dönüş yapılır. Yazarın hakemlerin raporları doğrultusunda ilgili düzeltme, değişiklik ve eklemeleri yapması durumunda makaleler yayınlanır. Makalenin yayınlanması konusunda hakemlerden biri olumsuz diğeri olumlu değerlendirme verirse, makale üçüncü bir hakeme gönderilir. Üçünü hakemin verdiği değerlendirmeye göre makalenin yayınlanmasına karar verilir.

3-Makale dili Türkçe veya İngilizce olmalıdır.

4-Makale; yazım stili, anlatımda akışkanlık, dilin doğru kullanımı, yazının planlaması, dipnotlar ile yazı arasındaki uyum, dipnotlardaki bilgilerin eksiksiz ve doğru olması, dipnotların yeterliliği, yazı ile ilgili yeterli kaynağın kullanılıp kullanılmadığı, çalışmanın bilim dünyasına katkısı, orijinalliği, yazarın iddialarını savunmadaki yeterliliği, yazının derinliği ve kalitesi gibi noktalarda tutarlı olmalıdır.

5-Makale 4.000 kelimedenden az, 10000 kelimedenden fazla olmamalıdır. Kitap inceleme çalışmaları ise 1500-2000 kelime arasında olmalıdır.

6-Makale ile birlikte 80-110 kelimeyi aşmayan özeti (Türkçe ve İngilizce olarak) ve yazar hakkında 5-6 satırlık bilgi notu da gönderilmelidir.

7-Makale, Times New Roman formatında 11 puntoda ve 1,15 satır aralığında yazılmalıdır. Dipnotlar için Times New Roman formatında 10 punto kullanılmalıdır.

8-Makalenin başlığı Türkçe ve İngilizce olarak metne uygun kısa ve açık ifadeli olmalı; başlık ve alt başlıklar **kahın harflerle** yazılmalıdır.

9- Ana başlıklar ve alt başlıklar rakamlarla numaralandırılmalıdır. Ana başlıklar büyük harflerle yazılmalıdır. Takip eden alt başlıklar ise, kelimelerin ilk harfleri büyük diğer harfler küçük olacak şekilde düzenlenmelidir.

1. ANA BAŞLIK

1.1. Alt Başlık

1.1.1. Alt Başlığın Bölümü

10-Alıntılama Alıntılama Chicago Manual of Style sistemi kullanılmalıdır. Ayrıntılı bilgi için bakınız.

http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html.

Örnek:

- Kitabın dipnot olarak gösterimi;

Michael Pollan, *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals* (New York: Penguin, 2006), 99–100.

Pollan, *Omnivore's Dilemma*, 89.

- Kitap içindeki bölümün dipnot olarak gösterimi;

John D. Kelly, "Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War," in *Anthropology and Global Counterinsurgency*, ed. John D. Kelly et al. (Chicago: University of Chicago Press, 2010), 77.

Kelly, "Seeing Red," 81–82.

- Akademik dergi makalesinin dipnot olarak gösterimi;

Joshua I. Weinstein, “The Market in Plato’s Republic,” *Classical Philology* 104 (2009): 440.

Weinstein, “Plato’s Republic,” 452–53.

- İnternette alınan dipnotun gösterimi;

Fatih Özbay, “Türkiye-Rusya İlişkilerinde Üçüncü Dönem,” 11.05.2010, erişim tarihi 08.11.2010,

http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=677:turkiye-rusya-iliskilerinde-ucuncu-donem&catid=104:analizler-rusya&Itemid=136.

- Kaynakça gösterimi;

Pollan, Michael. *The Omnivore’s Dilemma: A Natural History of Four Meals*. New York: Penguin, 2006.

Weinstein, Joshua I. “The Market in Plato’s Republic.” *Classical Philology* 104 (2009): 439–58.

McDonald’s Corporation. “McDonald’s Happy Meal Toy Safety Facts.” Accessed July 19, 2008. <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

11-Makale Teslim Şekli: Makaleler bilgesam@bilgesam.org adresine Bilge Strateji dergisinde yayınlanmak üzere gönderildiği belirtilerek yazar iletişim bilgileriyle birlikte gönderilmelidir. Bu süreçte, makalelerle ilgili yapılması gereken değişiklik ve düzeltmeler yazarlara bildirilecektir. Makalenin değişiklik yapılmış hali, bildirim tarihinden en geç iki hafta sonra yukarıda belirtilen e-posta adresine tekrar gönderilmelidir.

12-Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlara aittir. Yazılardaki görüşler Bilge Strateji Dergisi’ne mal edilemez.

13-Daha fazla bilgi edinmek için www.bilgestrateji.com adresine bakınız.

NOTES FOR WRITERS

1-The Wise Strategy Journal is a nationally refereed journal. Articles submitted for publication in the Wise Strategy Journal must not ever have been previously published in any other publication.

2-Articles must be written in Turkish or English.

3-Submitted articles are viewed by two competent referees, who are renowned experts in their field. The authors are then given feedback according to the reviews given by these selected referees. Articles are published pending that the author makes the required corrections, changes, and additions to the article per the suggestions of the referees' review. In the case that referees submit contradicting reviews about the article, the article in question is then sent for review to a third referee. The ultimate publication of the article is lastly determined by the review given by the third referee.

4-Meticulous attention should be paid to the following criteria: writing style, academic accuracy, correct language usage, organized and cohesive writing, appropriate and adequate use of footnotes, and relevant and sufficient use of resources. Studies should exhibit originality, depth, and quality in their contribution to the science world.

5-Articles should not be less than 4,000 and more than 10,000 words. The number of words for book reviews should be between 1,500-2,000 words.

6-A summary of the article and a short biography of the writer (both not exceeding 100 words, in either Turkish or English) ought to be sent with the article.

7-The article must be written in 11-point Times New Roman font and 1.5 line spacing. Footnotes must also be written in Times New Roman font, size 10.

8-The article's title must be short, appropriate, and clearly expressed; headings and sub-headings should be marked in bold.

9-Headings and sub-headings ought to be numbered, as exhibited in the example below. Headings must be written in all capital letters. For the subsequent sub-headings, the first letter of the first word must be capitalized while the following letters are lower-cased.

1. MAIN HEADING

1.1. Sub Heading

1.1.1. A Brief Chapter Under Sub-Heading

10-For the use of citations, the system of the Chicago Manual of Style ought to be used. For further details, please see http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html.

- For a book;

Michael Pollan, *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals* (New York: Penguin, 2006), 99–100.

Pollan, *Omnivore's Dilemma*, 89.

Pollan, Michael. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals*. New York: Penguin, 2006.

- For a chapter or other part of a book;

John D. Kelly, "Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War," in *Anthropology and Global Counterinsurgency*, ed. John D. Kelly et al. (Chicago: University of Chicago Press, 2010), 77.

Kelly, "Seeing Red," 81–82.

Kelly, John D. "Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War." In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press, 2010.

- For a journal article;

Joshua I. Weinstein, "The Market in Plato's Republic," *Classical Philology* 104 (2009): 440.

Weinstein, "Plato's Republic," 452–53.

Weinstein, Joshua I. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104 (2009): 439–58.

- For a website;

"McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts," McDonald's Corporation, accessed July 19, 2008, <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

"McDonald's Happy."

"McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." McDonald's Corporation. Accessed July 19, 2008. <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

11-Article Submission: Articles to be published in the Wise Strategy Journal must be sent to bilgesam@bilgesam.org. Within the e-mail, the proposed article should be attached, together with a brief statement requesting the article's inclusion in the Wise Strategy Journal. Brief (100 words) biographical information about the writer should also be included.

The submission process will include notifying the writer of changes and corrections to the article that have been suggested by the selected referees. Authors must then re-send the final amendments to the article to the above email

address no later than two (2) weeks, or 15 days, after the date when they were given the appropriate feedback.

11-The views expressed are solely those of the contributing author and do not necessarily reflect those of Bilge Strateji.

12-For further information, please see

http://www.bilgestrateji.com/eng/index.php?option=mod_content&view=view&id=11&menuId=59.